

Viata Rominească

REVISTĂ LITERARĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ

SUMAR:

- Mihail Sadoveanu** *Abatele de Marenne iese din tirgul Iașilor urmînd drumul către Impărăție.*
- D. I. Suchianu** *Specialistul.*
- Dragoș Protopopescu** *Jimmy, Jack, Sam și Harry.*
- L. Sebastian** *Prevenitul Don Ramón.*
- V. Georgescu** *La Capre negre.*
- Mircea Mancaș** *Antagonistul Nietzsche.*
- Al. A. Philippide** *Uzina.*
- M. Sd.** *Note pe marginea cărților (Pe două psaltiri).*
- D. P.** *«Maid of Ceylon».*
- George Lesnea** *Ispită.*
- Alexandru Ionescu** *Societatea Națiunilor și problemele politice ale Romîniei.*
- Mihai D. Ralea** *Memorial (Note de drum în Spania).*
- Prințul Charles de Rohan** *Este Europa decadentă?*
- Demostene Botez** *Inscripție.*
- Ioan P. Diaconescu** *Pădurile în cadrul economiei naționale și al prevederii sociale.*
- Dan A. Bădărău** *Introducerea Naturalismului în Moldova și Gheorghe Asaki.*
- Octav Botez** *Cronica literară (Un poet modernist, G. Bacovia).*
- N. N. Tonitza** *Cronica artistică (O nouă viziune a Balculului).*
- S. S. Birsănescu** *Cronica pedagogică (S. Mehedinți și reforma învățămîntului superior).*
- M. Ralea** *Cronica socială (Israel în România).*
- P. Nicanor & Co.** *Miscellanea (Iarăși ortodoxismul.—Georges Courteline, burghez parizian.—Romînul și temperamentul metafizic.—Colaborarea occidentală).*

Recenzii: I. Al. Brătescu-Voinești: Firimituri. Octav Botez.—D. Ciurezu: Răsărit. Al. A. Philippide.—Cezar Petrescu: Simfonia fantastică. Octav Botez.—M. Carp: Studiul limbii Romine în școala secundară: Cetire, Compunere, Gramatică pentru clasele I, II, III, și Cetire, Literatură și Stil, Compoziție pentru clasa IV. V. R.—Somerset Maugham: Le sortilège maleis; Serge Ivanov: La famine en Russie; Lion Feuchtwanger: Le juif Süss. Mircea Mancaș.

Revista Revistelor: „Magia civilizațiilor și necivilizațiilor” (Dr. J. H. Probst, *Revue Internationale de Sociologie*).—„Noile tendințe ale Dreptului constituțional” (Prof. M. Mirkin-Guetzevitch, *Revue de Droit Public et de Science politique*).—„Atlantida” (L. Joleaud, *Revue de Paris*).—„Studii asupra literaturii medievale rusești” (N. Brian-Chaninov, *Mercure de France*). „Dante și teoria atenției” (L. Giuffrè, *Logos*).—„Redescoperirea Americii” (Waldo Frank, *Europe*). „Necesitatea unei înțelegeri economice europene” (H. Sée, *Scientia*).—„Jules Michelet și Marea” (I. Habert, *Revue Universelle*).—„Societăți animale și fenomene colective” (Rabaud, *Journal de Psychologie*).—„Lapte de capră și brînză de Roquefort” (Lucien Romier, *Revue des Deux Mondes*).

Mișcarea intelectuală în străinătate: (Literatură.—Romane.—Muzică).

Bibliografie.

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

I A Ș I

Redacția și Administrația: Strada Alecsandri 10—12

1929

Viata Rominească apare lunar cu cel puțin 160 pagini. — Abonamentul în țară un an 400 lei.—Jumătate an 200 lei.—Numărul 40 lei.—Pentru străinătate: un an 600 lei.—Jumătate an 300 lei.—Numărul 60 lei. Pentru detalii a se vedea pagina următoare.

Reproducerea oprită

VIATA ROMINEASCA

REVISTA LUNARA

Iasi, Strada Alecsandri No. 10—12

ANUL XXI

CONDITIILE DE ABONARE

Abonamentele sint: semestriale și anuale.

Cele semestriale se socotesc dela No. 1 până la No. 6 inclusiv, sau dela No. 7 până la 12 inclusiv.

Cele anuale dela No. 1 până la No. 12 inclusiv.

Abonamentele se pot face la 1 Ianuar pentru un an sau jumătate de an; dela 1 Iulie pentru o jumătate de an,—trimițind suma *prin mandat poștal*.

Reînnoirea se face cu o lună înainte de expirare, pentruca expedierea Revistei să nu sufere întrerupere.

Prețul abonamentului pe anul 1929 este:

ÎN ȚARA:

Pentru Autorități, Instituțiuni, Societăți și Intreprinderi comerciale, financiare și industriale pe an . 500 le

Pentru particulari:

Pe un an	400 lei
Pe jumătate an	200 „
Un număr	40 „

ÎN STRAINATATE:

Pe un an	600 lei
Pe jumătate an	300 „
Un număr	60 „

Abonațiilor li se acordă o reducere de 10 la sută din prețul volumelor editate.

Pentru siguranța primirii regulate a Revistei, D-nii abonați sint rugați a trimite odată cu abonamentul și 150 lei anual costul recomandării pentru țară și 220 lei pentru străinătate.

Colecții complete pe anii 1920, 1921, 1922, 1923 și 1924, ce găesc în depozit la Administrația Revistei cu preț de 200 lei solecția, iar 1925, 1926, 1927 și 1928 cu lei 300 colecția.

Administrația.

Prințesa Noemi

Viața Românească

Viața Românească

Revistă literară și științifică

VOLUMUL LXXIX

ANUL XXI

IAȘI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURA
VIAȚA ROMÎNEASCĂ

1929

Abatele de Marenne iese din târgul lașilor urmînd drumul cătră Impărăție¹

Abatele Paul de Marenne urma să iasă din Iași chiar în acea Sîmbătă dimineață și dăduse oamenilor săi porunca de plecare. Se înfățișase și căpitanul Brahă cu cei cinsprezece călăreți. Din porunca Domnului, o căruță ușoară trebuia să-l încarce pe franțuz între buclucurile lui și, cu cai de menzil schimbați la poștele rînduite, avea să-l ducă și să-l puie, cu ajutorul lui Dumnezeu, la Dunăre, în mîna oamenilor Impărăției, dîndu-l pe samă în bună stare. Nu se știa de ce Vodă își schimbase gîndul în privința drumului și trimesese rugăminte lui ava să nu se supere și s'apuce tractul tătărăsc, în lungul Prutului.

— Care să fie pricina acestei schimbări? se întreba beizade.

Era și el de față, gata să întovărășască pe prietinel său o parte din cale.

— Nu-mi închipuiesc să fie altă pricină decît schimbul cailor, răspunse de Marenne, mirîndu-se mai mult de întrebarea lui Ruset decît de rînduiala lui Duca.

— Poate fi și asta. Noi sîntem însă deprinși a ceti altfel poruncile Domniilor. La noi, bănuiala stă totdeauna ca o fantomă nevăzută lingă Vodă și-i șoptește la ureche vorbe de îndoială. Pe drumul cellalt, trebuie să fi trimes el o ștafetă mai grabnică, hotărîndu-i să ajungă la Țarigrad mai curînd decît domnia-ta.

— De ce?

— Nu se știe de ce. Orice semn din cer și de pe pămînt

¹ Fragment din romanul istoric *Zodia Cancerului* sau *Vremea Ducii Vodă*.

devine o amenințare. Stăpînii noștri turci sînt, pe de altă parte, oameni cu rele năravuri. Pentru cele mai neînsemnate pricini schimbă Domnii. N'au încredere în noi și au nevoie de paralele noastre. Căci trebuie să-ți spun dacă nu știi, iubite domnule de Marenne, că, la Moldova, această Domnie slăvită, pe care ai apreciat-o cu laude, se dobîndește cu multe intrigi, dar mai ales cu mult aur.

— Ș'atunci ?

— Ș'atunci ștafeta lui Duca se grăbește, pe drumul cel mai bun, la capuchehaia țarigrădiană a Moldovei, ca să-l puie în cunoștință că vine un sol franțuz la poartă. Nu se știe cum, nu se știe de ce. Acest sol stăruiește să declare că nu-i sol; dar tocmai de aceia noi îl credem sol. A trecut pe la Nemți, a trecut pe la Leși. Vine cu știri dela stăpînul său, ori dela acești dușmani; ori nu vine cu nici o știre și nu duce nici o primejdie: bine este să aflăm. Dacă este ceva, să avem apărarea de mai nainte întocmită. Dacă nu-i nimic, să dăm slavă lui Dumnezeu și să mai clădim o sfințită mănăstire.

— Poate să fie și așa, prințule. Nouă nu ne pricinuieste nici o neplăcere.

— Mai ales mie nu, domnule de Marenne. Ingrijorările acelea mie nu-mi displac. Deci te însoțesc pe orice cale, rugîndu-te să primești tovarășia mea.

— O primesc cu recunoștință, căci o prețuiesc și o știu fără interes.

— Mulțămesc. Eu sînt gata. Mi-am trimes oamenii la Hirău și nu țin cu mine decît pe Birlădeanu, prietinel nostru. Domnia-ta ai pe cei doi slujitori de acasă și pe cei doi lioveni. Ți-ajung. Căpitanul Brahă îți face alaiul. E un om prea cuminte, dar nu se pricepe la mîncări și vinuri. Asemenea om, oricît de vrednic, face rușine Moldovei. Iartă-l și primește-l așa cum este. Cît despre interes, dă-mi voie să-ți spun că te înșeli întrucîtva.

— Nu înțeleg.

— Ai să înțelegi ușor, căci n'am a-ți ascunde nimic. Vreau să-mi fac din domnia-ta un aliat și un protector. Nu protesta. Convin și eu că n'ai însărcinări oficiale și că te grăbești a te duce la Sambul pentru a cunoaște cu o oră mai nainte o mulțime de lucruri pe care omenirea civilizată nu le știe și, neștiindu-le, se simte nenorocită. Totuși, fiind acolo și avînd prilej să admiri bărbile Măriei-sale strălucitului și întocmai cu soarele padișahul și a

luminăției sale vizirul, vei binevoi să-ți aduci aminte de nefericirile singurului prietin al domniei-tale din această țară. Nu trebuie să vorbești, nu trebuie să stăruiești; ci numai adă-ți aminte și mi-i destul.

— Totdeauna am știut să-mi aduc aminte de prietini, răspunse de Marenne, înclinându-se.

— Nu mă îndoiesc. Și puteam să mă bizui pe prietinia domniei-tale și neținându-ți înainte tovărășie. Însă vreau să adaog interesului meu un excedent, în care nu se găsește decît prietinie pură.

— Prințule, răspunse de Marenne rîzînd, observ că domniei-tale îți place a complica lucrurile. Cu toate acestea eu te iubesc așa cum ești. Probabil că și oarecare Domniță, pe care am admirat-o alaltăieri, face ca mine.

Ruset se mulțami și el a ride, fără să răspundă.

În clipa aceea, Birlădeanu viri capul pe ușă.

— Măria-ta, zise el clipind din ochi, a venit un boier care vrea să-ți spuie două vorbe. Dumnealui aga Bucșan.

— Aga? răsări neliniștit beizade; ce poștește? Să între. Rămfi și domnia-ta, domnule de Marenne. Pentru prietini n'am secrete. Afară de asta, sînt sigur că nu vei înțelege nimic din ce se va spune.

De Marenne rîse iar clătînd din cap și rămase în scaunul său.

Slujbașul domnesc intră pe ușă rămasă deschisă. Se întoarse ș'o închise el singur, cu grijă. Se ploconi în fața abatelui ș'a lui beizade. Iși mîngîie barba și rămase privind cu mulțămire. N'avea nimic dușmănos în înfățișare. Dimpotrivă.

Ruset îl așinti cu luare-aminte.

— Prea cinstite agă Bucșan, îi zise el, noi ne cunoaștem mai dedemult. Înțeleg că vii să-mi aduci o poruncă din partea Măriei-sale.

— Așa este, beizade, răspunse aga. Te-am căutat la gazda domniei-tale; apoi am prepus că te găsesc aici. Văd că nici nu era nevoie să aduc porunca: erai gata de plecare.

— Da. Intovărășesc până la Huși pe cuvioșia-sa. Ai venit să-mi amintești că petrecerea mea în Iași se isprăvește?

— De asta am venit, beizade, rugîndu-te să nu-ți fie cu supărare.

— N'am nici o supărare și sint următor poruncii. Mai este și altceva ?

— Din partea Măriei-sale nu mai este ; fărădecît să-i vestești Măriei-sale cînd ai mai avea treburi, ca să-ți învoiască intrarea.

— Voiu face întocmai, cinstite agă. Atît este ?

— Atît, beizade ; și te rog, beizade, să-ți aduci aminte de mine ca de un prietin supus.

Ruset privi iarăși pe musafir. Zîmbea mîngîindu-și barba, fără a răspunde privirii.

— Asta, cinstite agă, tot din partea Măriei-sale mi-o spui ?

— Nu ; o spun din partea inimii mele, beizade.

— Hm !

— Vreau să-ți adaog cîteva lucruri, beizade, ca să înțelegi că porunca Măriei-sale e una și ale mele sint altele. Eu pricep că ești cu bănuială ; și ai dreptate. Deși eu am fost, beizade, bun slujitor al slăvitului domniei-tale părinte Antonie-Vodă, primind de la el multă milă, poți să n'ai credință, căci oamenii sint de obicei înșelători și răi. Eu totuși mi-aduc aminte de stăpînul pe care l-am avut și dela carele am mîncat pită. Văzînd că îndrăznești a intra în Iași, m'am temut să nu ți se întîmple ceva rău. Am băgat de samă cu bucurie că nimic nu ți s'a întîmplat. Am băgat de samă și mai mult : că Vodă, dîndu-mi poruncă în privința Măriei-tale, posomorît și aspru cum are el obicei, mi-a hotărît să fiu cu mare grijă spre a nu ți se pricinui vreo supărare. M'am mirat, și chiar din acea zi, de Marți, am înțeles că Măria-ta vii aici fără frică, avînd sprijin tare la alții mai sus decît Vodă.

— A ! il întrerupse Ruset ; și domnia-ta văzînd asta, te-ai gîndit că n'ar strica să cheltuiești o vorbă bună pentru a-ți agonisi în viitor răsplată, cine știe !

— Intocmai așa m'am gîndit, beizade, aducîndu-mi aminte și de dragostea pe care o am pentru părintele Măriei-tale.

— Se poate, cinstite agă. Inșă deocamdată slujești pe Măria-
sa Georgie-Vodă.

— Il slujesc, beizade ; asta-i foarte adevărat. Am să-ți dovedesc înșă că știu să te slujesc și pe Măria-ta. Ți-am spus de-a dreptul cugetul meu. Ți-am arătat că văzînd la Măria-sa o slăbăciune ca asta, am cugetat că domniile sint schimbătoare. Acuma, beizade, să-ți arăt alta. Știu că Miercuri ai ieșit de aici, ferit și în straiu schimbat, și te-ai dus spre vii, peste Bahlui.

Ruset puse asupra agăi o privire tăioasă. Ruspunse cu liniște :

— Boierule, te înșeli.

— Nu mă înșel, beizade. Nimene, afară de mine, nu știe ; așa că să n'ai grijă.

— Incă odată îți spun că te înșeli.

— Beizade, întări cu umilință aga ; nu mă înșel. În fața porții, aici, au stat doi slujitori mai proști ai mei care îmi închipuiesc că au dormit, după obiceiul slujbei lor. Iar dindos, cași la jupin Abăza, stătea unul care nu dormea. Aici am avut pe oarecare Arvinte, un mișel calic de picioare, pe care nici nu l-ai băgat în samă. L-am pus pe acesta anume,—ca să nu te poată urmări. Inșă despre ieșirea Măriei-tale am aflat. Acuma, dacă mă întrebi Măria-ta de ce am făcut așa, eu am să răspund că am avut poruncă să te priveghez. Te-am priveghiat ; dar ce-am aflat, am ținut pentru mine. Am ținut pentru mine, ca să dovedesc lui beizade că n'am uitat bunătățile de care m'am bucurat în vremea domniei slăvitului Antonie-Vodă. Drept aceia, anume punînd privighetor fără picioare, care nu s'a putut lua după Măria-ta, n'am vrut să știu mai mult. Acuma, urmă, Bucșan șoptit, folosindu-mă de porunca lui Vodă-Duca, eu vorbesc și despre ale mele. Iar ca să dovedesc și mai mult că cele ce spun eu sînt fără viclenie, am să mai aduc una, pentru acest avă franțuz. Are el doi slujitori străini, pe lîngă franțujii lui. Să știi, beizade, că acei slujitori străini au fost la Curtea Domnească.

Ruset tresări și se întoarse spre de Marenne ; apoi veni iar, cu prefăcută liniște, spre Bucșan.

— Spui că i-ai văzut ? Pentru asta sînt și mai cu luare-aminte, căci e vorba de acest bun prietin al meu.

— Da. Nū înțeleg ce au căutat ; dar i-am văzut.

Ruset se întoarse iar spre de Marenne și abatele înțelese că s'a petrecut ceva care-l privește. Avu în ochi un fulger, care nu scăpă lui beizade Alecu.

— Ce este, prietine ? întrebă el. Pari neliniștit din pricina mea.

— Aflu cu mirare, răspunse beizade, că cei doi călugări ai domniei-tale dela Liov au fost chemați la Curtea Domnească. Ți-au spus ei ceva despre asta ?

— Nu mi-au spus nimic.

— Atunci n'au fost chemați. S'au dus ei singuri.

— Să fie cu puțință ?

— Este cu puțință, domnule abate. Să n'ai însă grijă prea

mare. Devreme ce știm asta, vom fi în stare să aflăm și altele. Cinstite agă, urmă el răsucindu-se spre Bucșan; mai ales pentru această știre îți sînt mulțămitor. Așa încît cred și celelalte. Dumnezeu va ține în samă toate cele bune cîte le faci și-mi voiu aduce și eu aminte la vreme de prietinia domniei-tale.

Aga se bucură cuviincios, mîngîindu-și barba. După aceea, închinîndu-se, ieși grăbit, ducîndu-se să deie samă Domniei de însărcinarea ce avusese.

De Marenne se despărți, cu mulțămire și delicate cuvinte, de pater Guido. Îmbrățișîndu-l, îi simțea lacrimile și-i înțelegea întristarea. Era un ascet slăbănog, pus într'o răscruce de furtuni. Nu nădăjduia decît în alinarea morții. Cu totul altfel se înfățișau ceilalți doi frați franțuscani, tovarășii părintelui Guido. Erau încă în puterea vîrstei, cu nasurile prea rumene, cu mijlocurile prea umflute și cu rasele pătate de grăsimile mîncărilor. Nădăjduind totdeauna în mila și bunătatea lui Dumnezeu și a Sfintei Fecioare, nu găseau viața rea nici în acest colț de lume. Le păruse bine de sosirea abatelui și nu le părea rău de plecarea lui. Întru această cumpănă a vieții, știind a găsi ce-i bun atît la bucurie cît și la întristare, urmaseră o bună învățătură și pildă a pămîntenilor. Astfel se învățaseră a prețui vinul Moldovei.

Abatele de Marenne îi binecuvîntă, dorindu-le izbîndă asupra diavolului și asupra necredincioșilor, și se aburcă în vehiculul pe care i-l trimisese Domnia. Era o căruță ușoară, avînd părțile și fundurile zăbrelite cu speteze subțiri de paltin. N'avea arcuri, dar era plină de fîn bine îndesat, așa încît călătorul, deși stînd cu genunchii cam sus, se afla destul de apărat de zdruncin. Patru cai mărunți erau înhamați doi cîte doi, și avea ștăpînire asupra lor un surugiu țigan, îmbrăcat cu zăbun albastru înflorit roș, călărînd pe telegarul din stînga dela roate. Cu o mîna ținea hățurile și cu cealaltă o puhă de cînepă cu mănunchiu scurt, dar cu șfichiu lung și subțire de mătăasă.

Cînd ava franțuz mormăi ceva în limba lui și beizade strigă de pe cal, hai! — țiganul slobozi un chiot și, învîrtînd puha pe deasupra capului, pocni din șfichiu ca din pistol, de două ori. Zvicnînd în gurile lor de ham, căluții zmunciră căruța și domnul abate avu o clipă impresia că are să se întoarcă prin aer între părinții franțuscani, care-i făceau saluturi și semne prietinești din poartă. Își căută un sprijin, se înțepeni în mîni cuprinzînd loitrele și se întoarse în poziția cea bună, încredințînd, c'un oftat, lui Dumnezeu, zilele și oasele sale.

Duruind, săltînd și stirnind colb, căruța trecu în goană, urmată de alaiul căpitanului Brahă. În ulița boierească, spre Curtebubui cu adînci tunete pe podul de lemn. Trecu în vederea palatului și a cișmelei de piatră, unde zăceau în sînge trupurile descăpătinate ale celor trei boieri. Călăreții lui Brahă învăluiră laturea dreaptă a căruței, ca s'astupe acea crîncenă vedere, crușînd ochii străinului. După ce răzbiră în Ulița-Rusească, surugiul mai domoli fuga călușilor. Apoi, cînd coborîră în rîpa Căcainei, îi lăsă la pas prin hîrtoape și făgașuri de glod vechiu. Abia după ce scăpară la cîmp, pe drumul de țărîină neted și luciu ca o curea, o luară iar în trap iute.

Funigei de toamnă începeau a pluti, pe adieri de vînt, în valea Jijiei. În dreapta, aveau dealuri cu podgorii și păduri; în stînga, întinderile Prutului, cu revărsări de ape. Stoluri de gîște sălbatică treceau din cînd în cînd prin înălțime, chemîndu-se cu găgăiri muzicale. Aici, la confluența Jijiei cu Prutul, erau stuhării și păpurișuri neștrăbătute, girle nenumărate și cotloane încurcate de bălți: unele convoiuri de gîște poposeau, altele se ridicau, urmînd calea sudului. Subt zborurile gîștelor, se încrucișau grăbit cîrduri de rațe, de nagîți, de grauri. Era un început din sălbatica domnie a apelor și a mlaștinilor, ținut pustiu, necunoscut și neștrăbătut cași codrii cei mari dela munte. În toată regiunea aceasta, abatele de Marenne nu văzu sate; și beizade Alecu îi lămuri că și mai cătră miază-zi nu va vedea decît foarte puține în tot lungul drumului, deoarece calea pe care o urmau era un drum de oști turcești și tătărăști, deci un drum de pradă.

De Marenne găsea neconținut prilej să-și fixeze în minte lucruri și împrejurări vrednice de tabletele sale. Ochiul lui curios era neconținut satisfăcut. Aici era o dezolare a singurătăților, pe care amicii săi rămași în Franța n'o puteau bănuși, ori de cîtă imaginație ar fi fost înzestrați, căci la antipodul civilizației se găsesc uneori lucruri rămase neschimbate dintru începutul creației, păstrîndu-și frumuseța lor misterioasă. Drumul era însă în asemenea stare, încît domnia-sa își punea cîteodată întrebarea dacă nu plătește prea scump privilegiul de a admira priveliști unice. Cu tot finul meșteșugit așezat în căruță, anume părți ale trupului său erau neconținut în suferință. Surugiul din cînd în cînd pocnea din harpnic și trecea fără păsare prin hîrtoape. Atunci tendința vehiculului era cînd să-l trimeată spre zborul gîștelor săbatice, cînd să-l proiecteze spre păpurișurile mlaștinilor.

Trecură însfîrșit într'o regiune de dealuri. Abatele dădu laudă lui Dumnezeu fără a-și mușca limba, căci caii nu puteau umbla aici decît în pas. Dealurile erau foarte pieptișe și văile abrupte. Ciudată i se păru împrejurarea că nu era un deal ș'o vale, ori două dealuri și două văi, ca în toate țările cunoscute lui, cuminte și fără exces rînduite; ci erau dealuri și văi fără întrerupere și fără logică, unele mai sălbatice și mai absurde decît altele. E adevărat că de pe fiecare țanc regiunea avea un aspect nou și'n fiecare vale se dezvălea o reședință de nimfe și de fauni cu dumbrăvi și pîraie; însă, cumpănind și socotind în sine, călătorul le găsea mai potrivite pentru poeme cetite în fotoliu dinaintea unui cămin, decît pentru o călătorie. Erau contraste ascuțite, în armonie numai cu firea acestui popor primitiv.

Întilni cîteva tabere de cară cu mărfuri, înjugate cu cîte patru și șase trăgători. Erau produse ale Asiei, a căror mișcare înceată pe drumuri lungi și cotite, o supravegheau, de săptămîni și luni, neguțatori turci și armeni. Țăranii pămînteni îndemnau cu strămurări boii și bivoli la dealuri, răcnind, blăstămînd și stupindu-și sufletul. Era cu neputință să se treacă pe acolo cu asemenea poveri. Cu toate acestea treceau.

— Cum e cu putință așa ceva, prințele? întrebă abatele, uimit.

— Oamenii de aici au un meșteșug al lor, domnule de Marenne, răspunse Ruset. Cu el pot trece prin complicațiile oricărei călătorii. Mai întăiu se bizuie pe ajutorul lui Dumnezeu și-și fac cruce, plecînd cu bine la drum drept. Cînd ajung la dealuri imposibile ca acestea, înțeleg că au nevoie și de al doilea ajutor. Atuncea invocă pe Diavol. Toate răcnetele furibunde pe care le-ai auzit să știi sînt sudălmi—adică chemări ale puterii necurate. Adăogînd bicele și strămurările, izbîndesc și ajung sus. Acolo iar se împacă cu Dumnezeu și-și fac cruce.

— Dacă nu mă înșel, acesta e un fenomen de magie.

— Nu te înșeli, așa este, domnule de Marenne. Fără o forță ca aceasta ar fi greu pentru oameni în asemenea timpuri și pe asemenea drumuri.

— Greu, prințele, mai ales pentru biete animale, care nu cunosc formulele magice.

— Greu pentru toți, domnule de Marenne; și unii și alții stau pe același plan; și asupra unora și asupra altora apasă același destin al ticăloșiei. Numai acest pact cu Demonii mai ajută pe bietul pămîntean să poată trece punțile nenorocirii. Și la asta,

precum vei fi observat, se adăgă și vinul foarte bun al podgoriilor. Iar Dumnezeu, fiind milostiv, îi iartă toate și-i dăruiește după năcazuri o inimă ușoară și grabnică uitare.

Aceste privesc și impresii care se ciocneau așa de viu isprăviră într'o deplină împăcare, atunci cînd alaiul făcu popas la un corn de pădurice, într'o vălicică, lingă un izvor. Oamenii descălecară, abatele coborî din căruță,—își pipăi și-și mîngie încheieturile și gustă apa în pumni, așa cum făceau toți. Erau lacrimi ale pămîntului, limpezi și reci ca cristalul de ghiață. Adăogind îndată un foc năprasnic căruia Bîrlădeanu îi înfățișă un hartan de berbec în țigla, adăogind și vinul în ulcioare puse la bătaia rece a izvorului, viața păru iarăși bună lui avă franțuz.

*

La acest popas Alecu Ruset dădu a se înțelege, mai mult printre închinări, cîteva lucruri pe care căpitanul Brahă, om blajin și cuminte deși încă tînăr, le primi cu deplină nepăsare.

Era vorba întăiu de tovărășia pe care o făcea domnia-sa beizade părintelui abate. Fusese vorba să meargă numai până la Huși. Pe drum, avînd bucuria unui soare de toamnă atît de frumos, s'a răzgîndit, și s'a hotărît să meargă mai departe, până la Galați. N'a văzut demult apa Dunării și vrea să se încredințeze că nu și-a schimbat fața.

Lucrul al doilea privea tovărășiile celelalte ale părintelui abate : toate se opresc la hotarul Impărăției. Părintele abate se desparte acolo și de drăgani, și de căpitanul lor Brahă și de cei doi slujitori lioveni ; și nu rămîne decît cu franțujii lui. Au să-l primească ș'au să-l ducă mai departe oamenii serascherului dela Babadag, care a fost din vreme înștiințat și care îi va fi trimes fără îndoială la locul lor, pe celalalt țarm dunărean. Astfel au fost totdeauna rînduiri Impărăției.

— Iubite prietino, zise în franțuzește beizade cătră de Marenne ; te rog să observi, fără a avea aerul, pe cei doi slujitori cu care ai venit dela Leși. Au înțeles, din ce spun eu căpitanului, că nu vor merge decît până la Dunăre. Mai înțeleg ei că-ți voi ține și eu tovărășie până acolo. Stau atenți, cu capetele înălțate, și se uită din cînd în cînd unul la altul. Dacă te-au întovărășit în Moldova c'un plan, atuncea trebuie să pășească la îndeplinire și să se dea pe față : ceasurile le sînt numărate. Astfel vom afla și noi ce legătură este între ei și Domn.

— Mă întreb, domnule Ruset, ce legătură poate fi. Nu înțeleg nimic. Nici n'ași crede că m'au întovărășit până aici cu gânduri ostile. Și-au făcut neconținut datoria supuși și în tăcere, pîndind în ochii mei mulțămirea, ca niște cîni.

— Domnule de Marenne, să nu intrăm în acest întuneric. Să stăm la intrarea peșterii și s'așteptăm până ce dușmanii singuri se vor vădi la lumină.

— Bine, prințule, să așteptăm, încheie abatele oftînd cu ne-mulțămire.—Căci ora aceia plăcută, cu friptură așa de bună și cu vin așa de gustos, îi era tulburată de viermele unei griji.

Așezîndu-se iar în căruța cu fin, abatele își trecu ziua între aceleași privescări interesante, priveghindu-și buna stare a ființei sale.

Cel dintău popas mare de sară îl făcură într'un sat, ferit între dealurile ținutului Fălciului. Sara veni răpede, ca o negură care ieșea din păduri, tîrîndu-se cătră ei. Coborîră la o gospodărie de creștin și, într'o odăiță cu fin așternut pe jos, trimisul domnului de Colbert marchiz de Croissy se grăbi să-și odihnească oasele. Era așa de trudit și-i era așa de somn, încît își plecă tîmpla pe braț cu sentimentul unei fericiri supreme, uitînd cu desăvîrșire orice griji și bănuieli. Leagănul somnului însă i se dovedi îndată spinos, căci toate zdruncinările zilei i se întoarseră în ființă și până tîrziu avu visuri rupte de tresăriri, socotindu-se încă în căruța ușoară, pe hîrtoapele drumurilor rele, amenințat să fie răpezit cînd spre stuhuri și mlăștini, cînd spre zboruri de giște fantastice care umpleau cerul într'un număr înspăimîntător.

Căpitanul Brahă trimese oameni, ca să caute cai de schimb. Ruset intră la hodină lingă avă Paul, într'un tîrziu, după ce rînduielele drumului de a-doua-zi fură îndeplinite. Vilcu Bîrlădeanu se așeză de strajă în ușa, aprinzînd foc și veghind cu slujitorii franțuji și lioveni.

Ferestrele căsuței erau cît pumnul; ușa de stejar era zăvo-rită pe dinlăuntru. Pe fin, la căpătăiu, între el și Franțuz, Ruset își potrivea pistoalele și sabia. Noaptea se petrecu în liniște. Dar spre ziuă se ridică un vînt iute de cătră asfințit, aducînd dela munte nouri. Iar cînd trupa se găti de plecare, începură să cadă stropi reci.

Ava Paul hotărînd să meargă înainte, alaiul se alcătui cași în ajun și ieșiră iarăși la tract. Aveau de străbătut drumul până la Huși în acea zi.

— Să ne rugăm lui Dumnezeu, zise abatele cătră prietinel

său, să ne scutească de întârzieri. După cît am înțeles, în Moldova ploile sînt răpezi și scurte.

— Am întrebat pe Bîrlădeanu, răspunse beizade, și el și-a spus cuvîntul.

— Așa este, prințule ; omul domniei-tale are uimitoare cunoștinți meteorologice, cași căpitanul Turculeț. Poți să-mi comunici și mie părerea lui ?

— Negreșit. Bîrlădeanu crede că vîntul are să contenească.

— Asta mă bucură ; înseamnă că nu mai aduce ploaia.

— Dimpotrivă, domnule abate. Cu regret trebuie să-ți comunic că Bîrlădeanu hotărăște ploaie. Dacă stă vîntul, zice el, plouă negreșit. Trebuie să adaog că'n țara asta cad și ploi lungi.

Abatele primi cu îndoială prognosticul. Dorința lui era alta și, în chip logic, o atribuia și elementelor. Mai întăiu nădăjdui că vîntul nu va sta și deci va purta nourii suri aiurea. Dar vîntul se alină încet-încet. Și pe măsură ce vîntul contenea, spori ploaia. Era o ploaie cu totul altfel decît în valea Siretului. Cenușie, mărunță și deasă,—și, mai ales, stăruitoare. Subt dulamele lor de șiiac, drăganii, împresurînd căruța, avură în curînd înfățișări de vedenii estompate. Dintre ei, ava Paul nu-l mai deosebi nici pe Ruset, înfășurat din creștet până la scări în mantaua-i largă. În curînd nu mai văzu pe nimeni, căci se ghemui și se strînsese și el ca un ariciu în dulama domnească ; își acoperi picioarele, mîinile și ochii și nu mai voi să știe nimic de această lume, blăstămînd-o.

Numai surugiul își mistuise cușma lui frumoasă subt șea, ca să nu i-o ponosească apa cerului ; și, cu capul gol, cu ploaia șiroind în plete, urma să-și îndemne telegarii din glas și din puhă.

Din cînd în cînd, domnul abate de Marenne desfăcea un colț al învălișului în care se concentrase și inspecta împrejurimea, nădăjduind o bruscă schimbare. Totdeauna însă brațul îi cădea descurajat și ochii i se înălțau spre cer. „Se înălțau spre cer“ își dădea domnia-sa bine samă că nu era decît o deșartă figură de stil. Cerul coborise foarte jos, sprijinit pe dealuri, și era alcătuit dintr'un fel de cenușă udă. Zările se îngustaseră și ele, apropiindu-se la o zvîrlitură de băț. Intr'această lume vizibilă cu totul redusă, curgea apă în șiraguri de hurmuzuri fine, șiraguri dese, străpunse din vreme în vreme de săgeți de vînt.

Cît putea să dureze această situație ? Nu se putea ști. Dura de un ceas ori de două. Putea să dureze oricît, de oarece apa părea a curge dintr'o sîtă a nepăsării eterne. Animale și oameni

mergeau înainte în tăcere, încovoiați subț destin. Dar într-o vreme și înaintarea deveni anevoiasă, din ce în ce mai înceată. Drumului îi crescuseră brațe și căngi, care cuprindeau roțile căruței și copitele cailor. Pământul clisos se desfăcea cu plescăiri—și calea începea să samene cu două brazde de arătură, întortochiate și viermuite. Însfîrșit se opriră, urmînd ca locul să se desfacă și să-i înghită. Țiganul prinse a bate în cai ș'a-i sudui c'o energie înfricoșată.

La porunca lui Brahă, doi oșteni descălecară și puseră umeștile la loitre. Călușii se încordară și izbutiră să tragă din clisa mocirloasă căruța. O tîrîră pufnind și gîfîind o vreme, apoi iar se opriră, cu moșurile dintre ochi și roind de ploaie și atîrnînd în glod.

Atunci Brahă, surugiul și beizade ținură un prim sfat, aplecînd unul spre altul frunțile. Rezultatul acestui sfat îl simțiră îndată caii, mușcați de harapnice și îngroziți de sudălmi. Se întinșeră cu silinți cumplite în ștreanguri, ajunșeră într'un pisc rupt, coborîră într'o vale, și acolo, în fund, se opriră ca într'o mlaștină, închizînd ochii la lovituri și așteptînd moartea. Surugiul descălecă însfîrșit și le dădu ocol. Se scărpină lîngă ureche și-i admira. Tremurau din toate încheieturile, aburînd în ploaia nemilostivă.

Urmă al doilea sfat. Domnul abate desfăcu apărătoarea întărită de curgerea apei și făcu loc unui ochiu desnădăjduit. Alecu Ruset veni lîngă el și se aplecă în șea. Ca să fie auzit, crezu de trebuință să rîdice glasul.

— Domnule abate, se pare că am ajuns într'o poziție destul de grea.

— Văd, prințule, deși mă folosesc numai de jumătate din mijloacele mele vizuale. Ce-i de făcut ?

— Mărturisesc că nu știu. Totuși țiganul crede că are o soluție. Capul său, udat de ploaie, s'a păstrat mai rece decît al nostru. El pretinde că domnia-ta ar trebui să cobori și să urmezi drumul călare, în șaua lui.

— Dacă se poate asta, să încercăm. El însă ce va face ?

— El rămîne aici, așteptînd sfîrșitul lumii. Până atunci noi poate izbutim să ne salvăm într'un adăpost.

— Bine, primi domnul abate, să ne supunem acestei inspirații.

Calul fu scos dintre ștreanguri, ava franțuz fu aburcat în șea și'n scări. Căruța, cu trei cai și surugiul, rămase în mlaștina văii și ceilalți porniră la deal, nădăjduind întru mila celui care are totdeauna grijă de zidirile sale.

Intr'acea zi ar fi trebuit să ajungă la târgul Hușilor. Acuma însă nu se mai știa unde vor ajunge. La capătul lumii, la sfârșitul vremurilor, oriunde era cu puțință printr'o minune ; negura de apă îi închidea de pretutindenii, purtându-i, cu mișcare de broască țestoasă, în necunoscut, sau ținându-i pe loc ca să frămînte un pămînt descompus în elementele-i primare.

— Ași voi să întreb unde mergem, vorbi într'o vreme cu disperare domnul Paul de Marenne ; însă nu îndrăznesc. Ploaia îmi umple gura de apă.

— Intr'adevăr, domnule abate, asta-i tot ce poate fi mai displăcut. Totuși întreabă. Iți voi răspunde că nici eu nu știu.

— Cred că nu înțeleg ori n'aud bine, prințule. Nu se găsește oare în apropiere un târg, ori un sat ? ori măcar o fermă ?

— Domnule abate, lămuri rîzînd beizade Alecu, tătarilor le plac orizonturi deschise. Pămîntenilor, dimpotrivă, le plac pădurile, deoarece își pot adăposti în ele avutul și viața. Tătarii arzîndu-le, ca să deschidă zarea, oamenii s'au retras căutîndu-le mai înlăuntru. Păduri și sate s'au împușinat ; aici domnește lege de pustie și de pradă. Totuși trebuie să găsim un han. Tovarășul nostru, căpitanul Brahă mă încredințează că trebuie să fie undeva, dacă nu se va fi scufundat.

De Marenne crezu și el de cuviință să rîdă ; însă, cugetînd puțin, simți în sine o mustrare pentru atare absurditate. Elementele nu cunosc această aptitudine specială omului, și nepăsarea lor severă devine activă în fața blasfemiei. Găsi sub rîsul său realitatea, adică o tristeță umedă și o foame neliniștitoare.

— Ce facem în privința prînzului, prințule ? întrebă el cu glas înăbușit.

Beizade Alecu își arată iarăși dinții, ceiace era, fără indoială, semn de nebunie. Abatele își trase peste obraz gluga și urmă a călări la pas, în tăcere.

Tirziu, la un ceas pe care nu-l putea socoti, auzi lătrat de cîni. Era un semn al lui Dumnezeu ; singura aspirație a vieții lui găsea însăfîrșit o izbăvire.

— Prințule, aici e locul de care mi-ai vorbit ? tresări el, aprig.

— Aici, domnule abate.

Mirîndu-se că tovarășii săi n'au bucuria lui, abatele își îndemnă calul cu călcăile. Dar, cași oamenii, nici calul nu părea grăbit. Urmă a călca încet ș'a luneca prin pămîntul defundat, cu aceiași resemnare a fatalității, până la șandramaua neagră, care acoperea ziduri de cetățuie.

Lumea dinlăuntru stătea închisă cu drugi și zăvoare. Căpitanul Brahă bătu în porți. Printr'o fereștrică zăbrelită, un cap holbat îi cercetă și puse întrebări.

— Slujba Domniei! strigă Brahă.

Zăvoarele scrișniră. Subt bolta dinlăuntru stăteau grămădite cară cu poveri. Negustori turci înălțară capetele, ca să vadă pe musafiri. Intre boi și între roți, cărauși pămînteni ospătau pită și brînză. De Marenne îi socoti deplin fericiți.

Stăpînul locului era un om uscățiv, cu obraz mongolic și bărbuță căruntă. Purta anterior și cealma de culoare întunecoasă albastră. Era cel dintăiu oriental pe care-l vedea domnul Paul de Marenne. Il interesa întrucîtva felul lui de a i se închina cu gravitate, ducîndu-și mîna dreaptă la inimă, la buze și la frunte, oferindu-i cu acest gest mut toate însușirile ființei sale.

— Ași dori mai degrabă mîncare și odihnă, zise de Marenne cătră Alecu Ruset. N'am ce face nici cu inima, nici cu vorba, nici cu știința lui.

— Să-i cerem, răspunse liniștit beizade, și ne va da poate, dacă cei care au căzut înaintea noastră n'au istovit totul. După cît știu, căci am mai poposit aici și l-am mai văzut, acest jidov dela Crîm are numele Zeida.

— Așa mă chiamă, stăpîne, răspunse hangiu, auzindu-și numele rostît.

— Răspunde, omule, dacă se găsește aicea foc, să ne încălzim și să ne zbicim de ploaie.

— Se găsește, stăpîne.

— Dacă avem unde ne odihni...

— Am o casă mare, stăpîne, în care poate încăpea toată lumea.

— Păn' acuma-i bine. Mai răspunde dacă ne poți da de mîncare.

— Se poate și asta, Măria-ta. Căci acești negustori dela Anatolia, fiind de legea lui Mahomed, mi-au mîncat numai lumînările de seu, pe care le-am topit, ca să le fac lor un scrob cu douăzeci de ouă. Fiind opriți a bea vin, s'au mulțămît cu apă. Eu asta n'am putut-o înțelege la dînșii și nu știu ce cap a avut proorocul lor. Iar căraușii își au mîncarea de-acasă, ca totdeauna. Așa că, din mila lui Dumnezeu, se găsește cît poștiți și ce poștiți. Eu nu mă feresc de cîștig și banul boieresc îmi place.

Zeida rîse cu prietinie lui de Marenne, înțelegînd foarte bine

ce-i explica Ruset, deși pentru întâia oară auzea limbă franțuzească.

Hanul avea o singură odaie mare în care se puteau grămădi o parte din drumeți, pe rogojini întinse în lungul pereților. Ruset încerca să facă pe franțuz a înțelege că un pat cu polog nu s'a văzut niciodată pe aceste meleaguri. De Mareme era însă prea mulțămît că Dumnezeu i-a îngăduit să ajungă până la această arcă a lui Noe și, așteptînd mîncarea, binecuvînta focul de subt horn, ca cea mai mare mîngiere a clipei prezente. Își lepădase mantaua și se destindea cu scîncete de satisfacție în bătaia pojarului.

— Ce om admirabil și binefăcător al omenirii e acest Zeida al dumneavoastră! observa el. Cu primejdia vieții se așează în pustie, pregătind foc, odihnă și mîncare.

— Foc, odihnă, mîncare și vin, complectă Ruset.

— Intr'adevăr, cu atît mai mult îi mulțămesc și cu atît mai mult îl admir. Trebuie să fie un protejat al cerului ori are mijloace deosebite de apărare.

— Că-l ocrotește Dumnezeu, domnule abate, nu rămîne în-doială. Poporul lui de mult a făcut în această privință contract cu Iehova. Însă știe să se și apere, trăind în înțelegere și cu oamenii cinstiți, și cu ceilalți. Tuturora li-i de folos. Dar banii pe care-i agonisește nu-i ține aici, ci-i trimete, c'un fecior ori c'un frate, la Iași, în sama zarafului lor Mindila, la carele din cînd în cînd și eu mă duc, nu ca să dau, ci ca să iau. Iau bani pușini pentru juvaieruri bune,—ceiace dovedește că și acel Mindila e un binefăcător.

— Cunoaștem instituția și am știut și noi a ne folosi de ea, zîmbi abatele.

Zeida umbla cu răpeziciune, pregătind țigle cu buturi de berbeci. Găsi vreme să lepede ș'un cofăiel de vin în preajma unor oameni trudiți și însetați. Cașicum n'ar fi vrut să fie băgat în samă, lăsă pe colțul vetrei pită de grîu ș'un burdof de brînză. Străchini n'avea, cuțite n'avea, mese n'avea, lumînări de seu nu mai avea, cu toate acestea domnul abate nu-și aducea aminte să fi fost vreodată în viața lui mai mulțămît decît în acel ceas.

Mihail Sadoveanu.

Specialistul

Specialistul este un personaj la modă. Prestigiul lui, în societățile moderne l-am experimentat cu toții. E drept, domnia sa nu-i absolută. Alături de curentul, foarte popular, care crede în necesitatea competenței, există un altul, tot atât de popular, care o ironizează, asociind-o cu spiritul mărginit, dacă nu chiar cu pura prostie. Idei de competență i se opune atunci aceia de talent; noțiunii de specializare, aceia de bun simț. Și se conchide declarînd că omul deștept, ori-unde l-am pune, e de acolo, în timp ce prostul e prost în toate, dar mai cu samă în specialitatea lui...

Totuși, problema continuă să fie pusă în toate domeniile. Nu mai vorbesc de psihotehnică și de psihologia aplicată la chestiunile profesionale, unde selectarea oamenilor după aptitudinile lor pentru o anumită meserie face obiectul unor studii amănunțite și măsurători precise. Nu numai pedagogia și știința organizării școlare e pătrunsă, dela un cap la altul, de preocuparea aceasta a realizării de diverse tipuri profesionale. Dar toate științele, toate disciplinele și toate categoriile de cugetători își pun problema competenței și specializării. Iată știința politică. Există o întregă discuție asupra dozei în care trebuie să intre factorul tehnic față de cel electoral în opera de guvernare. Așa dar, în meseria care pare cel mai puțin a fi o meserie propriu zisă, în cariera de elector, de cetățean și om de bine, până și aici s'au strecurat aceste preocupări moderne de specializare, de competență și de selecție profesională.

Literatura psihologică înregistrează acest curent. Odinioară darul de analiză sufletească al scriitorilor s'ar fi exercitat asupra „caracterelor“. Portretele morale și sociale de altă dată ar fi purtat titluri ca: Ipocritul.—Distratul.—Avarul, etc... Astăzi vedem apărînd în librărie o avalanșă de volume întitulate: Avocatul.—Medicul.—Judecătorul.—Negustorul.—Patronul.—Scriitorul, etc., etc..

Și totuși, cum spuneam, un anumit instinct popular recomandă oarecare mefiență față de tipul profesional, în numele talentului natural și al bunului simț. Pentru ce ?

Firește, este absurd să *optăm* între cele două idealuri: tipul tehnicianului specializat și acel al omului ager, capabil să facă orice cu un minimum de inițiere căpătată ad hoc. N'avem *de ales* între specialist și om deștept. Științific este să recunoaștem că, asupra lor, opinia publică este împărțită, și să căutăm a descoperi care cauze au determinat această împărțire de păreri. Găsirea acestor pricini ne va oferi, mai mult ca sigur, și soluțiunea controversii.

Printre cauzele posibile este bine să eliminăm, dela început, câteva care, deși, poate, sînt reale, nu prezintă totuși o prea mare importanță.

Astfel ar fi, bunăoară, relativa recentă a preocupărilor profesionale. Societățile omenesti au trăit veacuri întregi, cu un alt ideal despre om, ideal pe care l-a făurit antichitatea clasică, ideal în care Evul Mediu a crezut cu sfințenie și care a culminat în ceiace se chiamă Eroul Renașterii. Este omul complect, omul enciclopedic, totodată politician, militar, filozof, sportsman și artist. Necesitățile capitalismului și stilul de viață raționalist pe care acesta îl introduce au fost cauza afirmării unui nou ideal de umanitate, contrar aceluia apoteozat de Renaștere. Astfel se naște *specialistul*. Apărut de curînd în Istorie, imperfect introdus în moravuri, el este încă în luptă cu o mentalitate mai veche, obișnuită a vedea popoarele conduse, material și sufletește, de oameni omni-competenți.

Aceste împrejurări ar constitui poate una din cauzele pentru care specialistul, pe lângă apoloșiști numără și detractori. Decît, influența acestor laudatores temporis acti nu are prea multă importanță.

Societatea de azi este prea stăpînită de interesele și metodele capitaliste pentru a putea fi stînjinită de simplele suspine ale unor conservatori sentimentali. Dacă specialistul este azi privit adesea cu neîncredere și sarcasm, aceasta se datorește desigur unor cauze mai pozitive, unor viții esențiale ascunse în practica actuală a competenței tehnice și a specializărilor profesionale.

Printre aceste cusururi trebuie dela început să eliminăm din discuție o întregă categorie. Sînt toate acele inconveniente grupate sub formula generală de „deformații profesionale“. Le cunoaștem prea bine cu toții. Psihologia, sociologia, psihotehnica, pedagogia, literatura, opinia publică, sînt în unanimitate de acord pentru a le deplora. Asupra lor nu încapă controversă. Sînt viții manifeste. Pe noi ne interesează însă cele ascunse. Vom căuta aici dacă nu există „ceva stricat“ în însuși felul în care opinia publică și școala concep problema competenței și a specializării. Dacă cusurile specializării nu țin ele mai puțin de natura însăși a fenomenului decît de felul greșit în care el este înțeles. Dacă, înfirșit, acest

fapt social al competenții odată conceput mai corect, opiniile cele mai antagoniste nu-și găesc, dintrodată, un teren de antantă.

Aceasta va fi calea urmată de noi în prezentul eseu.

* * *

Luat în înțelesul său cel mai pedestru, specializare înșamnă mobilare a memoriei cu cunoștinți toate de același fel. Astfel financiarul va învăța numai cifre, juristul articole de cod, inginerul aparate mecanice, dentistul anatomia și fiziologia gurii, etc., etc..

Și trebuie să recunoaștem că acest înțeles simplist este cel mai răspândit în opinia publică. Ceiace ne permite să pricepem de ce fenomenul specializării este atât de adesea ironizat. Căci astfel conceput, ei își pretează flancul la toate ironiile.

Intr'adevăr: specializare profesională presupune ideia de talent. Profesia, meseria, a fost în totdeauna o artă. Artes pecuniariae—li se zicea odinioară. Sau „arte industriale“. Meșter și artist au fost două noțiuni multă vreme confundate. Ori, talentul nu este reductibil la o simplă transmisiune de cunoștinți brute. Mai este și o altă inițiere, mai subtilă: transmisiunea dela profesor la ucenic, a unei anumite atitudini sufletești, a unui fel de a judeca și de a gusta. Deciteori, în Facultățile de Drept, auzim spunându-se că adevărata specializare constă nu în cunoștinți de drept, ci în „spirit juridic“. În academiile de pictură de asemeni, cunoștințele brute atrnă puțin în balanță față de bunul gust, discernământul estetic și spiritul critic pe care trebuie să le capete acolo elevii.

Aceste constatări ne fac să întrezărim o distincție posibilă între două soiuri de specializări, pe care ași propune să le numim *specializare-cunoștinți* și *specializare-scop*. Iată ce înțelegem prin cea de a doua specie.

Un medic, bunăoară, se specializează în afecțiunile stomahului. În acest scop, el va studia cu o atenție exclusivă, anatomia și fiziologia tubului digestiv? Nu tocmai. Adevărata specializare e alta. Medicul nostru va trebui să studieze *întreg* corpul omenesc, însă din punctul foarte particular de vedere al raporturilor fiecării regiuni cu aparatul digestiv și în deosebi cu stomahul. În cercetările sale, acele referitoare direct la stomah vor ocupa locul cel mai mic. Va trebui să consacre cea mai mare parte din timp analiza celorlalte părți ale corpului. Pe acestea le va cerceta nu tot atât de atent, ci *mai atent* chiar decît a cercetat stomahul. Căci cercetarea acestuia din urmă constă din simple constatări, dintr'o învățare pasivă și o memorizare școlărească. Dimpotrivă: cercetarea celorlalte părți ale corpului constituie o operație mentală activă și creatoare. Medicul nostru va avea de deliberat asupra fiecărui capitol de anatomie și fiziologie și va avea de dat o sentință, va avea să hotărască dacă este sau nu este o legătură materială sau funcțională cu aparatul digestiv. Pentru a se conchide la absența

unei asemenea legături este nevoie de o analiză cât se poate de scrupuloasă. Și constatarea acestei absențe este din punctul de vedere al specialistului nostru, exact tot atît de interesantă cît și constatarea situației inverse. În tot cazul: prezența sau absența de legături cu aparatul digestiv,—sînt amîndouă întreprinse la lumina unui far călăuzitor mereu același: punctul de vedere al afecțiunilor stomahului. În fața scopului urmărit, și care, el, este foarte limitat, cunoștințele sînt nelimitate. Vom inventaria tot ceiace științele fizice și naturale, pe deoparte,—ceiace psihologia și disciplinele înrudite cu ea, pe de altă parte,—tot ce aceste repertorii de fapte conțin. Pentruca, dintr'o asemenea inventariere să eliminăm și să păstrăm ceiace ne convine din punctul strict, strîmt, și exclusiv de vedere al specialității alese; în speță: a maladiilor de stomah.

Am insistat asupra acestui exemplu pentru că ni se pare tipic. Nicăieri ca în medicină nu se vorbește mai insistent despre necesitățile specializării. Și în exemplul ales, luat tocmai din acest domeniu, se învederează limpede o trăsătură esențială a specializării corect înțelese, spre deosebire de specializarea brută, simpla specializare în cunoștinți.

Intr'adevăr, să se observe: Dacă facem o statistică a tuturor cunoștințelor referitoare direct la aparatul digestiv pe care le are specialistul ales de noi, și pe de altă parte adunăm, pe o a doua coloană, toate *celelalte* cunoștinți, cunoștinți de medicină și patologie generală, de anatomie, fiziologie, histologie, psihiatrie, farmacie, chimie biologică, psihologie, etc., etc., pe care a trebuit să le învețe în scop de a descoperi legături posibile cu funcționarea stomahului,—vom face următoarea curioasă descoperire: Coloana cunoștințelor pur-speciale este mai scurtă mult decît aceia a cunoștințelor generale.

Aici stă esențiala deosebire între falșa și adevărata specializare, între specializarea-cunoștinți și specializarea-scop, sau specializarea-atitudine. La prima, cunoștințele speciale sînt mai multe decît cele generale. La cealaltă,—exact invers.

La limita logică a unei specializări de prima categorie avem tipul de savant descris de Anatole France care, uimitor de erudiție atîta vreme cît se află în aripa din muzeu a specialității lui, uită că două și cu două fac patru de îndată ce trece în altă odă; sau cellalt tip, descris tot de France, al profesorului unei limbi moarte pe care nimeni pe lume nu o mai cunoaște în afară de dînsul.

Toate neînțelegerile și împărțirile de păreri iscate de problema aceasta a competenței profesionale se datoresc greșitei concepții asupra însuși fenomenului specializării. Acei ce-l critică îl pricep sub forma lui cea proastă sub forma unei specializări-cunoștinți.

Subt forma cealaltă însă, a specializării-scop, dispare prăpastia dintre specialist și omul enciclopedic informat. Specialitatea

și specializarea devin sinonime cu introducerea unui punct de vedere *unic* și *utilitar* dealungul cunoștințelor omenești diverse. Mărginit e acum nu bagajul de cunoștinți, ci doar punctul de privire care le coordonează. Și asemenea oameni nu ne mai fac impresia de papagali stupizi. În cazul cel mai rău, în cazul chiar de deformare profesională, ei apar cel mult ca niște maniaci interesați, capabili să-și alimenteze mania cu fapte multe și variate, promițătoare de întâmplări fecunde.

Să încercăm, prin câteva exemple concrete, să arătăm cum, în diverse meserii, specialistul-atitudine tinde să prevaleze asupra specialistului-cunoștinți.

* * *

În exemplul dat mai sus, am putut-o constata pentru profesiunea de medic. Acolo este poate mai mult ca ori unde nevoie de o mobilizare generală și permanentă a tuturor cunoștințelor medicale și paramedicale. Numai astfel se poate pune o bună diagnoză. Medicul trebuie să fie și psiholog și naturalist pentru a putea tălmăci discursul totdeauna incoherent pe care îl ține orice bolnav.

Dar să trecem la alte meserii.

Iată aceia de avocat.

Există două specii de avocați: micul și marele avocat. Mă refer aici nu la cantitatea de bani câștigați sau de procese pledate, ci la calitatea lor. Numesc mic avocat acela care pledează, cum se zice, numai „în drept“. Și numesc mare-avocat acela care pledează mai ales „în fapt“. Iată ce vreau să spun.

Un proces se poate câștiga în două chipuri. O primă metodă este aceia a șicanelor și chițibușurilor procedurale. Este maniera întrebuițată de micul-avocat.

Cealaltă metodă se referă la faptele însăși ale „speței“ juridice în chestiune. Aceste fapte sînt ceiace par la prima vedere, sau, analizate mai îndeaproape, capătă o înfățișare cu totul alta? Aceste fapte dovedesc anumite intenții, și anumite alte fapte, care, judecate la lumina unor împrejurări la care până atunci nici nu ne gândisem, ne apar radical deosebite de cum crezusem la început?

Așa dar, toată adevărata muncă, toată silința avocatului se exercită asupra „*administrării probelor*“ adică asupra unei analize savante a faptelor, judecate mai adînc, după natura lor proprie.

Ori, faptele sînt fapte. Nu-s *juridice*. Sînt... morale, fizico-chimice, religioase, economice, școlare, artistice, industriale; etc., etc.. *Materia Dreptului* este nesfîrșit de variată. Legea reglementează toate domeniile naturii și ale vieții, toate tărîmurile asupra cărora se exercită activitatea, industria, și sensibilitatea noastră. Avocatul cel bun va trebui să le cunoască. Să le cunoască mai întîiu în ele înșile; să le cunoască specificitatea lor proprie, căci, în instanță el va trebui să le explice mai corect natura lor

adeverată, pentru a putea astfel să tragă anumite consecințe care să pună în joc fapte nouă capabile să servească interesele juridice ale procesului.

Marele-avocat va trebui deci să posede o adincă cunoștință materială a naturii specifice a faptelor care compun speța pledată. Această cunoaștere *extra-juridică* îi va permite să *dreagă* aparența faptelor, să descopere, pe calea analizei și a inducțiilor, fapte nouă care să corecteze pe celelalte, făcîndu le să intre triumfător și ca dela sine în articolul de cod în care, la prima vedere, păreau a refuza să se lase încadrate.

Acesta e adevăratul mare avocat. El se găsește la mijloc între două exagerări: între proceduristul chițibușar și între ideologul constructor de gratuite teorii juridice. Adeseori acesta din urmă cîștigă stima unor magistrați epatați de o erudiție inutilă și sforăitoare.

Acei ce au frecventat puțin tribunalele cunosc ambele aceste categorii de falși avocați. Atît pe acei ce, bazați pe puțină cultură de filozofie a dreptului și de doctrină, bazați pe oarecare talent în debitul exterior, bazați însfirșit pe obișnuitul analfabetism cultural al judecătorilor,—reușesc să smulgă o sentință favorabilă lor,— cît și pe toți acei cavaleri de industrie ai Dreptului, pe toți acei vînători de amînări și perimări cari de cele mai multe ori nu scot o vorbă asupra fondului procesului.

Adevăratul avocat se depărtează de amîndouă aceste tipuri deformatate. La el se realizează perfect toate condițiile specializării—scop. Va trebui să aibă o cultură generală enciclopedică. Dar fiecare iotă învățată, va fi luminată de un punct de vedere etern același: punctul de vedere juridic al unui proces posibil. Faptele din toate domeniile vor fi analizate subt unghiul de privire al valorii lor probative într'o eventuală speță de drept.

Este, într'un cuvînt, cea mai perfectă verificare a definiției pe care o dedeam specialistului-scop, opus specialistului-cunoștinți. Pe acesta din urmă îl cunoaștem prea bine. Este papagalul juridic, este avocățășul cretin care întrebuițează mecanic zece-douăzeci de formule de bară cu tot atîta emfază cîtă lipsă de apropo. Ceilalți doi, chițibușarul de proceduri și făcătorul de teorii filozofice,—aceștia nu reprezintă o specializare profesională propriu zisă, ci un fenomen puțin deosebit. Ei sînt paraziții defectelor mentale ale magistraților. Fiîndcă există judecători care, din lene sau ingustime spirituală, rabdă ca un proces să fie tranșat pe simple considerații de formă, fără a face toate eforturile pentru a găsi un mijloc de a se ajunge la examinarea fondului; pentru că există magistrați care în viața lor n'au deschis o carte de literatură, știință ori filozofie, și care sînt epatabili de orice vagă teorie de drept mai mult sau mai puțin fluent debitată,—pentru aceste cauze, și nu pentru altele, există cele două specii de falși-avocați: proceduristul și doctrinarul, palavragiul și chițibușarul.

Să trecem la o altă profesiune, la aceia de diplomat.

Aci, chestiunea este mai delicată pentru simpla pricină că nu s'a precizat bine încă în ce constă la dreptul vorbind meseria aceasta. Am căutat în toate (puținele la număr) tratate despre diplomație, am căutat zădarnic o definiție care să însemne ceva. Formule ca „reprezentant al Statului în străinătate“ sînt cel puțin vagi. Iar cînd se trece la analiza talentelor pe care un diplomat trebuie să le aibă, totul se reduce, în ultima analiză, la tact, șiretenie și informație. Daruri care—nu e greu de văzut—sînt cerute de absolut oricare meserie din lume. Cu singura deosebire, poate, că aici se admite ca uneori șiretenia să devină înșelătorie curată, în numele principiilor superioare de patriotism. Ori, este imposibil a priori ca excrocheria naționalistă să fie criteriul de definiție al unei profesiuni onorabile. Cu atît mai mult cu cît întodeauna a fost o reacțiune—și azi mai tare ca oricînd—împotriva genului acestuia tîlhăresc de diplomație.

Și atunci să ne mulțămim oare a vedea în diplomație o simplă copie a lui Musée Grévin, iar în diplomați „des Messieurs decoratifs et décorés, goûtant paisiblement la douce joie de se survivre ?“. A ne mulțămii cu aceasta duce la concluzia directă a desființării corpului diplomatic. Iată de ce este nevoie de o analiză nouă a acestei profesiuni asupra căreia nici-o definiție valabilă nu pare a se fi fost dat.

Și, mai întăiu, o mică observație prejudicială. Ne referim, cînd vorbim de diplomație, la diplomații permanenți, nu la trimișii extraordinari însărcinați de a rezolva, într'un timp limitat, o chestiune determinată. Aceștia sînt simpli consilieri tehnici, avocați puși adhoc și care intră în definiția vre-uneia din celelalte profesiuni. Diplomatul este trimisul permanent al unei țări, care rămîne la postul său din străinătate pînă ce este rechemat. Pe acesta îl avem în vedere. În ce îi constă meseria și care-s calitățile pe care trebuie să i le cerem ?

Meseria diplomatului este, mai presus de toate, crearea unei bune opinii a statului străin în favoarea statului reprezentat. Această bună opinie se credea că e realizabilă prin următoarea mică trișerie: exagerarea evenimentelor avantajoase și tănuirea situațiilor defavorabile. Este metoda vechei diplomații secrete. Inconvenientele ei sînt evidente. Astăzi nu se mai pot ascunde fapte istorice. Mijloacele de comunicație sînt prea dezvoltate pentru a se putea conta pe șansele unei lipse de informațiuni. Totul sfîrșește prin a se afla. Și atunci cînd statul străin le descoperă singur nu poate să nu privească cu defavoare pe diplomatul care a crezut a putea mistifica guvernul tănuind anumite evenimente. Diplomatul, personal, va scădea în stima guvernului pe lingă care este acreditat. Iar țara reprezentată de el va suferi repercusiunea acestei desconsiderări. Pe cînd dacă diplomatul va lua atitudinea exact

opusă. Dacă în loc de tănuitor va deveni informator. Dacă străduințele sale vor consta din a spune francamente întâmplările din țara lui, căutînd a le *explica*, a le arăta pricinile, a le căuta justificări și circumstanțe atenuante atunci cînd ele ar putea fi dezaprobat de statul străin în chestiune,—în toate aceste cazuri, purtarea leală și obiectivă a diplomatului îi va atrage și stimă personală, și indirect, stimă pentru țara lui.

Căci atragem atenția asupra unui punct esențial privitor la diplomație. Această meserie pune în joc poate mai mult ca oricare alta, acea trăsătură de psihologie colectivă care constă din a judeca o întreagă situație după persoana individuală a omului care o explică. Orice sentiment privitor la el se repercutează instantaneu asupra colectivității în numele căreia vorbește. Este un fenomen cam analog cu acel al tribunului în politica internă.

Așa dar, două concluzii se desprind până acum din analiza noastră: 1. diplomatul trebuie să fie un informator franc, care, pus în dilema de a da o veste defavorabilă țării sale și a nu o da de loc riscînd ca vestea să fie aflată prin alte mijloace,—să aleagă todeauna prima soluție a alternativei; 2. și a doua concluzie: diplomatul trebuie, înainte chiar de a se gîndi să-și laude țara, să caute a-și atrage *personal* simpatia, stima și prietinia oamenilor importanți din statul unde reșade. Această considerație va atrage automat pe cealaltă, pe aceia în favoarea țării reprezentate.

Așa încît, din punctul de vedere profesional care ne interesează, problema se pune astfel: Care sînt oamenii mai apți de a cîștiga atenția și favoarea unei societăți absolut străine? Cineva debarcă într'un oraș unde nimeni nu-l cunoaște, cu obligația ca, în minimum de timp, să facă a se vorbi despre el, și a se vorbi numai în bine. Este aci o întreagă artă, psihologicește foarte definită și specială. Care-s oamenii mai apți la aceasta? O școală care să-i exercite pentru acest talent probabil că nu există. Totuși, din variile categorii de indivizi pe care îi cunoaștem, nu putem oare preciza care par mai făcuți pentru a izbîndi în această dificilă artă? Nu există persoane, printre concetățenii noștri care, prin faptele lor anterioare, să fi dovedit că *știu* a se face favorabil cunoscuți, că *știu* a capta atenția unei colectivități? Oare acei oameni care, în lăuntru țării lor, au reușit, prin diverse mijloace, a se face stimați, a dobîndi renume și considerațiune, nu oferă ei, prin aceasta, garanții că vor fi în stare să repete cu succes aceiași întreprindere și în străinătate?

În definitiv, a te face cunoscut într'o țară străină este reeditarea unei operații identice. Atunci cînd *începem* o carieră oarecare nu facem altceva decît să cucerim o societate care ne ignorează. Societatea pe care vrem să o seducem este, pentru persoana noastră, tot atît de indiferentă și de străină ca și o țară propriu zis străină. Există, ce-i drept, raporturi de familie, relații sociale prealabile diverse. Dar în cazul diplomatului nu există oare, și acolo, un început de introducere, prin simplul fapt că venim într'o calitate

oficială, cu tot prestigiul și facilitățile decurgînd din reprezentarea unei întregi națiuni?

Din punctul de vedere psihologic și profesional procesul e identic. Un individ are de cucerit atenția, stima și simpatia unei societăți absolute străine.

Și atunci, care sînt oamenii care prezintă dovezi pozitive de aptitudine profesională pentru cariera de diplomat? De bună samă numai aceia care au probat prealabil, în țara lor, că știu, din absolut necunoscuți, să devină favorabil cunoscuți. Societatea națională servește aici ca un material de experiență pentru selectarea profesională a diplomatului. Și recrutarea acestei specii de funcționari ar urma, în mod logic, să fie făcută nu din slujbașii unui minister de birou, ci din elita societății politice și intelectuale a unei țări. Aceia dintre oamenii politici care s'au distins printr-o activitate fie parlamentară, fie electorală, fie guvernamentală deosebită; aceia dintre învățați care s'au dovedit a-și putea impune darul lor cultural populației; acele personalități care, pe lângă calități de ordin politic economic sau intelectual, au reușit să-și arate însușiri de ordin etic care, asociate cu celelalte, să-și atragă faimă în opinia publică a țării, — numai acești oameni prezintă probele obiective cerute pentru meseria de diplomat. Numai aceștia reprezintă o promisiune că vor reuși într-o societate exact tot atît de străină ca și aceia natală în care au debutat ca niște necunoscuți să cucerească în favoarea țării lor ceiace odinioară au știut a cîștiga în favoarea lor personală.

Firește, — va rămîne o "problemă tehnică de psihologie profesională determinarea modalității unei asemenea selecții. Parlament, opinie publică, plebiscit, concurs, alegeri publice directe sau de al doilea grad, etc., etc.. Asupra procedurii de întrebuintat, nu vrem să ne pronunțăm. Un lucru însă rămîne sigur: este că printre toate mijloacele posibile, trebuie să se renunțe în tot cazul la unul: avansarea treptată la postul de ambasador a unor biroucași fără nici-o altă profesiune decît aceia de a nu avea nici-una. Cariera de diplomat trebuie exercitată de oameni care știu ce în-samnă o *carieră*, indiferent care (bineînțeles, de preferință cea politică sau culturală). Cariera de diplomat nu poate fi încredințată însă în nici-un caz acelor cetățeni care — probabil printr-o glumă involuntară a Istoriei — se numesc astăzi „diplomați de carieră“.

Dar nu procesul sistemului recrutării ambasadurilor (căci personalul mărunt de legăție se poate selecta, cu mici ameliorări, așa cum se face astăzi) — vrem noi să facem aici. Am fost nevoiți să ne întindem puțin asupra analizei meseriei de diplomat pentru simplul motiv că ideile în această chestiune nu sînt tocmai clarificate. Ceiace ne interesează pe noi, este doar problema specializării. Diplomația ni s'a părut un exemplu bun pentru a ilustra teoria expusă mai sus, a specializării-scop, opusă specializării-cunoștinți. Într'adevăr, în cariera diplomatică se vede mai bine ca

ori-unde cum cunoștințele *generale* au mai multă importanță decât cele *speciale*, care se reduc doar la tehnica formală a tratatelor (tehnică ce se poate învăța într'o noapte) și la așa zisele bune-maniere (care nu se pot învăța niciodată pentru simplul motiv că bunele-maniere, ca să fie eficace în raporturile dintre oameni, trebuie să pornească dintr'o anumită concepție etică a vieții, nu din maimuțările și ritualuri ale unei eleganțe de carton, chestiunea bunelor-maniere fiind o chestiune de fond sufletesc, nu de forme exterioare). În diplomație mai bine ca în orice altă profesiune se poate vedea cum cunoștințele *generale* întrec în număr pe cele *speciale*; și cum specializarea constă din scopul urmărit, dintr'o anumită atitudine sufletească unică mereu aceiași, dintr'o preocupare constantă și exclusivă, anume: căpătarea unui renume personal de om remarcabil, care renume să se repercuteze, prin mecanismul infailibil al psihologiei colective și al logicei afective, asupra țării întregi din care diplomatul face parte.

* * *

Mai există o meserie care cîștigă să fie explicată la lumina teoriei de mai sus. Este meseria de economist.

Un tratat de economie politică poate conține 100 de pagini precum poate cuprinde 500 de volume. Firește, orice lucru poate fi expus mai pe larg dacă intrăm în *amănunte*. Decît, particularitatea economiei politice este că poate fi expusă foarte pe larg *fără a intra în amănunte*. Și iată pentru ce.

Adjectivul *economic* nu reprezintă ceva material, ci un simplu punct de vedere, o atitudine curat sufletească. Un lucru devine un bun, o marfă capătă un interes economic atunci cînd *cineva* îl privește *in acest sens*. În felul acesta, orice lucru de pe acest pămînt poate deveni obiect de economie. A face inventarul obiectelor economice ar însemna să alcătuim o listă cu care să umplem de volume o întreagă bibliotecă. Operație anevoioasă, zădarnică, și—ceiașe-i încă mai grav: imposibilă.

A fi economist nu înșamnă deci a avea cunoștinți de economie, ci a avea discernămint economic. A ști cum, cînd, întrucît și de ce un anumit fapt exterior începe să fie privit de noi ca un fapt economic. Economistul e acel individ care, plimbîndu-se printre evenimente de diverse naturi: morale, fizice, religioase, politice, juridice, artistice, etc., etc., păstrează un punct de vedere mereu același: punctul de vedere economic. La lumina lui interpretează el Universul; din faptele diverse, selectează pe cele economice; le apreciază gradul în care ele sînt economice; le cercetează raporturile lor cu fapte de altă natură, și caută a descoperi legile care guvernează toate aceste fenomene.

Aceasta e deosebirea între adevăratul economist și falsul economist. Discreditul care a lovit și lovește încă această speță de intelectuali este meritat, căci cea mai mare parte din ei se măr-

ginesc a învăța prostește câteva cifre și noțiuni, fără a se preocupa de adevăratul aspect al carierei de economist. Într'un cuvînt, economistul este în genere astăzi (și în România în deosebi) un personaj eminentemente incapabil pentru că, competența lui tehnică ascultă de principiul specializării-cunoștinți în loc de a fi călăuzită de principiul celălalt, al specializării-scop.

* * *

Termin, cu acest exemplu, prezentul eseu care nu are altă pretențiune decît de a indica, în grava problemă a specializărilor profesionale, care este drumul pe care cercetările cu adevărat roditoare trebuie să-l apuce.

D. I. Suchianu

Jimmy, Jack, Sam și Harry

Nu știam de ce în odaia de alături e atîta tăcere. Am vîrit capul pe ușă, și am înțeles : patru Englezi erau înăuntru...

Sînt multe tăceri pe lume. E tăcerea unui calendar desfoiat, a doi amanți care nu se mai iubesc, tăcerea unei umbrele, a cerului, a unui ceas cu cuc, a pietrei și insectelor.

Tăcerea engleză e mama tuturor acestora. O zicătoare nordică spune : e deajuns doi ca să se certe.—E deajuns doi Englezi ca să facă, putem spune noi. Vă puteți închipui cum pot tăcea patru Englezi !

Tăcerea engleză e, într'adevăr, un element. E electricitatea încordată în sîrmă, e lumina împietrită în cremene, e focul primordial amenințînd civilizațiile ce aveau să vină din încăperea simplă și cum se cade a unei plute anonime.

De data aceasta cataclismul amenința din vîrfurile a patru uriași pantofi de tennis, manevrați de patru picioare care, încălcate pe părechile lor respective tăiau spațiul odăii cu spiralele și volutele unei ciudate conversații mute. Fumul pipelor intervenea : îmbrățișa cu un colac o idee ; accentua îngroșînd aserția pantofului din dreapta ; cu un nouăș făcea cam nebuloasă părerea tocului preopinent și, însuflețit de mireasma ceștilor de ceai, urca în tavan seninătatea unui dialog platonice.

De afară răspundeau scăpărările rachetei, răbufnelile mingii sau trepidațiile celorlalți pantofi alergînd pe pajiștea tunsă a che-narului de tennis ca niște porumbei scăpați din casa stil Tudor, cu trei fațade roșcovane în triumphiu ce făceau din ea trei mari cotețe alipite

Pe semne aceasta era legătura dintre cei dinăuntru și cei din afară, deopotrivă reduși la locvacitatea călcăiului... Acesta lua aripi, se ridica și cădea, tăia aerul și zigzaga în lumina după-amiezei, pentruca multiform și universal, să ia cu timpul, pe acest decor de fermă engleză sprijinit din coastă de umbra unei bise-

rici normane, înfățișarea unui joc de columbe gureșe dresate la o curte plantagenetă. Ele se făceau că scapă mingea, și atunci, ca un șoim, racheta se abătea să o înhațe sau să o sperie în tufișurile de măcieș sau vîsc împrejmuitoare.

— *Good shot!*—bună lovitură! se auzea la răstimpuri, din partea unuia din cei patru pantofi dinăuntru... Alteori pantoful—după gradul lui de entuziasm spunea: bravo! bravissimo! Sau: rău jucat! Prost! Sau, dacă era discuție în privința unei lovituri: Aș! Nu-i așa! Mofturi!

Odată mingea atinsă ușor din apropierea plasei a fluturat numai coarda și a căzut de cealaltă parte ca o pitulice moartă, fără ca adversarul să fi avut, oricît a alergat, vreme să o salveze. —*Unfair!*—neleal! a replicat atunci numaidecît un pantof, cu asentimentul scuturat al măsuții de ceai. Altădată mingea, lovind plasa de două ori „a perdut serviciul“, ceiaa a făcut pe un altul să dea cu toată forța în vecin, în înțelele de: *double fault!*—dublă greșală! Iar cînd o rachetă, lovind delingă plasă mingea, s'a întors cu o iuțeală fulgerătoare ca s'o trimeată înapoi, prin spate, adversarului care abia i-o trecuse prin față pieziș, cite patru preopinenții izbucniră într'un duel frenetic de mute exclamări și accese de bucurie gata să afecteze lampa, un gheridon, alt gheridon, cum și mai toate prăjiturile de pe bufet. Dacă nu erau pantofi, cu siguranță, ar fi leșinat ori murit!

Capul meu vîrît pe ușă, atîrna la astfel de moment ca o mutră de bufon deasupra jocului de pasiență a patru lorzi nebuni într'un manoar gotic.

— Intr'atît liniștea denaturează viața dîndu-i ceva de pasiție și anecdotă, profilînd gestul actual pe penumbra trecutului și făcînd din banalul zilei ceva ca un rit al vremilor.

De fapt cei patru lorzi erau patru elevi la ferma soților Douglas, dintr'un colț de Kent cu veri molcome și aromitoare.

Casă, veche, din birne groase, răcoroasă ca un miț, reculeasă ca un sîn de vioară, păstra pe căminul din salon genealogia regilor britanici, puști pe păreși și o bibliotecă franceză pentru doamna care avea dinți rari și cetea pe Victor Hugo. Scoțianul, înalt, spătos, cu nas coroiat și albă dantură prognată năvălind ca o reclamă luminoasă la fiecare deschidere a gurii, era o pasăre de pradă îmblînzită de Biblie, surîsul femeesc al ochilor albaștri și pămătuful roșcovan răvășit pe frunte, care nu lua deloc în serios restul făpturii și punea cu nesinchiseală o scăfîrlie de Poil de Carotte pe un trup de pirat scandinav.

Jimmy era înalt, uscat și avea dinți de epure; Jack era mijlociu, cu un frumos chip regulat și un tată desenator la un ziar din Londra; Sam era bolnăvicios parcă, iar Harry era al șaptelea elev fermier pe care îl însura doamna Douglas cu o fată din parohie.

Parohia se compunea dintr'un preot care venea la tennis în fiecare zi cu bicicleta și-l juca perfect cu mîna stîngă, pe cea

dreaptă perzînd-o în războiu; o domnișoaară cu mustăți îndrăgostită de istoria Revoluției Franceze; soția parohului, o doamnă cu perucă și „acustică ardentă”—aparat însă luat cu un număr mai mare, așa că surda vorbea prea încet și ne făcea pe noi surzi, că n'o auzim; reverendul pensionar Frederic Morris, anchilozat de viață sedentară și cetit; un Oxford-man, beteag de un picior de pe urma unui match de universitate și trăind la moșia nevestei; alte două domnișoare și alți fermieri și elevi fermieri la fel.

În tăcerea cîmpului cuibărit de viezuri și șerpi, aceste ferme coborau ca niște cutii de rezonanță ale cerului. Lumea lor, o singură familie patriarhală, întîlnindu-se la reuniuni de binefacere și păcătuind cel mult cu tennis-ul împotriva Domnului.

Cînd biserica normană, mătușică îmbrobodită în vreme, bo-dogănea cerul dimineța, un gang răsuna dealungul casei și dacă întîrziam un minut dela breakfast, aveam să-i găsesc pe toți, cu frunțile plecate ascultînd rugăciunea din fruntea mesei.

Era nu o familie engleză; era o familie nouă de Samariteni, pornind în zori pe ogoarele lui Dumnezeu pe care ochii închiși vedeau puțuri la care adastă drumeții și poposesc paserile cerului,—atîta virginitate dospea în acest colț de Anglie medievală.

În liniștea văzduhului auzeai sburînd ereții și făcîndu-și cui-bul iepurii de casă sau broaștele țestoase scărpinîndu-și spinarea pe marginea iezerului.

Doamna Douglas mi le arăta, ursuze, grele, geologice. Apoi mă ducea în grădină. Imi culegea floarea națională a Irlandei, Scoției, Angliei.

Legumele ne opreau cu vre-o pătlăgică roșie care face ca și Shakespeare, gloria Imperiului Britanic.

Dar ograda cu cocoșii și gîinile multicolore, bibilicele delicate ca niște fete de pension, curcanii corsetați și congestionați ca niște episcopi loviți de apoplexie, gîștele și călifarii în veșnică panică, iar mai în fund, porcii gentilomi, jucîndu-și cîrnuri roze și grohăind o veche indiferență la adresa lumii.

Doamna Douglas era erarha acestui sobor aproape religios în cumințenia lui și făcînd astfel un fel de trăsură de unire între pămînt și cele de pe sus. Cu gesturi matinale dînsa îl blagoslovea și cumineca, precum îl adormea cu șoapte de vecernii. Cunoștea numele, meritele și apucăturile fiecărei arătenii ori dihăanii. Și nu le spunea la ureche, cum stam aplecați deasupra cotețului, sau cuibului, sau eslei care adăpostea mut ființa în chestie. Imi arăta cu un deget rușinat dar admirativ pe scroafa cea mai matrimonială, ca și pe cocoșul cel mai erotic; mîngîia după urechi aristocrate porcii negri ca niște malaci și îmi inventaria pasionat încrucișările savante care au atras asupra vacii de subt șopronul special petele bragajii de pe omoplat și gușe. Apoi se perdea în sumedenia de concursuri la care „domnul Douglas”—cum îl numea dînsa totdeauna—a participat subt formă de bou, juncan, mînz,

sau bibilică,—premiile câștigate, medaliile și bățile pe umăr din partea ministrului de agricultură sau prințului Galilor.

Lîna generoasă a berbecilor Douglas era blazonul familiei ca și al districtului acestuia de fermieri, cu viața și ambiția spînzurată de glezna unui armăsar sau creasta singerie a cocoșilor. Un fulg negru în puful alb al unei curci era o infirmitate în tradiție, un blestem de Orestiadă; o alarmă pe întreg cuprinsul era piciorul bandajat al unei puici. Ah, găinile astea; grozavă rasă, trudnică prăsilă! Cîtă pază, cîtă pricepere, cîtă știință și cîtă moșire ca să obții flamandele cu coada'n evantai, valonele a căror fastidioasă rasă nu admite decît albul și negrul, cîtă strategie și detectivă sîrguință ca să combați cu anii cele trei steme cenușii care din cine știe ce defect de vitalină sau exces de apă, sau păcate ale culcușului, sau cine știe ce intruzii de cocoși plebei, au apărut pe decolteul unei moțate spaniole.

Să te joci astfel cu materia, să-i anticipezi frumusețile, să-i calculezi surprinderile, să-i abați dezastrele, nu-i o fărîmă de creație, o complicitate cu Dumnezeu?

Ferma Douglas, o conviețuire de om și pasăre, cu împărțiri de gropi și bucurii dealungul unei întregi scări zoologice; cu vremea împărțită de dangătul de clopot; cu agape la care în semnul crucii părintele confreriei tăia din capul mesei cu cuțitul lung de măcelărie hălcile de roastbeef ce făceau apoi înconjurul; cu tîrcoale de viezuri, iepuri de casă și broaște țestoase tînjind pe afară ca niște jivine neconvertite încă la creștinism; cu văzduhuri măsurate de zburătoare și țărnurite numai de vuetul tree-rătoarelor și tractoarelor amenințătoare cu civilizație sau de petecile de hîrtie cu care Duminica aeroplanelor vesteau victoria vreunui Dempsey asupra lui Carpentier,—era o comunitate evanghelică desprinsă direct din evuri călugărești și adaptată prin tennis la vremile moderne. Racheta era într'adevăr singurul exercițiu ateu, unica profanare a acestei lumi apostolice.

Cînd cei patru fii samariteni, asudați și umiliți întru Domnul, veneau dela clăile cu fîn sau plugurile cu abur și peste zece minute reapăreau la tennis cu fața proaspătă, cu părul lins, rași și parfu-mați în flanelele imaculate, credeai că vezi patru fii de lorzi coborînd dela lecția de guvernămînt a receptorului.

— Dar mai era o profanare; barba mea!

Și am observat-o mai ales de data aceasta cînd vîrîndu-mi capul pe ușe, Jimmy, Jack, Sam și Harry își părăsiră brusc metafizica picioarelor și sărînd din fotolii izbucniră în cor:—Valahul! S'a ras Valahul, s'a ras Valahul!

Barba mea, mai scurtă sau deasă după lungimea capitolelor din *Ancren Rule* sau *Poema Morale*, fusese, e drept, tot timpul, din hamacul în care îmi preparam examenele, o invazie de ortodoxie în această comunitate de călugări cucernici, da, abstenenți, asceți—dar rași!

După un script din ajun fața mea odihnită de somnul după

amiazei, lucea fragedă de subt vraja unei lame recente care nu mă necăjise decît cu gîndul că, uzată, nu știam unde s'o arunc. O aduceam deci în palmă, ca pe o tipsie, celor patru Englezi care obțineau astfel toate probele pentru a saluta în mine un om curat.

— Vedeți, deși nu Englez, și deși în examene, eu m'aș rade mai des; dar dificultatea e că odată lama întrebunțată, n'ai unde s'o asvîrli. Un defect de civilizație !...

— E drept !

— Și eu m'am lovit de problema asta !

— Ceva trebuie făcut în direcția asta ! murmură Englezii rînd pe rînd.

Și ca să iasă din încurcătură, al patrulea îmi desface ultimul număr din „Daily Minor“ care da, ca o mare raritate fotografia unei doice romînce neștiutoare de carte.

— A, bun, la noi—răspund eu—cartea nu e în grațiile de care se bucură în restul lumii. În Filipine pe ultimul papuas ai să-l vezi cu un Aristot sau cel puțin Anatole France, negreșit în englezește, în mînă.

Noi însă sîntem un popor de credincioși. Ne temem de arborele cunoștinței. Cartea e o vizită a necuratului, un manifest al lui Lucifer. Tipografii, editorii, mor cu toții de foame, suspectați și ostracizați ca un fel de pețitori ai acestuia. Cel mult dacă avem două, trei cărți bisericoașe, pe care pentru mai multă garanție Dumnezeu ni le trimete direct din cer, subt formă de bolizi, sau legate cu sfoară de vre-o petricică. Vezi: Epistola Maicii Domnului, Alexandria, Arghir și Elena, Piram și Tisbe, Teoria Poeziei...

— Și tot Dumnezeu vă fixează și orele de ras ?

— Desigur. Ba încă și dreptul la ras. În România rasul e un apanaj de clasă. Sînt astfel două clase: boerii, care se rad odată pe lună și țărani, care se rad odată pe an. De curînd, subt imperiul Revoluției franceze, s'a format o a treia clasă burgheză, care caută un termen mijlociu.

— Și ce fac bărbierii ?

— Bărbierii cîntă la gitară.

Se strîng în bande, invoacă luna, și cu frezuri extravagante pe frunte, fac serenade din care fiecare e o reclamă și o aducere aminte că trebuie să te razi. Poporul fiind muzical se convertește. Fiecare își alege o zi pe an, ziua sfîntă a bărbieritului. Zi care se înregistrează la oficii speciale ce emit cărți de identitate ca și biourile de populație. Odată înregistrată, ziua devine intangibilă. Agenți secreți urmăresc și comisii, ca și cele pentru facerea recensămîntului sau calificarea profesorilor universitari, examinează neconținutul zărilor. Numai boala, nașterea, botezul sau alegerile pot justifica intervertiri de date. Alte comisii controlează condicele și actele și judecă contravențiile, pentru ca la rîndul lor să fie controlate de altele și acestea de altele.

Timpu de bărbierit fiind luat mai mult de judecăți și controluri, bărbierii devin cu vremea trubaduri, aciuaiți pe lîngă seniorii

care au în arendă venitul comisiunilor și trăind mai mult din punerea la cale a rendez-vous-urilor tinerești cum și din vinderea fotografiilor reprezentând diferite capete încoronate ale Europei: Leopold al Belgiei, Țarul Rusiei, Președintele Loubet, sau moartea reginei Draga, a Desdemonei și așa mai departe.

— Și lumea se rade ?

— La ce bun? Odată ce comisiunile merg de minune, și fiecare își are data lui în regulă! Numai cu țăranii e mai greu. Ei nu prea știind carte, și fiind superstițioși se țin de ea ca de post. Țăranul preferă să moară decît să-și piardă ziua lui de ras. Zice că vine dela Dumnezeu. De aceia și-o fixează chiar de regulă în ajunul Crăciunului, să primească pe pruncul sfînt, schimbat la față. Să te ferească Dumnezeu să-i iei ziua! Nu știți cazul lui Fană Tomoioagă?

— ???!??...

— Lui Fană Tomoioagă biet oltean vînzător de prune, iată că-i vine rîndul să se radă de Crăciun. Pornește la oraș, căci frizeriile la noi sînt instituții urbane, încă din capul săptămîinii, ca să fie sigur că Sîmbătă de Moș-Ajun—Crăciunul căzînd Duminică—va fi ras. Până la oraș, o sută de kilometri, tîind sate cu oeri, prietini și cunoscuți. Tocmai bine se va opri pela ei. Ba chiar se va opri mai multcel. Căci de ce nu și-ar încărca cu pere uscate coviltirul, să desfacă pe drum? Degeaba era oltean? Zis și făcut. Și n'apucă Fană să între în primul sat, că lumea dă buzna. Marți cătră seară carul era deșert. De ce n'ar da o fugă acasă să-l încarce din nou? Miercuri dimineața Fană, care umblase toată noaptea, sosea cu carul nou încărcat la al treilea sat. Dar cînd să dea pe șosea, îi iese înainte în fuga mare, Trăienică dela Moară, alb la față și pe haine, de spaimă și de faină.

— Nene Fană, scapă-mă! Scapă-mă, nene Fană!

— Ce-i cu tine măi?

— Mare belea! M'a pus dracu și-am pus rămășag cu Niță, Stan și Chelea, ca să tragem la sorți și ăl pă care o cădea sorții să să ducă la miezu nopții în cimitir la piatra dă pă mormîntu lu Zapa, Grecu, d'a luat-o necuratu și-a dus-o mai încolo, în mar'ne. Că ci-că ghiavolu i-a fost năcaz că Grecu a fost cu frica lui 'mnezeu, și-a înzestrat fete, și-a făcut biserică în sat și numa dani. Și ca să-și bată joc dă el și să arate că tot el îi mai tare, ci-că-i-a luat într'o noapte piatra dă pă groapă și-a aruncat-o'n mar'ne, dă l-a lăsat mai mare rușinea dăzvelit, cum ai trage plapoma dup'o femee'n pat. Și-a pus spiriduși d'ai lui s'o păzească și d'aia piatra să lasă, așa dă grea că nimeni n'o poate urni. Ci numai ăl d'are coraj să vie la miezu nopții și să atingă cu deștu piatra și așa să sperie pă draci, numa ăla va ușura piatra că oricine va fi în stare s'o aducă la loc. Iar ca dovadă c'a fost el, să-și sape cu ciacîia ori dalta numele în piatră și așa să rămie pă veci legat și el dă numele lu Zapa, ăl cu daniile.

— Ei și?

— Păi sortii a căzut pă mine, nene Fană!!—clănțânește din dinți și tremură Trăenică.

— Păi ești tu în stare să faci asta, măi Trăenică?

— Păi d'aia cînd am auzit că vii, am dat fuga să te rog să te duci 'mneata în locu meu, că cine o să te cunoască 'n beznă și 'mneatale numai dă draci nu ți-a fi frică!

Fană Tomoioagă se uită la băiatul care tremura de pe acum.

— Păi eu trebuie să mă duc la oraș să mă rad, măi.

— Ai 'mneata vreme! Până Sîmbătă omori și pă draci, dacă vrei.

Fană Tomoioagă își măsura din ochi nepotul care clănțănea înainte. Știa că fricos ca el cam greu să găsești pe lume. Nu-i zicea tot satul în loc de Trăenică, Tremurică dela Moară?

— Scapă-mă, nene Fană, implorau ochii înghețați ai nepotului.

— Păi să mă duc Trăenică, să mă duc.

— Hai acum acasă, să tragem caru, și să schimbăm hainele.

Fană urmează pe flăcău, își trage carul la el în băătură și schimbă hainele în șopron, unde cu țiğări și znoave aștepta furșat miezul nopții.

La vremea hotărîtă își ia în mînă măciuca, își pleoștește căciula pe frunte și pornește la cimitir.

Se apropie de lespede în vîrfurile picioarelor șuerînd în sine; dar care-i este mirarea cînd în loc de diavoli, vede ieșind din d'un tufiș cei trei prietini ai lui Trăenică, negri la față ca niște draci și făcîndu-și semne care cum să-l sperie mai bine. Coțcar mare, Fană înțelege că e la mijloc o pozna. Intoarce capul și o ia sfios în jurul lespedei, par'că temîndu-se să o atingă și căutînd în toate părțile de frică. Voinicii îi sar în spate, cu țipete și chi-hotiri care mai de care mai ciudate.

— Ptiu drace! Ucigă-l toaca!—strigă, făcînd pe speriatul Fană, și pe motiv că se apără înșfacă bine măciuca și trage dracilor închipuiți o ciomăgeală că o iau la fugă mîncînd pămîntul!

Apoi rîzînd ciapcîn, se așează pe lespede, și în tihnă, la lumina stelilor sapă cu dalta și ciocanul numele nepotului în piatră.

A doua zi mare chef și zaiafet în tot satul că un fiu al lui s'a găsit în stare să taie cu numele lui farmecele care legau de pămînt piatra blestemată. La masă e pofțit și unchiul năzdrăvanului flăcău. Dar până la praznic, primarul satului poruncește celor trei voinici să ridice piatra și în mare alai, în frunte cu popa care blagoslovea și înălța imn de slavă, tot satul, care mai de care dînd o mînă de ajutor, duce la mormîntul lui Zapa și așează la loc piatra descîntată.

Slujba împlinită, popa mai face odată semnul crucii și vrînd să dea o ultimă binecuvîntare se apleacă să cetească numele săpat în lespede.

Dar popa se oprește deodată. Face ochii mari, și nu-i vine

să creadă. În loc de Trăenică dela Moară, pe lespede sta scris răspicat: Tremurică dela Moară.

Un hohot de râs izbucnește din pieptul părintelui.

Alți ochi se apleacă pe inscripție, alte hohote izbucnesc și câteva minute îndrăcitul nume flutură pe toate buzele. Trăenică din față unde sta mîndru și gătit, se furișează mic cît un purice printre privirile și chihotele mulțimii. Între timp cei trei flăcăi cu pricina și-aduc aminte că brațul care-i ciomăgise era cam greu și văd fără să vrea căciula pleoștită pe fruntea lui Fană. El îi bă-tuse așa de sănătos; el avusese curajul să vină noaptea în cimitir; și fie din greșală, fie din glumă, scrisese greșit—ori poate mai nimerit ca totdeauna!—numele nepotului fricos!... Flăcării se luminau.

Ponosul grămădit pe capul lui Trăenică, era cinste și slavă pentru Fană Tomoioagă. El scăpase satul de draci și de ocară și pusese din nou în drepturi pe Zapa, filantropul.

Praznicul trebuia dat în cinstea lui. Un praznic cu prune, pentru vînzătorul de prune. Și toate mîncările cuvioase ale ortodoxului fruct, dela pruna de post cu orez, la pruna cu carne, și de aici la compotul și zeama de prune, înfruptă un sat întreg la cea mai lungă masă cunoscută în partea locului.

Numai Trăenică săracul lipsea. Fană începea să aibe remușcări. Dar vremea înainta. Deodată își aduce aminte de barbă. Patru zile trecuse și el era aproape tot de unde plecase. Fană își cere ertare dela comeseni, arată motivele grabei și în urale e dus la casa lui Trăenică unde-l așteptau boii și carul cu prune.

Boii erau acolo, dar prunele, ie-le de unde nu-s! Acuma-și aduce aminte Fană că prunele din care mîncase tare aduceau cu ale lui!—Adică!?...

Cînd popa îl îmbrățișează de plecare și-i mulțumește în numele satului, parcă-l rîce ceva pe inimă.

Să-l întrebe?.. Cum, cine le-a pus la bătae carul cu prune?..

— Așadară să trăești fiule. Domnul cu tine.

— Sărumîna, taică!

— Și mai mulțumim pentru prune...

— ??

— Tare au fost bune. Trăenică avea dreptate. Așa frumos dar mai poftescă să aibe și alte sate! O să te trecem alături de Zapa,—păi nu merită?

Fană holbează ochii, și pricepe tot. Trăenică se plătise.

— Adică n'o să ajung eu să-mi vînd odată carul cu prune?

Azi e Vineri. Până seara îs înapoi aici. Mîne să tot ajung la oraș.

Și Fană, dă ghiez boilor și o ia înapoi în uralele satului.

Vremea era bună, Un vînt mai mult dulce, ciupea cu cite o adiere aerul. Fană rămînea pe gînduri.

— Nu se strică ea vremea până mîne! Hii, boală!

Până 'n napoi acasă, boii merg ca'n palmă.

La întoarcere însă trei stropi cad pe nasul lui Fană.

— Drace! Ori e dela boi?

Peste două ceasuri o ploae mărunță și rece scutura cerul. Apoi, spre seară alta tot mai rece. Cătră noapte se pune pe lapoviță, în lege. Boii, cu car cu tot alunecau înainte și 'napoi.

— De-aș apuca barem să mî nec noaptea la hanul din Pleoștești!

Era ultimul sat până la oraș.

Pela două noaptea Fană era acolo. Desjugă, intră în han, trage cîteva duși, și o ciorbă caldă și se culcă buștean ca să pornească 'n zori.

— Na, că nici n'am urnit-o și s'au și pus troenile, își scuipe 'n barbă Fană cu necaz, a doua zi cînd din pat se zgîște pe fereastră ca să vadă cum e vremea.

Cît ai bate din palme era din nou la drum. Un drum alb, în cîmpul alb, subt cerul alb. De atîta alb vedeai negru. Ciori croncăneau pe deasupra.

— N'am murit încă, n'am murit încă!—îngînă Fană ca să-și mai dea curaj.

Și pleasc!, o palmă de viscol în obraz.

Palma venea parcă din capătul unui braț uriaș care pieziș reteza din spate carul cu boi și Fană cu tot.

Apoi se urca uriaș ca o aripă la cer și luînd cu ea tot frigul de acolo se întorcea și șficia cu o șoptă de aiurea exact atît din urechea lui Fană cît îi trebuia ca să-și blesteme viața. Văzduhul răspundea îndată cu o răbufneală de crivăț care venea ca dintr'un gitlej de vulcan nevăzut și aceasta era deajuns ca tot cîmpul să dea alarma. Vuete, sirene, geamanduri, țigdale și șuerături, ridicau tot pustiul într'o mare cu stropi și spumă prea multă ca să înnece pe drumeț. Numai scuipatul ei îl plesnea în față, îi mulgea nasul și sprincenele și-l înfășura în cearșafuri de răcoare, din care fiecare cută era un fior, fiecare strînsoare un cuțit.

O clipă furia contenea și pe Fană cădea praf de omăt spulberat ca și cum haite de lupi întorși cu spatele, rîciiu cu picioarele dinapoi și-i aruncau în ochi zăpadă.

— Și diseară-i moș-Ajunul!—mormăia Fană mai dînd un bold juganilor și strîngîndu-și măciuca la sîn.

Ce diseară, că din sate apropiate veneau frînturi de colinde. Suflete mici încercînd să se ridice, parcă, și căzînd din nou în afunduri de îngheț. Cîte-o luminiță, vre-un opaiș, se clătina departe ca dintr'un virf de catarg naufragiat. Și marea care abia sfîrșise cu o lume; începea din nou cu alta, și același asalt, aceleași vuete și sirene prefăcute în șerpi și plesnindu-și șalele argintii, bătîndu-se cap în cap, șuerînd din mii de limbi și scuturîndu-și toate zalele de solzi, umpleau de forfoteală văzduhul.

— Nu, trebuie să mă rad!, se împietrea în el Fană, punîndu-și barba'n piept, printr'un gest foarte nimerit de hotărîre și sfidare.

Și așa între cer și pământ, cu carul cu boi, pe iarna răzvrătită cu toate poftele iadului, înainta în noapte o voință, o idee,— poate o superstiție.

Ași mers vreodată dormind pe drum, visînd, sforînd, crezîndu-vă într'un pat încremenit pe picioare, într'o casă de veacuri înfiptă în pământ, nespus de fericit că-ți simți culcate membrele, mijlocul, spinarea, că te odihnești, că stai?...

Fană ațipea subț binefacerile înghețului. Cearșafurile care îl infolise rînd pe rînd cu suprafețe de omăt se desfășurau acum din el în toropeli de soare tăiat felii și pavîndu-i tot pământul subț picioare. Un abur aromitor fișnea din crăpăturile pavajului ca din cuptoare duduitoare de pîni și cozonaci; îi flutura cu urechi de iepure de casă virful picioarelor; îi catifela genunchii ce se dospeau de subț scorojeala degerului ca niște cartofi pe foc; și gîdilîndu-i pîntecul, i se furișă pînă subț bărbie, pînă subț nasul al cărui muc pica acum dintr'o luminare veritabilă așezată la propriu-i căpătăiu.

— Ce înseamnă adică lumînarea asta? Să fi murit?

Fană se întreba în vis și singur răspundea negativ, căci altfel cum putea el să-și explice aburul care tot mai mult îl năvălea, îi lua în brațe șoldurile, îl săruta în spate, îi punea perne subț umeri iar de subsuori plute de înnot pe o mare de mireisme și adieri, în vreme ce subț nări îi treceau cozonacii și pînile proaspăt eșite din cuptoarele de dedesupt?...

Dar iată că aburii se strîngeau, se încolceau, urcau turme de berbeci la cer, pe spinarea cărora, ca pe niște nori, îngeri călătoreau cu trompete și aripi săltărețe.

Îngerii coborau încet și în două șiruri drepte, se așezau de-o parte și de alta, la căpătăiul lui Fană.

Aripele lor apoi parecă se dedeau jos de pe umeri și căzute pe brațe rămîneau acolo subț forme de șervete albe, în vreme ce trompetele puneau în mîna dreaptă simple ulcele cu apă caldă, de bărbierit.

— Drace, îngeri-bărbieri!—tresărea Fană din încheeturi moi ca niște pansele.

Și avea dreptate. Omul vedea bine. Numai cît te uitai la cele două legiuni de creste uniforme, la frizurile care se strînsese din plete și urcase în ornamente egale de candoare, pe frunțile nemîșcate, jurai că îngerii sînt ucenicii lui Figaro, cu gurițe arcuite, blonzi, guralivi și serviabili.

Dar iată că din capătul celalalt al plutonului, vecin cu cerul de pe trepte de marmură, pășește un moșneag. E sfîntul Petre în carne și oase!

— Tot îngeri sînt care va să zică!—își spune nu fără desamăgire Fană Tomoiagă.

Dezamăgire, însă, de scurtă durată.

Căci nu înaintează Sfîntul Petre cîțiva pași și barba i se bifurcă, pletele i se dau la o parte într'o freză impunătoare, în

timp ce cheia raiului se lungește într'un briciu,—mai mare dragul! Personajul astfel metamorfozat se apropie de Fană, îi ridică bărbia cu două degete elegant întinse, îi plimbă volubil pe barbă arătătorul, apoi, dintr'o cuvetă întinsă de unul din îngeri, îi aruncă pe față cocoloșul de spumă al unui pământuf venerabil.

Clăbucii sfirîie ca un șerbet în facere pe fața întinsă de o voluptate nevisată—ori poate numai visată!

Fiecare păr se dilată să primească infuzia cu gîdilări ștremgare de mici picioare de insecte. Cîteodată vreun picioruș se întrece și gîdilatul lui devine adevărat ciupit!

— Nu cumva-i un purice!, se întreba Fană trăgînd o otheadă rușinată Sfintului Petre.

Între timp spuma a înecat toată fața. Fană se simte cufundat într'un maldăr de foi de trandafiri albi. Nasul respiră o primăvară de mirezme. Frăgezimea lor îi imbibă și catifelează pomeții. Pe speteaza scaunului răsturnat, cu un cer în ochi, capul hirsut al lui Fană devine chipul proaspăt de acum douăzeci de ani al copilului ce nu trecuse încă prin sîrma ghimpată a perilor.

Fană o simte lămurit, mai ales cînd briciul dintr'un hirșuit de spinare, retează clăbucii, pentru ca tăișul fin să înceapă un cîripit de pasere măiastră prin tufișul bărbiei. Paserea coboară, urcă, sare de ici și colo și fiecare zbughit al ei ia o povară de pe fața fericitului pacient. Pomeții, ciocul, fălcile, scofilcările obrajilor se volatilizează, se despart parcă aeriene de un chip de altă dată și în același zbor vertiginos se reunesc apoi într'un chip nou, prezent și imaterial din care fiecare cută, fiecare por e o virtute.

Cu o reverență sacerdotală, dar stringîndu-și nu mai puțin lucrurile în mîna stîngă, sfintul se retrage pentruca o minunată manevră să înceapă în jurul lui Fană. Dintr'o parte și alta a plutonului, rînd pe rînd, fiecare inger își urmează patronul, neuitînd însă să aplice, înainte de a face la stînga ori la dreapta ca'ntr'un marș milităresc, pe fața lui Fană, cîte un șervet cald de toți a-burii ce înnotau împrejur.

Șervetele se multiplică, nu mai conținesc, cad parcă din toate părțile. Un vîrtej, un viscol de palme calde! Ca prin făcut, în răvășeala sborului, ele smulg cu ele cu tot, zdrențele de pe trupul clientului, și un nou vîrtej de cearșafuri calde începe afurisit. Ele plescăie din colțuri, flutură, clipotesc cînd se aplică, vîjîie cînd își iau avînt și fac din pielea lui Fană ceva din care și Maica Precista și-ar fi făcut mănuse.

Vuetele se amestecă apoi cu șuerături, troznete și clempăneli, vîrtejul se întetește, și o orgie vertiginosă pornește, un paroxism de viteze, la care iau parte brice, cuvete, pământufuri, șervete, stropitori și cearșafuri, toate întretăindu-se în aer, sclipind și fulgerînd, multiplicîndu-se la infinit, și umplînd văzduhul de un dans nebunesc, al cărui centru-motor și a cărui conștiință unică—Fană—se economisea suprem într'o universală senzație de alb și cald.

Ras, pudrat, parfumat, Fană Tomoiagă intra astfel în eternitate.

Cînd Fană se trezea a doua zi, același cîmp imaculat, de jur împrejur. Nu înaintase adică deloc? Șezuse toată noaptea înțepenit în vis și zăpadă? Numai o geană neagră în față arată orarul pe aproape. Iar carul, ca un plafon luminat de o lampă electrică ascunsă, dovedea că trebuie să fie pela ora prînzului. Foamea o confirma, începînd o zarvă nemaipomenită în Fană.

Călătorul, ca printr'o reacție, își alungă mintea dela chinul care începea; și salvator, tot visul din ajun îi reappare odihnitor ca o oază. Fană a visat cel puțin!... Lumina și căldura privind parecă din nou, să-l inunde. Dar fața îi înțepenise de mult înfiptă ca într'un păianjen monstruos, în mîna vinătă și crispată.

Instinctiv, își trece două degete pe obrazul aspru și înghețat. Ca într'un nou vis, și-l simte rece și străin: o piatră colțuroasă năpădită de mușchi, năclăită de țurțuri. Fană se simte nelămurit peșteră, cavernă, urs polar!

— Nu, trebuie să mă rad! Trebuie să mă rad!

E tot ce rămăsese din el, ca și din viziunile unui drum prin foame și îngheț.

— O ramură uscată, moartă, năpădită de chiciură, dar care se scutură și spune: am să 'nverzesc!

E personalitatea ramurii... E ceiace o deosebește de stinghia de lemn, care troenită în bătătură, nu-și afirmă același gînd, nu se anticipează cu vre-o speranță, nu-și creiază primăvara.

În Fană ramura cu cît degera cu atît se înfierbînta mai proțivnic, cu cît era mai mușcată de dintele chiciurei, cu atît se scutura și suna primăvara, din cristale care deveneau ghiociei, din ghiociei care deveneau zurgălăi...

La ora prînzului ajungea în marginea orașului, ghemuit în car și dus ca de-o idee, un mucenic al cărui rug radia de toate razele ce-i mistuise trupul...

La hanul dela barieră Fană trebuie să se oprească să tragă o dușcă și să îmbuce ceva, căci dela prune până la dăsagi tot degerase și putrezise cu el.

Apoi, hăulind ca de anul nou, cu un nou suflet, Fană duce boii în grajd, și dă fuga la bărbier.

Inima îi bătea ca un clopot de mănăstire, cînd cu ochi de evlavie, cu fruntea înălțată, prizărea de departe firma în formă de tricolor a lui Eftimiade, deacurmezișul căreia un brici oblic sta deschis deasupra cuvintelor: La briciul independenței, în inițiale mari și rare, între care studenți ștregari furișase cu plavazul gros, trei litere, ca să dea: La briciul în-ter-dependenței!

În ușa frizeriei norod care făcea din zori coadă.

Ca unul care nu fusese niciodată la Operă, Fană nu știa ce înseamnă și cu o îmbrîncitură de coate, înnoată ușor până'n frunte. Dar cînd să pună mîna pe clanță, o chee se întoarce șgomotos și un anunț apare pe geam; Inchis între 1 - 3.

Lumea pleacă, Fană rămîne buimac.

— Nu mă mișc de aici până la trei!

Fană își bate de două ori brațele cruciș, ca să se mai desmorțească, își trage căciula pe urechi, și se așează'n prag.

Ora 2 bate la Palatul Administrativ. Apoi 2 și jumătate.

— Incă o juma' dă ceas. Dacă nici acu n'oi fi întâiul!

Fană simte însă deodată un fior prin nări. Un miros dumnezeesc! Se uită. O ordonanță trece de pe trotuarul celălalt cu un serviciu de mîncări. Fumul urca din farfuriile roșii așezate în etaje.

Ochii lui Fană luîndu-se după nas încep să adulmece, și la douăzeci de pași, în colțul de dincolo dibuesc. firma: La Flăcău. Grătar bun, serviciu prompt.

Mecanic, Fană se scoală și duce după nas.

Un gol uriaș i se sapă în burtă, pe măsură ce pășea.

În birt, lume, lărmălae, fleici care scăpărau în aer, mititei care plouau.

— Până la trei îmbuc eu ceva!

Dar chelnerii fugeau ca bătuți cu leuca, țipetele, zarva, astupau glasul lui Fană,

Se uită la un ceas de peste drum: 3 și un sfert.

— Măi să fie-al naibii. Iar îl scap!

Fană își pune căciula și-o zbugește peste drum.

O coadă de vre-o douăzeci de persoane se și strinsese în pragul frizeriei.

— Acum s'a făcut! Barem să mîinnc ceva. Am eu timp berechet pîn' la 6!

Fană se înviorează din nou de mirosul bucatelor. Uite și doi oameni din sat! Cum nu-i văzuse el mai înainte?

— Măi să fie! Tu ești Fană? Ci stai cu noi colea că abia sosirăm!

— Da cum fu măi Fană cu Tremurică dăla Moară?

— Adivărat să fie?

Tremurică dela Moară? Parcă fusese de un veac! Fană prinde să-și aducă aminte. Amintirile îl năpădesc, o iau razna ca niște plute la vale scăpate din sloiuri. Sloiurile din Fană se topesc de vin și căldurică; și o Bistriță curge din el, sprintară, năvîrlioasă, o Bistriță de hazuri, chihote și înjurături.

Tovarășii se prăpădesc de rîs. Ciocanele de țuică se ciocnesc cu sferturile și jumătățile de pelin.

Fană e un dezgheț care sparge zagazuri, inundă strada cu frizerie cu tot...

— Aoleo, ora 5 și tot nu m'am ras!

Fană are timp numai să-și ia căciula. Se repede fără să plătească.

Dar la frizerie lumea să se omoare! Două rînduri de gardiști lupfînd, suduind, amendînd, luînd bacșiș.

Unde mai era chilipirul de azi dimineață. Fană se simțea în ceartă cu toți sfinții. Da să împingă, dar valul venea înapoi. Gardiștii fluerau ca la un înec.

— Măi să fie!

— Ora 6, strigă sergentul din cap.—Acasă, hai, acasă!
S'a isprăvit! După Crăciun acum!!

— După Crăciun?

Fană să leșine!

Ce să facă? Singur, în oraș, neras de Crăciun, prins de viscol. Pe cine omorîse el săracul?

O idee! Să se ducă prin dos, să cadă în genunchi jupînului, să-i spună că se bagă la el slugă pe două zile, că-i dă și carul cu prune pe deasupra, numai să-l radă de Crăciun!

— Bun, s'a făcut! răspunde grecul Eftimiade.

— Numai vino la 9 diseară, că uite colea, nu mai pot prididi!

Fană dă o raită cu ochii. Intr'adevăr, prăvălia era tixită de toți cei rămași afară la ora 6, și care, ca să respecte ora venise pe din dos...

Nimic, deci, de făcut până la 9. Fană trage o plimbare prin oraș, se oprește mai pela un han, mai pela o crîșmă.

Se întoarce pela 9 și jumătate. Prăvălia și mai tixită.

— Vino la 11!

La 11 la fel.

La 12, în sfîrșit, frizeria se golește.

— Ei acum ne ducem la culcare! Marți, vino Marți, după Crăciun!—ii întoarce patronul spatele, cu un căscat.

— După Crăciun?!!

Fană vede negru înaintea ochilor. Toată tragedia celor cinci zile din urmă se rostogolește în mintea lui cu o violență de ca-
leidoscop. Dracii, cimitirul, visele, înghețul!.. Și după toate acestea, neras. De Crăciun?!

— Ba ai să mă razi acum!

— Ba nu!

— Ba da!

— Ba nu!

O ceartă grozavă se pornește. Eftimiade înșfacă pe Fană, cu cei doi ucenici și-l împinge spre ușe. Cu o smuncitură, acesta îl dă pe spate și e aproape să cadă însuși bîldibic peste un scaun.

Rezemat în el, Fană vede pe măsuța din fața oglinzei, un brici uitat deschis.

Pune mîna pe el și cum frizerul se repede să-l înhațe din nou, cu o pimetă, hîrș, îi tae beregata!

— Na, acum știu c'am să fiu ras pă viață,—face Fană necăjit.

— Cum asta? întrebă Sam încremenit.

— Păi nu știi că ocnașii sînt rași la cap?

— Bine Domnule—revine Sam după o tăcere în care a măsurat toată grozăvia lucrului.—Nu era mai bine dacă omul se rădea cu Gillette?

Dragoș Protopopescu

Prevenitul Don Ramón

La Snagov, în amurguri de vară cutropitor aprinsă, lacul e liniștit, întins ca o față de masă călcată grijuliv de o mână gospodară. Soarele își tremură în dungi pulberea roșie pe întinderea lacului mut, și lacul primește sărutarea soarelui fără fiori, senin.

Așa am cunoscut eu, îndelungă vreme, lacul dela Snagov. Ii priveam ceasuri întregi subjugătoarea întindere tăcută, netulburată și mi se părea că mă aflu subt farmecul unei pagini limpezi, iar rarele undiri imperceptibile ale apei, mi se arătau ca niște zimbete ușoare de subfire ironie. Sufletul lacului, în aceste amurguri, era lipsit de pasiuni, era clasic și aristocrat.

Dar mi-am întârziat odată deasupra apei, privirile obsedate de liniște și tăcere. Soarele și-a înecat discul în lac și pe nevisate, cerul sării s'a acoperit de nouri cenușii și grii. Furtuna își anunța năvala cu ritmul unor bătăi de tobe nevăzute. Și în unica mea sară, am aflat că lacul Snagovului mai are un suflet, tănuit și adânc, un suflet romantic, eroic și răzvrătit. M'am întrebat atunci, ce s'ar fi făcut acest al doilea suflet al dragei mele ape, dacă ceva din afară—furtuna neașteptată—n'ar fi venit să-i răscolească adîncul și zvonurile tragice ale adîncului răscolit să le aducă la suprafață...

Și iată, mă întreb acum, plin de aceste amintiri, ce s'ar fi întâmplat cu conștiința profund personală, conștiința chinuită de setea libertății și afirmării umane a acestui poet subtil și aristocrat care-i don Ramón Maria de Valle-Inclán, dacă furtuna stăpînirii dictatoriale din Spania de azi nu l-ar fi smuls din seninătatea și ușurința jongleriilor sale poetice ca să-l hotărască să iee o atitudine combativă și să-l arunce apoi, ca prevenit, în temnițele din Madrid.

O știre de gazetă îmi vestește că don Ramón, autorul uimitoarei *Sonata de Estío*, a fost arestat în urma unui discurs pe

care l-a ținut la Madrid și în care critica aspru dictatura lui Primo de Rivera. Această știre, amintindu-mi de lecturile mele din Valle-Inclán, mi-a turnat în suflet uimirea și bucuria unei descoperiri presimțite.

I.

„Ca și tine, simt și eu adesea nostalgia Evului Mediu“, scrie unui amic al său don Miguel de Unamuno în prologul neperitorei sale cărți: *Vida de don Quijote y Sáncho*. Și întrucît don Ramón del Valle-Inclán face parte, ca și Unamuno, din bineștiuta generație dela 98, este și el chinuit de aceeași nostalgie. Dar cîtă vreme cel din urmă a turnat în paginile lui fiorul și vijelia misticei ev-medievale, cu puterea-i îndrjită de depășire lăuntrică și cu eleganța jertfei trupești pentru statornicirea și sublimizarea „nebu-niilor eroice“, adică: tot ceiace Evul Mediu are substanțial, ome-nesc și etern—don Ramón își oprește atenția și-si supune pasiunea numai exteriorului feudal, fasturilor și grațiilor, înscenării și aspectului. Unamuno ni-a vorbit despre Sor Teresa de Jeus Maria, despre Fray Luis de León, San Juan dela Cruz, Inigo de Loyola, —vifore sufletești, pasiuni ale credinței. Valle-Inclán, în cele mai bune și subjugătoare ale sale cărți, ne pomenește de castele im-pozante, de prinți magnifici, marchize pudrate, cardinali severi și trubaduri sentimentali.

Însuși don Ramón are în făptura lui ceva dintr'un vechiu castelan spaniol, care-și trăește viața în încăperile vaste, reci și lipsite de soare ale unui castel feudal. Obsedat de luciul desăvîrșit al meselor de mahon sau de paliditatea brumată a oglinzilor de bronz, în suflet cu perfecția liniilor tăiate atent și estetic de o mîină meșteră, don Ramón trebuia să aibe fatal un gest de res-pingere și desgust față de imperfecțiile și vulgaritățile lumii din afară. Totuși, temperament păgîn și senzual, a fost silit uneori, în proprii săi ochi, și să deplaseze și să răvășească violent armoniile care îi cîntau în suflet. O făcea însă împătimit, rob voluptăților sale egoiste. Dar de cele mai multe ori, violența-i senzuală și păgînă, izbutea s'o împletească, s'o amestece cu armoniile sufletului, iz-butea să-i împrumute desăvîrșirea aristocrată a lăuntrului său ar-monios. *De la musique avant toute chose*.

Eroul cărților sale preferite, eroul cu care creatorul se con-fundă e Marchizul de Bradomin, acest elegant, ironic și diafan marchiz, despre care Valle-Inclán ne mărturisește că este „catolic, sentimental și urît“.

Urîtenia marchizului de Bradomin, vreau să spun: urîtenia lui don Ramón, nu-i altceva decît o mască cu trăsături adînci, în care vremea și chinul și-au apăsat pecetiile, o mască bărboasă cu ochelari uriași de celuloid, care te face, la vederea ei, să exclami odată cu Rubén Dario, poetul chinuitelor *Cantos de Vida y Es-peranza*: „este gran D. Ramón de las barbas de chivo“. Dar urî-tenia lui nu-i nici măcar cît celebra urîtenie a lui Papini, care nici

ea nu-i prea urită. E totuși un atribut și o caracteristică. Așa ca să poți spune despre el că-i „arcaico en la figura“, cum scrie Cansinos-Assens. Dealtfel, niciun artist mare n'a avut vreodată ceiace se chiamă o față frumoasă. Sau era frumoasă, întrucit era specifică, personală. Nu vreau să spun printr'asta că don Ramón e un mare artist, fiindcă este urit la înfățișare. Dar—Doamne!—am putea renunța la aceste comentarii în jurul unui adjectiv pe care Valle-Inclán l-a scris fără să-i dea singur vre-o importanță deosebită. E suficient să spunem că această urîtenie a feței, l-a depărtat de lumea exterioară—făcînd, se'nțelege, mai întăiu, ca lumea să se depărteze de el,—l-a închis în sine și i-a creat o viață lăuntrică cu purități și seninuri specific valle-inclánești. De aici 'nainte, don Ramón va să plutească în sfere străine vieții în care trăește, va să-și întoarcă dragostea cătră *el viejo buen tiempo*, căci trecutul are pentru el străluciri pe care în realitate nu li-a avut, vremea păstrînd dintrînsul doar esențe și armonii, și ștergîndu-i meschinăriile și vulgaritățile.

Viforoasa generație de 1898, care a răscolit aspectul sufletec al Spaniei, deși presărată cu cele mai diverse flori, rămîne pe de-a'ntregul subjugată acestor farmece ale trecutului și poartă în sînge clocotul tradiției eterne. Până și internaționalistul don Vicente Blásco-Ibanez se supune specificului spaniol. În ce-l privește pe Valle-Inclán al nostru, nu numai își dă aere de mare feudator, nu numai desemnează în văzduh gesturi pline de extravaganță care vor să amintească isprăvile neosteniților *caballeros audantes* (gesturi care, în treacă't fie zis, amintesc eșirile fantastice ale lui Alexandru Macedonski); ci în toate paginile lui tremură vraja vremilor străbune și amprenta tradiției e veșnic prezentă. Poate sau cu siguranță, don Ramón nu înțelege, asemenea lui Unamuno, să caute și să găsească „adevărata, eterna tradiție în prezent, iar nu în trecutul mort pentru vecie și îngropat cu lucrurile moarte (*En torno al casticismo*)“. Căci preocupările lui don Ramón care sînt ale unui perfect estetic, stau departe de chinurile conștiinței și neastîmpărul moral. El n'are idei de clarificat, idei ce trăesc prezente și sînt, subt alte forme, substanța însăși a tradiției, a tradiției pure, *castiza*; îl arde pe dinlăuntru numai dorul de-a dezvălui frumuseți. Prezentul pe care-l poți privi în deaproape, cu lupa, și-l vezi prin urmare în goliciunea meschinăriei lui, nu-i oferă aceste frumuseți după care umblă însetat și pe care în schimb trecutul nu le precupește, trecutul—cum spusei deja—privit prin perspectiva vremilor duse, adică purificat și transsubstanțiat.

Astfel, don Ramón e monarhist și catolic, întrucit tot trecutul de evenimente, toată istoria Spaniei e plină de Regi și Cardinali. E monarhist, nu în urma unei lupte politice cu el însuși care să-i fi revelat eventual binefacerile monarhiei; e catolic, nu din pricina unei alegeri conștiente și libere a dogmelor care se potrivesc mai bine înclinărilor sale mîstice, nu subscriind Tainele Bisericii catolice. Și apoi e monarhist și catolic, nu fiindcă e atît

de puțin inteligent și atât de profund orb încît să nu vadă imbecilitatea lui Alfonso al XIII-lea sau lipsa de autoritate a Papei. Ci e catolic și monarhist, fiindcă îi place fastul Catedralei și al Palatului Regal, și fiindcă îi displace haina nemțească a d-lui Doumergue, președinte al Republicii franceze, și simplitatea față de slujbelor protestante sau baptiste. Iar și iar, încîntarea vederii, desfătarea sufletului său de artist, într'un cuvînt *arta*,—iată ceiace-l apropie de lucruri, iată ce-l face să iee atitudini. Nu e vorba de convingeri, ci de voluptăți.

Dar marchizul de Bradomin mai e și sentimental. Intr'adevăr, nu putea să nu fie, el care-și iubește cu prea puternică slăbiciune emoțiile mici: sărutarea unei mîni albe și parfumate de femei; privirea insistentă a unei petale de trandafir; ascultarea în amurg a buciurilor depărtate; convorbirile cu străjerul castelului, păs-trînd totuși o atitudine de superioritate; hoinăreala între hotarele feudului; iluziile de bătălii și cruciade inexistente.

Don Ramón e într'adevăr poetul emoțiilor minore. Cine are răgazul să privească lucrurile cu lupa, să le aibe atât de aproape încît să le piardă perspectiva, conturul, cadrul, începe să iubească lucrurile în sine, lipsindu-le de semnificația și rostul lor, adică începe să iubească un lucru fără înțeles, căruia îi împrumută o frumusețe cu totul alta decît cea reală, o frumusețe subordinată și creată ulterior celei adevărate, cu iluzia descoperirii frumuseții *esențiale*. E dorul de pătrundere al substanței lucrurilor, al frumuseților prime, pure, intrinsece, (ceiace nu există), dincolo de experiența noastră, dincolo de ceiace experiența noastră ar putea să adaoge și prin urmare să denatureze. De-aici, din acest dor legitim și chinuit, se naște ceiace se cheamă *poezia pură*. Acea poezie lipsită de înțeles—de înțeles în toate înțelesurile,—dar grea de sonorități, culori și armonii. Poezia pură, cu tot aspectul ei complex, cu tot abstractismul ei, cu toată fama-i de rod al civilizației, e o poezie primitivă. Copilul care recită versuri învățate pederost, fără să știe că versul e alcătuit din cuvinte care au fiecare în parte un sens precis, adică fără să iee seama la sensul versurilor pe care le recită și totuși se încîntă de ritmul recitării sale, copilul acesta e un suflet de perfect poet pur. Dealtfel copilăria, nu în înțelesul peiorativ al cuvîntului, ci în înțelesul pe care Unamuno îl dă vorbeii *infantilidad* (infantilitate), este caracteristică, dacă nu chiar esențială artei în genere și în special poeziei, dar mai ales poeziei pure. Sufletul artistului, sufletul poetului are afinități și de cele mai multe ori coincide cu sufletul copilului. „Je regarde toujours les choses avec mes yeux d'enfant”—o spune unul dintre cei mai profunzi artiști ai vremii noastre, pictorul-poet Vlaminch.

Poezia prozei lui don Ramón e plină de copilării subjugătoare, neînțelesuri sonore, nimicuri suave. Limpezimi antice, grație medievală și ritm modern, de cea mai modernă speță. Poezie extravagantă, funambulescă. *À la fin de l'envoi je touche*. Poezia

unui adevărat marchiz. Limba castiliană veche, arhaisme pitorești îmbinate cu vocabularul celui mai pur și recent modernism. Limba lui Galaction și a lui Arghezi. Aspră, vehementă, cu miros de fin ca limba lui Arghezi; suavă, imponderabilă, cu parfumuri de floare, ca limba lui Galaction.

O experiență prematură, probabil cîștigată odată cu viața, o experiență cu care s'a născut, l-a depărtat întreaga-i viață de meschinăriile cotidiene. Asperitățile vieții îi sînt străine. S'a rîdicat deasupra lor pierzîndu-se în sferile poeziei sale pure și și-a făurit o lume proprie cu îngeri, cîntece și flori. Dacă uneori, în visurile-i de artist, scoate din teacă spada și-o învîrtește ostentativ în aer,—o face de dragul gestului care-i estetic, și nu cu gînd tendenționist, ca Sfîntul Gheorghe de-o pildă: să ucidă un balaur viclean și stricător.

Pentru ilustrarea deplină a manierei valleinclănești, e poate nimerit să amintim aici de paralelele făcute de criticii săi între el și alți făuritori de lumi poetice, adăogînd, se'nțelege, pe ale noastre proprii. Păgîn ca D'Annunzio (*pagano por el apetito*); creștin ca Huysmans (*cristiano por la belleza y el hastio*); libertin ca Barbey d'Aurevilly; senzual ca Pierre Louys; jongleur al verbului ca Banville; poet ca Oscar Wilde,—don Ramón Maria del Valle-Inclán are sufletul parnasian, aristocrat, cu seninătăți și liniști, ca lacul Snagovului în amurguri de vară.

Singura-i legătură cu lumea, în această plutare în abstract și puritate, o face ambiția-i lumească de-a fi pentru mișcarea literară a țării sale „padre apostolico y pontifice primo“, de a-și merita titlul de „maestro de estetica, poseedor de normas“, ceiace iar ne amintește de Macedonski al nostru, cel dornic să fie „șef de școală literară“ și însetat să aibe cîți mai mulți discipoli și prozelii. Dar probabil că don Ramón, ar fi renunțat bucuror la toate aceste, dacă n'ar fi putut să rămînă liniștit în turnu-i de fildeș, un adevărat marchiz „catolic, sentimental și urît“.

II.

Iată însă, pentru a nu știu cîta oară în lume, cum întîmplarea vine să dovedească unei anume imbecilități îndărătnice, că sufletul unui artist veritabil coincide cu o conștiință de om.

Ani și ani, don Ramón, pe înălțimi parnasiene, și-a acordat lira și a cîntat senin. Roma, jos, putea să ardă. Atîtea vieți puteau să piară. El rămînea să cînte în ritmul menuetelor lui Mozart și cu ceva din tumultul nocturnelor lui Chopin. Arta trebuia să supravețuiască vieții. Arta trebuia să învingă viața.

Într'adevăr, poate arta să supraviețuească vieții, învingînd-o? Ci nu e arta cu atît mai mare, cu cît viața, viața adevărată, vie vibrîndă, viața trăită, de fiecare zi, o copleșește mai mult? „Cea mai obscură și mai umilă viață prețuește infinit mai mult decît cea mai mare operă de artă“, grăește același și același Unamuno.

Și vine vremea pentru artistul adevărat, artistul mare, cînd trebuie să aleagă între arta lui și viață, cînd adică începe să vadă că trebuie să-și facă din însăși viața lui o operă de artă, cea mai sublimă din cîte a făurit. Există în cel mai senin suflet de artist rob artei sale, o furtună ce mocnește: furtuna conștiinței care așteaptă semnul unui eveniment din afară ca să se dezvăluie sieși. Ce eveniment anume? În fața acestei întrebări, umbră și mister. Vremea, care după spusa lui Bacon e cel mai mare dintre inovatori, singură va să hotărască.

Pentru conștiințele—artiste sau altfel—ce trăesc astăzi în Spania, a sunat ceasul grelei cumpene. Artă și în genere lucrul omului, trebuie să statornicească cu întăriturile vieții. E vorba de jertfirea liniștei, a monotonei liniști de până acum; e vorba să se deslănțuiască furtuna conștiinței, cea furtună deslănțuitoare de alte înfricoșate și vrăjmașe furtuni.

Mi-e aminte să pomenesc aci, pentru a nu știu cîta oară, numele dragului meu don Miguel de Unamuno, această bizară și complexă conștiință care a știut să-și reverse furtuna cutezător și neînduplecat. În povestea exilului său pe care l-a istorisit în eseu *Cum se scrie un roman*, don Miguel amintește de un alt proscris, italianul Giuseppe Mazzini cel ce-și blestema compatrioții care au acceptat să rămînă în patrie, îngenunchindu-și conștiința în fața stăpînirii italiene de pe la 1830, cînd Mazzini își suporta exilul. „Fie ca blestemul patriei mele, al patriei ce se va ivi în viitor, să cadă greu asupra-le!“ grăește tragic proscrisul italian. Iar don Miguel adaugă: „Tot așa să fie cu savanții, cu filosofii ce se hrănesc în Spania și pe spinarea Spaniei, cu acei pe care orice strigăt îi deranjează, cu acei ce vor să primim toți surzînd scuipatul mîrșavilor, celor mai mîrșavi de pe lume, cu acei care se'ntreabă ce poți face cu libertatea. Ei? Ei n'au decît s'o vîndă. Și să se vîndă. Prostituați!“.

Aceste cuvinte grele îl vizau oare și pe don Ramón rămas în patrie? Putea oare marchizul de Bradomin, acest mare suflet de artist, înainte de a fi marchiz, îndrăgostit al culorilor și aromelor, ticlitor de stihuri vrăjite și dulci, să rămînă pe veci închis în castelu-i feudal, despărțit de lume prin șanțul adînc al poeziei sale pure, cînd tot ce-i era drag trăia liber între hotarele lumii de afară? Putea castelul să rămînă veșnic cu puntea ridicată?

Pe temeiul convingerii că don Ramón e un mare meșter al cuvîntului omenesc, și că acest meșteșug nu-i dat decît oamenilor deplini, cu suflet complex și conștiință întreagă,—mi-a fost îngăduit să presimt ceiace trebuia să se întîmple și într'adevăr s'a întîmplat.

Zvonuri dureroase i-au ajuns marchizului în castel și i-au vestit că stăpînii patriei sale, stăpînii sprijiniți în spade și în mîrșăvie sufletească, dau iama prin comorile lăsate în lume de Dumnezeu catolicismului său, că toarnă apă în culorile vii și aprinse ale buneii tradiții spaniole și-i împușcă aromele cu otrava minciunii

și intereselor viclene. Și cu sufletul rupt în două—ce durere e mai mare decît să-ți vezi lucrurile dragi de-o viață întreagă terfelite de mini murdare?—dar cu puteri nebănuite în piept, marchizul de Bradomin și-a pus piciorul, obișnuit să calce ușor peste podelele lustruite ale castelului, pe țărîna răscolită a patriei în al cărei graiu bătrînesc și frumos a legănat atîtea visuri de artă. Și la atingerea țărîinii aspre și negre, un fior nou i-a străbătut trupul din tălpi până'n creștet. Surprins de propria lui descoperire, marchizul a început să facă cunoștință celor mulți, celor ce așteaptă răbdători cu dinții și cu pumnii strînși. Pe nevisate, și-a simțit sufletul priment. Străin altădată de toate aceste, a învățat fulgerător de repede să le iubească și să și le facă prietene sufletești. A uitat că are în castel, păturite frumos, pergamente cu pecetea înflorită a familiei sale nobile, pergamente pe care singur și-a scris *Las Memorias del Marqués de Bradomin*. Și furat de virtejul vieții nouă, și-a luat pana de odinioară și în același graiu sonor și pitoresc al Castiliei vechi, cu care străbunii lui și-au adormit copiii, a început să istorisească, plin de-o caldă simpatie, isprăvile muncitorilor răzvrățiți din Mexic și cu infinită ură, să zugrăvească josnicia de caracter a unui tiran închipuit de fantezia lui. Multe proiecte literare va fi lăsat în suspensie marchizul, cînd a trecut pragul castelului. Dar niciunul printre ele nu aducea nici pe departe cu această carte nouă, neașteptată de însuși autorul ei, carte ce poartă titlul: *El Tirano Banderas*. Ce forță uriașă l-a putut sili să se despartă de nimicurile care făceau farmecul vieții sale și ce fier înroșit l-a ars pe dinlăuntru, făcîndu-l să simtă nevoia de a-și spune cuvîntul clar și sincer, de a-și desvălui conștiința în fața lui proprie și a lumii întregi? Atît de bestială să fie cruzimea dictaturii lui Primo de Rivera, atît de umilitoare să fie încătușarea libertăților în Spania? Nimic nu ne îndreptățește să nu credem acest lucru. Dar ceiace ne interesează aici, nu-i primejdioasa tiranie a imbecilității cînoase; ci necesitatea intimă, interioară, a creatorului de valori artistice de-a se manifesta cu gestul și fapta, de-a hotărî formal și vizibil, în anumite împrejurări, bătălia pe care e dispus sau mai degrabă silit s'o deie împotriva stăpînitorilor procopsiți ai lumii pămîntești.

Știm că don Ramón a scris *El Tirano Banderas*, carte de sublimă și înfiorătoare ură: ura răzvrătitului. Dar mai știm altceva, ceva și mai neașteptat și mai uimitor: don Ramón pe care nu-l puteam vedea decît într'un salon elegant, asemenea salonului lui Anatole France din Villa Saïd, minuind cu măestrie o *causerie* deliciosă,—a ținut un discurs într'o piață publică, un discurs politic, ofensiv, vehement, de pe urma căruia s'a ales cu închisoarea. Și să nu uităm că această exuberantă atitudine a sa, plină și ea de extravaganță dacă voiți, nu mai e luată de dragul gestului în sine, cum ni-a obișnuit don Ramón o viață întreagă. Să nu uităm că acest gest de tinereță și bravură e făcut de un moșneag trecut de șaiszeci de ani (don Ramón s'a născut în 1869), cu de-

plina conștiință a primejdiilor eventuale și ulterioare. E vorba de politica pe care o face, nu un militant interesat dintr'un partid politic cu firmă înscrisă la Tribunal, ci politica sinceră a unei conștiințe libere. Această politică e mai puțin în chip obișnuit politică și mai mult transformarea viforului sufletesc, interior, spiritual în vifor adevărat, material, care doboară copaci și smulge acoperișuri de pe case.

Tîrziu sau s'ar putea spune mai nimerit: tocmai la timp, în al șazecișunulea an al vieții sale senine de marchiz feudal, don Ramón a izbutit să împlinească această transformare prin care — împlinind-o și desăvîrșind-o va să-și răscumpere slăbiciunile lummești. Uimitoare poveste a acestui veteran tînăr, care a cules a-nișori dearîndul flori divers colorate în grădinile închipuirii sale, și mai tîrziu ceva a ajuns, slavă ție, Doamne! să culeagă cea mai frumoasă floare din grădina adevărului: descoperirea conștiinței proprii!

Astfel, ajuns dincolo, sus, în Paradisul ceresc, cînd don Ramón Maria del Valle-Inclán se va înfățișa lumii privirilor lui Dumnezeu, și cînd va avea să-și cîștige, în suprema instanță, mintuirea sufletească, el nu va pomeni, ca sprijin, jucăriile lui frumoase, printre care cele patru sonate uimitoare: *Sonata de Otono, de Invierno, de Primavera și de Estio*, — cu alte cuvinte nu va pomeni de darul primit dela Dumnezeu însuși de a-și încînta frații efemerei și pămînteștii sale vieți, care-i uneori atît de urîță, tristă și chinuită totdeauna. Ci va veni cu sufletul vibrînd de amintirea vie a faptei sale omenești, acea faptă bună despre care Turgheniev spunea că „strălucește mai puternic decît cea mai orbitoare frumusețe“, acea faptă care se confundă cu adevărata frumusețe orbitoare: afirmarea sinceră a adevărului dictat de conștiință. Don Ramón va aduce în mîni dovada conștiinței sale de om.

L. Sebastian

La Capre negre

D-lui I. Brătescu-Voinești

După ce, în sfârșit, rînduirăm totul pentru plecare, unul din prietini mă mai întrebă :

„Ce pușcă iei ?

— O să iau pe cea de munte că mi=e mai înde=mîină cu ea.

Prietinul clipi lung, parcă să=și oblongească un gînd de nedumerire și eu, înainte ca el să=l lămurească, adăogai :

— Unde urcăm noi să ucidem capra neagră, acolo sus, în piatră, trebuie pușcă să facă una cu sălbătăcia țî=nutului și cu soiul vînatului“.

Și=așa era : pușca de azi, ușoară, fără cocoașe, parcă nu se potrivește întru nimic, nici cu bolovanii grei, nici cu radina de pin, nici cu sălașul de vulturi, unde aștepți ceasuri lungi să dobori o capră neagră.

Iar vietatea asta are, ca nici o alta, toată mlădierea în mișcare, cînd o vezi stînd, însă, nu întrupează—cum pretinde Bordeaux—minunea formei și înfățișarea ei nici nu=ți dă fiorul friabilității cum l=ai simți, de exemplu, la vederea unei căprioare.

Așa vînjoasă la trup, cu grumaz de junc, înfiptă pe picioare groase, puternice și elastice ca oțelul, de=o vijelie amețitoare în fugă, temerară și inaccesibilă pămîntenilor, merită—negreșit—onoarea unei arme grele ; o armă din

care focul să plece năprasnic ca trăsnetul și — tot ca el — să umple de vuet apocaliptic decorul primitiv.

Și — vînătorește vorbind — îmi plăcea, mai ales arma aceia, fiindcă avea cocoase, care mă afundau în trecutul plin de ceață și pe care, decîteori le ridic, cu arătătorul pe trăgaci, le simt svîcnind din adînc, subt întinsoarea arcului, ca femeia subt dogoarea sărutului. Elementul acesta primitiv face ca acolo sus, unde chianțurile se înfrățesc cu țăriile, vînătorul să se înfrățescă cu jepul dela picioare, cu țipătul unui erete din văzduhul înalt, cu brînarele ce încing ca un capriciu vîrfurile cenușii, cu apa, cu pămîntul și cu cerul de deasupra.

De înțelesul acesta, prietinul meu părea pătruns, așa că, fără altă explicație, rămase să plecăm adouazi.

.

Cînd pornirăm spre Olănești, căldura cădea în trîmbe fierbinți. De-abia dincolo de valea Tisei, dinspre Comanca, din sipite de gresie ne învăluiră pînze de aer primenit și aromat.

Două ore de mers și fûrăm în gura văilor, locul de odihnă peste noapte și de întîlnire al vînătorilor din plaiu.

Insera. Bătăiașii alergară după lemne. Teiușenii își luară jigajnia să facă de nițel păstrăv iar noi, tîrgoveții, ne căutarăm un loc de scaldă subt streășina unei lespezi.

Apa era scuț, limpede ca roua, iute ca briciul, așa că, abia-abia, izbutirăm să ne *muiem*. In vine încetină sîngele, inima se strînse și fiori lungi ne sgîlțiră din tălpi până'n creștet.

Călcarăm astfel, hotărît, subt bolta senzațiilor tari.

.

Focul arunca în noapte lumini verzi și jocuri de scînteii, bucăți întregi de carpin și brad, bușteni căzuți și

mesteacăn putred, se mistuiau în flăcări, subt un baldachin de fag.

Deasupra, pe cerul ca porumba, se încrustau largi ramuri șerpuitoare, prinse în rețeaua frunzișului tremurînd subt vălvătaie.

Până să se coacă în spuză, învelit în brusture, păstrăvul prins la lumină de zadă, coborîră din Comanca de sus, Gică și Hînculete, cu cățaua după el, suptă=cocîrlă.

Mai într'un tîrziu, cînd luna se ridicase, galbenă și lucitoare ca un ciob de faianță, iar focul pâlise, cerul albastru începu să se lumineze, în timp ce, coperișul de frunze al fagului, se întunecă.

Atunci căzură prin Fîntînele, Ghiță și Nicolae Tisanu.

Le dădurăm bun venit. Vinătorii legară mai departe cîinii și=apoi veniră lîngă foc.

Cei mai mulți din tovarășii dela oraș, adormiseră.

Copoi scînceau și=și sgîlțiau lanțurile, scărpinîndu=și coastele.

Din cînd în cînd, pufnea în foc o bucată de putrigai și se înălța spre boltă fir de fum, ușor, curat ca pentru jertfă.

Eu tot n'așipeam.

De altfel e și păcat să dormi în munte cînd urci o=dată sau de două ori pe an. De părerea asta eram toți cei de față, până a nu=și vărsa o damigeană nectarul, dar după aceia, numai Nicu a' lui Iorgu o ținea într'una:

— Nu mai dormiți acu! boerilooor, mai bine mî=ne=n țiiitoare!

Cînd luna scăpă în jos, ca o coaje de turtă, Ilie O=vreiul strigă scurt: «haghèți!».

Acum cîinii scheunară întinzînd botul și adulmecînd boarea, iar noi sărirăm la puști. Cineva se vaită în ră=coarea nopții:

— Ce, plecăm? E de=abia trei jumătate!

Luarăm pieptul drept în sus, pe subt păienjeniș de argint. Să fi voit și nu puteai sufla o vorbă, așa era de prăvălit priporul.

Cîte-un copoi icnea sugrumat de sgardă sau trăgea alături din potecă cînd da în vre-o urmă.

— «Dee potae», îl imboldea vînătorul, îndeamnă, să nu ne prindă'n mers ziua și căldura.

Ieșirăm căzniți, în plaiu. Tăiarăm poeni ațipite în visarea nopții, călcarăm adîncuri de ferigă grasă, ocolirăm stînci ale căror vîrfuri sdrențuiau borangicul albastru al cerului și cînd, înspre răsărit, se aburi zarea, noi ne strecurarăm printre curpeni și cotirăm spre scăpătat, cătră Căciula Muscalului.

În stînga, scînteiau Buila și Clinul Bărbătescului, iar mai aproape, subt ei, fluturau eșarfe albe de ceață deasă, Cheia cu Vulturii.

Ținurăm spînarea muntelui drept spre Stîna lui Baicu din Folea și, cînd soarele ne trimise în spate prima sulită, noi puserăm jos, unde era să facem bătaia, la Fața cu ferigă.

* * *

Doi bătaiași trecură în *Mojdreanul* unde trebuiau să dea drumul la cîni, iar unul din ei avea să *țină gură* în piciu, ca nu cumva caprele, urnite din dos, să zăvîrnească peste *Cîrlig*, dincolo de linia noastră a pușcașilor. Celălalt lua bătaia din jos de *Pîrăul Socului*, pe după *Piatra cu cornii*.

Locul aici era numai prepestenie și singur Toma Teiușanu, cu piciorul lui anchilozat, ca o pîrghie. fixă în șoldul stîng, putea să urce și să dea și gură.

Mai la dreapta, chiar pe scocul feții, intrase Pătru al Adrianii, flăcău neostenit, în sufletul căruia își făcuse cuiabar patima pîrdalnică a fierului găurit în lung.

Deacea lui i se dete și pușcă ca să dea semnalul

începerii bătăii și-apoi, de-or fi să alunece caprele peste apă în «găuri», să ia vre-uneia din sălbătăciuni drumul din picioare.

Noi vânătorii, furăm așezați de Ilie Ovreiul, după cunoașterea *puștii* și rostul ții-toarei.

Așa, Hînculete rămase în Curmătură să nu scape și-acum vînatul spre Cireș.

Frate-meu rămase Intre pietre iar eu dincolo, In Plopiș unde-a trecut an, țapul.

Erau înșirați peste vale ceilalți, după chibzuiala lui Ilie, ca toți «domnii» măcar «s-audă» sau «să vadă».

Ții-toarea mea, un pîlc de pîopi deși și subțiri, îmi lăsa, dela înălțime, vederea largă, jos, spre vale și în stînga spre Cheutoare, unde sta Dobre.

Dimineața strălucea ca lacrima și era liniște de sticlă.

Imi făcui un loc, cu teamă, să n'o sparg, iar cînd trăsei cocoșele — care căpătară deodată viață și putere de... moarte — strînsei fălcile cît putui.

Apoi, mă topii în așteptare.

Una după alta, trăsni-ră'n adînc, două împușcături.

Subt coșul pieptului mi se sbātu inima și mîna su-grumă gîtul armei.

Mai totodată, dînspre stînga, un bătăiaș svîrli un răc-net: «Huoaaa»!... Iar liniștea, sărînd în țandări, lăsa pă-reșilor de piatră, colțarilor și fundurilor nevăzute, pas să răspundă, întăiu tare și-apoi mai încet și tot mai prelung: «huoaaaa».

Auzii glasul Frunzicăi, chefnînd oțărît și sucindu-se iute, «de-a coasta».

Se îndrepta spre mine, ca un val de bucurie. Din niște aluni din față, încremeniți ca'n fundul unei ape verzi, o găinușe svîcni în sus și se mistui pe loc.

Imi sîngerai buza.

Frunzica—copoaica Tisenilor—se auzea acum peste scoc, unde bătea Toma.

De nicăiri nici un foc.

Soarele punea pete de lumină jucătoare pe golurile munților și umbrele se trăgeau încet subt vîrfuri, ca niște coarne de melc.

Se înteeșe căldura și pela urechi, îmi țiuu, cu vibrații de oțel, un țințar.

Tot mai lipit, pe subt bărbie, în ochi pe lîngă pleoape, îl rabd, ca un mucenic: în jos de aluni, se deslușesc bine sărituri în frunză: sdup, sdup...

Trebue să vină capra, singură, fără cîni. Cîte sărituri ale nevăzutei, atîtea îmbulzeli în pragul inimii!

Ochii îmi joacă în jghiaburi de foc și parcă nu mai aleg nimic.

A stat, a înghițit—o pămîntul?

Nu cumva, pe după bradul acela răsturnat, pe subt buza aceia de piatră răsfrîntă în jos, ca a unui cal bătrîn, s'a șters... și eu...?!

Mi=a amorțit dreapta în gîtul armei și umărul mi=a înțepenit de încordare.

Nu mai aud nimic cînd, deodată, deasupra mea—pe vîrful, subt care sfîntul Hubert a rînduit țitoarea Flopis pentru protecția caprelor negre, sălbătăciunea ce vine și piere ca umbra, șuieră puternic în nări umede, șuer de batjocură și victorie.

S=a dus...

Depart, în Brînare, la „loc bun” a trosnit pușca lui Ilie Ovreiul.

Acolo s=a împlinit—sigur—porunca marelui destin.

Mi se strînge un cerc în jurul gîtului. Stropșesc, voinic, țințarul de după ureche. Las cocoașele și mă tîrăsc spre creastă, în soare.

Umbrele s=au îngămădit toate în fund de văi și

cîte țancuri, atîtea culori. Mi-e gura coclîtă și, de subt o cetină, privesc bolnav spre Piatra cu Cornii. Acolo, la subțioara ei, am stat eu acum doi ani!... Ce frumos a venit atunci țapoteiul acela mic și negru, vioiu ca un drac!... ..Și cum a îngenunchiat cumînte, cu botul de rubin și ochi morți, de cum a trăsнит pușca!...

...Se vede așa bine dosul pietrii unde le găsec cîinii la păscut!

Cînd pornesc, iau brînarea, mînioase de gura și urmărirea cînilor.

Omul nu le înpăimîntă, însă, neîndoios, le dezgustă. Prea e bleg! Vînătorul da, vînătorul adevărat, le neliniștește și parcă ele știu să-l înconjoare, de pildă: Hănculete, Pătru Tisanu, Ilie Ovreiul!

De tîrgoveți însă, ca mine și ca alții, pe care îi fură tremurul unui mănunchi de raze, arabescurile săpate de ploi pe fruntea unei stînci, legănatul unui vultur în zare, de aceștia... scapă lesne...

În spate se arată frate-meu.

— «S'a sfîrșit bătaia?».

— «De, zic eu, să mai așteptăm.

Pe fața Pietrii cu Cornii parcă joacă o rază de văpaie.

— «Aveți grijă, strigă cît îl rabdă plămîni, Toma, blestematul. Aveți grijă subt piatră!».

O capră răzleață, coboară în salturi ca o pasăre în joc de aripi. Negreșit, e tot sălbatecă și dacă nu-i neagră, nu înseamnă că e de casă, deabia sîntem la începutul lui August.

Stă stană o clipă. Sare până în dreptul unui brădui și se oprește scurt, prinsă în unghii ca de niște ventuze. Crescută ca din pămînt acolo, stă, ascultă și-și rotește capul în toate părțile.

Unde se lasă îndulcit muntele, pe șeaua dinspre scoc

a și apărut Gică și-a închis-o. Frunzica a sosit și ea, dar nu mai poate trece înainte.

Capra a luat-o brătiș acum, pe deasupra gurii căs-cate și-n capul brănării se proiectează pe fond alb ca o minunată sculptură în marmoră roșie.

Iau carabina lui frate=meu și trag cu înălțătorul la șeșe sute.

Glonțul plesnește mai sus și din gresie, se înalță, ca un pământuf de pădăie, praful.

Pare că nu se clintește, dar deodată face o piruetă și imediat o gigantică a morții pe o bară nevăzută.

Se smucește apoi, ferește eșirea spre Gică și se lasă drept pe gingia prăpastiei deschisă sub picioarele ei.

Cu soarele în coastă, roșie ca o bucată de jar, co=boară încă trepte nevăzute săpate în perețele muntelui și, din loc în loc, plutește parcă în aer, se agață și se lea=gănă pe=un fir întins între vîrfuri de ardezie.

Scapă fără voe cîțiva pași mai jos și=și regăsește iute echilibrul rupt, încovoindu=și trupul deasupra abisului, cu toate patru picioarele adunate sub ea, ca degetele unei mîni creștinești, strînse în semnul izbăvirii.

Dar pentru ea nu mai e scăpare.

Gică s'a tîrît în coastă iar jos în fundul văii, a ieșit, ca din pămînt, Pătru Teiușanu. Frunzica bate înebunită, neputincioasă.

Stăpîna palatelor de marmoră vînată, superbă și ne=înfricată în hotărîre, se aruncă spintecînd văzduhul nepă=truns ca o nălucă sau... ca un gînd...

Dar de jos, din țărîna pămîntului vitreg, glonțul vrăjmaș o întîmpină cu trăsnet de biruință omenească și înainte ca ochiul ei să mai fi putut răsfrînge un zob din smalțul cerului, prietina norilor, amanta adîncurilor, își schimbă ultima săritură fantastă, într'o prăbușire a morții.

Pentru a doua oră, în aceeași zi, destinul sălbatec, bătuse din aripi.

V. Georgescu

Antagonistul Nietzsche

În istoria doctrinelor culturii rar s'a putut vedea un mai vi-treg destin decît acel pe care l-a suportat filosoful „voinței de putere“.

Evident, vizionarul unei lumi superioare și creatorul supra-omului a oferit în opera sa—fragmentară chiar în structura ei—o prea sensibilă incoerență și o totală lipsă de consecvență logică. Dar de aici și până la acea dureroasă supoziție, prin care această cu-getare fecundă în sugestii și idei apare ca produs al unui fer-ment de dezorganizare psihică, este o cale imensă, pe care din nenorocire psihologia epocii a străbătut-o cu un singur pas. Viața sa a prezentat astfel prelungirea unei infirmități atavice, pe care fatalitatea a avut grijă să o extindă asupra organismului și struc-turii sale mintale.

Și totuși nu aici e originea contradicțiilor din filosofia lui *Nietzsche*.

Elisabeth-Förster, sora sa, în prefața ediției operelor lui com-plete, înlătură cu sinceră și justă argumentare ideea că Nietzsche ar fi moștenit prin ereditate neurastenia, care în cele din urmă l-a dus la pierderea conștiinței. După propriile ei mărturisiri, Nietzsche a fost în tinerețe bolnav de piept, iar boala de nervi i-a apărut tîr-ziu în urma unei răni primită în războiul dela 1870, care i-a imp-us un regim auster și mult timp un repaos absolut.

Ori, cea mai intensă pasiune a lui Nietzsche o constituiau cercetările sale de specialist în domeniul filologiei, apoi—prin in-termediul lingvistice și etnografiei—în studiile sale de psiholog și metafizician. Oarecare incoerențe și lipsa unei logici decizive și implacabile, ar fi—după părerea lui Elisabeth Förster—datorite sur-menajului, pe care l-a adus curînd în viața gînditorului german această neîntreruptă activitate excesivă.

Dar nici aici nu găsim explicarea completă a contradicțiilor cugetării lui Fr. Nietzsche.

Nietzsche este desigur gînditorul contrastelor, filosoful antagonismelor; dar pentru a înțelege caracterul operei trebuie să cunoaștem substratul ei creator, temperamentul filosofului.

Nietzsche a fost un temperament entuziast, care s'a ridicat până la pasiune.

S'a spus adesea despre sufletul feminin—și cu multă dreptate—că el nu apreciază obiectele și oamenii decît după criteriul plăcerii sau durerii, astfel încît departe de a emite judecăți obiective, ajunge numai la cei doi poli ai atitudinilor excesive de viață, iubirea sau ura. În explicarea acestei atitudini caracteristice intră desigur subiectivismul exagerat al femeii.

Dar subiectivi sînt și poeții și anumite temperamente din categoria exemplarelor tari. Nietzsche a fost subț aspect feminin. Nimic din ceace intră în sfera preocupărilor sale nu era valorificat după criteriul rece al justiției inflexibile. Pentru Nietzsche, care străbătea totul cu căldura sufletului său, elanul era o condiție de viață tot atît de necesar ca și condiționarea biologică.

Dar mai mult decît atît; Nietzsche a fost un remarcabil poet. În operele sale complete (tom. X) se pot și acum ceti poemele, în care gînditorul și-a evidențiat nelimitatele-i resurse stilistice.

Exceptînd versurile chiar, vom observa că în cea mai poetică dintre operele sale, ¹ sînt pagini de cea mai pură inspirație, în care tonul, invocația, culoarea și intensitatea expresiei marchează caracterul unui talent puțin frecvent în lumea literelor.

În scrisorile pe care le-a publicat unul din cei mai intimi prietini ai săi, marele iubitor al antichității artistice, *Erwin Rohde*, Nietzsche apare lipsit de acea rigiditate autoritară, pe care o întîlnim în unele pagini ce denotă o netăgăduită temeritate de cugutare alături de pasiunea pentru realizarea ei. „În sufletul său era o mare abundență de poezie, care nu se putea rezolvi în poeme“ ².

Nietzsche, pe care unii comentatori s'au înverșunat să îl prezinte ca un barbar, merit să reîntroneze filosofia vieții brutale și egoiste, a apărut tot timpul vieții sale subț înfățișarea unui exemplar palid și lipsit de vigoare, în care numai privirea pătrunzătoare exprima ceva din sbuciumul său interior.

Aici începe antagonismul între viața și opera lui Nietzsche, pe care atmosfera și mediul social în care a trăit l-a accentuat adînc în nenumărate ocazii.

* * *

Nu voi face aici o expunere a filosofiei lui Nietzsche. Concepția sa a fost atît de răspîndită, încît nu de mult se spunea că Nietzsche e cel mai cunoscut—și firește mai discutat—dintre filo-

¹ Also sprach Zarathustra.

² Höfding—Philosophes contemporains.

sofii germani contemporani. Dar cetitorii săi au luat foarte curînd poziții adverse; s'au despărțit în două mari categorii: admiratori și detractori. În sufletul contemporanilor săi el a trezit admirație sau ură.

Și totuși omul, pe care mulți l-au considerat insensibil și violent, exprima o sensibilitate atît de delicată, încît puțin a trebuit boalei și surmenajului ce l-a atins curînd să o aducă la acea cunoscută formă exagerată și morbidă.

Astfel apare primul antagonism între viața și opera lui Nietzsche, pe care l-a precizat în bună parte criteriul biologic al concepției sale. Azi nu se poate nega, că ceiace înțelegea Nietzsche prin „voința de putere“ (Wille zur Macht) are un sprijin solid în concepția biologică a rasei. Nu se adresa oare Nietzsche în acest sens mamelor pentru a pregăti astfel apariția supra-omului: „Mame, mame, voi toate trebuie să credeți: eu voi naște pe supra-om?“ (Übermensch).

Supra-omul lui Nietzsche—fără a fi conceput numai ca exemplar de forță brutală—nu poate fi înțeles fără un serios fundament vital. Subt acest aspect filosofia sa apare colorată de o caracteristică notă vitalistă.

Nietzsche vitalist? Dar Nietzsche a suferit toată viața sa datorită lipsei de vigoare și energie organică, ce i-a atras chinul teribil și permanent ce a sfîrșit în întunericul perpetuu al inconștientului! „Viața e o teribilă sarcină“—spune el undeva—„și bucuros ași fi scăpat de ea, dacă nu ași fi observat că numai în cursul ei pot face cele mai bune cercetări și experiențe“.

Nu mă opresc la nota idealistă care apare în această mărturisire, dar nu pot trece neobservată greutatea apăsătoare subt care apărea tragicul vieții de toate zilele în ochii teoreticianului voinței de putere. Omul, care nu avea forță suficientă pentru a-și suporta propria-i existență, concepea un ideal de forță, quintesență a energiei și vitalității exagerate.

Și totuși e un raport, un nod de invizibilă relație între acești doi poli contrari ai vieții: realitate și ideal. Este știut în genere că dorința realizată, dispăre; însuși plăcerea e diminuată uneori pînă la complectă transformare. Dorim aceiace nu avem; posesiunea suprimă dorința și atenuiază plăcerea care o însoțește.

Nietzsche și-a creat un ideal din ceiace simțea că e lacuna esențială a ființei sale. A transformat existența, perpetuu amenințată de maladii și permanent chinuitoare, într'o formulă superioară, în care idealul înlocuia printr'o vitalitate excesivă insuficiența organică reală.

În aceiași ordine de idei, *Wundt* explică caracterul riguros al eticei lui Nietzsche prin ura împotriva cauzei ce îi producea neconținută suferință în viață. Nietzsche ura slăbiciunea și admira vigoarea, pentru că natura nu'i oferise decît pe cea dintăiu cu tot cortegiul ei de dureri.

Dar cel mai caracteristic contrast între ideile și caracterul

său pare a fi acel pe care îl oferă comparația între temperamentul și ura sa neîmpăcată împotriva religiei creștine.

Firește, substratul acestui antagonism îl oferă în parte și menționata remarcă a lui Wundt.

Creștinismul întrupa salvarea celor slabi, neputincioși și mizeri. În sprijinul lor creiașe o serie întreagă de virtuți, pe care le recomanda ca norme de conduită în viață. Ori, Nietzsche care disprețuia slăbiciunea individuală, ura cu atât mai mult încercarea de a o vedea răspîndită în mase și întărită prin virtutea caritabilă a milei. „Dacă mă temeam de ceva în viață, aceasta era fără îndoială mila celorlalți“, mărturisește el într'un loc.

Apărarea neputinții și slăbiciunii sub orice formă era în contrast cu idealul său de forță, ce nu putea apărea decît prin sacrificiul acelor pe care îi salva religia creștină. Creștinismul e așa dar—după credința lui Nietzsche—religia turmei prin contrast cu aceia a exemplarelor de forță unică. Păstorii sufletești, simpli farseuri ce și-au impus puterea asupra semenilor săi prin viclenie și au inoculat omenirii virusul milei și toleranții, virtuți contrare forței și rigurozității naturale.

Dar omul tare trebuie să disprețuiască religia milei; el trebuie să vadă în ea numai un mijloc de luptă împotriva vieții și energiei lor. Pentru Nietzsche, creștinismul e ultima și cea mai formidabilă revoltă a sclavilor de totdeauna.

Pentru acei care cetesc aceste rînduri Nietzsche apare ca exemplar brutal și nemilos până la violență reală și cotidiană.

Dar Nietzsche nu este nici de data aceasta în concordanță cu sine însuși. Afirmția luptei pentru exterminarea religiei creștine nu are nimic corespunzător în atitudinea-i obișnuită. Dotat cu sensibilitate aleasă, delicat până la feminitate, Nietzsche nu reușea să ascundă îndeajuns, în relațiile cu prietenii săi, o rară bunătate de suflet.

Intr'o scrisoare adresată *D-rei de Meysenburg* (1875), Nietzsche face o extrem de interesantă mărturisire pentru cunoașterea sufletului său. „Azi dimineață—spune el—m'am întrebat cum am deschis ochii. E oare cineva aici căruia i-ași putea face un bine? Știu că prin scrierile mele fac rău atîtor oameni, încît ar trebui să-l recompensez într'un fel“... 1.

Și Nietzsche continuă mai departe pe același ton, explicînd necesitatea operei pe care a întreprins-o prin datorita de a înlătura minciuna și a prezenta adevărul în toată strălucirea lui.

Așa dar „filosoful puterii“ se învingea pe sine pentru a-și scrie opera plină de violență și patos entuziast, stăpînindu-și cu greu intenția delicată de a-și justifica mereu această atitudine. „Căci, trebuie odată să apară la lumină tot ceiace e falș și rău în ome-

1 Höfding—Philosophes contemporains.

nire! Noi nu vom construi înainte de vreme și nu știm cel puțin dacă vom construi vreodată. Dar nu vom fi niciodată pesimiști leneși cum sînt atîția filosofi în lume“ 1.

* * *

Dar nu numai în opoziție cu sine însuși, cu temperamentul și însușirile-i naturale, apare Fr. Nietzsche în cariera sa de gînditor.

Apariția filosofiei sale într'o epocă imbibată de raționalismul logicist și legalist al lui Hegel era o contradicție flagrantă cu atmosfera și mediul, în care se ivea. În momentul, în care se cînta peste tot în Germania „Deutschland über alles“, cînd statul fusese ridicat în concepția germană până la fetiș iar suveranul idolatrizat, Nietzsche răstoarnă cu o temerară lovitură toată mentalitatea aceea ordonată și legală, susținînd că valoarea unui popor o constituie superioritatea culturală și nu organizația etatistă.

Mai mult decît atît. În ziua în care Germania credea în superioritatea ei organică — datorită forței pe care o poseda, — Nietzsche care nu își elaborase încă concepția sa definitivă, afirmă că nu există cultură germană; că dimpotrivă Franța are o reală cultură națională; iar „victoria dela Sédan putea deveni un dezastru pentru învingător, nimicind spiritul german în profitul imperiului german“ 2.

Nietzsche s'a ridicat cu violență unică în anele filosofiei împotriva doctrinei evanghelice creștine. Dar epoca, în care gînditorul german a întreprins această critică extremă, e epoca în care religia de stat fusese proclamată dogmă de viață și credință pentru poporul german. Nu de mult *Fichte* fusese constrîns la identificarea principiului suprem al concepției sale — „eul etern și creator“ — cu D-zeul creștin, atotputernic și bun.

Insuși *Kant* scrisese — subț sugestia insistență a regelui Prusiei, Friederich Wilhelm II-lea — „Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft“, operă în care încerca să împace concepția sa metafizică cu religia creștină bazată pe credința într'o Divinitate unică și supremă.

Antagonismul între opera lui Nietzsche și epoca în care a apărut, este complex.

Nietzsche a lovit în religia creștină în momentul, în care aceasta își dobîndise un fundament nesdruncinat în recunoașterea necondiționată și acceptarea obligatoare ca unică religie absolutistă în statul german.

Astfel, în opoziție cu mentalitatea maselor, cu spiritul științific al epocii, cu organizarea sistematică a statului și cu tot ce constituia obiect, credință și adorație pentru semenii săi, concepția lui Nietzsche apare sub aspectul unui *vast și necontestat paradox*.

1 Citat și rezumat după Vol. X, pag. 375 — *Werke*.

2 Lichtenberger — La philosophie de Fr. Nietzsche.

* * *

Nu voi pătrunde prea mult în filosofia lui Nietzsche, căci aceasta ar necesita o expunere mai largă decît intenția acestor rînduri. Dar urmărind aceeași linie de comparație între caracterele psihicului său și ideile exprimate, voiu remarca cîteva nouă antagonisme în opera sa.

E cert că Nietzsche a fost un entuziast. Și un entuziast de cea mai pură speță. Nietzsche și-a sacrificat sănătatea, liniștea, prietini, viața însăși, pentru a îndeplini opera de purificare morală, în care credea cu tot sufletul său. Un om care ajunge, la culmile pe care le-a creat el cu spiritul genial și imaginația fecundă are desigur în structura lui sufletească elanul cel mai pur, entuziasmul cel mai înalt. Și totuși acest elan nu odată apare, în concepția lui Nietzsche, însoțit de un profund desgust de viață și tot ceiace poate ea oferi. Intr'un capitol din lucrarea sa „Der Wille zur Macht“ — Nihilismul european,—autorul „originei tragediei“ este atît de pesimist în descrierea activității omenești, care—după părerea sa—duce la dezagregare și distrugere, încît tabloul prezentat e demn de un *Byron* sau *Schopenhauer*.

În fond Nietzsche era *optimist*. Nu vom putea niciodată înțelege complect această permanentă dedublare de viață, căci consecuența nu e o însușire nietzscheană.

Vom încerca totuși să o explicăm.

Realitatea e, că în sufletul lui Nietzsche antipatiile ocupau locul prim. „Aceiace în mod normal constituie doi poli ai aceluiași fond, i-au apărut lui Nietzsche ca două forțe contrarii ce își disputau stăpînirea asupra sufletului său 1“.

Nietzsche avea prea mult elan pentru a cîntări exact și a concilia dispozițiunile naturale opuse. Om de curaj și de voință, el nu a reușit să le suprime nici în melancolie nici în efortul cugetării.

De aceia antagonismul se menține și aici. Va recunoaște oricine că, a afirma valoarea vieții și necesitatea expansiunii ei atunci cînd ea e plină de suferință, desgust și de mizerie, înseamnă a relua contradicția celor două concepții spuse de viață: pesimism-optimism.

În sufletul lui Nietzsche acest contrast există însă fără puțință de conciliere.

Nietzsche, care a criticat viața actuală, a fixat totuși unicul criteriu de apreciere a faptelor noastre în expansiunea vieții; a afirmat că această viață trebuie valorificată, intensificată, și dominată de un singur ideal: supra-omul. Dar supra-omul e o quintesență de forță. El presupune acea „voință de stăpînire“, principiul unic ce îl călăuzește în viață. Supra-omul nietzschean are predecesori în exemplarele puternice și viguroase din trecut; dar nu

1 Höfding—op. citat.

trebuie să se uite că el este o speță nouă; o rasa nouă, produs al eforturilor de perfecționare și depășire a generațiilor actuale.

Nietzsche, care resimțea o permanentă lipsă de vitalitate, a ajuns la formularea „voinței de putere”; instinct și acțiune, voință și temeritate, se întrunesc minunat și se îmbină în temperamentul său.

Dar când presupune realizat idealul acestei voinți, el concepe revenirea și repetiția la infinit a vieții ajunsă la perfecțiune, fără a observa că evoluția nu se oprește niciodată definitiv—supraomul fiind și el supus acestui proces universal și etern.

* * *

Subt impresia talentului de stilist excepțional și al elanului sincer cu care și-a expus ideile sale, Nietzsche a dobândit prieteni rari, accentuate de admirație din ce în ce crescândă: *Erwin Rohde*, care i-a rămas fidel întreaga viață, *Richard Wagner*, pe care l-a atacat în opera sa „Philistinul modern”, marele *Brandes*, care a adus poate cea mai prețioasă contribuție pentru popularizarea lui Nietzsche. Nici unul însă nu a negat caracterul antagonist al operei sale. Căci Nietzsche a cultivat ca nimeni altul paradoxul și a răsfățat antagonismul cu o sinceră și admirabilă voluptate.

În contrast cu epoca pe care a criticat-o, și cu umanitatea pe care a condamnat-o, Friederich Nietzsche rămîne în istoria filosofiei gînditorul paradoxului și filosoful antagonismelor.

Mircea Mancaș

U Z I N A

Gîturi de coşuri roşii de obidă,
Ziduri bătute 'n coaste de metal :
Cătră amurg o vezi proptită 'n deal
Cu creştetul în nouri de cridă.

Fum, zgură, flăcări, fier, oţel, acizi,
Toate acestea 'n aer se frămîntă
Cu vaere de fiare şi trăsnet de bolizi,
Plămadă încropită ce 'nspăimîntă!

Omul, în lăcomia=i suverană,
Pămîntului şi măduva i=a supt,
Şi=a scormonit cu flăcări în bezna subterană,
Răsplămădîndu=i plasma ne 'ntrerupt.

Ciclopi cu măruntae de foc, furnale-adînci
Iși scuiță — ucigătoarea lor lumină.
Spinările 'ncordate lucesc ca niște stînci,
Și pielea asudă 'n stropi fierbinți benzină.

Gînd și oțel, unul în altul scurmă,
Și iadul urlă... până cînd, grăbit,
Trîmbiți de soare cresc la răsărit,
Ca prevestirea unei judecăți din urmă...

Al. A. Philippide

Note pe marginea cărților

— Pe două psaltiri —

A apărut de un an și mai bine o carte. Nu se vede în librării, căci nu e roman de dragoste; n'au pomenit de ea nici revistele, nici gazetele; nu-i carte de știință ca s'o auzi semnalată într'o conferință, nici manual didactic ca să se tînguie din pricina lui părinții. Nu se știe nimic de ea; s'a arătat în taină în pacea mănăstirii dela Neamțu, ca o floare rară, a cărei sămînță părea pierdută. Vlădica Nicodem, starețul acelei sfinte mănăstiri, a tipărit o *Psaltire*, într'o tălmăcire nouă a sa¹: astfel se armonizează cu trecutul de cultură al vechii ctitorii domnești, cu munții care fumegă, cu apele care spumează, cu toată poezia măreață a locurilor, cu mormintele voievozilor și monahilor, cu sufletul nostru din cele vii de deasupra și din cele moarte de dedesubt.

N'ași face această caracterizare poetică, dacă modesta traducere a cărții laudelor n'ar avea dreptul să se statornicească între cele mai bune produse ale literaturii noastre. Părintele Nicodem, muntean dela Pipirig, din leagănul neamului lui Creangă, s'a întîmplat să aibă într'un înalt grad simțul limbii celei bune a popoului și a cărților vechi—tocmai ceiace trebuia pentru imnurile lui Israil, arzînd ca niște ruguri în pustia vremilor dedemult.

Darul care a înflorit acolo, la apa Ozanei, este ș'o surpriză. Ca orice surpriză, trebuie să beneficieze de o primire deosebită. Părintele Gala Galaction, dîndu-ne traducerea Evangheliilor, nu ne-a mirat întru nimic și a fost în bună rînduală cu îndeletnicirile și cu talentul său. A fost salutat cu zîmbete de înțelegere, cașicum și el și noi făceam parte din același complot. Inșă fapta lui Vlădica Nicodem e cu totul singuratică; cel pușin de cărturarii cei mulți

¹ *Psaltire*, Tradusă de episcopul Nicodem, starețul mănăstirii Neamțu. Ediția I. Chișinău, Tipografia eparhială „Cartea Rominească”, 1927.

nu era aşteptată; şi se cuvine să ne bucurăm că avem încă un scriitor,—aşa cum credea Hristos că trebuie să te bucuri de cel venit în ceasul din urmă.

Darul episcopului dela Mănăstirea Neamtu mai are şi altă importanţă. Pune din nou chestia primenirii textelor bisericeşti. De mult, încă de acum douăzeci şi mai bine de ani, ţinând samă de nevoile sufleteşti ale poporului, cel ce scrie aceste rînduri propunea lui Spiru Haret, marele ministru al şcolilor şi bisericii, o tipăritură nouă a evangheliilor. Textul vechiu nu răspunde nevoilor sufletului nostru. Cred că nu răspundea nici nevoilor sufleteşti ale părinţilor noştri,—de oarece e plin de grunzuri, expresii şovăielnice şi neartistice. Cuprinde şi erori şi nonsensuri. Pe lângă artă, care ne bucură pe noi, îi trebuie poporului o limpezime şi o precisiune sfîntă. Propuneam o traducere nouă, la care să colaboreze, pe lângă specialişti, cei mai buni stilişti ai timpului, iar cartea, ilustrată artistic şi legată în piele, să între în toate casele ţării ca o nouă arcă a alianţei.

Să nu ne înşelăm cu vorbe. Poporul nostru e într'adevăr creştin şi religios—căci orice popor are nevoia unei credinţi şi a unei legi morale; însă legătura între evangheliile şi sufletul lui nu s'a făcut deplin. Nu s'a făcut pentru că el nu cunoaşte textul cărţii sacre. Trebuie să-l pipăie, să se adîncească asupra lui, să şi-l însuşească.

Iată că, după douăzeci de ani, chestia se complică.

Războiul a îmbolnăvit lumea, coborînd-o sufleteşte, adică întorcînd-o îndărăt, spre animalitate. În acelaşi timp, în unele fiinţi umane a apărut mai ascuţită nevoia mîngîierii şi a sprijinului divin. Ţara s'a umplut de secte. Cei care căutau un refugiu în credinţă, descopereau şi înţelegeau pe Hristos abia acum, în rituri simplificate.—Hotarele pe de altă parte s'au lărgit; populaţia s'a dublat; confesiunile s'au înmulţit. Textele religioase ale ortodoxilor şi ale uniţilor nu sună la fel. Evangheliile, Faptele Apostolilor, Psalmii—ca să nu mai vorbim de altele—nu sînt una; sînt două şi trei. Din punct de vedere religios, e anarhie; căci textele esenţiale trebuie să fie unice. Cuvîntul sacru se cuvine să fie auzit într'un singur fel, în forma cea mai concisă şi mai frumoasă.—Chestia aceasta e mai însemnată decît marea majoritate a celor 2800 de legi care au fost votate de parlamentele ultimilor zece ani. Şcoala poate da instrucţie; biserica dă educaţie; iar pentru colectivităţile pe cale de organizare aceasta din urmă e absolut indispensabilă. Aşteptînd pe bunii păstori, să le pregătim instrumentele. Dar chiar şi singure, aceste instrumente sînt un scop şi au o valoare în sine.

Acum douăzeci şi ceva de ani, marele Haret înţelegea prea bine aceste lucruri. De mult statele lumii civilizate şi-au îndeplinit faţă de popoare datorita de a le da, în texte bune şi ieftine, legea vieţii morale. La noi, guvernării n'au crezut că trebuie să se preocupe de aşaceva. Dealtminteri, cum s'ar ocupa guvernării care sînt nişte profani, cînd chiar sfîntul sinod al bisericii autocefale

romîne stă în nepăsare și adormire față de această chestie,—care, în definitiv, e singura chestie. Cu toată dorința lui de a da texte nouă și ieftine la îndămina mulțimii, Haret nu putea trece peste zidul chinezesc al sfîntului sinod.

Așa încît am rămas cu textele vechi. Trebuie să se știe că nici versiunea lui Gala Galaction nu e liberă, și va mai sta multă vreme pecetluită sub provizorat.

Aceste texte vechi cred unii că sînt totuși bune pentru că sînt vechi. Mărturisesc că le-am ascultat de multe ori cu mîhnire, în biserici, bolborosite de slujitori grăbiți. Atribuiam o parte din vină și ritualului bizantin, care prescrie cîntare, însă nu cere oficianțului viers, dicțiune și ureche muzicală. M'am convins că destul de des textul însuși era opac, atît pentru cetitor, cît și pentru ascultători. Nevoia unei reforme, a unei limpeziri a serviciului și a unui text desăvîrșit al cărților sacre devine necesitate de stat. Să dăm poporului ceiace-i trebuie, pentru a-l înălța la conștiința umanității.

Intorcîndu-mă și reluînd frumoasa tîlmăcire a lui Vlădica Nicodem, i-am pus alături și alte texte, mai vechi, și pe cel oficial aprobat de sfîntul sinod al bisericii autocefale romîne, tipărit și retipărit.

Ei bine, cu durere și cu rușine, a trebuit să constat că textul oficial e cel imposibil. Versiunea societății britanice, de pildă, e acceptibilă. În textul oficial obscuritățile, nonsensurile, crimele împotriva limbii furnică la fiecare pagină. Am rămas nespuse de nedumerit cum a fost cu puțință să subsiste atîta vreme acest text, cînd atîția ochi de prelați iscușiți îl citeau, cînd atîtea glasuri îl rosteau. Să fie și de data asta adevărat că indivizii sînt mai ageri decît corpurile constituite?

Versiunea aceasta a fost, nu demult aprobată din nou, așa, într'un entusiasm al somnolenței. Nu-i nevoie doar s'o pui lingă textul ebraic, sau elin, sau slavon, ca să vezi că ai de a face cu o impietate. Citești simplu și vezi că traducătorul—Dumnezeu să-l ierte—a fost un trădător; a fost un barbar care n'a cunoscut nici limba din care tîlmăcea, nici limba romînească.

Bine, opera aceasta s'a întîmplat să fie lamentabilă, dar de ce o patronează insistent și repetat sfîntul sinod? E de presupus că vrea să discrediteze cumva pe Jidovi.

Poeziile acestea antice, atribuite regelui David, sînt pline de un sentiment poetic atît de arzător, se avîntă atît de înalt cătră lumina eternă, încît vor rămînea în veacul veacului, pentru toate succesiunile de generații, alături de cele mai de samă opere ale fiilor umanității. Pentru creștinătate, care și le-a însușit, ele au devenit o Vox Ecclesiae, cînd arzătoare și dulce, cînd pasionată. E strigătul sufletului cătră Dumnezeul unic.

Cine se amuză să spuie asta? Incercați vă rog și intrați în textul oficial, aprobat și binecuvîntat, tipărit și retipărit, și vă veți încredința că toate aprecierile timpurilor și națiilor sînt vorbe deșarte. Psalmii nu pot fi pentru ticălosul cetitor romîn ortodox decît

o ȧesătură de stihuri palide, lincede ŧi mai ales fără noimă, caŧicum ar fi datorită unui David oarecare dela Vadul-Raşcov.

Deschid însă iarăŧi ŧi iarăŧi tălmăcirea nouă a părintelui Nicodem. Gădesc în toată strălucirea ei lauda marelui ziditor. Ceasuri de veghere, muzică interioară, claritate, limbă dreaptă ŧi curată, iată ce-a pus vlădica dela Mănăstirea Neamţu în transpunerea lui, ca s'o facă să ardă ca o jertfă vie a sufletului.

Imi fac o plăcere să transcriu aici pentru iubitorii de poezie, minunatul psalm 103, al creaţiei :

Bine cuvintează, suflete al meu, pe Domnul ! Doamne Dumnezeu meu, mare ŧi minunat eŧti tu : cu slavă ŧi cu strălucire împodobit !

Tu te îmbraci cu lumina ca cu o haină ; Tu întinzi ceriul ca un cort.

Tu din ape îţi faci lăcaşurile cele de sus ; norii sînt căruţa ta, ŧi te porţi pe aripile vînturilor.

Tu faci vînturile trimişii tăi, ŧi flăcările focului sînt slugile Tale.

Tu ai aşezat pămîntul pe temeliiile lui, ŧi nu se va povîrni în veacul veacului ;

Cu adîncul ca cu un vestmînt l-ai îmbrăcat, ŧi apele acopereau înălţimile lui.

La porunca ta ele au fugit, la glasul tunetului tău repede au curs : au suit munţi, s'au pogorit în văi, la locul ce tu le-ai rînduit ; pusu-le-ai hotar peste care nu vor trece, nici se vor întoarce să acopere pămîntul.

Tu ai trimis izvoare în văi, pîntre munţi curg ape.

Din ele s'adapă hiarele cîmpului ; asinii sălbateci setea-ŧi potolesc.

Preste acelea locuiesc paserile ceriului ; de prin ramuri răsună glasul lor.

Tu adăpi munţii din înălţimile Tale ; din roada lucrurilor Tale se satură pămîntul.

Tu faci să răsară iarbă pentru dobitoace, ŧi verdeaţa pentru trebuinţa omului : Tu scoţi hrana din pămînt :

pinea, care întăreşte inima omului ; untdelemnul, care-i luminează faţa, ŧi vinul, care veseleşte inima omului.

Sătura-se-vor copacii dumbrăvii, ŧi cedrii Libanului cei sădiţi de mina Ta.

Intrinşii paserile îŧi fac cuiburi, cipariŧii sînt locuinţa cocostîrcului.

Munţii cei înalţi sînt sălaşul căprioarelor ŧi scorburile stîncilor adăpost fiinţelor fricoase.

Făcut-ai luna, ca să arate timpurile, ŧi soarele, care-ŧi cunoaşte apusul său.

Tu presări întunerecul ŧi se face noapte, în care mişună toate hiarerele pădurii :

leii mugesc după pradă ŧi-ŧi cer mîncarea dela Dumnezeu.

Dar răsare soarele ŧi ei fug, în culcuşurile lor s'ascund.

Atunci iese omul la lucrul său ŧi la munca sa de până seara.

Cît de minunate-s lucrurile Tale, Doamne, toate cu înţelepciunea ta le-ai făcut, ŧi e plin pămîntul de făptura ta !

Iată, marea aceasta e întinsă ŧi largă : intrînsa-s tîrtoare nenumărate, vietăţi mici ŧi mari.

Pe dînsa plutesc corăbiile ; acolo-i balaurul, ce l-ai făcut să se joace intrînsa.

Toate dela Tine aşteaptă, să le dai hrană la vreme :

de le-o dai, ele-o primesc, de-ŧi deschizi tu mina, toate se umplu de bunătăţi ;

iar de-ŧi întorci Tu faţa, se ofilesc ; de le ieie duhul, mor, ŧi'n ţărînă se prefac.

De priveŧti pămîntul, el tremură ; de Te-atingi de munţi, ei fumeagă.

Cînd trimiți Tu însă duhul Tău, toate iarăși se zidesc și înnoiești fața pămîntului.

Fie Domnul în veci slăvit! Veselească-se Domnul în lucrările Sale!
Toată viața mea Domnului voi cînta, cînta-voi Dumnezeului meu cît voi trăi!

Plăcută să-i fie Lui cîntarea mea și eu mă voi veseli de Domnul.
Piară păcătoșii de pe pămînt, și nelegiuîți să nu mai fie! Bine cuvînteză, suflete al meu, pe Domnul. Aliluia.

Pentru justificarea mea, dau îndată și versiunea oficială, 1
gîngavă și otrăvită. Iat'-o:

Psalm 103. Psalmul lui David pentru facerea lumii.

Binecuvînteză, suflete al meu pre Domnul; Doamne Dumnezeul meu măritu-te-ai foarte.

Intru mărturisire și în mare podoabă te-ai îmbrăcat, cel ce te îmbraci cu lumina ca cu o haină.

Cel ce întinzi cerul ca o piele, cel ce acoperi cu ape cele mai pre deasupra ale lui.

Cel ce pui norii suirea ta, cel ce umbli preste aripile vînturilor,
Cel ce faci îngerii tăi duhuri, și slugile tale pară de foc,
Cel ce întemeiezi pămîntul preste întărirea lui, nu se va pleca în veacul veacului.

Adîncul ca o haină este îmbrăcămîntea lui, peste munți vor sta ape.
De certarea ta vor fugi, de glasul tunetului tău se vor înfricoșa.
Se suie munții și se pogoară cîmpii în locul în care le-ai întemeiat pre ele.

Hotar ai pus, care nu-l vor trece, nici se vor întoarce ca să acopere pămîntul.

Cel ce trimiți izvoare în văi; prin mijlocul munților vor trece ape.
Adapa-se-vor toate hiarele cîmpului, aștepta-vor colunii întru setea lor.
Preste acelea paserile cerului vor lăcui, din mijlocul pietrilor vor da glas.
Cel ce adăpi munții din cele mai pre deasupra ale tale, din rodul lucrurilor tale se va sătura pămîntul.

Cel ce răsai iarbă dobitoacelor și verdeață spre slujba oamenilor.
Ca să scoată pine din pămînt și vinul veselește inima omului.
Ca să veselească fața cu untdelemn și pinea inima omului o întărește.
Sătura-se-vor lemnele cîmpului, chedrii Livanului, pre cari i-ai răsădit, acolo paserile se vor încuibă.

Lăcașul Erodului povățuiește pre ele, munții cei înalți corbilor, piatra scăparea epurilor.

Făcut-au luna spre vremi, soarele ș'a cunoscut apusul său.
Pus-ai întunerice și s'a făcut noapte, întru aceia vor trece toate fiarele pădurii.

Puii leilor năzuind ca să apuce și să ceară dela Dumnezeu mîncarea lor.
Răsărit-a soarele, și s'au adunat; și în culcușurile lor vor zăcea.
Ieși-va omul la lucrul său și la lucrarea sa până seara.
Cît s'au mărit lucrurile tale, Doamne! Toate întru înțelepciune le-ai făcut; umplutu-s'a pămîntul de zidirea ta.

Marea aceasta este mare și largă; acolo sint jigăanii cărora nu este număr.
Viețâți mici cu mari; acolo corăbiile umblă.
Balaurul acesta pe care l-ai zidit a-l batjocori pre el, toate cătră tine așteaptă să le dai lor hrană la bună vreme.

Dîndu-le tu lor, vor aduna; deschizînd tu mîna, toate se vor umplea de bunătate.

1 Biblia, adică Dumnezeiasca scriptură a Legii vechi și a celei nouă, ediția sfințului sinod, București, Tipografia cărților bisericești 1914.

Iar întorcindu-ți tu fața ta, se vor turbura ; lua-le vei duhul lor și se vor sfârși, și în țărina sa se vor întoarce.

Trimite-vei Duhul tău, și se vor zidi, și vei înoi fața pământului.

Fie slava Domnului în veci, veseli-se-va Domnul de lucrurile sale.

Cel ce caută spre pământ și-l face pre el de se cutremură ; cel ce se atinge de munți și fumegă.

Cînta-voi Domnului în vieața mea, cînta-voi Dumnezeului meu până ce voi fi.

Indulcească-se lui vorba mea și eu mă voi veseli de Domnul.

Lipsească păcătoșii de pe pământ și cei fărădelege să nu fie ei ; binecuvîntează suflete al meu pre Domnul.

Asemenea tălmăcire înfringe orice fel de încercare de comentarii. Nu-i vorba atît de „cel ce întinzi cerul ca o pele“, ori de „munții se suie, cîmpii se coboară“, sau de „sătura-se-vor lemnenele cîmpului“ și „piatra scăparea iepurilor“, mici de „balaurul pe care l-ai zidit a-l batjocori pe el“ și „lăcașul Erodiului povățuește pre ele“ și „indulcească-se lui vorba mea“, etc., etc., etc., ci de un lucru cu mult mal grav. Titlul însuși îi spune tălmăcitorului că-i vorba despre creație ; și totuși el pune, fără noimă, pasagii întregi la viitor. Se pare că fiecare stih s'a prezentat pentru el ca un rebus aparte, pe care a încercat să-l dezlege, și nu s'a preocupat cum stă stih lingă stih. Stau ca niște ființe străine una de alta ; nu se cunosc și nu se asociază. E și greu să se cunoască.

Încercați și mai cetiți odată. E o petrecere care ar fi comică, dacă n'ar fi sinistră.

Și nu e vorba numai de un psalm. Sînt 155. Într'o operație ca aceasta se poate vedea cît de sus te pot înălța cuvintele și cît de jos te pot cobori. Talentul le dă viață și putere. Pot sta jos în tină ca elemente moarte și pot fi îngeri ai luminii.

Iată, iarăși, cîteva stihuri cunoscute, din *Psalm 102*.

Psaltirea oficială.

Omul ca iarba, zilele lui ca floarea cîmpului ; așa va înflori.

Că duh a trecut întrînsul și nu va fi și nu-și va mai cunoaște încă locul său.

Psaltirea Nicodem.

Omul ! Ca iarba-s zilele lui ; ca floarea cîmpului, așa înflorește.

Un vînt îl suflă și nu mai este, și nu i se mai știe nici locul său.

Exemplele se pot înmulți, Să luăm, de data asta la întîmplare, *Psalm 22*. Il luăm pe acesta, pentru că e mai scurt.

Psaltirea oficială.

Domnul mă paște, și nimic nu-mi va lipsi.

În locul pășunei, acolo m'au sălășluit ; la apa odihnei m'au hrănit, sufletul meu l-au întors.

Povățuitu-m'au pe cărările dreptății, pentru numele lui.

Psaltirea Nicodem.

Domnul este păstorul meu și nimic nu-mi va lipsi.

La pășuni bune mă sălășluește și mă povățuiește la ape line.

Sufletul mi-l întărește, pentru numele său, și pe cărările dreptății mă povățuiește.

Că de voi și umbla în mijlocul umbrei morții, nu mă voi teme de rele, că tu cu mine ești.

Toiagul tău și varga ta, acestea m'au mîngliat.

Gătît-ai înaintea mea masă, împotriva celor ce mă necăjesc.

Uns-ai cu untdelemn capul meu și paharul este adăpîndu-mă ca un puternic.

Și mila ta mă va urma în toate zilele vieții mele; și ca să lăcuiesc eu în casa Domnului întru îndelungare de zile

De-ași umbla pe valea umbrei morții, de rele nu m'ași teme, căci Tu cu mine ești.

Toiagul Tău și varga Ta, acestea-mînglierea mea.

Tu-mi gătești masă înaintea vrăjmașilor mei, cu untdelemn ungi capul meu și pâharul mi-i plin până sus.

Mila ta, Doamne, să mă însoțească în toate zilele vieții mele, și fă să locuiesc zile multe în casa Domnului Dumnezeului meu!

Să luăm, tot la împlinire, stihuri ciudate ori neînțelese din cartea oficială și să le punem alături înțelesul originalului.

Psaltirea oficială.

Din gura pruncilor și a celor ce sug ai săvîrșit laudă, pentru vrăjmașii tăi, ca să sfărîmi pe vrăjmașul și izbinditorul.

Ps. 8

Psaltirea Nicodem.

Din gura pruncilor și a celor ce sug Ți s'au adus laude, pentru înfruntarea vrăjmașilor tăi, ca să muțască protivnicul și cel răzbunător.

Scoală-Te Doamne, să nu se întărească omul, să se judece neamurile înaintea ta.

Pune Doamne, dătător de lege preste ei, să cunoască neamurile că oameni sînt.

Pentruce Doamne, stai departe, treci cu vederea în vremi cuvioase întru năcazuri?

Cînd se mindrește necredinciosul se aprinde săracul; prinde-se întru sfaturile care gîndesc.

Ps. 9

Scoală, Doamne, ca să nu se mîndrească omul, ci neamurile să se judece înaintea feței tale.

Trimite, Doamne, frică peste neamuri ca să cunoască ele că sînt pieritoare!

Pentruce, Doamne, stai departe, pentru ce treci cu vederea la vreme de năcaz,

cînd necredinciosul cu mindrie urmărește pe cei necăjiți și aceștia se prind în mrejele urzite de el?

Cuvintele Domnului, cuvinte curate, argint cu foc lămurit, ispitit pămîntului, curățit de șapte ori.

Tu Doamne, ne vei păzi pre noi și ne vei feri de neamul acesta, și în veac.

Împrejur necredincioșii umblă; după înălțimea ta ai înmulțit pre filii oamenilor.

Ps. 11

Și cuvintele Domnului sînt cuvinte curate, ca argintul curățit de pămînt, de șapte ori prin foc lămurit.

Și, tu, Doamne, Te vei ținea de ele, și ne vei scăpa pe totdeauna de neamul acesta.

Căci cînd se ridică sus oamenii de nimica, netrebnicii mișună pretutindeni.

Înmulțitu-s'au slăbiciunile lor; după aceia au sîrguit. Nu voi aduna adunările lor din singiuri, nici voi pomeni numele lor prin buzele mele.

Iată, idoli s'au înmulțit și oamenii aleargă la alt Dumnezeu. Eu însă nu le voi aduce jertfă de sînge, nici nu voi pomeni numele lor cu buzele mele.

Psaltirea oficială.

Domnul este partea moştenirii mele
şi a paharului meu. Tu eşti acela ce
iarăşi aşezi moştenirea mea mie.

Funii au căzut mie întru cei puter-
nici ai mei, că moştenirea mea sub
puterea mea este.

Bine voi cuvînta pre Domnul cel
ce m'au înţeleptit pre mine, şi încă şi
până în noapte m'au pedepsit rărun-
chii mei. *Ps. 15*

Cerurile spun slava lui Dumnezeu
şi facerea minilor lui o vesteşte tăria.
Ziua zilei spune cuvînt şi noaptea
noptii vesteşte ştiinţă.

Nu sînt graiuri, nici cuvinte, ale că-
roră să nu se auză glasurile lor.
Ps. 18

Cu bucurie bine înrădăcinată şi tot
pămîntul, munţii Sionului, coastele
Crivăşului, cetatea împăratului celui
mare. *Ps. 47*

Şi al vrăjmaşilor mei mi-ai dat mie
dosul. *Ps. 17*

Milueşte-mă Dumnezeule, că m'a
călcat omul, toată ziua dînd războiu
m'a necăjit.

Călcatu-m'au vrăjmaşii mai toată
ziua, că mulţi sînt cei ce se luptă cu
mine dela înălţime.

Ziua nu mă voi teme şi eu voi
nădăjdui spre tine.

Întru Dumnezeu voi lăuda cuvîn-
tele mele; întru Dumnezeu am nădăj-
duit, nu mă voi teme, ce-mi va face
mie trupul?

Toată ziua cuvintele mele au urît
împotriva mea toate gîndurile lor spre
rău.

Lăcui-vor şi se vor ascunde, aceia
călcăiul meu vor păzi, în ce chip au
aşteptat ei sufletul meu.

Pentru nimica vei mîntui pre dinşii;
întru nimic noroadele vei sfărîma.

Ps. 55

Dumnezeu va zdrobi dinţii lor în
gura lor; măselele leilor le-au sfăr-
mat Domnul.

Psaltirea Nicodem.

Domnul este partea mea de moşte-
nire şi cupa mea; Tu, Doamne, pă-
zeşte moştenirea mea.

Moştenirea mi-a căzut la loc frumos
şi moştenirea mea mi-i dragă.

De aceea voi binecuvînta pe Domnul
Povăzătorul meu! la aceasta şi noap-
tea mă îndeamnă inima mea.

Cerurile spun slava lui Dumnezeu
şi lucrarea minilor lui o arată tăria.
Ziua spune slava Lui altei zile, şi
noaptea o vesteşte noptii următoare.

Ele n'au nici limbă, nici graiu n'au
ele, şi totuşi s'aude glasul lor.

Muntele Sionului e munte minunat,
podoaba şi bucuria a tot pămîntul:
căci pe coastele lui din Crivăş este
cetatea împăratului celui mare.

Pe potrivnicii mei Tu-i pui pe fugă.

Milueşte-mă, Dumnezeule, că omul
vrea să mă'nghită! Toată ziua tăbă-
răşte asupra mea şi mă necăjeşte.

Vrăjmaşii mei neconţenit se luptă
cu mine şi mulţi se ridică asupra mea.
Prea-înalte!

În ziua cînd mă tem, la tine mi-i
nădejdea:

Cu Dumnezeu mă voi lăuda şi cu
cuvîntul Lui. Nădăjdui-voi în Dum-
nezeu şi nu mă voi teme, că ce pot
sa-mi facă mie oamenii?

Toată ziua răstălmăcesc cuvintele
mele, şi numai cum să-mi facă rău
se gîndesc.

S'adună împreună şi spionează;
pîndesc mereu paşii mei, ca să vîneze
sufletul meu.

Se poate oare să scape ei de plata
nedreptăţii lor? Doboară, Doamne,
în mînia Ta gloatele acestea!

Dumnezeule, zdrobeşte-le dinţii în
gură! Smulge, Doamne, fălcile puilor
de lei!

Psaltirea oficială.

De nimica se vor face ca apa ce trece; tinde-va arcul său până unde vor slăbi.

Ca ceara ce se topește se vor pierde căzut-a foc preste dinșii și n'au văzut soarele.

Mai nainte până ce vor cunoaște spinii voștri ramnul; ca pre niște vii, ca intru minie va înghiți pre dinșii.

Veseli-se-va dreptul când va vedea izbîndă; miinele sale va spăla în sîngele păcătoșului.

Și va zice omul, dacă este adică roadă dreptului, este dar Dumnezeu judecîndu-i pe dinșii pe pămînt.

Ps. 57

Trebuie să contenesc, căci exemplele se repetă mereu, lung și penibil.

Salutînd o carte nouă de poezie pentru literatura noastră, am voit să mai ridic încă odată glasul în pustiu. Premeniți textele, ca să intre în sufletele cetitorilor și ascultătorilor apa vie a frumuseții.

Știu că se poate întîmpla un lucru. Să se scoale frați ai mei cu dușul credinții celei mari a ortodoxiei și să declare că în afară de cărțile vechi nu poate fi nimic bun, drept și adevărat. Cărțile vechi au fost sfințite, și trebuie să rămie așa până intru sfîrșit. După pilda calendarului îndreptat, să nu încercăm a strica iar legea.—Tot așa s'a petrecut și odinioară în pravoslavnică Rusie, când o parte din norod n'a vrut să primească tîlmăcirile nouă și a rămas până astăzi cu legea veche, cu textele obscure, cu greșelile de tipar, cu tîlmăcirile absurde. N'are a face! Asta-i bun, asta-i sfînt; asta-i credința părinților noștri, intru care s'a legănat copilăria noastră. Deci să nu mai vie oameni noi, să strice legea veche.

Intr'o zi s'a înfățișat la mine un cuvios monah dela sfîntul-munte cu niște manuscrite voluminoase. Era o tîlmăcire din grecește a bătrînului la care-și făcuse ucenicia. Bătrînul, ceasornicar de meserie, se pustnicise acolo la mănăstirea Prodromului și, în credința lui curată, se socotise chemat să deie lumii o sfîntă tîlmăcire. Murind el, ucenicul venise în patrie cu manuscriptul, adunase bani de la creștini cuvioși și acum urma să împlinească diata învățătorului său.

Imi aducea și mie tîlmăcirea, întăiu ca să mă bucure, al doilea ca să-mi ceară un sfat.

Titlul cărții suna cam așa:

Drepte și bune patru și zece ale sfîntului Ion care împăratului s'au spus și au pe ele cunoscut cuvioși toți în vremea cuvîntării.

Am încercat să-l fac pe harnicul ucenic al ceasornicarului

Psaltirea Nicodem.

Să se scurgă ca apa și ca ea să piară!

Cînd vor întinde arcul, să se rupă. Să piară ca melcul ce se topește în mers, și ca stîrpitura să nu vadă soarele!

Ca spinul ce se mistuie cum îl atinge focul, pe care—verde sau uscat—îl spulberă vîlvătaia!

Atunci dreptul se va bucura văzînd izbînda, și-și va muia tîlpile în sîngele păcătoșilor.

Zice-va omul: cu adevărat este plată pentru drept! Cu adevărat este un Dumnezeu care judecă pămîntul.

să înțeleagă că asta nu-i traducere și nu-i limbă românească; că totuși, dacă ține să îplinească o dorință a mortului, pentru respectul ce-i datorează se cuvine să rînduiască altfel tălmăcirea și s'o facă să fie cel puțin înțeleasă.

Imposibil. Text vechiu, text bun, text sfînt.

Se poate să pățesc și de data asta la fel.

Însă totuși am credință că Dumnezeu, în cele din urmă, „al vrăjmașilor Psalmistului îi va da lui dosul“, dacă-mi îngăduie acești vrăjmași să vorbesc ca'n textele lor.

M. Sd.

„Maid of Ceylon“

Un scaun-ruant e lumea împăcată.

Un mod de a privi orizontal, contemplativ.

Clasicismul nu s'a născut dintr'un fotoliu ?

Poziția îndreaptă asperitățile, aștepte valorile. Și oglindește lumea ca 'ntr'un lac. Un lac e un ținut în care un castel e tot atît de înalt cît o răchită, o turlă de biserică, la fel cu o lebedă.

...Numai că lacul în cazul de față era o vastă oglindă concavă, adincindu-se într'o curbă dulce dela mine din balcon, până jos, în port.

În albia ei topită în soare vedeam cargoboturi turtite, la nivel cu șalvarii Turcilor cu rahat și bragă rece, ca și ei lățite și întinse-plăcintă, pe un fund de aluminiu; rezervoare de petrol turtindu-și calotele uriașe și lăsîndu-le să treacă neînsemnat pe lingă donițe cu limonadă, ba pitîndu-se, ba înălțîndu-se ca la o luare la întrecere; piepturi late și păroase de hamali pe picioare de basset, printre oameni cu șapcă la fel de lăbărțați și schimonosiți și descărcînd de pe punți ce le aduceau nasul la genunchi, cu un „hupaa“ și „isaa“ butoaele strivite ca niște turte, sacii fleșcăiți ca niște herete de marinar, sau șinele pe care te mirai că ciocul macaralei le plimbă atîta prin aer și le lasă cu așa zgomot pe dig, cînd dela el și până la pămînt e cel mult o jumătate de metru...

Rideam! Cum nu-și dă seama lumea asta! Cum se zbat, cum fug și se dau jos pe scări, cum urcă și ridică, pun macarale și șine în pantă ca să coboare încărcăturile, cînd vezi bine că toate sînt la nivel, înghesuite, pe același plan, șepcile tot așa de turtite ca și sacii cu stafide, pîntecul cargoboturilor nu mai înalt ca sacii, oamenii tot așa de joși ca pîntecul cargoboturilor.

Să întindă mina numai și au lovit în chila vasului,

Să ridice bărbia și ciocul macaralei, ca în căutare de peștișori, li se înfige în gură.

— Hupaa, isaaa!!!

Iată doisprezece inși dînd jos o cutie de lemn pe care stă tipărit în negru: *Dodge Brothers*.

Alți opt dau jos un *Ford*.

În urma lor grupuri descărcînd în șir *Forduri* și *Dodge Brothers*, din cînd în cînd cite un *Buick*.

Umeri se apleacă, birne se viră dedesupt, apoi alte birne; și cu cite un „Ia Seama!“, sau „Ușor! Ușor!“, „Ușor la capete!“, „Nu trînti!“, cutiile sînt puse la pămînt.

— Ușor, ușor! Nu trînti!

Ce să trîntești? De unde? Dela o șchioapă înălțime?! Și ce să trîntești? Niște cutii mai înguste ca acelea de păstrat clacuri!...

Un remorcher, mai încolo gifie grozav ca să conducă în basin un vapor din familia *Embericos*.

Și bietul remorcher—sau cel puțin căpitanul lui—nu observă că de un ceas a ajuns în radă, că prora lui stă strivită ca un cioc de rață în dană, în vreme ce cu pupa a intrat deabinelea în însuși vasul pe care pretinde să-l tragă!

Dar macaraua dela silozuri? A înebunit deabinelea!

De azi dimineață umblă în bot cu o lespede cubică.

Întoarce capul la dreapta și la stînga, se pleacă și ridică, parcă ar căuta locul nimerit unde s'o lase, pe digul cel nou. Și nu-și dă sama că lepedea zace de mult pe dig, că ea însăși degeaba s'a cocoșat, ca o carcasă de ihtiozaur într'un muzeu, pe o platformă întreagă de blocuri, că a căzut de mult în nas și zace cu blocuri cu tot tăvălită și pleoștită pe spinarea cheului.

Ce adîncă e într'adevăr o oglindă concavă! Ca și moartea de adîncă. Moartea trebuie să aibe așa ceva în buzunarele ei! În orice caz omului i-ar prinde tare bine să iasă în fiecare dimineață cu un ciob cît de mic în mîină. Nu-i acesta înțelesul adevărat al lămpei lui Aladin?...

Din scaunul-culcat priveam într'un astfel de ciob portul, aceiace, copil numeam: caetul de rezumat al lecțiilor mari ale vieții...

Și viața se cetea în caet acum ca o supremă, unică platitudine.

Dîncolo de basinul portului, plaja. Mame tăceau pe nisip ca niște leoaice cu puiul lor alături. Mamele tăceau. Bărbații și femeile vorbeau. Bărbații și femeile vorbesc: gesticulează și se bat, fac amor și parlament; numai mamele tac.

Oglinda însă îi apăsa pe toți, turtindu-i și strivindu-i în aceiași apropiere de pămînt.

Și alte porturi înfierbîntate și muncite se reflectau, și alte plăji cu mame culcate; și apoi unele cădeau într'alte, se întretăiau, fugeau și fulgerau, porturi și plaje, cargoboturi și pîntece, șepci și macarale, toate în aceiași supremă platitudine.

Lucrul îmi aducea în gînd experiențe din copilărie.

De mic aveam o idee nemaipomenită de arțari.

— Arțar! Ce nume! Ce raritate! Trebuie să fie un pom nemaivăzut! Și compăttimeam salcîmii, cireșii, că nu sînt arțari...

Intr'o seară de toamnă priveam pe fereastră rochii de cucoane luate de vînt. Un prăpădit de arbore chircoit și cocoșat, își tușea ca un moșneag, frunzele spuzite și sfrijite în trotoarul de peste drum.

— Ce pom e ăsta, mamă?

— Care, acela? Nu e pom, mamă, e arbore. E arțar.

— Arțar!...

De atunci mi-e frică de arbori, ca nu cumva să fie arțari...

La o săptămînă după aceia, în aceiași fereastră, meditam la pățania cu arțarul, cînd iată că din capul străzii coboară trei umbre omenești. Trei turcoaice în voaluri negre care le coborau până la mijloc, cu fața subț zăbranic, cu minile la piept subț voal, ușor aplecate și parcă abia călcînd în vîrfurile de semilună al pantofilor negri. Trei turcoaice, trei voaluri! O broboadă a fost, totdeauna pentru mine o aripă de mister. Dar trei voaluri! Și încă negre! Pe trei turcoaice!—Trei cadine! Intreg Sтамбулul, cu soții năstrușnici și soții ferecate, cu case hermetice, oftînd pe ferestre cu gratii, tot sufletul cadinelor dinăuntru, îmi apărea în minte.

Turcoaicele se opreau la răstimp, bodogăneau din guri ascunse, scoteau hîriituri de cîrțiță, întindeau arătătorul și făceau o frîntură de gest, apoi iar porneau și iar se opreau și bodogăneau.

În colț se înghesuie una într'alta și, cap în cap, cu mișcări din bărbie țin parecă sfat. Un adevărat complot! Incep să mă alarmez!...

— Mamă, mamă, ce-o fi vrînd cadinele astea?

— Care? ce? Ce cadine, mamă? Tătarce, tătarce dela mahala!

Intervenția mamei nu stinge însă zelul meu mistic.

Mai ales că umbrele, după o nouă raită din ochii nevăzuți străbăteau acum furiș strada ca să iasă la celălalt colț.

Trec la altă fereastră și nu le slăbesc din ochi.

Pe celălalt trotoar un nou conciliabul; noi șoapte de cucu-vae, noi hîrieli de paseri ciudate. Unul din capete arată în sfîrșit spre un loc viran care se desfăcea din dosul unor schele.

Apoi cîte trele ochesc cu grije, în dreapta și în stînga, spionează, pîndesc, așteaptă.

Seara se lăsase neagră și ursuză.

Un moment nici țipenie de om.

Atunci cele trei matahale dau fuga, o sbughesc în dosul schelelor, mai trag un ochi, în dreapta și stînga, își ridică misterios poalele și una 'ntr'alta, ca 'ntr'un rit eleuzin, se apleacă într'o bine cunoscută poză...

— Sтамбулul!

— Experiență nu mult diferită de aceia care îmi da fiorii aeroplanului, de pildă.

...Orășelul își sforăia una din acele după amieze de cuptor cînd strada noastră ațipită în arșiță trecea ca o abstracție de lumină printre cele două rînduri de case absente în dosul stururilor trase.

Vre-un cine prindea o muscă în vreun prag de curte, sau vre-un cerșetor își tira sdrențele numărîndu-și în palmă gologanii și se oprea năuc în fața unei servitoare rîsnind cafea în tindă.

Deodată însă, scăpat ca dintr'un înec, Bulgarul infernal :

— Covrigi calde ! Hai la braga rece ! Covrigi calde !..

Porțile scîrțiau, argați dedeau buzna, cîinii se repezeau, iar ferestrele deveneau o invazie de scufii și bonete de noapte.

— Marș d'aici Bulgarule ! Marș ! Iar ai venit ciotină !

— Fire-ar al naibii. Auzi Dumneata ! Cînd sforăiam mai bine ! Domnule, parcă-i un făcut !

— Fugi că te dau pe mîna poliției ! Măgarule.

Pe o astfel de după amiază, aceiași cetățeni erau treziți din somn, dar de un zgomot nevisat.

Pe deasupra orașului în tumbă amețitoare un vijiiț minca cerul. O pasăre uriașe, de pinză și metal.

— Blériot ! Blériot.

Scufiile și bonetele ieșiau pe fereastră și se zgîiau cu suflarea oprită.

— Minune mare ! Mare minune, Doamne !

Copiii năpădeau strada. Servitoare cu o mină subt șorț cu alta făcută oblon, uitau de bucătărie și se amestecau cu trecătorii ; cîni chelălăiau călcați în picioare.

Din capul străzii, mai sprinten ca totdeauna, alerga însă ca la un praznic, Bulgarul :

— Covrigi calde ! Hai la covrigi calde !

Plăjina îi sălta pe umeri. Covrigii alunecau în sus și'n jos ca belciugele.

— Mare chilipir la mine bre ! Bre, știi că vinde acuma ! Covrigi calde ! Hai la covrigi calde !

Dar de ce se uită toți în sus ? În urechile covrigarului zbîrnie deodată bondarul năzdrăvan. Ridică ochii. Pe cer aeroplanul reîncepea roata morții. Ca o bobină depăna în sine aerul și ca și cum scăpa un fir se da peste cap de zeci de ori ca să-l prindă. Apoi ghem se făcea deodată că alunecă plumb pe acoperișuri ca să le ridice cu el din nou la cer ca pe niște vijietori de tichiea infiorate de năzbitiile zmeului.

În sfîrșit ca să aducă inimile la loc minunata gînganie își relua poziția și planînd peste oraș îl binecuvînta cu un sfîrșit depărtat de tîmie dintr'o candelă de soare abia bănuită.

Bulgarul rămăsese pironit în mijlocul străzii.

Capul dat pe spate nu mai știa de nimic. Pieptul ieșit din brîul roșu își oprise bătăile. Nici o mișcare în gura și ochii căs-

cați. Numai tichia aluneca încet, încet, din creștet și punea pe caldarim un suspin de pasere moartă, în tovărășia covrigilor care de pe bățul răsturnat picau jos unul câte unul în supreme mătăanii...

În vreme ce stăpînul lor cu fața într'un extaz fără păreche, de pe altă lume, încercînd să-și articuleze o emoție necunoscută, își apropia cu sfințenie buzele și ca prin vis îngîna din cap, cu ochii la cer :

— Covrigi calde ! Hai la covrigi calde...

*

Imi salt puțin trupul. Speteaza scaunului se ridică cu mine. Iată-mă drept. Oglinda concavă dispăre. În fața mea, jos, în coasta digului „Maid of Ceylon“.

Elevatorul ciugulește, din fundul calei baloturi, cutii de lemn, șine, sonde de petrol și dintr'un gît ce scriștie le lasă jos, pe chei, în brațele hamalilor care înjură și asudă, se îmbrîncesc și împing :

— Hupaa ! lisaaa !

Cad din nou pe spate.

...„Maid of Ceylon“... Un cargobot care vine din Ceylon, cu miródenii... ; cuișoare pentru măsele nevralgice, scorțișoară pentru torturi, cînepă pentru canari...

Ceylon !... Golful Persic !... Oceanul Indian !... Visul geografic... poezia meridianului !...

...„Maid of Ceylon“... Fata Ceylonului... Mulatră frumoasă... Malaeză cîrnă, strănepoată a Salomeei... ajunsă Cenușăreasă, dînd grăunțe asiatiche la paseri europene... Venind pentru atare slujbă de peste mări și țări.—Nu-i chiar ea mulatra care se uită pe geamul rotund al cabinei centrale ? Să fie fata căpitanului ? Nu, căpitanul trebuie să fie englez iar ea are—atît cît se poate distinge dela mine—un cap de indigenă tip. Unde ești Conrad să-i stabilești identitatea ? Dar poate e nevasta căpitanului ? Sau—ceiace e tot una—fata lui din casă ? Pare plictisită. Stă și se uită la cheiul care descarcă. Lucrul e pe sfîrșite. Mine poate pleacă. În cîteva săptămîni, știi eu, e în țara natală. Își revede părinții ce o întîmpină la debarcader, în tulpane albe, cu mina pavază împotriva soarelui,—surorile, amantul. Se simte rușinată că e așa de singură. Știe bine, deacasă, că :

*O vulpe cînd e singură, e roșie
Și numai cloara-i neagră, că-i stingheră !
O, tu, care mi-ai dat atunci o broșe
Cu inima-ți—o floare într'o seră—
E oare chip, ia spune, de răgaz
Acum cînd timp eu n'am decît să plec
La tine,
Ori să tac mai bine
De necaz !?*

Fata își trimetea, poate, pe un zîmbet cu linia începută în colțul buzelor și dispărută în suflet, versurile poetului natal cîntînd dragostea șăgalnicei Puriva pentru frumosul și tot atît de schimbăciosul Panjji.

Și toată mireasma miriferă a insulei cu patimi și violențe ce pocnesc din piepturi ca fructul de cactus pe gura vulcanului Klut, copilul Asturei, în nopți gîdilate de licurici ca de niște elastice cu vîrfurile aprins întinse de draci nevăzuți,—venea la singurateca „Fată a Ceylonului“.

Klut! Oare n'o fi izbucnit între timp din nou acasă și înghițit sate și orașe, lacuri în marginea cărora își zgiesc extazul capetele de fetuși monstruoși ale caymanilor, riuri cu mîluri care se prelungesc pe tărîm în crocodili? Dacă, tata, mama, fratele —și mai ales îndrăgostitul,—zac deopotrivă la ora asta subt lavă? !...

Capul oacheș tresare în ochiul de cabină și se mișcă deșanțat ca o figură de carton lovită la țintă.

„Ce proastă sînt—și-o fi zicînd fata. Ca și cînd n'ași ști că Klut, fiul Asturei, stă de trei mii cinci sute șaptezeci și unu de ani ferecat de Batara Guru, Tatăl din ceruri, care,—supărat că Nju, duhul afurisit al muntelui nu se mai astîmpără și, sărînd într'un picior, tot asvirle cu mătura pămînt în ochii satelor din preajmă,—l-a închis într'o bună dimineață în băerile muntelui. De atunci muntele nu și-a mai spurcat măruntaele, ci liniștit, umilit, becisnic, stă la o parte, cu rărunchii strînși, în coasta mării, ca un vătrai aruncat într'un farăș. Dovadă că-i așa, e chiar numele de Klut. Ce înseamnă el dacă nu : mătură, în amintirea sculei cu care Nju împroșca dușmănoasa seminție a oamenilor.

— Te înșeli însă, aveam aerul să spun fetei din cabină, căci deși eram două lumi opuse, ori tocmai de aceea, între noi se așezase o convorbire sibilină. Te înșeli, zic, brună odraslă a Astapurei sau Tiwananului, de unde vei fi. Căci de dragoste sau dor de acasă, ai uitat că Nju a fost dezlegat de păcat! Nu-ți aduci aminte, într'adevăr, că în anul dela Agi Saka 1894, Regentul tronului hindus Blitar Cuviosul, a călcat voia lui Batara Guru?

— Fiu al Tatălui Siva, parcă știu ceva. Dar cînd, cum?

— Apoi, fată a lui Brama, nu-ți aduci aminte că prințul era foarte dornic de petreceri și încă mai presus de orice iubea arta „dalangului?“. Și că un anume Ghalya din Madraka, fiul lui Pandu și al soției sale Kauravas, era maistrul lui favorit? Iar acest Ghalya, la un mare zaiafet la curte, fiind însărcinat de stăpînul său să-și pună toată arta lui de dalang în joc, ca să dea oaspeților cele mai frumoase vedenii la lanternă, jucătorul de umbre,—căci de nu dau greș, aceasta e traducerea logică a cuvîntului tău natal—s'a retras o lună dela curte în post și rugăciuni pe deșertul muntelui Klut.

— Asta-i adevărat, fiu al Tatălui tău. Noi avem în graiul cel vechiu—căci cel nou l-a uitat—un proverb care vrea să spună

că orice artist, orice poet ca să creeze, are nevoie în viață de un deșert. La voi mi se pare că asta a făcut-o unul singur: Isus fiul lui Iosef din Arimateia,

— Și a și făcut o religie.

— La noi lucrul îl practică și cel din urmă îngăimător de ofuri...

— De aceia cîntecul, amorul, orice, până și îmbrăcatul, mîncatul și culcatul, la voi e o religie.— Zic, a cerut voe să se retragă o lună dela curte. Pe munte, pe un maldăr de piei și cartoane, a stat treizeci de zile în post și rugăciuni, cu ochii pururi la buric, cu mîna abătută numai ca să prindă vreo lăcustă dinadins trimeasă de Batara Guru, spre hrană. Cu care prilej, ca să facă economie de mișcare, penitentul trăgea și o închinare Tatălui de 'tutindenî, toate astea cu ochii veșnic la buric. Nici că se putea ca la a treizecea zi să nu cadă omul în extaz.

Și a fost un extaz de artă. O absorbiție desăvirșită, adică, în ceiace va să vie. De data aceasta centrul de gravitate al inspiratorului se muta în buricul degetelor!

În ele, ca niște viermișori ce ies din poama prea coaptă, soarele furnica, lăsînd cu vremea o piele strepezită, parcă spă-lase bițul în leșia Nilului toate voalurile albe ale omizilor în drum spre Meca. Așa de mulți viermușori de soare torsese mătăsă blondă în gogoșa degetelor!...

Iar cu bunicul vechi, aproape uitat, Ghalya nu mai păstra decît o singură legătură: tracheia arteră. Pe care ca din rărunchii vulcanului, îi urca spre buze, ca o lavă ce i le spuza, focul unei invocații supreme. Ghalya cerea iertare pentru vulcan și dracii puși la răcoare—eufemism mistic—în pîntecu-i, și o împăcare definitivă între aceștia și regii Hindustanului. Și cum orice artă e împăcare și orice împăcare artă, în ochii lui Ghalya, încep să apară nasuri lungi și ascuțite roase de nări simandicoase, cu buze subțiri, parcă supte de răutate și trufie, dedesupt, cu doi melci desrăsuciți, drept ochi, deasupra,—dincolo de care frunțile puneau benzi înguste și netede, năpădite clae de cirlionți ca miezul de nucă. Dacă miezul înțelesese să fie alb, figura era de regină, dacă negru, figura era de rege,—între bărbat și femei înțelepții Indului făcînd doar o diferență formală, simbolică... Restul chipului era la fel. Cum și îmbrăcămîntea până la cingătoare.

Cortegiul regesc sfîrșit, iată alte figuri: cu nasul cărnos și nări șugubețe ridicate ușor ca de un veșnic strănut cu buze groase, parcă violate veșnic de un gurgui de sin nevăzut, fruntea bombată de două scobituri în care se prăjeau în soare. de rîs, două boabe de cea mai bună cafea, și o bărbie, vai, albioară ruptă din șoldul păcatului! Erau dracii, dracii care subt conducerea inutilă a belzebuților Zemar și Duras, fusese carcerăți cu Nju cu tot, ghidușul lor, în burta muntelui, din porunca supăratului Batara Guru.

— Frate al surorii tale, acum cînd vorbești de draci, parcă mi-aduc aminte. Mai mi-a spus așa ceva mama, nevasta tăetorului de piatră din Astina.

— Numai tăetor? mă sperii eu...

— ...sînt acum șaptesprezece ani bătuți, după un cutremur cînd din toată casa nu ne mai rămăsese decît grajdul și bucătăria care preferase să o ia la vale cu pămînt cu tot, în prăpastia deschisă de zguduituri, — ca doi dinți ce se plimbă în gură dar nu vor să cadă. Da; ...cînd mama, văzînd că-i dau din senin mîncările în foc își dete seama că ședea cu mașina cu tot în unghiu ascuțit și înspăimîntată năvăli în grajd unde paralel cu asinul de cărat apă, cu capul în jos, pe jumătate răsturnată, albia în care mă zbăteam în scutece aluneca la fel, încet, cu hardughie cu tot, în jos. Între mine și asin, îngenunchiată, mama ținea cu o mîna asinul de picior, cu alta fixa din cot albia, mîngîindu-mi obrazii înlăcrămați imbiind în același timp asinul, și țînîndu-ne parcă pe-amîndoi să nu ne ducem de-a dura în prăpastie. Asinu, dintr'un vechi sentiment religios sfirși prin a îngenunchia, ceiace fu o mare ușurare pentru mama care-și fixă și celălalt cot în gîtul asinului și așa, înfiptă ca'n două razeme și sigură că nu le va scăpa, se lăsă dusă spre inima în cele din urmă deschisă, a pămîntului.

Cît timp călători așa mama cu șopronul în cap, și bucătăria în spate, cu pruncul și asinul de-o parte și de alta, n'a putut să-mi spună. Destul că la un moment dat erau cu toții așa de răsturnați, că vedeau peste cap.

Pe lingă mama, carapacea de broaște țestoase, scăpate și ele din cîrcă, alunecau domol, ca trase de o sfoară; la fel bli-duri clădite ce-și căutase și găsise stăpîna dintr'o credincioasă dorință de a pieri de cutremur împreună. La un moment poziția deveni așa de acută că ba asinul, ba albia, începură să fugă, spre nenorocul mamei care făcea o gimnastică disperată din coate. Cu o ultimă înțelepciune asinul îngenunche și de picioarele dinapoi. Acest act de pietate fu pe semne salvator căci o sguduire puternică, tocmai cînd să alunece din nou albia, dădu grajdul și bucătăria, cu tot dinăuntru, peste cap. Intr'o clipă mama era în picioare, crucindu-se să vadă totul în regulă. Asinul picotea înainte în fața ieselii; în albie eu visleam rece aerul cu picioarele; broaștele țestoase în colțul grajdului rumegau din gît tacticoase cu carapacea pusă la loc numai uneia, ca să fim drepți carapacea îi căzuse din greșeală mai pe ceafă, că-și zmucea, sărmana, spinarea de sobol năpirlit, și rîcîia din picioare ca o cirtîță...

— Poznele pămîntului !...

— Nu, răzbunarea dracilor ! Dracii din burta lui Klut, răzbunîndu-se pe oameni împotriva lui Batara Guru. Atunci mi-a spus mama povestea vulcanului și mi-a repetat-o ani după aceea, da, decîteori din sperietura trasă mă apucau iar ferbințelele, pe care mi le luau înapoi numai foile de eucalipt întinse pe inimă. Dar, fiu al tatălui tău, pe cît mi-aduc aminte, parcă Blitar Cuviosul pusese în vedere lui Ghalya să joace cu laterna orice ve-

denii, afară de primejdioșii Raksahași, căci așa se numesc în graiul nostru diavolii din Klut.

— Prea adevărat, fată a mamei tale. Dar inspirația ști bine că este elementară ca și—să zicem—pudoarea oamenilor simpli.

Era vina lui Ghalya că această inspirație, ca pudoarea roșeața în obraji, îi asvirlise în gând vedeniile certate cu omul ?...

— Ba !...

— Ci jucătorul de umbre, venind la curte și făcînd să defileze pe pinză, în ochii mirați cu istorie ai oaspeților, figurile regești cărora tot ele le da glasuri respective din unicu-i buric, cu care să-și declame glorii reciproce, s'a întîmplat că spectatorii nu se mai săturau privind și, din picioare, cu răcnete și bătăi de palme, cereau mai departe alte povești și alte vedenii.

— Și drept e, căci vedeniile se nutresc din ele însele ca gogoășele de mătase...

— ...Atunci, în pauză, s'a dus dalangul să cadă în genunchi în fața prințului care tocmai spărgea o afină ruginie pe sinul unei curtezane, (de mult ce-l mișcase trecutul Casei sale)—și să i se plîngă de dorința spectatorilor, cînd el sărmanul nu mai are ce pune pe pinză.—Afară numai dacă stăpînul nu-i îngăduie să dea povestea lui Nju și a Raskhasașilor lui, scîncește Ghalya cu un zîmbet olog...

— Fiu al mamei tale (și cînd spunea al mamei și nu al tatălui, era dovadă că prințul se mînia) ți-am spus că nu vei pleca de aci cu luminile în ochi pînă ce nu i-ai săturat pe toți de priveliști, jeni satrapul ocupat acum mai mult cu afina și cu dracii din trupul frumoasei Chan-gan, cea cu o mie de cîntece, decît cu dracii de pe Klut.

Și jucătorul de vedenii, spre bucuria tuturor, se întoarce la lanterna lui și iată-i, deșantați și șugubeți, rîzînd în nas simandicoșilor din sală, bătîndu-și șoldurile și jucîndu-și fesele, ca o droae de dănciuci scăpată într'un bal, șleahta de bursieri în vacanță a grozavului Klut, dusă la destrăbălare de Zeman și Duras, și împunsă din coastă de scâlămbăierile de măscărici ale lui Nju. Tot ce văzuse în sine, o lună de exil, pe munte, Ghalya, se deslănțuia acum aeeva, cu atît desfrîu, că privirile de fakir cu care Ghalya sugestiona lanterna și-o îmbia la aiurări de umbră și lumină, pe pinza încremenită, cum ai sugestiona un cap de mediu, nu putea să lē mai țină. De atunci, se zice, datează, odată cu spiritismul al cărui izvor, cum vezi, urcă din pupilele năzdrăvane de oțel ale ventrilocului din Ceylon, aceia ce numim noi azi electricitate. Căci nu erau descărcări electrice toate acele prăvăliri nevolnice de făpturi din genele neputincioase ale lui Ghalya? Ca niște perii de comutator ele stabilise contactul și fluidul curgea în fulgerătoare apariții.

— Haiaba, haiaba! striga căzut pe spate ca un cărăbuș, și dînd din brațe și picioare chircite negriciosul Ghalya. Zic ne-

gricios, și nu e bine. Căci n'apucase să-l vadă lumea ridicată în picioare și magicianul, trăsniț poate și el de curent, se făcuse alb ca o muscă prinsă între două geamuri.

— Evrica, Evrica! mai apucă să strige de două ori, căci aceasta vroia el să spună prin haiaba! haiaba! și un zguduit nemaipomenit trozni peste capetele spectatorilor, care, cu turbane cu tot, cu curtea și orașul întreg, zăceau în clipa următoare subțavă. Deasupra ținutului, a treia zi, urca singur un cer de iodoform...

— Vai, frate al surorii tale, ce bine știi să spui lucruri pe care proasta de mine le uitase. Da, răzbunarea lui Klut, mi-aduc aminte, paraponisit că oamenii au vrut să se joace cu focul, ceiace nici lui Batară Guru nu-i convinea așa spun acum cărțile noastre—de vreme ce a făcut punte cu dracii numai ca să ne dea o lecție!

Și fata din geamul cabinei parecă da din cap și ridea afirmativ la mine.

O dare din cap de femei ridica totdeauna un obroc de pe o lume. Ochiul de geam devenea o lanternă magică și lumea era un joc de meridiane. Golful Persic. Oceanul Indian... Ceylon... Orașul își desfăcea subț un cer actual, grădinile de bambu, cu mese la care oameni stau jos, turcește, cu pahare cu sirop indigen și narghilele înainte, sau cei mai moderni, între degete cu țigări încrustate în aur cu numele Lordului Cromer, sau Lordului Reading, fostul vice-rege al Indiei.

În față o pînză albă, pînza pentru care a fost trăznit cu oraș cu tot dalangul de odinioară. De pe platformă, tunind și fulgerind, în urechile una cu ochii căscați, orchestra de ganguri cu buric de ventriloc. Ganguri de toate mărimile dela părăluțele pe care cîntărețul le lovește ca pe niște castagnete, la tipsiile de Salomee și de la cele cît o floarea soarelui arsă la cele cît un pîntec de baiaderă, sau la plăcile mari dreptunghiulare, atîrnate de perețele la care un om face mătănii ca'n fața tablelor lui Moise. În aceste oglinzi arămii își dublează melancolia rebeburi cu o coardă, cu demodarea cărora se mezaliază nerușinat saxofoanele cu glas și răstruncheri de vrăjitoare din Macbeth.

Oricît s'ar da însă acestea peste cap, baia de ecouri nesfîrșite de gonguri, canalizată în vaerul rebebului, înneaca țipețele de hienă și strănutările de măgar, răgetele și piuirile, plînsurile omenoase și neomenoasele jubilații ale Apocalipsei indo-americeane, într'un ison care parecă vine dela capătul lumii, îi iartă copilăria și-o leagănă înainte cu Tigrul și cu Eufratul.

Fata îl ascultă acum. Stă cu capul în jos, dat parcă pe fereastră unui zeu depărtat, din minile în care se reazămă pe marginea ferestruiceii.

— Ce vezi tu acum, fată a lui Brama, prind să-i vorbesc din nou în gînd.

— Nu vezi tu, fiu al lui Siva, colo pe pînza apelor, po-

vestea pămîntului meu, poveste de începuturi, poveste de iubire deci, caldă cit o Mesopotamie ? Iată, în Cetatea Elefantului, domnind în smerenia supușilor săi, pe Tchan-Tan Fericitul, căzut în dragoste după fermecătoarea Fey-Yna, cea cu o mie de mirese, copila din flori a casei domnitoare chineze, pripășită în Hastinapura cu un frate al ei condotier al Iranului ?

...Dalangul își îngroașe vocea. E că figura care trece acum cu nasul lung și mustața trasă după urechi, cu capul între două aripi de balaur e chiar Tyantan în persoană, Iaț-o și pe Fey-Yna cu păr creț, ca o barbă asiriană dată pe spate, cu mijlocul de viespe bătută'n aur și nestemate, pășind :

*Palidă ca crinul
Printre alei de sulite
La moarte*

cînd supușii au încremenit în lung, de astăzi, și toți păunii din cetate; ai soarelui și-ai împăratului, s'au revărsat pe ziduri.

Iată și pe Satsavati cea cu o mie de dureri, soția din trecut a împăratului, la care, înșelat de Fey-Yna, el se întoarce acum cu mai mult dor ca oricînd. Dar Satsavati nu se împacă decît cu condiția ca fii ei și nu ai tutoarei să moștenească tronul. Și așa îi naște ea lui Tyantan cinci pandhavi, cu numele de Yudhistra, Bhîma, Nagula, Sahadeva și Dostarastra.

Pe cînd Fey-Yna îi făcuse numai pe An-An, și acesta orb, somnambul, cum îi suna și numele. Dar somnambul și orb cum era, acesta aude într'o noapte un glas care îl chema pe firul lunii. Pe urma lui se duce, încă și patrupede fără scări și chei în turnul în care mama sa îl chemase pe moarte. „O sută de sulite m'au adus la moarte, altă sută mă vor încorona în țară“ aude și fiul din gura mamei. Pe care An-An, luîndu-le cu înțeles tainic, a stat și s'a gîndit mult. Apoi muribunda închide ochii pe veci, oftînd : „fericiți cei ce vor avea femei“...

Auzi acum glasul judecătorului de vedenii mormăind încet ? E că, vezi colo, pe pinză, umbra aceia care a coborît de pe zid e An-An mototolit acum jos și gîndindu-se : cum să mă însor eu, un orb netrebnic ? Dar iat-o pe Gandhari, cea cu o mie de vrăji, că vine lîngă el, trimeasă de duhul mamei moarte, și-i spune : eu sînt soția ta, nu mă cunoști ? Gandhari, fata Iranului !

Și amîndoi iau calea deșertului, unde Gandhari naște orbului o sută de Kauraci, adică copii, cu chip rotund și galben de turtă-dulce. Din aceștia o întreagă seminție năpădește tot platoul; urmăvînd loc, ea ajunge până'n Ceylon, unde domnea cel din urmă din fiii lui Tyantan, molatecul Dostarastra.

Cu toate că mai numeroși, năvălitori sînt aruncați în mare și numai o mină de voinici e salvată într'o corabie care sub conducerea unui rapsod de 573 de ani al trupelor lui An-An, ia drumul întinderilor și e dusă timp de treizeci de zile, de un fir de lună, la o insulă răslețită în ocean, pentru a întemeia, o nouă cetate Jap-An, adică cetatea rapsodului lui An-An.

Și așa s'a adevărit, zisa frumoasei Fey-Ina, cea cu o sută de mirezme, pe patul de moarte: „o sută de sulife m'au dus la moarte, alte sute mă vor încorona“.

Căci din cetate a ieșit cu vremea un neam de oameni mărunți și dirzi, hitrii și drăgăstoși, cu chip de turtă-dulce și miros de lăuză, cu ochi cirpiți și somnoroși de somnambul.

Auzi acum orchestra isbucnind în tunete de gonguri?

E imnul de bucurie al Hindușilor că au scăpat de cotropirea oamenilor galbeni.

În vreme ce rebelul vine din nou dela capătul lumii, îi iartă greșelile și copilăriile și-o leagă înaintea cu Tigru și cu Eufratul...

*

Fata parecă ea însăși saltă de bucurie. Apoi se cumițește și posomorăște. Apoi iar tresare. Ba chiar face semn. *Imi face semn! Mă cheamă da! Să mă bucur, să plîng alături de ea?! Prefer să mă bucur. De o iubire veche cît pămîntul. Rămîn o clipă cu ochii în ochii ei. Seara se lăsase, dar ochii se văd mai bine în întuneric. Ochii sufletului. O șapcă de bărbat se viră o clipă pe fereastră. Cu acesta vorbise până acum?! De unde! Imi face semne. Ride! Imi face cu mina!*

Imi pun haina și cobor bilbiind:

*Albă ca crinul
Printre alei de sulife
La moarte...*

— Vai, Domnișorule, decind îți fac semn. Hai odată, hai că-i domnu mare acilea pentru ispertiză și vrea să te întrebe ceva despre coana mare.

„Fata din Ceylon“ era fata din casă a unchiului meu, chemat la o expertiză pe vapor.

Tătarca se bălăbănea rîzînd din nas de miță și ochi ca agurida.

— O invit d'un ceas la cinematograf, conașule, și nu vrea, se dă la o parte surprins mecanicul de pe remorcher.

Imi ridic gulerul, ca de un curent, și tușesc ca să acopăr în mine un zîmbet.

— Hai, Sabria, du-te acasă, hai, că nu-i de tine aici!...

Iar D-ta, mecanic în toată firea, mai lasă în pace pe Fey-Ina, cea cu o mie de mirezme, că-i o simplă zeiță a bucătăriei!...

Dragoș Protopopescu

ISPITĂ

Deabea întors dela vecerne,
Nici nu cineză, nici n'așterne.
Ii sfîrîe prin trup o faclă,
Chilia=i strîmtă ca o raclă
Și=i foc Părintele Iacov,
Căci a găsit în Ceasoslov,
Făcut de=o mîină necurată,
Un chip ispititor de fată,
Cu sîinii mici și împotrivă
Și cu privirea milostivă.

Acum, la tot aceiași glavă,
Deschide cartea de isnoavă.
Cetește stihurile sfinte,
Dar slova=i fuge dinainte—
Și spre icoanele din fund,
Zărește un grumaz rotund.
Pe=un Tetravanghel, prins de joc,
Se mlădiază un mijloc.

O coapsă s'a ițit ușor,
Făcînd pe-alături înconjor.
Și în crivatul lui, domoală,
Se răsuțește o fată goală.

Monahul, stăruind s'o 'nfrunte,
Iși trece palma peste frunte,
Intoarce fila 'n colțuri roasă,
Femeia=i tot pe loc rămasă.
Repède cartea cu năduh,
Dar fata sare în văzduh.
Inchide ochii, un gurgui
Se țintuește 'n mintea lui
Și simte trupul ei de jar
Topit în orice mădular.

Astfel, întreaga noapte treaz
A stat cu sîngele în obraz
Și hârțuit din orice parte
De trupul tînăr și frumos,
Cînd din văzduh și cînd din carte
Și cînd din gîndu=i ticălos.

George Lesnea

Societatea Națiunilor și problemele politice ale Romîniei

„Cel dintăiu mijloc pentru a pune între ideia și fapta războiului maximum de obstacole, constă în a da fiecărui popor cele mai bune condițiuni de siguranță geografică, de dreptate etnografică, de prosperitate economică”...

André Tardieu

La sfîrșitul marelui proces mondial, ritmul vieții internaționale era stăpînit de dorința întemeierii unui for suprem, care să subordoneze forța adevăratelor principii de justiție și umanitate.

În acele împrejurări a luat naștere Societatea Națiunilor, ce exista ca idee de foarte multă vreme ¹ și căreia războiul i-a creat forma legală de astăzi, impusă de suprema necesitate a unei păci durabile.

Pornind dela principiul că națiunile sînt interdependente și complementare—fiecare nație fiind necesară celeilalte,—Societatea Națiunilor încearcă să fondeze un regim de liniște și de muncă, punînd în practică o etică nouă și convingătoare. Politica ei de conciliere, care amintește filozofia raționalistă kantiană și ascetismul spiritual al lui Emerson, a apropiat mai toate statele, cu tot egoismul lor național, identificat adeseori cu prestigiul de stat. Din pricina acestui egoism, Societatea Națiunilor a fost considerată de Statele-Unite, Rusia și Germania ², ca un supra-stat, însă pe nedrept, fiindcă—după cum se știe—statele nu-și restrîng nelimitat prerogativele prin semnarea protocolului, pentru a face loc acestei Instituții, construită tocmai pe temeiul principiului de suveranitate națională, și care face ca statele să rămînă totdeauna singurele instanțe ce hotărăsc în chestiunile lor proprii.

¹ Vezi: Al. Boldur, *Societatea Națiunilor și Știința Dreptului Internațional*; G. Sofronie, *Contribuțiuni la cunoașterea S. N.*: G. Plastara, *Drept. Int.*; Alex. Gh. Ionescu, *Justiția Penală Internațională în slujba păcii*.

² Înainte de intrarea sa în Societatea Națiunilor.

Societatea Națiunilor nu este o simplă alianță politică, cum cred Lundberg și Scelle ¹, sau un complot ipocrit al învingătorilor din marele războiu în căutarea unui pretext pentru perpetuarea unei păci injuste, și cu atât mai puțin un instrument abil pentru promovarea scopurilor engleze și franceze în lume, ci o instituție complexă, absolut independentă, sustrasă ingerințelor politice, reguloare nepărtinitoare a dreptului fiecăruia și coordonatoare a muncii solidare a popoarelor. Ea a fost creată pentru a servi acest scop, și pentru aceasta așteaptă sugestiile și contribuția de muncă a oricărei minți luminate.

În locul vechiului sistem de alianțe care însemna totdeauna umilirea celui mai slab și sugrumarea celui mai tânăr, născând în suflete atîta ură și teamă, Societatea Națiunilor sprijină politic și economic orice stat-component „sine ira et studio“, fiindcă aceasta-i și rațiunea existenței sale, dela care nu mai poate abdica, astăzi.

Societatea Națiunilor este tot ce poate fi mai frumos și mai desăvîrșit ca ideal de ales, dar trebuie să ținem socoteală de limitele omenescului și de perfectibilitatea lentă dar infinită a creațiilor umane.

II

România, așa cum a ieșit din războiul întregirii, prezintă un complex de probleme politice, din care, aceia a unor rectificări de graniță cu țările vecine, va trebui să facă obiectul unor înțelegeri viitoare,—chestiunea fiind de un deosebit interes pentru noi,—iar în caz că nu se va putea ajunge la aceasta, s'ar impune s'o prezentăm Consiliului Societății Națiunilor, care ar urma să se se-sizeze în baza art. II, par. 2 ².

Ceiace dă o acuitate deosebită problemei consolidării statului nostru, este poziția lui geografică și injusta delimitare cu vecinii. Aceasta din urmă prezintă inconveniente etnografice și economice capitale, care ar putea duce la fricțiuni din cele mai grave.

Astfel, Polonia este pe cale să obțină, la extremitatea Nord-Estică a Bucovinei, subt Nistru—în baza tratatului dela Sèvres, din 10 August 1920,—un colț de moșie românească, care cuprinde 6 sate de răzeși, cu populație românească și curat ortodoxă.

Pămîntul acesta, care a fost în proprietatea boerilor noștri din sudul Bucovinei, ne este revendicat pentru un motiv de ordin

¹ Lundberg, Die Gegenwärtigen Staatenverbindungen, pag. 25; Scelle, L'élaboration du pacte („Les origines et l'oeuvre de la Société des Nations“).

² Art. 11, par. 2: „Pe lingă aceasta, se proclamă că fiecare membru al Societății, are dreptul să atragă, în mod prietinesc, atenția adunării său consiliului asupra oricărei împrejurări de natură a atinge relațiunile internaționale și care amenință, prin urmare, să turbure pacea sau buna înțelegere între națiuni, de care atîrnă pacea“.

feroviar: linia ferată dintre firgușorul polonez Horovenka și localitatea Zalescic de pe malul stîng al Nistrului ¹ trece prin aceste sate curat romînești ².

Acesta-i litigiul romîno-polonez, care—dată fiind dîrzenia prietenilor noștri—va căpăta, cu siguranță, o soluție injustă și ne-istorică, cum s'a mai întîmplat cînd ni s'a luat, tot de ei, teritoriul muntos dintre cele două Ceremușuri.

Granița dinspre Cehoslovacia nemulțumește pe Maramureșeni, din pricina pierderii unei populații de vreo 20.000 de Romîni, locuitori ai frumoaselor comune Apșane ³, de pe apa Apoșitei—afluentul Tisei—și ai satelor de pe văile Tarasului și ale Talaborului, cum și din cauza ciopîrtirii căilor de comunicație, care izolează astfel complet Maramureșul de restul țării.

Conferința de pace din 1919 ne-a luat o mare parte din ținutul vechilor voevozi romîni, în favoarea Cehoslovaciei, în ciuda dreptului istoric și neținînd seamă de trecutul care izvorăște adînc și nici de posibilitățile de traiu ale Maramureșenilor.

Cu Cehoslovacii credem că s'ar putea face o înțelegere, cu toată dorința lor de stăpînire a întregii linii ferate Hust-Rahova-Jasina, ei fiind mai concilianți și mai puțin șovini.

În Banat, de unde Traian a pornit cucerirea Daciei, granița taie calea ferată mai sus de Vîrșeț, paralizînd astfel tot Nord-Vestul Banatului și al Transilvaniei.

Considerînd interesele economice ale populației bănățene și cele etnografice ale Statului nostru, granița aceasta este cu totul nemulțumitoare. În plasa Moldova, locuitorii a 9 comune aveau prin Biserica Albă singurul acces spre șesul Torontalului, la care îi duceau afacerile, administrația și justiția; acum, din pricina frontierei nedrepte, debușeurile comerciale dintre Timișoara și Biserica Albă se prăpădesc, iar locuitorii sînt nevoiți să treacă munții pe drumuri nepracticabile spre Oravița.

Granița este cit se poate de arbitrară și tinde să rupă aftea legături economice, culturale și sentimentale, pe care le avem cu frații noștri rămași la Jugoslavi ⁴.

Aceasta este situația etnografică și economică a elementului romînesc la granița Jugoslaviei.

Din punct de vedere al apărării naționale, frontiera aceasta este o primejdie, fiind aproape de singura uzină pe care putem conta în caz de războiu—Reșița—și de bogata industrie a Timișoarei.

Din cele arătate mai sus, rezultă că trebuie o altă delimitare, pe care o ușurează cele două unghiuri intrînde în teritoriul nostru,

¹ Linia ferată n'a fost pusă, încă, în funcțiune.

² Aceste sate sunt: Zabin, Prelipcea, Luca, Zviniace, Crisciateg și Ștefănești.

³ Apșa de sus, Apșa de jos, Peri, Plăiușul, Biserica Albă, Slatina, etc..

⁴ A se vedea: Dr. Lupu, Noi și Sirbii.

unul la Virșeț—unde sînt numai comune romînești—din colțul Virșețului și al Bisericii Albe și comunicația ferată dela Timișoara la Baziaș—singura legătură dintre valea Mureșului și valea Dunării, înleshind astfel și crearea liniei ferate Oravița-Jablanița, peste Bazovici, atît de necesară, nouă; rectificarea aceasta de graniță este reclamată cu urgență nu numai de un drept istoric-etnografic și de o stringentă necesitate economică, ci și de apărarea națională.

În Cadrilater, linia Turtucaia-Ecrene, prezintă desavantajii geografice și dealungul ei se eșalonează o populație neromînească, hotărît dușmană. Aceasta-i o problemă de stat care a început să capete o soluționare, prin împroprietărirea fraților noștri macedoneni în acele părți.

III

A doua problemă politică, nu mai puțin importantă pentru statul nostru, este aceea a ocrotirii minorității romîne din statele balcanice, care datează dela Convenția din Paris, reluată apoi de Congresul dela Berlin, din 1878.

Ea a făcut obiectul preocupării speciale a Conferinței de pace dela București—din 1913—și a tratatelor dela Saint-Germain 1 și Versailles 2, în baza cărora s'au încheiat cunoscutele convenții dintre „Principalele Puteri aliate și asociate” cu Regatul Sîrbo-Croato-Sloven, la 10 Septembrie 1919, cu Bulgaria, la 27 Noembrie 1919 și cu Grecia, la 10 August 1920.

Pentru apărarea individualității naționale a Romînilor din Balcani, Titu Maiorescu în instrucțiunile pe care le dădea reprezentantului nostru diplomatic dela Londra, în calitate de prim ministru, cerea acestuia să stărue ca limba administrativă să fie romînească, în bisericile și școlile romînești din localitățile în care Romîni sînt în majoritate.

Problema ocrotirii minorităților romîne din Peninsula Balcanică pămîntul clasic al tulburărilor pricinuite de chestiunea naționalismului a fost rezolvată prin adoptarea înscrisă de către Grecia, Bulgaria și Serbia, la 22 Iulie 1913, a unei note anexată protocoalelor păcii dela București, în următoarea redacțiune:

„Grecia (Bulgaria sau Serbia) consimte să dea autonomie școlilor și bisericilor Cuțo-Vlahilor aflați în viitoarele stăpîniri... și să îngăduie înființarea unui Episcopat, cu facultatea pentru guvernul romîn de a subvenționa sub supravegherea guvernului (respectiv) numitele instituțiuni culturale actuale și viitoare”.

Tratatelor încheiate între „Principalele Puteri aliate și asociate” cu Regatul Sîrbo-Croato-Sloven, cu Grecia și cu Bulgaria, conțin stipulațiuni ca: a) folosința liberă a limbii materne în raporturile particulare și publice; b) minoritățile au dreptul de a întreține din

1 Art. 51, 56, 60.

2 Art. 93.

fondurile lor, instituții religioase, caritabile, sociale și culturale, în condițiunile prevăzute pentru ceilalți supuși ai țării; c) în regiunile în care minoritățile constituiesc majoritatea populației, instrucția în scolile primare ale statului va fi dată în limba originară minorității. statul trebuie în aceste regiuni să contribuie într'o măsură echitabilă la întreținerea școlilor.

Toate aceste dispozițiuni sînt puse sub controlul și garanția Societății Nașunilor și urmează să fie recunoscute de state ca legi fundamentale, astfel încît să nu fie contrazise de vre-o lege sau regulament administrativ.

Făță cu aceste stipulațiuni, să vedem care este situația elementului romînesc din Balcani și întrucît se respectă dispozițiunile tratatelor de pace.

In Jugoslavia, avem pe Romîni din Timoc, pe cei din ținutul muntos al Crainei—regiunea dintre Morava, Dunăre și Timoc—și pe cei din Macedonia sîrbească, formînd împreună o populație de vre-o patru sute de mii de suflete. Timocenii, care au pus piatra de temelie a Serbiei de astăzi, prin revoluția din Timoc dela 1803 a lui Karagheorghe, n'au avut și n'au nici astăzi dreptul de a învăța carte romînească și de a se ruga romînește în bisericile clădite și întreținute cu banii lor. Sîrbizarea lor se face cu mijloace drastice, dar tot mai au un dram de conștiință națională, căci au fost în contact permanent cu cei dela nordul Dunării.

Romîni din Macedonia sîrbească—cuibul răsleț, dar puternic al neamului nostru—*au avut școli și biserici naționale sub Turci, dar astăzi sînt închise și suprimate de Sîrbi.*

Aceasta-i situația frașilor noștri din Jugoslavia, căreia îi întreținem în Banatul nostru—în baza cunoscutei convenții școlare romîno-sîrbă—școli pentru cei 45.000 de Sîrbi, cu limba de predare sîrbă și-i plătim personalul bisericesc, pentru ca ei să ne închidă școlile și să ne gonească preoții și învățătorii, în ciuda tratatului pe care l-au încheiat cu principalele puteri, sub motiv că funcțiunile publice, după Constituția lor, nu pot fi ocupate decît de cetățenii sîrbi.

Subt presiunea guvernului 'romîn, care s'a făcut la Conferința Micii Antante dela Jachymov ecoul revoltei ce stăpînea opinia publică romînească, ultragiată în conștiința și demnitatea ei națională prin regimul la care erau și continuă să mai fie supuși Romîni din Serbia, guvernul jugoslav ne-a făcut frumoase făgădueli, care au rămas „literă moartă“ până'n prezent.

In Bulgaria, minoritatea etnică romînească se compune din Romîni macedoneni—nu prea numeroși,—care au două școli: la Sofia și la Giurmaia de Sus și un alt grup, de aproape 75.000, renumit prin cîntecele sale bătrînești, ce se întinde de-alungul Dunării, de subt fosta cetate a Rusciukului și până'n Timoc, în vre-o 35 de sate fără Bulgari între ele.

Deși încă de la tratatul din Berlin, prin art. 4, se prevăd măsuri de asigurarea libertății Romînilor din Bulgaria, ei nici as-

tăzi n'au școli și biserici naționale, cu toate că le-au cerut chiar și Societății Națiunilor; cererea se va reînoi și, dată fiind mentalitatea obștească din timpul nostru, care și-a găsit adevărata expresie în ultimele tratate de pace, ce mențin stipulații pentru protejarea minorităților etnice,—Societatea Națiunilor nu va mai putea să nu aprobe acestora înființarea de biserici și școli ¹, în care să se cultive limba românească, căci *limba este profesiunea de credință a unui popor.*

In Grecia, este o minoritate românească în regiunea luată dela Turci, ale cărei biserici și școli sînt respectate, dar guvernul elen nu recunoaște drepturi similare Romînilor din Vlahia Mare (Tesalia), teritoriul ce-i aparținea și înainte de războaiele balcanice.

In Albania, se găsește o minoritate românească—Aromîinii,—care a avut 10 școli, dar nu mai funcționează decît două.

În rezumat, cu slabele excepții pe care le-am semnalat, minoritățile etnice românești—în a căror conștiință viază încă scinteia naționalității,—sînt supuse pretutindeni, unui regim de prigonire ce tinde la pierderea limbii, a portului, a tradiției și a amintirii elementului românesc și căruia Societatea Națiunilor trebuie să-i pună capăt, fiindcă, amenințînd în mod grav existența elementului românesc din afara granițelor geografice, amenință prin aceasta însăși bunele relațiuni dintre popoarele balcanice și noi, care sîntem datori să apărăm toate sursele vitalității noastre naționale.

IV.

Trăsătura de bază a liniștii este încrederea deplină în stăpînirea neturburată a ceia ce ai: nimic nu se poate clădi serios, fără prezumția siguranței.

Deoarece noi, Romîinii, nu avem certitudinea intangibilității tratatelor de pace, din pricina așezării noastre geografice între dușmani declarați, asigurarea statului-quo este o problemă politică din cele mai însemnate, care impune un exces de luare aminte nu numai conducătorilor noștri, ci și Societății Națiunilor, chestiunea interesînd pacea și progresul Umanității, destul de slăbită și de șovăitoare, astăzi.

Revoluția bolșevică din primăvara anului 1917, a fost pentru poporul rus, care a stat atîtea secole subt călcăiul țarismului și al nobilimii, un rezultat firesc—deși violent—al unui încet dar sigur proces de desagregare socială. Așa se face că Rusia n'a putut rezista la cea dintăiu ciocnire serioasă pe care a avut-o într'o convulsione generală, acceptînd în locul regimului de hațîr și încătușare al țarului, tirania odioasă a unei minorități mai mult streină, răsbunătoarea progromurilor și apărătoarea intransigentă a celor 21 de puncte ale programului comunist.

Exploatații de ieri au devenit astfel exploataatorii de astăzi ai

¹ Cum au avut la Bregova.

unei turme, pe care au avut grije s'o ametească cu idei prea înalte pentru capetele lor obtuze ; în singe și mizerie s'a deslușit vedenia îngrozitoare a unei lumi nouă, creată de fantazia bolnăvicioasă, a unor „tovarăși umanitariști”¹, prin înăbușirea încercărilor de conservatorism ale lui Kolceag, Judenici, Wranghel și Petliura.

Deoarece cotitura pe drumul revoluției e surprinzătoare, politica noastră de asigurare a hotarului despărțitor de bolșevici, are două fețe : pe de o parte, garantarea graniței prin aliați puternici și mai cu seamă prin Societatea Națiunilor, iar pe de altă parte, o înțelegere directă cu vecinii.

V.

Guvernul revoluționar rusesc, prin declarația din primăvara anului 1917², căși prin aceea din 15 Noembrie 1917, a recunoscut, fără nici o restricțiune, dreptul naționalităților ruse de a-și hotărî singure soarta, fie chiar prin deslipire de Rusia. Astfel s'a alcătuit Republica moldovenească a Basarabiei în stat liber și de sine stătător, iar mai acum câțiva ani „Republica moldovenească de peste Nistru”, cel mai bun argument al legitimității deținerii Basarabiei, pe care ni-l furnizează implacabilii noștri adversari.

În ziua de 27 Mart 1918, prin glasul unuia din fruntașii republicii moldovenești, „Basarabia, în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile ei granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove,— în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe temeiul principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna,— se unește cu mama sa România”.

Rusia comunistă, a cărei istorie—deși recentă—este bogată totuși în denegări de justiție, n'a recunoscut hotarul nostru basarabean, așa încît din pricina aceasta, cum și din cauza primejdiei ce prezintă regimul ei politic, cu tendința-i de expansiune și distrugere a statelor pentru a le îngloba în federațiunea moscovită, Basarabia domină și trebuie să domine întreaga noastră politică externă.

Drepturile noastre asupra ei, pe care bolșevicii ni le contestă, sînt consfințite în acte internaționale ca: a) *Recunoașterea alipirii Basarabiei* prin protocolul dela Paris din 1920, semnat de Anglia Franța, Italia și Japonia ; b) *Tratatul de alianță Romîno-Polon* ;

¹ Astăzi, în legătură cu procesul Sahti—procesul unor înalți demnitari sovietici, nici chiar ziarul oficios *Pravda*, nu mai face un secret din corupțiunea excesivă la care a ajuns regimul din Rusia.

² În prima proclamație a guvernului provizoriu din primăvara anului 1917, constituit imediat după proclamarea republicii, găsim următoarea frază : „Rusia liberă n'are de scop să stăpînească alte popoare, să le răpească patrimoniul național și nici să ocupe cu violența teritoriile străine, ci să stabilească o pace trainică pe baza dreptului popoarelor de a-și hotărî singure soarta”.

c) *Tratatul de alianță Franco-Român* și d) *Tratatul de prietenie Italo-Român*.

Acestea ne ajută să ne apărăm drepturile ce le avem asupra Băsarabiei, leagănul Mazililor lui Ștefan cel Mare, care ne-a revenit pentru totdeauna acum 10 ani din mina „Cutusoffilor“, că o reparare a rușinoasei nedreptăți istorice și spre a ușura realizarea unității noastre organice.

Siguranța deplină însă n'o putem avea decât dela Societatei Națiunilor, care-i singura forță ce se poate opune cu succes cultivatorilor de înrăite revanșe, căci aceasta urmărește diplomația roșie a lui Stalin, care a reușit să solidarizeze cu ea continentul asiatic; în al cărui val de sute de milioane de ființe omenști, clocotesc tăcut, dar sigur, sentimente de răzvrătire împotriva imixtiunii europene.

Vîntul de naționalism xenofob și de libertate, pe care tinerii din Extremul-Orient și l-au însușit la Universitățile Apusului, plutește ca o amenințare pentru continentul nostru, în China revoluțelor cantoneze ale bătrînului Dr. Sun-Yat-Sen, în India lui Mahatma Gandhi și peste stepele contemplative ale Asiei Centrale, trezite de ura de rasă.

Societatea Națiunilor trebuie să înțeleagă că pacea ce domnește în momentul de față între Soviete și restul Omenirii, este numai un armistițiu în țelul final al comuniștilor: revoluția mondială, ca urmare a migrațiunilor de mine a hoardelor spîne și furtunoase ale rasei galbene pe drumul de odinioară al celui ce fusese numit „Flagellum dei 1“.

Țara noastră va fi, fără nici o îndoială, locul de întîlnire al armatelor lumii civilizate cu pretorienii revoluționari ruso-asiatici; care pîndesc amenințatori; de aceea, România are nevoie de un pact de garanție al marilor puteri europene și de un sprijin moral și material al Societății Națiunilor, fiindcă orice atac al Sovietelor îndreptat spre Varșovia sau București, tînde să răstoarne statu-quo-ul mondial; concursul statelor europene și al Societății Națiunilor la hotarul Nistrului, înseamnă ceva mai mult decît un act de solidaritate politică, fiindcă ele ar apăra aici propria lor graniță:

VI.

Ungaria, cînd a intrat în Societatea Națiunilor, a reînnoit obligația de a respecta hotarul fixat între noi și ea, de tratatul dela Trianon, semnînd pactul fundamental al Societății asupra statului-quo.

În afară de aceasta, granița ne mai este garantată de diverse tratate de alianță, de siguranță și de colaborare politică,

1 Și este foarte caracteristic, că un tatar, Stalin, ține trînele unei vaste republici puse în fruntea acestor năzuinți de răzvrătire contra egemoniei culturii europene, căreia îi opune forțele coalizate ale barbariei.

ca: a) *Mica Antantă a Cehoslovaciei, Jugoslaviei și României*; b) *Tratatul de alianță Franco-Român* și c) *Tratatele Polono-Român și Italo-Român*; acestea din urmă (punctul c) ne slujesc drept sprijin pentru a evita eventualele conflicte, date fiind relațiile amicale dintre Polonia și Italia, cu Ungaria.

Cu toate tratatele care întăresc și apără frontiera noastră, Ungaria, care neconținut hrănește iluzii ce trec de raza realității, duce o campanie din ce în ce mai susținută, al cărei obiectiv politic este revizuirea tratatului dela Trianon, care a încheiat un îndelungat proces istoric dintre noi și Maghiari, început sub Voedoul Gelu, acum 1000 de ani, pe malul Căpușului.

O seamă de lorzi cu interese materiale la Budapesta, o încurajează și din această pricină unii din frunțașii opiniei publice engleze ¹ par impresionați de argumentele revizionistilor.—„Ungurii care se deșteaptă“, deși pecetluirea soartei lor nu a fost un act al samavolniciei, ci valorificarea unor principii morale ², urmăresc cu o stăruință extraordinară gânduri de răsvrătire împotriva noului statut al Europei centrale ³, voind să ne facă atenți că beneficiile politice obținute de noi moștenitorii țării ai unui patrimoniu național fărâmițat și înstrăinat de vitregia vremurilor,—nu sînt definitive; Ungaria înțelege să ne mulțumească astfel pentrucă, alături de celelalte State ale Micii-Înțelegeri, am suspendat în 1924 pentru refacerea sa financiară, timp de 20 de ani, privilegiul ce-l aveam asupra activului său, în baza art. 180 din tratatul dela Trianon.

În timpul din urmă, Ungaria, care n'a expropriat lătifundiile nobililor ei, deși se pretinde țară democrată, a prezentat reforma noastră agrară din Transilvania și Banat, făcînd o injustă aplicare a art. 250 din tratatul dela Trianon, ca o iscusită lovitură îndreptată exclusiv împotriva celor 300 de optanți maghiari și nu ca o măsură de prevedere socială dictată de cerințe superioare și vitale luată de statul nostru „*erga omnes*“, cerînd pentru expropriații unguri despăgubiri colosale, fiind sprijiniți puternic, în revendicările lor, de lordul Rothermere ⁴. Această chestiune este încă deschisă, ea urmînd să capete soluție în viitoarea sesiune a Societății Națiunilor ⁵, cînd se va lua în discuție și contrabanda de mitraliere

¹ Lloyd George și Macdonald, foști prim-miniștri.

² Dr. Eugen Erdeli, „Maghiarimea în Statele succesoare și în Ungaria“, editura maghiară „Kultura“. Bratislava, 1927.

³ Oficialitatea maghiară, în frunte cu amiralul Horty, contele Bethlem, nunțul papal Lorenzo Schiappa, episcopul militar maghiar Zadrăveț, etc, nu recunoaște fățiș dreptul nostru asupra Transilvaniei și Banatului, recunoscut de justiția imanentă a istoriei și pecetluit de tratatul dela Trianon, pentru totdeauna.

⁴ Alături de aceasta, mai sînt următorii lorzi și deputați englezi: lordul Buckmaster, lord Carson, lord Sydenham, lord Newton, Charnwood, Robert Gover, Manc'naghter, Hopkin, Moore, etc.

⁵ În sesiunea Iunie 1928, Societatea Națiunilor a hotărît ca această chestiune să nu-i mai fie supusă, ea urmînd să fie soluționată de cele două state interesate, România și Ungaria.

a Ungariei 1, descoperită în Ianuar 1928 la St. Gotthard, care va duce la investigațiunile impuse de regulamentul Societății Națiunilor și conforme cu textul tratatului dela Trianon.

La Sud, iredentiștii Bulgari—descendenții lui Krum,—în al căror suflet pulsează atavic brutalitatea și ura contra noastră, așteaptă momentul oportun al surprinderilor cu mai multă discreție, dar îl așteaptă fără îndoială.

Atitudinea acestora, constant agresivă, ne este cunoscută de mult, căci ei sînt aceia, care, deși obligați de tratatul preliminar dela San-Stefano și de cel din Berlin (art. II) să distrugă fortificațiile dela Dunăre, ridicau totuși întăriri la Silistra și Dobrici, împotriva noastră, liberatorii lor din 1877 de subt jugul turcesc; iar mai tîrziu, în 1911, ei scoteau a 6-a ediție a broșurii „Tovarășul soldatului“, în care găsim recomandăția ca „Bulgaria să-și întoarcă privirile spre Dobrogea, să o smulgă dela România și să o încorporeze la Bulgaria“. Ei, care aveau îndrăzneala de a scrie într'un ziar al lor 2, că vor lua Dobrogea întregă și că vor dicta pacea dela București, hotărît, nu ne sînt prietini.

Dacă înainte de războaiele balcanice gîndeau și scieau acestea, ce să mai credem astăzi despre ei, cînd se văd și fără Cadrilater ?

De altfel, gîndul revanșei îl trădează și oficialitatea bulgară, care pune Dobrogea și Cadrilaterul pe hărțile de geografie ale studenților, elevilor și militarilor ca provincii ce trebuiesc neîntîrziat luate dela România, pe al cărei pămînt ospitalier s'au format comitetele revoluționare bulgare și primii oameni politici: Rakovski, Karaveloff, Panait Ilitoff, Acenoff, Karadja Lewski, Boteff, Stambulov, Stoianoff, Grueff, etc. care au luptat pentru redesteptarea și emanciparea națională a Bulgarilor, alături de batalionul format la Ploești din refugiații bulgari și în unire cu dorobanții romîni, care și-au dat viața „pentru liberarea definitivă a patriei lor, fără îndoială, dar și pentru acea a pămîntului bulgar, care păstrează și astăzi oasele lor“ 3.

VIII

Incercările noastre de înțelegere cu Ungaria—atît de repetate—n'au dus pîn'acum la vre-un rezultat favorabil, în ce privește problema optanților și drepturile noastre asupra Transilvaniei și Banatului,—iar de o înțelegere directă pînă'n prezent cu Sovietele, pentru garantarea reciprocă a hotarelor actuale comune, oricine poate să-și dea seama ușor că nu se poate vorbi încă.

1 Profesorul Ernest Denis, dela Universitatea din Paris, zicea cu drept cuvînt în „La Guerre“, apărută în 1915, că „de o jumătate de veac, istoria (Ungariei) nu este decît o lamentabilă țesătură de greșeli și de crime, violențe odioase, făgădueli călcate în mod rușinos, drepturi călcate în picioare“.

2 Vecerna Posta.

3 „Bulgarii și Romîni“, art. în revista *L'Esprit international*, Paris, 1928, de *André Tibal*.

Pericolul rus, pe care România și Bulgaria l-au cunoscut în deopotrivă măsură și de atâtea ori, și care este și mai pronunțat astăzi, va duce, credem, într'un viitor pe care-l dorim cit mai apropiat, la o schimbare de atitudine din partea Bulgariei față de noi, de care-i leagă nu numai recunoștința ce ne-o datorează pentru contribuția pe care a adus-o țara noastră la dezrobirea și renașterea Bulgariei moderne, ci și o comunitate de interese.

Relațiunile cele mai bune dintre acești riverani ai Dunării de jos, *uzitate până'n 1877*, pot să pună capăt ambiției de expansiune a Sovietelor și să înlesnească o înțelegere trăinică în ce privește navigația pe Dunăre, stăpînirea Mării Negre și, *mai cu seamă în privința ocrotirii minorității romîne din Bulgaria.*

IX

Nici nu s'au cicatrizat rănilor pricinuite de groaznicul războiu ce s'a abătut asupra omenirii și iarăși se ridică la suprafață ura, ca reflex al violenței și agresiunilor egoiste ce fomentează politica Rusiei, Ungariei și Bulgariei, adversarii noștri de ieri și cei de mine poate.

Dacă vedem bine realitatea, observăm că în fața problemelor grave și amenințătoare ale viitorului nu prea depărtat, sîntem reduși la propriile noastre forțe. Dar a face apel în ceasul de cumpănă numai la spiritul de sacrificiu al rasei noastre, cu toată forța sa de exteriorizare în voință și eroism, ar însemna ca România să fie mine, ceiace a fost ieri: cîmpul de luptă al unei mase de compețitori și obiectul de amestec internațional.

Dela războiu ne-am izolat din ce în ce mai mult și din pricina aceasta, la care se mai adaugă egoismul național ce stăpînește atît de puternic pe mulți din conducătorii națiunilor Apusului — slăbind solidaritatea internațională, — simpatiile și ajutorul unora din aliați, de care avem atîta nevoie, sînt mai mult platonice ¹.

Deși facem parte din constelația politică a Micii Antante, totuși nu putem conta pe sprijinul ce ni l-ar putea da, și care n'ar fi prea puternic în raport cu forțele comune ale dușmanilor noștri, ca fiindu-se departe și ignorînd problemele ce decurg din pornirile manifest agresive ale politicii pan-slaviste.

România este legată de Polonia, pentru a fi cu noi strajă vigilentă contra primejdiei dela Est, așa cum erau în secolul trecut Prusia și Austria, dar această alianță nu ne poate pune, singură, ea, în deplină siguranță, străjerii fiind considerabil de puțini, față de forțele numerice ale adversarilor.

Siguranța completă n'o putem avea decît în cadrul mai vast al unor alianțe puternice, fiindcă națiunea noastră nu poate ține

¹ Afirmațiunea aceasta a căpătat o neplăcută confirmare prin atitudinea aliaților noștri din sinul Societății Națiunilor, în procesul dintre noi și optanții unguri, din seziunea Mart 1928.

piept dușmăniilor coalizate împotriva ei, unită cu Polonia, prietina Ungariei și cu Mica Antantă, indiferentă la politica Sovietelor.

Trebue ca politica noastră să fie în strinsă legătură, solidară cu a statelor civilizate, cu a Societății Națiunilor, care are îndatorirea—în conformitate cu art. 10 și 11 din pactul ei,—de a da întreaga sa contribuție la restabilirea complectă a păcii, fiindcă numai sub scutul Societății Națiunilor își poate asigura România viitorul ei de stat.

Avem nevoie de liniște, pentru a porni cu pași siguri la refacerea noastră economică, pe care o asigurăm vecinilor, dar intențiile noastre trebue să găsească analogie la ei, ale căror uneltiri sînt departe de a se isprăvi, ci cresc pe zi ce trece în intensitate și resurse.

Pentru țara noastră problema consolidării și a siguranței statului teritorial și politic este de primul ordin, ei subordonându-i-se toate preocupările financiare și organizația noastră economică de astăzi, așa de complexă, de nestatornică și de nefirească. Până la realizarea acestei probleme, toată utilitatea jertfei celor care au plămădit în decursul secolelor România de astăzi, este un punct de întrebare.

Pentru ca viața pe care și-au dat-o ca un omagiu al dragostei pentru moșia mereu amenințată să fie fructificată în viitor, se așteaptă dela generația care se ridică, realizarea siguranței depline între hoțarele Tisei, Dunării, Mării Negre și Limanul Nistrului, cum și apărarea individualității etnice a tuturor acelora, care, deși în afara acestor hotare geografice, trăesc totuși ca o confirmare a caracterului rasei noastre.

Dar pentru a ajunge la aceasta, se impune să cultivăm relațiunile cu Societatea Națiunilor,—sprijinul nostru cel mai puternic și mai sigur în respectarea tratatelor,—căci numai prin ea vom putea asigura României primăvara unor clipe mai liniștite și mult mai prospere, pe care zădarnic le-am aștepta numai dela o problematică pensionare a materialului de războiu.

Alexandru Ionescu

Memorial

(Note de drum în Spania)

Numărul de forță pe care viața madrilenă îl oferă străinului călător e, firește, luptele de tauri. E un reziduu de viață crudă, pasionată, cu gust de sânge și de moarte, care vine ca un vișțiu și ca un blestem ancestral peste milenii, neputincioase să-l schimbe măcar cu o iotă, din cine știe ce antichitate tulbure, de element iberic sau mediteranean. Catolicismul cu inchiziția și autodafeurile lui, regii intoleranți și ambițioși, generozitatea constituțională, umanitară și democratică, nimic și nimeni n'a putut smulge unei plebi niciodată saturată în lăcomia de senzații, adoratele ei „coridas”. Guverne puternice și populare au căzut pe această sfântă cauză. Spaniolul și-a putut pierde libertățile, dar și-a păstrat arena-însîngerată. „Espada”, matadorul, e eroul popular de fiecare Duminică, adorat de femei, invidiat de bărbați, aclamat de mulțimi delirante, omul care cheltuește mult, căruia nu-i lipsesc amantele frenetice, echipajul inghirlandat, chefurile în risipă, capriciile mereu și unanim iertate.

Un bun „espada” câștigă de zece ori mai mult în câteva luni decât câștigă cel mai celebru profesor universitar în Germania. Luni dimineață, edițiile speciale ale tuturor ziarelor peninsulei sînt pline cu detaliile luptelor petrecute în toate orașele Spaniei. La Malaga unul a fost spintecat și omorît pe loc; la Badajoz unul a triumfat pentru a patra sută oară; la Valencia unul și-a pătat succesul integral, fiindcă a omorît taurul puțin altfel de cum cerea procedura clasică. Apoi biografii, anunțuri de retrageri la pensie după o mie de tauri uciși în treizeci de ani, dar mai ales

fotografii și iar fotografii: ale mamelor, amantelor ori măcar fraților eroului zilei. În fine poza marțială, provocantă ori surizătoare a însăși zeului de moment, impozant și dulceag ca și tenorii noștri.

Descrierea luptei o cunoaște astăzi toată lumea: de la cinematograf, ori din Blasco Ibanez. Ea nu mai e așa de neprevăzută și de oribilă cum îi apărea acum aproape o sută de ani lui Theophile Gauthier. Și totuși călătorul, care cunoaște mai dinainte în perfecție toată tehnica ceremonialului, va trăi momente de adevărat paroxism nervos. Ceiace miră în primul rînd e oarecum contradicția situației. Jocul e, prin esența lui, un capitol de recreație, de cheltuială inutilă prin care omul scapă de amenințările proectate asupra instinctului său de conservare. Și lupta cu tauri e un joc. Dar un joc în care viața nu e pusă la adăpost, ci mai riscată, mai periclitată decît în cele mai aprige lupte pentru existență. Jocul „de-a moartea“ e un straniu non-senz spaniol.

Nu e mai puțin sigur că acest spectacol nu e lipsit de grandoare. În afară de momentele excepționale de războiu, rareori se pot vedea tensiuni colective unificate în așa convergență pasională, un freamăt atît de turburător de mulțime hipnotizată. Lupta se petrece într'un circ zidit, fără acoperiș, unde încap cincisprezece mii de persoane. Cu greutate în ziua reprezentației se mai poate găsi un singur loc nevîndut. Locurile variază ca preț de la simplu la dublu, după cum sînt la soare ori la umbră. În primele locuri „bareras“ iau parte snobii eleganți ai cluburilor, „aficionados“, acei tineri eleganți, blazați, sportivi, care-și împart, aici ca și aiurea, viața între femei sporturi și club. Ei formează competența maximă asupra felului cum s'a efectuat uciderea taurului. Unuia din ei îi svirle matadorul pălăria,—semn că spectacolul a început și în același timp jurămînt că taurul va muri,—înainte de a păși, grav și puțin ridicol, în arenă. Din rîndurile acestor tineri distinși, panașați în stalurile lor cu cocotele celebre ale Madridului, pleacă primele aplauze sau primele fluerături și numai aprobarea lor poate face complect fericit un luptător. E adevărat că galeria, cu criteriile ei mai puțin subtile, dar mai sănătoase, poate aplauda, în timp ce grupul „aficionados“ flueră. Atunci conflictul de clasă e deschis. Invectivele pornesc violente, înțepătoare, fără incunjur. Cîteodată se trece și la fapte. Divergența nu aduce numai insulte, pumni crispați și amenințatori, dar și o bătae în regulă cu portocale, bastoane, pălării, care nimeresc adesea, pe nedrept, în capul unor spectatori neutri, în deobște străini, ca subsemnatul de pildă.

Și să poțtești să părăsești sala! Huiduelile și amenințările fratricide se transformă atunci, ca prin minune, într'o strictă solidaritate națională, contra străinului laș ca o femeie, bănuir că disprețuește, sprijinit pe un linced umanitarism, aceste viteze manifestări naționale.

Această vibrație frenetică a cincisprezece mii de oameni, bărbați și femei, îmbrăcați în toate costumele și toate culorile, care sub soarele nemilos de lumină, se transformă în cea mai formidabilă paletă vie de pete colorate tremurînd mereu, în veșnică mișcare, e poate un spectacol cu mult mai pitoresc decît însăși lupta cu tauri.

Ritualul succesiv al luptei se cunoaște: taurul intră în lumină bruscă din celula sumbră în care e ținut închis. Primii care-l irită sînt „chulos“ agili, care desfășură flamuri roșii sub ochii lui rătați. Urmează apoi „banderilleros“, adică acei care-i înfig adînc în carnea-i opulentă, cîrlige de fier în formă de undiți. Corpul animalului se înroșește de șuvoaie de purpură. Bălți de sînge se formează împrejur. Dacă temperamentul taurului pare insuficient, se adaugă și banderile „con fuegos“, care ard carnea. Atunci, în atmosferă, pe lîngă mirosul cald și acru de sînge, se răspîndește și acela, nepotrivit la acea oră, de bifteck.

Intră apoi în scenă, „picadorii“, călări pe bătrîne gloabe dezafectate, legate la ochi și care amintesc aidoma de prea spaniola Rosinanta.

Aici e partea cea mai desgustătoare a spectacolului. Taurul furios se repede cu coarnele în burta calului. Călăreț și cal sînt luați în coarne cu oputere uriașă și svîrlîți peste spate. Cavalerul ușurel știe să sară și să fugă. Dar calului cînd se ridică, îi curge din abdomen o rețea vinată în care-și încurcă picioarele și cade: sînt propriile sale intestine. Femeile oftează, țipă ori leșină. Călări moare în arii de marș suflate impozant de muzica militară. Ai vrea să strigi, să apelezi la duioșie, la rușine, ori măcar la omenie. Inutil, căci sentimentalismul e aici cea mai mare crimă.

Infine momentul culminant e atunci cînd „espada“ jură moartea taurului și pășește măsurat, grandoman, livid, înfășurat în pelerină neagră, încercînd cu degete înfricoșate tăișul spadei, cîtră animalul fioros și sbrilit. El trebuie să-l omoare, dintr'o singură lovitură, infingîndu-i sabia adînc după ceafă, așa ca să pătrundă inima. Dacă taurul nu moare numaidecît, lovitura e greșită și huiduelile încep. La urma urmei e greu de găsit un verdict definitiv

pentru toate acestea. Nu știu ce trebuie să spun. E frumos? Ațițea esteți s'au pronunțat! Cruzimea, fără îndoială, poate fi frumoasă, poate constitui un efect de artă. Quincey și-a intitulat o carte: „Les crimes considérés comme un des beaux-arts“. Poe și Villiers de L'Isle Adam au putut scoate, exploatând această temă, aspecte de înaltă rafinare artistică. Cruzimea în luptă cu forța, cu viața care se opune, cu tinerețea, desigur poate fi frumoasă. Dar cruzimea contra infirmilor, contra cailor slăbănogi și neputincioși? Un abator de animale prăpădite, poate oare inspira altceva decât scîrbă?

Ceiace pare mai cert, e că nevoia de senzații tari e un semn ori de împotență ori de primitivitate. Și arta adevărată nu s'a limitat niciodată între acești doi poli. Comparați această căutare de plăceri sîngerose și rudimentare, brutale cu aceia conținută într'o piesă fină, eterică, spirituală a lui Alfred de Musset, comparați-o cu muzică lui Lulli, cu civilizația de la Versailles în timpul regenței cu bergeretele, idilile și glumele sale. E oarecum cu diferența dintre Goya și Wateau, dar e și altceva. Incontestabil Spaniei îi lipsesc două lucruri: lacuna de a nu fi trecut prin renaștere (Spania e singura țară rămasă la sufletul medieval) și apoi, ceea ce a avut și Rusia, un Petru-cel-mare.

Dar în ziua aceia fatalitatea plutea în aer. Matadorul, celebru pentru atîtea masacre, a greșit cu un milimetru calculul exact al minii tremurătoare. Taurul s'a năpustit în plin. L'am văzut o clipă svîrlit peste cap, descriind în aer o traectorie galbenă cu costumul său de matase. Apoi am văzut iarăși taurul întors frămîntînd cu coarnele o masă amorfă de petece de stofă galbenă împurpurate cu roș. Cincisprezece mii de ochi erau țintiți ca niște revolve. Nici o răsflare nu flutura pe nici o față. Nici o răsflare nu flutura în aer. Numai femeile aveau gura deschisă și ochii împăianjeniți, fără țel, ca înaintea leșinului. Un minut și apoi un ropot de aplauze pentru taurul învingător, urmate de fluerături pentru matadorul păcătos și mort. Căci așa e în această țară de rectitudine virilă: moartea e o ticăloșie și o slăbiciune. Mortul e un vinovat. Cel care trăește un meritos. „Bravo toro“, dacă învinge taurul; „bravo espada“, dacă învinge matadorul. Distincțiunea europeană, oțioasă și subtilă, între om și animal, e cu siguranță o ineptie. Succesul decide, indiferent de calitatea zoologică.

Și astfel în același ritm de muzică militară, patru servitori

în negru au ridicat pe o targă un corp vinovat și l-au purtat printre mii de ochi disprețuitori, unde-va afară. Nici o compătimire, nici o indignare. Numai de undeva, dintr'o galerie, un țipăt scurt, repede înăbușit. Poate o logodnică, poate o mamă bătrână...

Seara la hotel, schimb de impresii între călători. Francezi și englezi democrați fierb de indignare. Patronul se amestecă însă surizător și amabil:

— „Ați avut noroc, reprezentație frumoasă, nu totdeauna se poate asista la moartea unui matador“.

Toledo

Toledo nu e un loc pitoresc; e altceva: un loc teribil. Inchipuiți-vă o stîncă în formă de trunchiu de con. Baza e înconjurată de o buclă în formă de cerc, deschis numai într'o parte, pe care o alcătuește, săpînd de jur împrejur prăpăstii adînci și furioase, spumosul Tajo. Pe vîrfurile stîncii cătră care duc serpentine de poteci săpate în piatră e așezat orașul, cu străzi înguste că nu pot trece decît trei pietoni așezați unul lîngă altul și prin care nu circulă nici măcar trăsuri.

Casele sînt clădite după arhitectura arabă: un cub de piatră, fără ferestre la stradă. Lumina vine dela o curte interioară, „patio“, plantată cu palmieri și portocali, înconjurată de balcoane și frumoș decorată dacă proprietarul e bogat. Dar lumea e în general foarte săracă. Străzile miros greu, a ulei prăjit, a mucegai, a urină, casele sînt prost întreținute, oamenii sdrențăroși ori murdar îmbrăcați. Cîndva, la începutul evului mediu, aici, a fost totuși capitală.

Veacurile au trecut rînd pe rînd peste această tristă mizerie în descompunere. Prin dedalurile de străzi grămădite, umede și sumbre, presărate cu excremente, răsar din cînd în cînd, brusc, vestigiile ale măreției trecute: Catedrala, San Tom, Alcazarul, Los Reyes...

Toledo, așa de cîntat de Maurice Barrés, pentru afinitățile psihologice pe care le găsea cu sine însuși, trebuie înțeles pe încetul, în inițieri lente. Fiindcă strălucirea lui, e ascunsă. Seamănă cu Orvieto, cu Siena sau cu San Gimignano.

Dar nu se dă așa repede, nu-și predă așa iute farmecele ascunse ca orașele italiene. Maiestatea lui iese direct din umilință și sărăcie.

Cînd cobori cătră malurile Tajo-ului, aspectul devine din ce

în ce mai serios, mai grav. Aici pe malul înalt, privind în jos, în abis, e așezată casa prezumată a lui Greco.

Un levantin orgolios și neurastenic, Theocopulos, trecut la Veneția prin școala de culoare fastuoasă a lui Tizian ca printr'o eroare, și-a găsit aici popas sufletului său pribeag și nicăeri satisfăcut.

După cum spun cronicile timpului, omul era grandoman, închis în el, taciturn, extatic. Nicăeri sufletul său mistic și îngrozit de flacărele iadului nu-și putea găsi o patrie mai potrivită. A găsit-o aici pe malurile prăpastiei abrupte, în care privea ca în gura Gehenei. În seri de înfricoșare, când spasmul mistic îl cuprindea, abisul se deschidea larg ca să cuprindă în el toate chinurile infernului. Din fund se înălțau focuri nemistuite, flăcări pătimase care ardeau carnea pământului, rîuri de undelemn clocotit în care fierbeau vițiile și patimile neînfrînte, frigări în care se pîrjoleau lacomii, spurcații, libidinoșii. Greco a visat și gîndit spiritul pur, deslipit de trup și de poftă. Acest levantin slab, uscat, mistic, ros de excesele vieții interioare nu-și putea găsi nicăieri, în pelerinajul său, o corespondență mai exactă decît în sufletul spaniol de atunci, în care se zămislise Sf. Tereza din Avila, pură și eterică, și Torquemada sadic, sumbru și isteric, ambii căutători însetați de suflet imaculat, unul prigonitor suav, celalt pervers, al pacatului.

Pictura lui Greco e obsedată de icoana iadului: totul se petrece printre flăcări, oamenii ei însăși, sînt desinați după forma capricioasă și unduitoare a flăcării.

Casa lui, așa cum o vedem astăzi, e prea stilizată. Un element de cochetărie intră chiar, în restaurarea ei. Ceva gentil, aproape drăguț; sufletul lui e incuibat ceva mai departe, jos, în locul unde șuvoarele Tajului prăvălesc stîncile unele peste altele, într'o dezordine infiorătoare.

Cînd m'am sculat astăzi dimineață, am simțit, pentru prima oară în această țară, o insuficiență și o nostalgie.

Spania e prea originală, prea specială, voesc să spun prea unilaterală. E prea severă, prea aspră, prea uscată. M'am gîndit cu regret și poftă la Europa păduroasă și umedă, unde în această lună iarba e încă mătăsoasă, umbra brazilor adîncă, șuvoarele albastre și îmbietoare. M'am gîndit cu plăcere la Paris cu umbrosul său „Bois de Boulogne“ sau la Viena cu răcorosul Prater.

Spania, ca și Rusia sînt țări de prea mult specific național. Aici poți veni ca curiozitate. Poți rămîne o lună două. Mai mult însă e greu. Nu se poate locui decît în Franța; care e sinteza, rezumatul tuturor popoarelor, a umanității întregi.

Barrès e convins că a descoperit „Secretul Toledo”-ului prin pictura lui Greco, după cum un alchimist ar fi găsit formula aurului. De fapt Toledo, ca și o oglindă, i-a svirlit înapoi propria sa imagine. Un altul nu se poate recunoaște în „secretul” său, dar mai ales nu va recunoaște „secretul” acestui oraș. Barrès n’avea ca Goethe, darul descoperirilor obiective.

Celebra pînă a lui Greco „Ingroparea comtelui Orgaz” dela San Tomé, conține ca toate marele opere de artă dubletul realism-idealism. Jos, figurile nobililor care asistă la înmormîntare sînt luăte direct din viață: portrete veridice pline de observație exactă. Deasupra lor se deschide cerul cu fantezmele lui. Acolo e reînscăperea lui Greco, de a fi fost prea mult în contact cu realitatea. E flagelația pe care și-a administrat-o contra crimei de-a avea simțuri precise, pe care, fără îndoială, și-o imputa. Numai că, pe cînd la Dostoewski sau la Shakespeare, unitatea între aceste două elanuri ale sufletului e perfectă, la Greco compoziția suferă. S’ar zice două tablouri deosebite suprapuse unul peste altul.

Cînd privești pe înserate, atunci cînd răsar luminile de pe celalt mal al Tajului, de pe plimbarea minunată care se cheamă „Cigarales”, panorama totală a orașului, emoția care te cuprinde e cutremurătoare; muzicală. Nu știi de ce am comparat-o în minte cu zguduirea pe care am cules-o în reprezentațiile wagneriene. Adică cu un fior metafizic exprimat sonor.

„Toledo” mi s’a părut o cetate fermecată a Nibelungilor, în afară de durată, cu o semnificație de blestem, de ideal răpus și totuși de vitejie solitară și îndărătnică, amalgam pe care-l cuprinde orice operă wagneriană. O clipă, sudul prăfos, sterp și clar s’a confundat în nordul nelămurit, umed și păduros pe deasupra contingențelor de spațiu sau culoare, într’o sinteză aproape mistică. În care diferențele se estompează, toate sugerînd, egalizate, aceeași idee eternă.

24 Septembre

În drum spre Cordoba, parcurgem ținutul dezolat din Mancha. E patria lui Don Quijote. O stepă de praf, fără depresiuni, fără coline. Domină mereu linia *orizontală*, așternută, lipită de pământ, fără curbe, întinsă din ochiul nostru până în orizont.

Don Quijote prințul acestor locuri, slăbănog, uscățiv, deșirat și lung peste măsură, nu poate fi reprezentat vizual decât *vertical*.

Proiectînd această fizionomie de erou înalt ca un plop, care răsare singuratecă și halucinantă peste aceste șesuri fără sfîrșit, Cervantes s'a dovedit un mare pictor. Grandoarea lui, Don Quijote reese din aspirația lui în înălțime aplicată pe platitudinea geografică a ținutului. Intretăierea acestor două linii e un profund artificiu artistic. Daumier care era și pictor și literat a înțeles perfect acest lucru.

Don Quijote e aristocratul care neagă realitatea și nu vrea să știe de decăderea sa. Petre Carp parafrazînd pe Rivarol, mi se pare, a sfîrșit odată un discurs cu aceste vorbe: „între mine și realitate eu am dreptate“. Sînt nobili ruși în exil, care cred și azi că bolșevismul nu e situație de fapt, ci o simplă minciună colportată de cițiva interesați. Don Quijote e etern omenesc, dar mai ales etern aristocrat. Funcția esențială a oricărui suflet înalt născuț e să nege realitatea. Noblețea are o teorie a cunoașterii specială făcută din iluzionism și credință oarbă.

Ca să dea mai mult adevăr omenesc eroului, Cervantes l-a prezentat în glumă. Dar Mancha nu se mai poate dispensa astăzi de seigniorul său. Peste tot plutește umbra sa. Într'o gară pierdută, într'o oprire de trei minute, mi s'a părut că l-am zărit înfășurat în mantie neagră, absorbînd însetat ceva la bufet...

La Madrid, se poate vedea și astăzi, casa unde a murit, sărac, cel mai mare geniu al Spaniei, Cervantes, sub dominația glorioasă a lui Filip al II-lea, cel care ura gluma.

Morile de vînt cu care Cervantes îl obligă să se bată pe Don Quijote nu sînt o simplă invenție literară. Le întilnești aidoma la fiecare pas. Sînt o realitate a peisajului din Mancha. Silueta lor ușuratecă, neghioabă, se proiectează ca un vis de nebunie pe cerul din amurg. Cînd noaptea se lasă complet, peste pusta de-

zolată circulă fantome fumurii. Trenul le ciocnește în văzduh. Atunci începe viața eternă a lui Don Quijote, duhul nemuritor al acestor locuri de mizerie și grandomanie.

Don Quijote simbolizează multe lucruri: unele pe care le-a voit autorul; altele care i-au fost puse pe socoteală încetul cu încetul de generațiile de cetitori care de patru veacuri îl cetesc și-l comentează. Imbogățit cu atâtea dăruri și suspine din toate colțurile lumii, Cervantes și-ar recunoaște cu greu astăzi creatura.

Trecerea din Mancha în Andaluzia se face prin ținuturi prăpăstioase, fărâmate din zidul Sierrei Morena. Tainiți fără fund, locuinți de Ciolopi și de monștri se deschid în dreapta și în stînga. Bandiți feroși ca acei cu care a trebuit să lupte Ali-Baba par oarecum necesari locului, pe care l-ar complecta așa cum i se cuvine.

Pe urmă după acest zbucium de coșmar, vine deodată calmul de cîmpie fertilă și veselă a Andaluziei. Fugim pe malul Guadalquivirului și ne apropiem de Cordoba. Orașul acesta aproape milenar a fost capitala uneia din cele mai mari civilizații care a strălucit scurt și intens în constelația istoriei.

Odată, aici era ațintită atenția lumii. Avea pe atunci poate importanța care o au azi Berlinul, Parisul ori New-Yorkul. Era mai ales capitala culturală a extremului Occident. Universitatea arabă deținea toate secretele științei timpului. Aici învățau tainele filozofiei și ale teologiei viitorii papi. Aici s'a inițiat Gerbert. De aici a pornit învățătura lui Averhoes și a lui Avicene, care mai pe urmă în largi valuri de popularizare l-au făcut cunoscut pe Aristot. Teologia catolică a utilizat pentru toate subtilele și calculatele ei silogisme pe Aristotul arab și nu pe cel grecesc.

Orașul cu tot bulevardul său central, modern construit, aliniat de palmieri și castani și mărginit de magazine luminoase, e, în mahalalele lui, complect african. Casele sînt pătraturi văruițe în alb fără ferestre exterioare.

Rareori cite-o ferestruică cu puternice gratii de fier privește ca un ochi mort o uliță dosnică. În dosul ei seara, un cap topit jumătate în umbră, ascultă serenada pe care i-o trimit, de jos, din stradă, degete înfrigurate de amarez pe o chitară. Aspectul general e mai cald și mai senzual ca la Toledo. A dispărut atmosfera grea de Ghetto părăsit.

Minunea cea mare a locului e Moscheia Califilor de altădată, a doua în lume după aceia din Meca. Suprafața ei e imensă și atît cît poți îmbrățișa cu ochii pare o fortăreață beduină, văpsită în galben verzui. Așa era arhitectura religioasă arabă: soră cu cea militară. Imensitatea ei nu permite privirii să o posede de odată. Cu atît mai mult, cu cît ziduri înalte o încunjură și cu cît e lipsită de perspectivă. Astfel nu se pot aprecia proporții mai largi, ci, cel mult detalii separate, fără raporturi între ele. Înăuntru se pătrunde mai întăiu printr'o luxuriantă grădină de portocali și palmieri „patio de los Naranjas“.

Interiorul deodată deconcertează brusc. O pădure de opt sute de coloane de marmură variat colorată, te încunjură din toate părțile. Uniformitate în imensitate. Senzație de mister, de infinit, dar și de plictiseală. După ce te strecoari cîtăva vreme printre acești arbori egali, de piatră adusă de ambiția califilor din toate colțurile împărăției lor, în mijloc se face deodată un luminiș, întocmai ca o poiană.

O spărtură a introdus acolo, fără nici un rost, în inima moscheiei o catedrală pompoasă în stilul renașterii, cu o cupolă nepotrivită, pompoasă și banală. Sacrilegiul s'a comis pe timpul lui Carol Quintul, după o luptă încordată între consiliul municipal al orașului, care voia să menție intactă, pentru mirarea posterității, moștenirea arabă și episcopii locului care o voiau adaptată la litera lor catolică. Carol Quintul, pios și bănuitor, a luat partea preoțimii și cazmaua a lovit în inimă minunea arabă.

Dar după ani de zile, trecînd prin Cordoba, se zice că a fi regretat impietatea care a transformat ceva unic într'o catedrală cum se vede pretutindeni.

Periferia a rămas însă așa cum au voit-o califii. „Mihrabul“ cu marmura roasă circular în formă de jghiab, de genunchii pioșilor pelerini, e o splendoare de artă pură. Bogăția de nuanțe a covoarelor orientale din epocile bune, dau abia o slabă idee despre armoniile colorate ale acestei mici capele de marmoră și mozaic. E triumful cizelării și al artei pentru artă, cu mult înainte de orice fel de teorie. Proza lui Flaubert și poezia lui Valery îi sînt surori directe prin perfecție și inutilitate.

Cînd ieși din biserică, la cîtiva pași, se întinde peste Guadalquivir vechiul pod roman, refăcut de arabi. Măgari foarte încărcați și de o parte și de alta, calcă leneș, absent, aducînd merinde din satele apropiate. Iarăși culoare galbenă, prăfuită.

Fără îndoială acest aspect al podului și al apei a fost același și pe vremea Arabilor. În partea aceasta a orașului o dîră de viață s'a păstrat neatinsă. Pe bulevardul central însă, cîte-o ușă întredeschisă, lasă să se audă hîrfituri de radio. Pe trotuarul cafenelelor, ca în orașele de provincii de pretutindeni, lume trîndavă, cu ochi spion și lacom, pîndește aproapele, îl descoase și-l distruge, ca să-și combată neurastenia și exasperarea plictiselii.

Mihai D. Ralea

(Urmează)

Este Europa decadentă ?

Decreștinizarea unei părți a Europei, liberalismul, mașinismul, socialismul dau vremii noastre aparența unei epoci complet lipsite de eroism. Chiar războiul mondial, ori câte cazuri de eroism individual a dat la iveală, nu a putut schimba nimic din această atitudine conștientă a spiritului modern față de scopurile terestre ale fericirii. Insuccesul complet al liricei războinice, simbolul soldatului necunoscut, faptul că marii conducători militari ai războiului au intrat în conștiința masselor nu ca soldați ci ca spirite cerebrale, organizatori, căpitani de industrie, dovedește în deajuns că epoca noastră nu mai înțelege adorația romantică a eroilor. Urmează însă de aici că sintem în decadentă ?

Optimismul terestru, negarea tragicului vieții, fuga abilă dinaintea destinului sînt simptome tipice ale decadenței la capătul că- rora e ruina și răzburarea însăși a acestui destin. Tendința statelor, de a veni în ajutorul celor săraci și de a conserva pe cei bolnavi, destinderea legăturilor conjugale, scăderea voluntară a natalității, înmulțirea avorturilor, igiena populară, combaterea epidemiilor, prelungirea vieții—această enumerare ar putea continua, —par a justifica o asemenea afirmație. Scopurile vieții, spre care tinde conștient Europa modernă și radicală sînt fără îndoială, anti-eroice. Și totuși, omenirea de azi trăește zilnic un eroism de fiecare oră pe care nu l-a cunoscut încă, nu eroismul strălucitor al individului unic, care inspiră mitul și cultul eroilor, ci îndeplinirea datoriei, plină de jertfă, a celor fără de nume. O comparație subț acest aspect a structurii societății dinaintea epocii tehnice cu cea a epocii actuale (ambele considerate în vreme de pace) ne arată: odinioară, sfere de viață libere, autonome și cu totul independente unele de altele, dela cei mai slabi și săraci până la cei mai puternici și bogați, azi: în orașele mari și în curînd și la țară, nici un om a cărui viață, sănătate, muncă să nu atîrne de mai multe ori zilnic, de ireproșabila îndeplinire a datoriei aproapelui.

În drumul de fier, tramway, automobil, adică în zone cu adevărat periculoase, noi încredințăm fără ezitare viața noastră unui om cu totul străin și de precizie poștei, telegrafului, telefonului depind toate afacerile noastre. Soarta fiecărui om, considerat aparte, se încrucșează azi zilnic, cu soarta altor oameni care rămâne complet anonimă, dar de a căror forță de voință și strictă îndeplinire a datoriei, depindem în toate raporturile și până la sfârșitul existenței noastre. Și fiecare din noi a simțit desigur că ceva inuman și chiar insuportabil prin recea lui imoralitate, faptul că unui chauffeur care printr'o minunată prezență de spirit a împedat o ciocnire, unui funcționar C. F. R., care deși e noapte și frig, fiindcă nu lucrează mecanic ci muncește cu atenție, a descoperit un defect al trenului, prezervându-ne astfel de un accident, unui acar care în timpul unei nopți furtunoase stă la aparat, nu i-am putut mulțumi personal. Ce eroism infinit, ce jertfă nespuse de mare în acest eroism anonim a sute de mii de oameni, care îndeplinesc zilnic acțiunile cele mai primejdioase pentru ca societatea să-și poată conserva mersul său! Câte vieți n'a înghițit în fine progresul tehnic însuși, invenția și încercarea de noi mașini sau descoperirile chimice? Câți aviatori au trebuit să moară, înainte ca oamenii să parvină a se mișca în adevăr „fără pericol“ în aer, și să poată realiza astfel, unul din visurile străvechi ale umanității?

Prin această întrețesare a destinelor individuale, prin dependența durabilă, aproape fizică a fiecăruia din noi de semenii săi anonimi, destinul individului ca individ, a pierdut din valoarea lui de altădată. Nu cărțile, nici construcțiile intelectuale ci realitatea vieții în epoca mașinismului a creat sentimentul comunității și colectivismul; și a săpat un bine meritat mormint, individualismului secolului al XIX-lea.

Dacă omenirea este eroică, ea are nevoie de individ numai în ce privește funcția lui, în raport cu comunitatea: de aici, soldatul necunoscut al războiului. Vechiul și romanticul ideal eroic este însă personal și privat.

Antiteza secolului al XX-lea nu sună dar, Individualism-Colectivism, ci formațiunea (Gestaltung) organică sau lipsa de formațiune comunistă a colectivului. Acesta rămâne însă în ambele cazuri, eroic. Cea mai bună dovadă, cât de adânc sîntem stăpîniți de acest fel de a vedea problema, este incapacitatea noastră psihologică de a înțelege anarhismul secolului trecut, chiar numai ca o poziție spirituală, teoretic posibilă.

Direcția spiritului nostru, antieroiică și vizînd fericirea 'terestră, nu privește individul, din punctul de vedere al valorii lui. Politica socială modernă, chiar în cele mai primejdios moleșitoare sau efeminate din tendințele ei, pornește dela tot, dela societate ca valoarea supremă și consideră individul numai în funcțiune de ea, niciodată ca „privat“. În statul modern al muncii, viața—cel puțin cele opt ore ale zilei—e un serviciu făcut totului, care re-

clamă numai prea des dela individ un eroism, pe care nu l-a putut cunoaște epoca romantică a eroismului. Cît de puțin decadent e omul modern cu tot progresul său exterior, ne arată statistica accidentelor sportive—mai clar de cît oriunde în Alpinism.

Pentru omul dela munte, adversar al progresului, vagoanele de dormit, încălzite, funicularul de pe lungfrau ca și Palace hotelurile de pe extremele înălțimi ale muntelui sînt cu drept cuvînt semne de efeminare. Dar în același timp în care muntele uriaș e cucerit de tehnică intră în acțiune Alpinismul și sporturile de iarnă. Și chiar, ținînd samă de sporirea actuală a populației, nici o epocă nu a cunoscut fără îndoială, în munte, atîtea nenorociri și jertfe omenesti, ca epoca noastră „efeminată“. Sportsmenii riscă azi probe de curaj în fața cărora locuitorul născut la munte e cuprins de teamă, ei urcă vîrfuri pe care omul nu le-a atins încă și execută sărituri de Sky, greu de imaginat. Acești îndrăzneți, care în fiecare an plătesc foamea lor de vitejie cu moartea, se jertfesc, ca să spunem așa, zeilor și demonilor muntelui, pentru ca alții din Palace hoteluri și sanatorii să-și poată reface sănătatea în aerul înălțimilor și în soare.

Și asemenea exemple, le putem înmulți, după voe. Organizarea ajutorării crește în același tempo cu nenorocirea. Grandioasa îngrijire a răniților în războiul mondial, în comparație cu vremile de altă dată are ca revers grozavele mijloace de distrugere a războiului tehnic. Societățile de salvare ale marelor orașe, minunate manifestări ale iubirii de aproape, pierd tot aspectul lor alinător, cînd ne gîndim la statistica accidentelor, pe care în fiecare zi mașinismul modern le cere atît de nemilos.

Europa nu este dar, nici efeminată, nici decadentă. Eroul ca individ—a devenit, cel puțin pentru zilele noastre, neinteresant, fiindcă omul ca persoană izolată a pierdut față de societate, din valoarea lui.

Și chiar dacă conștiința noastră urmărește progresul, o capacitate mereu mai mare, și prin urmare un loc cît mai înalt în viața și fericirea materială a omului, aceasta nu ascunde nici o primejdie imediată de efeminare și decadență, cîtă vreme forma noastră de viață cere dela individ pentru binele societății, renunțare și jertfă.

Prințul Charles de Rohan

Inscripție

Iată, în mine am găsit

O inscripție veche de cine știe când ;

Așa mă simt când mă gândesc la mine.

Cine-a 'ncrustat aceste slove ne'ntelese

Ce va fi spunînd semnul lor ?

Nu 'nțeleg nimic, nu pot descifra nimic.

Port în mine taina fără s'o pricep.

N'am cheia nici unui cuvînt.

Sînt poate ultimele vorbe ale unui strămoș

De-aceia poate simt tristeța necunoscutului din ele,

Sau cuprind deslegarea vieții

Pe care mi-a trecut-o 'n limba lui de-atunci

Și sînt nefericit fiindcă n'o pot cunoaște.

Cine știe ?

Inchid ochii mei oboșiți de lumină și viață,

Ca lumina lor să cadă în lăuntruul meu,

Și 'n mine însumi stau cu gîndul aplecat

De-asupra mea, pe aceste însemnări necunoscute,

Stau astfel de cîte ori sînt singur
De cîte ori nasc în mine întrebări
Și n'am putut încă descifra inscripția mea veche.
Am să v'o las vouă, tuturor,
In sufletele voastre,
Filă ruptă dintr'o carte care s'a perdut...

Tu îți aduci aminte,
Au fost nopți senine de vară, în care
Ochii tăi au crezut să lumineze în mine taina de demult.
Dar cuvintele nu s'au potrivit păn' la sfîrșit,
Și zîmbetul sufletului nostru s'a stins
Cu tristeța focurilor care mor spre noapte,
Și taina întregă a rămas în noi,
Neînțeleasă și ciudată,
Și o purtăm, și tu și eu, și-acum.

Demostene Botez

Pădurile în cadrul economiei naționale și al prevederii sociale

Ca și în alte țări latine, și în România chestiilor economice nu li s'a dat mai de mult acea însemnătate și atenție, pe care o găsim în țările germane de pildă. În lipsa unei puternice organizări economice naționale sprijinită pe un învățămînt dezvoltat, economic și practic și pe metode de lucru științifice și intensive, în agricultură ne-am bazat mai mult pe fertilitatea naturală a solului, în industrie pe un protecționism exagerat, iar comerțul a fost lăsat ca și o mare parte din industrie, pe sama străinilor.

Pe cînd în țările germane învățămîntul economic și profesional era predat în numeroase școli de toate treptele și pentru ambele sexe, iar la Universități existau Facultăți speciale pentru științele economice, în România după modelul din Franța, se bucura de atenție mai mult învățămîntul pur teoretic, iar Facultăți economice nu s'au creat, științele economice predîndu-se în cîteva catedre ale Facultăților juridice. În activitatea umană chestiunile economice ocupă un loc din ce în ce mai mare, lăsînd de multe ori în umbră problemele politice și ca exemplu se citează războiul mondial, care deși s'a făcut pentru rezolvarea a o mulțime de probleme politice, însă a avut la bază multe considerații economice, mărturisite de cei în drept sau tănuite, lucrul nu importă; acele nații, care n'au fost în ritmul vremii organizate economiceste, au avut de suferit în urma războiului crize de toate felurile, în special crize de producție.

Cazul nostru este tipic, căci de unde era de așteptat ca după împlinirea visului milenar al întregirii neamului, România eșind mai mult decît dublată ca teritoriu, populație și bogății de tot felul, să urmeze o perioadă de prosperitate, care să conducă la repetarea denumirii de Dacia felix, am trăit în realitate, dela războiu încoace, o perioadă plină de privațiuni și mai trăim încă, între alte cauze una principală fiind și aceea, că n'am avut tradiția unei

dezvoltate organizații economice bazată pe un învățămînt economic de toate gradele răspîndit adînc în popor.

Dacă în chestiile economice este străină covîrșitoarea majoritate a populației din toate clasele sociale, exceptînd clasa conducătoare, de chestiile forestiere se poate spune fără exagerare, că este străină în bună parte chiar și această clasă.

Între numeroasele ramuri de activitate economică, una din ele și nu cea mai puțin importantă este economia forestieră.

Despre păduri, despre modul cum prin pădure sînt dependente unele de altele diferitele generații umane, despre foloasele, pe care populația le poate avea pe urma pădurilor și despre obligațiile ce incumbă societății romînești, existența și progresul economiei forestiere, voi încerca să tratez în articolul de față.

Pădurile îndeplinesc în economia națională și în economia mondială un dublu rol și anume un rol material prin produsele lor și un altul imaterial prin faptul existenței lor. Rolul material este în parte cunoscut deoarece nu există om, care să nu folosească zilnic un produs brut sau prelucrat al pădurilor.

Enumărăm mai jos principalele foloase materiale ale pădurilor.

1) În România în special, marea majoritate a populației întrebuintează lemnul ca combustibil. Oricît ne-am mîndri cu bogățiile noastre în petrol, cărbuni și gaz metan, lemnul va continua și în viitor să servească de combustibil majorității populației, pe deoparte fiindcă lemnul ne este mai la îndemînă, mai eftin și ne-am deprins cu el, pe de altă fiindcă petrolul, cărbunele și metanul sînt *epuizabile*, deci ori cît de mari ar fi cantitățile de care dispunem astăzi, nu ne putem bizui pe ele în mod sigur decît pentru cel mult cîteva sute de ani.

2) Lemnul formează materialul principal, sau secundar dar indispensabil în construirea locuințelor și podurilor peste apele mici, precum și pentru lucraturile vagoanelor, vapoanelor, aeroplanelor etc.; din lemn se fac traverse de cale ferată, mobilă și majoritatea uneltelor și obiectelor, de care se servește omul în viață începînd cu leagănul și terminînd cu sicriul; oricît ar progresa cultura omului, numai o mică parte din obiectele ce se fac astăzi din lemn, vor putea fi înlocuite cu obiecte fabricate din alte materiale decît lemnul.

3) Din lemn se fabrică aproape toată hîrtia atît la noi cît și în celelalte țări. Dacă cultura a făcut progrese mari, în special în secolele 19 și 20, la aceasta au contribuit și pădurile căci pentru tipărirea milioanei de cărți, gazete și reviste etc. au trebuit ca milioane de ha. păduri să fie sacrificate în fiecare an.

Pe măsură ce cultura se răspîndește tot mai mult în toate țările globului și în toate straturile sociale, suprafețele de păduri ce vor trebui exploatate anual pentru fabricat hîrtia, vor fi din ce în ce mai mari. Foloasele imateriale pe care pădurile le aduc

indirect prin faptul existenței lor, fiind mai puțin cunoscute vom insista mai mult asupra lor.

1) Absorbînd acidul carbonic din atmosferă, reținînd carbonul și lăsînd liber oxigenul, pădurile mai mult decît celelalte plante contribuie la purificarea aerului, și deci înlesnesc viața și ocrotesc sănătatea populației.

2) Prin transpirație, se varsă în atmosferă cantități enorme de vapori de apă, care pe deoparte prin scăderea temperaturii, pe de alta prin mărirea volumului de apă, ajută la formarea norilor și la căderea ploilor. O pădure bătrînă ca Cotmeana-Argeș poate vărsa în epoca vegetației circa 2.500 Dal. apă la hectar, zilnic. De desimea ploilor nu profită numai ținuturile împădurite ci și cele vecine; așa se explică că părți ale pămîntului, care au fost înfloritoare pe vremuri, astăzi sînt pustii datorită desființării pădurilor lor.

Secetele care tot mai des bîntue în România și în special în Basarabia, pe drept cuvînt sînt puse în legătură cu defrișarea disproporționată a pădurilor.

3) Favorizează un climat mai dulce, protegîtor al vieții omului și animalelor.

a) Reducînd extremele de temperatură, cu veri mai puțin călduroase și ierni mai puțin friguroase.

b) Micșorînd iușeala vînturilor și puterea furtunilor, acțiunile vătămătoare ale acestora sînt mult reduse. Prin despădurire, omul seamănă vînt și culege furtună (Simionescu-Zeicu în cartea Noțiuni de Silvicultură).

c) Incărcîndu-se atmosfera cu vapori de apă proveniți prin transpirația frunzelor, se micșorează radiația căldurii și se împiedică gerurile tîrzii din luna Maiu, care compromit o mulțime de culturi agricole, în special florile pomilor fructiferi.

d) Atrăgînd trăznetele și ajutînd ca vaporii de apă din atmosferă să se transforme în ploi, se împiedică formarea de grindină sau cel mult se formează o grindină măruntă, care nu este atît de păgubitoare.

4) Protectoare contra inundațiilor. Apa din ploile căzute în regiunea munților și colinelor acoperite cu păduri, nu se mai scurge repede pe coaste spre a umfla pîraele și rîurile și a îneca terenurile din văi și lunci, aducînd o mulțime de distrugereri, de semănături, locuințe, căi de comunicație, oameni și animale înecate etc.

În păduri o parte din apele din ploi sînt reținute de sol ca de un burete, iar restul se scurge încet astfel că pericolul inundațiilor este înlăturat.

Zăpada în păduri topindu-se pe încetul, mărirea bruscă a debitului apelor este exclusă și deci și inundațiile provocate de topirea zăpezii sînt neînsemnate față cu acelea ce se întîmplă pe terenurile în pantă și descoperite, neîmbrăcate cu păduri. Spre a se evidenția rolul decisiv al pădurilor pentru evitarea sau împușinarea pericolului inundațiilor, vom cita cîteva exemple:

În bazinele râurilor Mureș, Someș, Crișuri, Timiș și Bega după studiul d-lui consilier silvic Petre Antonescu, prezentat în Maiu 1927 Comisiei Internaționale pentru regimul apelor din bazinul central al Dunărei, din cauza despăduririlor o întindere de 41.066 ha. s'a transformat în terenuri neproductive, iar 16.013 ha. s'au degradat atât de mult încît s'au format numai torenți, care provoacă anual inundații mai mari sau mai mici.

Numai în cîțiva ani inundațiile din acele regiuni au produs pagube de circa 65.000.000 lei prin distrugerea de case, căi de comunicație precum și a culturilor agricole depe 2.230 ha, iar devizul pentru corectarea torenților și repunerea în valoare a acestor terenuri însumează suma de circa 106.000.000 lei ¹

Cum răul nu se va putea stăvili într'un timp scurt, pînă la complecta repunere în valoare a acestor terenuri pagubele se vor repeta, negreșit din ce în ce mai puțin. Prin art. 292 și 293 din Tratatul dela Trianon, în urma stăruinții Ungurilor, România este obligată să ia măsurile convenite ca un regim normal al apelor să se stabilească în bazinele râurilor Tisa, Mureșul și Crișul, astfel ca statul vecin să fie la adăpost de catastrofele inundațiilor, întrucît depinde de starea împădurită a bazinelor acelor ape, părțile care se găsesc pe teritoriul nostru.

Dacă în Ardeal unde a fost o gospodărie silvică mai științifică, s'au putut forma torenți, în vechiul Regat răul e și mai grav întrucît în afară de micile lucrări de apărare executate pe lîngă căi ferate și șosele de cătră serviciile respective, nu s'a executat nici o lucrare de stăvilirea inundațiilor, nici la munți nici la coline. De peste 30 ani serviciul silvic prin reprezentanții săi cei mai de samă a cerut întocmirea unei legi a corectării torenților, însă strigătul lui a răsunat în pustiu, căci nici astăzi România nu are o asemenea lege.

În vechiul Regat nici nu avem o statistică a rănilor depe trupul țării, căci terenurile devenite neproductive din cauza defrișărilor, ripele, surpăturile și torenții nu sînt decît niște răni, comparabile cu acele pete depe trupul unui lepros.

Se știe că în județul Buzău pe Valea Bisca Chiojdului și afluenții lui, terenurile erozive, surpătoare și torențiale ocupă suprafața de circa 19.200 ha, în Județul Argeș pe Valea Boia acele terenuri însumează circa 4000 ha. ² iar pe Valea Topologului dacă la 1890 cînd s'au inventariat de d. profesor P. Antonescu, terenurile de acel fel totalizau 2419 ha., după 29 de ani nu greșim dacă le socotim cel puțin dublu adică 4838 hectare.

Dacă în vechiul regat după o statistică din anul 1897 inundațiile au produs în primăvara acelu an pagube de 41.500.000 lei, întrucît despădurirea a mers crescînd, astăzi anual pagubele provocate de inundații sînt negreșit mult mai mari, iar dacă ne

1 Revista pădurilor, Anul 39, No. 7, pagina 311.

2 Rev. Păd., Anul 39, No. 7.

referim la țara întreagă, cu aproximație în minus putem evalua daunele dintr'un an la sute de milioane; cînd inundațiile iau proporții neobișnuite ele se apropie de un miliard sau mai mult, socotind toate bunurile ce se pierd și toate cheltuelile ce trebuiesc investite pentru repararea daunelor.

Din cercetările Comisiunii Europene a Dunării urmate timp de 25 ani, rezultă că acest fluviu transportă în Marea Neagră anual 82.000.000 tone aluviuni, din care o parte importantă o formează pămîntul vegetal spălat de apele torențiale de pe plaiurile romînești 1.

Nu pretindem că prin reîmpădurirea țării până la proporția indicată de oamenii de știință, va urma să curgă în Romînia pe toate văile mari și mici numai apă limpede, dar este sigur că numărul zilelor cînd apa curge turbure va scădea; într'o proporție și mai însemnată va scădea procentul materialelor minerale și vegetale deplasate și tirîte de ape.

5) Formarea și menținerea izvoarelor. În interiorul pădurilor majoritatea volumului de apă din ploii și zăpezi nu se scurge fără folos la vale, ci se infiltrează în sol pe încetul apărînd la suprafață mai departe sub formă de izvoare.

Infiltreția durînd luni de zile, în acest timp intervin alte ploii sau zăpezi astfel că debitul izvoarelor este aproape constant.

În terenurile descoperite izvoarele au debit mare cîteva zile după ploii și după cîteva săptămîni debitul se micșorează sau chiar seacă izvoarele. Sînt multe ținuturi unde viața este imposibilă din cauză că lipsesc izvoarele; împădurindu-se parțial aceste ținuturi, ele devin locuibile, căci apar izvoarele.

6) Starea împădurită asigurînd un debit regulat și constant al izvoarelor și deci al apelor, înlesnește ca cursurile de apă să fie utilizate cu cel mai mare folos pentru navigație, irigație și pentru producerea forței hidroelectrice (cărbunele alb).

În Romînia se proiectează lucrări uriașe, în care se vor investi zeci de miliarde de lei spre a se da avînturi nebănuite economiei naționale prin întrebuintarea principalelor cursuri de apă pentru captarea energiei căderilor de apă, pentru navigație și irigație.

Este de închipuit că toate aceste investiții de capitaluri cu speranțele ce se leagă de ele, nu vor produce efectul dorit dacă în regiunea munților și colinelor nu vor fi pădurile bine îngrijite și pe o suprafață mai mare decît sînt astăzi.

7) Din punct de vedere igienic. Plantațiile forestiere pot asana ținuturile mlăștinoase, nelocuibile, făcîndu-le locuibile.

Sologne din Franța, localitate unde viața era aproape exclusă din cauza febrei palustre, în urma plantațiilor făcute cu diverse specii de pin, a devenit un ținut sănătos și înfloritor.

Frunzișul arborilor are proprietatea să micșoreze virulența

microbilor patogeni și deci să constituie un obstacol pentru răspîndirea boalelor. Pădurile și parcurile de sute și mii de ha. care s'au creiat în jurul marilor orașe sînt datorite în primul rînd preocupărilor de igienă și sănătatea populației ale edililor respectivi.

Majoritatea medicilor recunoaște influența binefăcătoare a pădurilor pentru tratamentul tuberculozei, deaceia mai toate sanatoriile de tuberculoși s'au instalat în apropierea sau în mijlocul pădurilor de reșinoase în special 1.

8) Fixarea și valorizarea terenurilor surpătoare și zburătoare.

Orice teren friabil, erozibil și surpător, cu totul neproductiv poate deveni stabil și se poate valorifica prin împădurire, în special cu salcîm, salcie, anin etc. În România sînt astăzi milioane de hectare terenuri în regiunea colinelor și munților, foste împădurite iar astăzi după defrișare devenite surpătoare și ripoase.

Aceste terenuri nu se pot pune în valoare decît prin împădurire, care necesită acum sume de 2—5 ori mai mari decît cele obișnuite, deoarece plantațiile spre a fi asigurate au nevoie a fi protejate prin baraje, diguri etc.

Terenurile sburătoare, nisipoase depe malul Dunării, Siretului etc., nu se pot fixa și valorifica decît prin păduri, care mai tîrziu opunîndu-se vînturilor formează o perdea de protecție pentru terenurile agricole dela spatele lor.

9) Din punct de vedere estetic. Omul neputînd fi fericit numai cu bunurile materiale ci avînd nevoie și de mulțumiri sufletești, pădurea prin frumusețea ei procură omului parte din aceste mulțumiri. Dacă orice om se poate recreia privind bolta maestoasă a pădurii, varietatea de culori a copacilor, frunzelor și florilor din năuntru ei, ascultînd ciripitul pasărilor, susurul izvoarelor și freamătul frunzelor, însă literatul, pictorul și muzicantul au chiar clipe de fericire cînd inspirați fiind de vraja codrilor, produc în domeniul lor opere artistice, care fac plăcere celor ce cetesc scrierile, contemplă tablourile sau ascultă operele muzicale respective.

10) Pentru apărarea națională. În timpul luptelor pădurile aduc foloase importante armatelor, deaceia cu drept cuvînt un colonel român a spus la un congres în Cluj: „În războiul pădurile au luat parte cot la cot cu armata, azi mulți arbori dorm și ei somnul de veci alături de mormintele atîtor eroi ai neamului. Pădurile s'au pus pavază înaintea soldaților noștri din tranșee, căci falnicii arbori au fost singura mîngîiere și sprijin soldatului român în anumite momente“ 2.

Apreciindu-se la justa valoare foloasele materiale și imateriale ale pădurilor, s'a pus întrebarea, care trebuie să fie suprafața păduroasă a Romîniei pentru ca locuitorii ei să se bucure la maxi-

1 Gh. P. Antonescu, în Rev. Păd., Nr. 9, din 1922.

2 Rev. Păd., numărul special cuprinzînd dezbaterile congresului Ing. Silvici dela Cluj, din 1921.

num de aceste foloase, fără a se împieta asupra celorlalte ramuri economice, în primul rînd asupra agriculturii.

Oamenii de știință bazați pe considerațiunile că 3/4 din suprafața țării o formează regiunile muntoase și deluroase, că țara prin firea lucrurilor avînd un caracter agricol, agricultura are nevoie de protecția pădurilor, că nevoile în lemn de lucru și de foc e bine să fie satisfăcută din pădurile proprii, rămînînd destule articole pentru care vom fi tributari străinătății, că pentru viitoarea dezvoltare economică necesită de progresul general și de înmulțirea populației, țara va avea absolută nevoie de un debit regulat al cursurilor de apă spre a fi utilizate pentru navigație, irigație și producerea de energie etc., au stabilit ca procentul păduros să fie maximum 25%, repartizate fiind suprafețele păduroase în proporții convenabile în toate părțile țării. Intinderea țării fiind 29.400.000 hectare, partea păduroasă s'ar cuveni să fie minimum 7.350.000 hectare.

Pădurile exceptînd pe acelea prea bine situate din punctul de vedere al comercializării lor, fructifică cu un procent prea mic (2—3%) pentru ca proprietarul particular să fie tentat a le menține sau creia unde nu sînt, deacia pentru ca societatea să nu riște a fi lipsită cîndva de vreunul din foloasele arătate, a declarat în toate țările civilizate pădurile, bunuri de interes obștesc, de utilitate publică.

Intrucît recoltele pădurilor nu se culeg ca în agricultură anual ci la 30—80 ani și chiar peste 100 ani și întrucît foloasele imateriale sînt cu atît mai pronunțate cu cît pădurile se cresc până la vrîste mai înaintate, urmează că toate generațiile de oameni sînt datoare să contribuie pentru a asigura existența și buna îngrijire a pădurilor. Intrucît generația actuală se folosește de pădurile create sau îngrijite de generațiile anterioare, sentimentul unei adînci prevederi sociale ne dictează ca nu cumva prin acțiunile noastre să lipsim generațiile viitoare de a avea și ele asigurate folosințele acestor bunuri de utilitate publică.

Marii economiști arată că în această privință a asigurării existenței și îngrijirii pădurilor pentru folosul generațiilor viitoare, dacă societatea nu înțelege să se achite integral și de bună voie de datoriile ce-i incumbă simțul de solidaritate cu acele generații, statul să facă *obligatorii* aceste datorii, legiferînd și luînd măsurile cuvenite. „Ori cît de peste măsură ar părea o astfel de dispoziție, se justifică prin nepăsarea proprietarilor și ar fi foarte nimerit după războiu să fie întinsă și la alte lucrări, împăduriri, întrebuițarea cursurilor de apă cu forță motrice sau ca irigație etc.“, scrie marele economist Charles Gide în tratatul său de economie politică.

Profesorul Nicolae Gh. Popovici dela Școala Politehnică, într'un studiu din 1914, preconiza ca în Constituție, prin cauză de utilitate publică să se înțeleagă nu numai comunicațiunea, salubritatea publică, lucrările de apărarea țării etc. dar și „conservarea

de păduri ori porțiuni de păduri sau creierea de păduri pe terenuri sau porțiuni de terenuri unde împădurirea este de interes public și constituie o utilitate publică¹. Se preconiza deci posibilitatea exproprierii de către stat a unor păduri sau terenuri de împădurit pentru cauză de utilitate publică.

Statul și generația actuală s'au conformat numai în parte comandamentelor impuse de solidaritatea ce ne leagă de generațiile viitoare în ramura economiei forestiere și anume au înfăptuit următoarele :

1) Prin Codul silvic din 1910 și modificările lui din 1920 s'a prevăzut supunerea la regimul silvic aproape a tuturor pădurilor țării mai rămânând nesupuse numai unele păduri din regiunea de cîmpie.

S'au prevăzut dispozițiuni pentru buna îngrijire a pădurilor și pentru regenerarea lor, astfel ca actuala suprafață păduroasă să se menție și pe viitor, reducîndu-se foarte mult posibilitățile de defrișare.

2) Prin legile de organizarea Corpului silvic și Invățămîntului silvic din 1923, s'au introdus dispozițiuni nouă și folositoare care să conducă la scopul cultivării raționale a pădurilor printr'un personal cît mai pregătit și selecționat spre a-și îndeplini cît mai cu folos pentru țară misiunea sa.

3) Ministerul de Domenii sprijinit de Ministerul Instrucțiunii a dat după războiu un puternic avînt serbării sădirii pomilor și arborilor, care se desfășoară în fiecare primăvară în sute de puncte pe tot cuprinsul țării, cu care ocazie se popularizează interesul pentru economia forestieră în cercuri tot mai largi ale populației, dar mai în deosebi ale lumii școlare.

4) Prin înființarea Camerelor Agricole, s'au creat noi mijloace pentru opera de împădurire în special pe terenurile surpătoare, neproductive și pentru începerea corectării pîraelor torențiale.

5) Prin studiile și articolele tot mai dese, care nu apar numai în publicațiile de specialitate ci și în ziare și reviste, relative la problemele forestiere, se răspîndesc pe scară din ce în ce mai mare cunoștințele despre păduri și se atrage atențiunea conducătorilor asupra măsurilor ce mai trebuiesc luate pentru sporirea rentabilității pădurilor, pentru opera vastă de împădurire ce trebuie intensificată și continuată, pentru mai bună administrare a proprietății forestiere etc.

Statul și generația actuală pe lîngă această operă pozitivă au exercitat și una negativă, necorespunzătoare datoriei societății de azi către societatea de mîine. Le vom enumera și pe acestea fiindcă mai ales din cunoașterea lor, se vor trage concluzii asupra

1 Democrația, anul I, Nr. 24 din Martie 1914.

căilor pe care urmează să mergem pentru ca cu adevărat să ne putem numi conștienți și consecvenți datoriiilor solidarității sociale din punct de vedere forestier;

1) Exproprierea din păduri au micșorat prea mult procentul păduros. În adevăr, după datele statistice deși în momentul înfăptuirii României Mari suprafața pădurilor și poenilor lor era de 7.248.985 hectare, astăzi după exproprierea a peste 1.000.000 hectare au mai rămas păduri și poeni numai 6.248.985 hectare.

Scăzînd și din acestea 468.375 hectare poenile și golurile de munți, care probabil vor rămîne în majoritate pentru totdeauna în această situație spre a servi de izlazuri, mai rămîne ca păduroasă suprafața de 5.780.628 hectare. Nu se poate nega caracterul național și social al exproprierei din păduri, se cuvenea să dea și pădurile tributul lor pentru desăvîrșirea scopurilor expropriării, însă relevăm că din 1.000.000 hectare expropriate cel puțin 250.000 hectare s'au expropriat în detrimentul economiei naționale deoarece ori sînt terenuri neproductive pentru alte culturi decît cea forestieră, ori sînt terenuri în pantă, care după tăerea arborilor ce fixau coastele cu rădăcinile lor, vor deveni supărătoare, sterile și pierdute nu numai pentru producția forestieră dar și pentru cea agricolă.

2) Necunoașterea datoriiilor ce ni le impune solidaritatea socială în materie forestieră pe de o parte, egoismul societății de azi pe de alta, au condus la o rea îngrijire a pădurilor, care de cele mai multe ori n'au la unitatea de suprafață nici numărul de arbori, nici volumul, nici esențele cele mai valoroase proprii regiunii, pe care ar trebui să le aibă, ca să fie adevărate păduri, astfel că transmițîndu-le generațiilor viitoare, acelea să fie recunoscătoare și mulțumite, nu înșelate. În adevăr, oamenii de specialitate ne spun că pădurile în general, chiar și la stat nu numai la particulari, au goluri atît de mari, încît suprafața efectiv împădurită nu este decît 60—70% cel mult, iar restul teren gol neproductiv, deci pe hîrtie ne mîndrim că avem încă 5.790.628 hectare, pe cînd în realitate nu avem decît 4.046.440 hectare, mai puțin cu 3.303.560 hectare decît ne spune știința că ar trebui să avem.

3) Greșelile unor oameni politici care căcînd principiul competențelor au ambiția să dea directive în cestiunile forestiere necotînd avizele specialiștilor și fără să fi aprofundat ei aceste cestiuni, spre a se putea da soluțiunile cele mni bune într'o ramură economică unde nu trebuiesc să primeze interese de moment și unde ori ce măsură trebuie luată cu multă prudență.

Aceste greșeli sînt următoarele: a). Înainte de războiul mai mult, astăzi ceva mai puțin, unii oameni politici au intervenit și intervin pentru micșorarea cauțiunilor de regenerarea pădurilor fixate de silvicultori.

S'au exploatat păduri înainte de război depunîndu-se cauțiune de regenerare numai 20—30 lei la ha. Nefăcîndu-se împă-

durirea de exploatator, cautiunea a rămas statului spre a face el împădurirea; ori a împăduri astăzi 1 ha. pădure la munte, (unde au fost cazurile acestea mai frecvente) se necesită 5000 lei și chiar și în timpuri normale trebuiau 80—100 lei.

Rezultatul e că munții au rămas pleșuvi, statul neavînd nici el mijloace să facă lucrările.

b) Intervin pentru admiterea pășunatului în păduri deși Codul silvic din 1910 interzice pășunatul în pădurile supuse regimului silvic, cu mici excepțiuni. Profesorul Ionescu-Sișești, unul dintre cei mai autorizați a vorbi de nevoile agricole, afirmă că pentru o suficientă producție animală sînt destule 2.500.000 ha. islaz, ori noi avem astăzi în România ca islaz 2.800.000 ha. mai mult cu 300.000 ha. 1. După atîtea jertfe ale pădurilor și cînd suprafața de islazuri e mai mare decît trebuie, introducem vitele în păduri în fiecare an, rezultînd de aici pe de o parte distrugerea arboretelor tinere, ce acum se formează, iar pe de alta privirea generațiilor viitoare de o mare cantitate de lemn de lucru, știut fiind de specialiști că pădurile pășunate dau o foarte redusă proporție de lemn de lucru.

c) Intervin în administrație în scop de a obține derogări dela amenajamentele pădurilor și dela regulamente precum și pentru mișcări în personal, ceiace produce dese perturbații în serviciu și descurajează pe agenții cei mai buni de a-și depune tot zelul pentru progresul economiei forestiere.

4) Statul nu promovează o operă de împădurire în stil mare, nedînd mijloace suficiente agenților lui și neexercitînd o acțiune energetică pentru împădurire la particulari.

De cătră specialiști s'a arătat necesitatea acestei opere însă bugetul general s'a făcut și se face cu nesocotirea programului de lucru al Casei Pădurilor.

5) O mulțime de dispozițiuni legale, care ar fi fost salutare pentru păduri dacă s'ar fi aplicat, au rămas numai pe hîrtie, cum de altfel se întîmplă în toate domeniile de activitate în România, unde nu de legi bune ducem lipsă ci de oameni înțelegători și zeloși pentru buna executare a lor.

În puține cuvinte situația forestieră a Romîniei, ca consecință a neîndeplinirii datorilor ce generațiile contimporane le au față de generațiile viitoare, se prezintă astfel:

1) Călăuziți de credința, fostă justă până acum 40—50 ani dar falsă astăzi, că sîntem o țară prea bogată în păduri, am defrișat mereu, atîcînd capitalul forestier uitînd că generațiile în decursul timpului ori cîte nevoi ar avea, nu se pot folosi decît de uzulfructul acestei bogății. Acum în 1929, deși în țară mărită cu provincii mai păduroase de cum era vechiul regat (Ardealul, Bucovina) în loc să dispunem de o suprafață păduroasă de cel puțin

7.350.000 ha., adică 25% din suprafața totală a țării, mai avem numai, după socoteala făcută mai înainte 4.046.440 ha., deci ne lipsesc peste 3.000 000 hectare.

2) În cele circa 4.000.000 ha., de care dispunem astăzi, în urma tăierilor dezordonate, predomină vrstele tinere în loc să fie o proporție echitabilă de vrste tinere, mijlocii și bătrâne pentru ca în fiecare an să rezulte prin exploatare cantități suficiente nu numai de lemn de foc, dar și de lucru, în special de mari dimensiuni.

3) Chiar și în pădurile bătrâne, din cauza pășunatului, delicetelor și a ignoranței populației în cele mai elementare reguli de gospodărie forestieră, procentul lemnului de lucru de bună calitate mai ales în pădurile de cîmp și coline este redus de tot, circa 15—25% în loc să fie 55—70%, cum se prezintă cazul în pădurile bine cultivate din alte țări.

4) Defrișarea încă nu s'a terminat deoarece și acum se mai fac și se mai anunță exproprieri din păduri, în special pentru islazuri.

5) Foloasele imateriale ale pădurilor s'au micșorat foarte mult și din această cauză suferă nu numai agricultura ci întreaga viață economică a țării se resimte pe urma intenselor despăduriri și a insuficienței îngrijiri a pădurilor ce mai avem.

6) Pădurile continuă a fi obiectul solicitărilor electorale și al demagogiei și aici rezidă izvorul majorității relelor, de care suferă această ramură economică.

Pădurile nu-și vor putea îndeplini la maximum rolul material și imaterial—pentru stat maximum de producție ar atrage și maximum de venituri atîta timp cît destinele lor în loc să fie lăsate în seama specialiștilor, vor fi influențate de acțiunea politică nebazată pe știință, ci călăuzită de interese momentane în dauna intereselor permanente și de satisfacerea unei fracțiuni din populație în dauna interesului general al întregii populații.

Pentru remedierea acestei situațiuni se cere desfășurarea unei activități atît de mari încît este exclus că numai corpul silvic compus din cîteva mii de oameni să-și ia asupra sa această sarcină, chiar dacă acest corp ar fi de cîteva ori mai numeros ca astăzi și chiar dacă fondurile ce s'ar da serviciului silvic ar fi duble sau triple ca cele ce i se acordă în prezent. După cum la opera negativă, care a provocat situația nemulțumitoare de acum, au colaborat toate straturile sociale, tot așa la opera de îndreptare a acestei stări de lucruri se impune să-și dea tributul de muncă, de energie și de sacrificii materiale toate categoriile sociale, pe de o parte ca un semn că înțelegem a ne îndeplini datoriile solidarității ce ne leagă de generațiile viitoare, pe de alta ca un sentiment de regret pentru greșelile ce am făcut, luîndu-ne obligația să începem a le corecta.

Intrucît cele mai multe defrişări le-au făcut agricultorii mici şi mari spre a-şi spori suprafeţele cultivabile, utilizînd îngrăşămintele vegetale acumulate de secole în păduri, întrucît agricultura îşi datoreşte recoltele sale deficitare de cîtva timp în bună parte diferitelor schimbări climaterice survenite în urma intereselor despăduririi, agricultorii de toate gradele vor fi cei d'întăiu colaboratori ai serviciului silvic pentru opera de reîmpădurire şi pentru cruţarea şi mai buna îngrijire a actualelor masive păduroase.

Cînd ştim că silvicultura germană este cea mai înaintată depe glob şi cînd cîntărim şi faptul că Germania n'are un pronunţat caracter agricol ca România, ne vom da mai bine sama de valoarea următoarelor cuvinte pronunţate de agronomul german Freytag, chemat de Guvernul român acum 40—45 ani să-şi dea părerea despre unele probleme, care priveau economia noastră agricolă.

O agricultură raţională nu se poate face, dacă nu se va restabili şi menţine o justă proporţie între păduri şi terenurile cultivabile; acest lucru constituie una din problemele cele mai grele ale economiei de stat, de care depinde prosperitatea şi buna stare a ţării. Doresc Regatului Român să poată şi să ştie să realizeze într'un timp cît mai scurt această problemă¹. Cuvintele înțelepte ale lui Freytag n'au avut ecou în timpul cînd au fost rostite, simţul de prevedere ne cam lipseşte nouă Romînilor, au trebuit să treacă peste noi dezastrele agricole de după războiu mai ales, pentru ca să începem să le dăm însemnătatea cuvenită.

Boppe, fost director al Şcolii de ape şi păduri dela Nancy (Franţa) spune într'o carte a sa: „pădurea face terenul cultivabil; cu cît un ţinut e mai sărac în păduri, cu atît e mai sărac şi din punct de vedere material; şi pe cît de lesne este a distruge, pe atît de greu este de a restabili pădurile cînd vor dispărea; cînd din neprevădere, omul a depăşit raportul ce trebuie să existe între pădure şi celelalte terenuri, producţiunea se micşorează, dezordini climaterice şi alte variaţii se ivesc şi se înmulţesc treptat.

Foloasele ce dau pădurile prin existenţa lor fac parte din cele ce nu sînt susceptibile a fi evaluate, căci ele purifică aerul, regulează climatul, favorizează căderea ploilor şi de rouă, menţine cursul regulat al izvoarelor, menţine stabilitatea pămîntului erozibil, opreşte surpările, alunecările şi pămînturile sburătoare, acţionează asupra opririi torenţilor, împiedică inundaţiile, opreşte acţiunea vînturilor.

În păduri omul găseşte un puternic şi folositor sprijin al slăbiciunii lui faţă de acţiunea devastatoare a naturii.

Din toate civilizaţiile, care au lucrat în detrimentul pădurilor, multe au dispărut odată cu ele şi nu exagerez, dacă spun că starea pădurilor unei localităţi constituie condiţia fertilităţii acelei localităţi, iar regiunile lipsite de păduri sînt deşerte.

¹ Din cursul de Istoricul pădurilor de N. Gh. Popovici.

În privința pădurilor să ne folosim de natura care repară, dar trebuie să avem groază, de natura care distruge. „În ziarele și revistele române, agricultorii cărturari tot mai des desbat legătura dintre agricultură și silvicultură, însă folosul acțiunii lor nu este destul de palpabil deoarece avem prea restrâns numărul ceteritorilor regulați ai articolelor economice, care în loc să fie în România câteva sute de mii, abia sînt cîteva mii.

În ziarul *Universul*, la pagina agricolă, scria de curînd un agronom referitor la seceta din Sudul Basarabiei: „seceta de care în anii din urmă s'a resimțit toată țara, aici a atins punctul culminant. Datorită ei, agricultori mari și mici s'au ruinat complect, și-au lichidat gospodăriile și mare parte din ei au pornit pe drumuri și țări străine pentru o bucată de pîne.

Din punct de vedere național mai ales, această stare de lucruri echivalează cu un mare pericol, pentru că unde lipsește pînea de toate zilele, germenul diferitelor molime sociale ia naștere și se dezvoltă.

Pentru preîntîmpinarea acestei secete cu urmările ei nenorocite, se impun pînă nu e prea tîrziu măsuri urgente de luptă și printre mijloacele cele mai eficace eu văd două și anume: împăduririle și schimbarea felului de cultură.

Împăduririle au fost începute cu succes de Ruși cu cîteva decenii în urmă. Se văd aproape lîngă fiecare sat urme de păduri de salcîm, care fiind distruse în timpul războiului au rămas în părăsire.

Ele trebuiesc refăcute și împădurite noi terenuri de coaste și rîpe, cărora nu li se poate da o altă întrebuintare. Aici ar fi rolul Camerelor Agricole cu concursul Casei Pădurilor“.

În Italia, acel om miraculos ca energie, ca muncă, ca putere de pătrundere a tuturilor chestiunilor, care ar avea vre-o influență pentru progresul și înălțarea țării sale, Mussolini, cu ocazia celui de al 4-lea concurs național al grîului s'a exprimat astfel relativ la nereușita complectă a programului grîului pe anul 1928 :

„Paguba cea mai mare a fost datorită secetei, care a bîntuit tot bazinul mediteranian din luna Maiu pînă în luna Septembrie.

Timp de 3 luni consecutive, nici o picătură de apă n'a căzut pe pămîntul italian. Cauzele secetei prelungite, care n'a fost întreruptă de precipitații atmosferice, afară de cîțiva cicloni pasageri, sînt datorite lipsei totale de păduri sau mai bine zis a pleșuveii lanțului nostru de munți Apenini.

Lipseasc marile păduri, care dau umbră răcoroasă, deunde se ridică curenții, care adunînd vaporii de apă din păturile superioare ale atmosferei, dau naștere ploilor. În așteptarea ca arborii plantați cu sutele de milioane să îndeplinească între altele și această funcțiune fundamentală atmosferică—și așteptarea va fi lungă și nu mai puțin de o jumătate de secol—trebuie să creem fără ezitare, instalații de irigații“ 1.

1 Ziarul *Universul* pe 1929, pag. agricolă.

Dar acela care în cele mai puține cuvinte a sintetizat cum agricultura are nevoie de sprijinul silviculturii, a fost Ferdinand I, Regele întregirii neamului, care la 1905 pe cînd era Principe Moștenitor, a rostit la o adunare a Societății „Progresul Silvic“ cuvintele memorabile: „cel ce pune toporul la tulpina unui arbore, pregătește o scîndură pentru scriul agriculturii“.

2) Industriașii și constructorii. Prin împrumutarea și deci scumpirea lemnului de lucru, o mulțime de meseriași, care-și cîștigau existența pe urma lucrării lemnului, astăzi sînt nevoiți să-și procure lemnul dela mari depărtări cu sacrificii, micșorîndu-se mult cîștigul lor, iar alții s'au apucat de alte îndeletniciri, mai puțin remunerătoare. Se citează în această privință ulucarii din regiunea de munte și dogarii din regiunea colinelor și cîmpiei.

Cu toate progresele și invențiile de a se înlocui lemnul cu metale, industriile cer din ce în ce cantități tot mai mari de lemn de lucru, punînd condițiuni tot mai grele în privința calității lemnului. La recepționarea traverselor de cale ferată, se refuză cantități însemnate deoarece nu îndeplinesc condițiile puse în caetele de sarcini ale căilor ferate. D. Inginer I. Ionescu profesor la Școala Politehnică s'a exprimat astfel în 1927 la un congres în București.

„Inginerii constructori și cei de căi de comunicație, urmăresc și apreciază progresele făcute în domeniul silviculturii, căci lemnul este și va fi totdeauna unul din materialele, cu care se ocupă știința și arta construcțiilor.

Din podurile roastre 90% sînt din lemn și numai restul de 10% din beton și fier. Dacă economia națională cere sporirea cantităților de acest material, tehnica cere și îmbunătățirea continuă a calităților, căci numai astfel lemnul va putea lupta cu materialele mai nouă, ca de exemplu betonul armat.

La 12 Decembre 1926 a apărut pentru prima oară în Germania, o ordonanță generală pentru construcțiile de lemn, prin care se cer condiții severe pentru a se asigura rezistența și durata lemnului. Satisfacerea unor asemenea condiții cere ca știința silvică să îndrumeze și să ajute natura pentru obținerea calităților necesare. Lemnul din țara noastră întrunește puține din aceste calități¹.

Aceste categorii sînt datorate să ajute cu toată convingerea pe profesioniștii pădurilor în eforturile ce depun de a înființa și crește păduri în scopul producerii unui procent de cel puțin 50% lemne de lucru de calitate primă.

3) Corpul didactic de toate gradele.

Mii de hectare de păduri se taie anual în România spre a se transforma în celuloză și celuloza în hîrtie. Cultura poporului prin cărți, reviste și ziare n'ar fi putut ajunge la progresul de astăzi fără mari sacrificii în avutul păduros al țării; multe din aceste păduri tăiate ras au rămas neplantate din diferite împrejurări.

1 Rev. Păd., Nr. 7, anul 39.

Corpul puternic al răspînditorilor de lumină dela modești învățători până la savanții Universităților și Academiei, la cel mai neînsemnat apel va fi cel mai înțelegător al problemei forestiere, în special pentru necesitatea operei de reîmpădurire a munților și colinelor.

Iată părerea în această însemnată chestiune a d-lui profesor Bungețeanu dela Academia de Inalte Studii Comerciale și Industriale :

„După ce am sădit în sufletul studenților conștiința silvică și de jertfă n'am uitat să le arăt și cel mai mare bine pe care îl aduc pădurile. Pădurile aduc umbră fizică dar aduc și lumină, civilizație. Ele ne dau lemnul din care facem celuloză și pastă mecanică, din care facem hîrtia de scris și de tipar cu care se luminează lumea.

Dacă este o criză de care trebuie să ne temem este criza bradului care înseamnă lipsa de lumină. Celuloza se poate transforma în nitroceluloză. Nu putem să facem un gest pentru apărarea noastră fără armament, care este tot în funcțiune de lemn. Toată apărarea noastră este în funcțiune de lemn, de celuloză, de păduri. Iată prin urmare această contribuție considerabilă pe care o aduc pădurile în viața unui popor : lumină, liniște, formarea unei conștiințe publice în interior, iar în afară rezistența în caz de războiu“ 1.

4) Literații, ziaristii și artiștii. Categoriile acestea deși destul de restrînse, însă fiind dotate cu talentul de a înțelege mai bine firele misterioase, care leagă pe om de pădure și care prin operele lor ne arată cît de mult poate fi înrîurită în bine viața noastră sufletească în apropierea unor păduri pe întinderi respectabile, de vîrste mari și bine îngrijite, pot contribui mult în a pregăti o concepție de viață care să fie mai ocrotitoare pentru păduri decît a fost concepția prea materialistă și egoistă care ne-a călăuzit până în prezent.

5) Oamenii politici. Toate dezideratele categoriilor de care am vorbit mai înainte și toate moțiunile din congresele anuale ale profesioniștilor pădurii, nu se vor putea traduce în realitate dacă oamenii cu puterea realizărilor practice, nu se vor convinge de importanța problemelor forestiere și nu se vor hotărî ca prin orice sacrificii să le traducă în practică fie legiferîndu-le, fie impunînd aplicarea lor direct pe cale administrativă.

Oamenii politici sînt datori să prevadă cu mult timp înainte proporția dezastrelor ce sînt inevitabile cînd raportul dintre pădure și restul suprafeței țării este răsturnat în detrimentul pădurii, deoarece pădurea nu se poate improviza în cîțiva ani, ci zeci de ani și chiar un secol este necesar uneori spre a repara ceia ce din ușurință s'a distrus.

Oamenii politici romîni sînt obligați să știe ce pagube și ce

1 Revista Pădurilor, No. 7, anul 39.

sărăcie s'a adus populațiilor respective prin despădurirea din trecut a munților Pirinei, Apenini, parte din Alpi etc.

Dinșii nu trebuie să considere numai ca o figură retorică celebrul strigăt de alarmă rostit de marele Colbert în parlamentul francez în secolul al 17-lea: „La France pėrira un jour faute de bois“.

Cu 2-3 veacuri înapoi ar fi fost mai greu de prevăzut ce dezastre aduce despădurirea, dar astăzi în secolul XX când sînt atitea exemple în diferite părți ale globului, nu mai este permis să ignorăm răul împrușinării peste măsură a pădurilor.

Chateaubriand la 1827 în camera franceză, întors dintr-o lungă călătorie s'a exprimat astfel cu ocazia discuției la o lege silvică:

„Eu pot spune domnilor, ce înseamnă prezența sau dispariția pădurilor, eu care am văzut noul continent unde natura este plină de viață, iar în deșerturile nesfîrșite ale Arabiei creațiunea pare că-și dă sfîrșitul“.

Un alt deputat francez tot la 1827 în expunerea de motive a unei legi silvice a formulat gîndirea următoare:

„Conservarea pădurilor, care constituie unul din cele mai însemnate interese ale societății, trebuie să formeze cea mai însemnată datorie de guvernămînt căci toate trebuințele vieții se leagă de conservarea pădurilor. Pădurea este un „ce“ indispensabil individului, țării și ea este o binefacere a naturii“¹.

Profesorul Nicolae Popovici are în cursul său de Istoria pădurilor unele fraze care merită să fie repetate și aici: „Cînd ne gîndim la numeroșii ani ce trebuie să viețuiască un arbore spre a căpăta un trunchiu propriu pentru întrebuințare, nu putem să nu ne dăm sama că pădurea constituie exemplul cel mai viu al lanțului ce leagă generațiile în acțiunile lor către progres și către un traiu mai bun. În pădure, în existența ei, în buna ei îngrijire, în raționarea ei exploatare, se oglindește spiritul de prevedere, care va avea ca o generație să fie binecuvîntată de cei ce vin după ea. Pădurea învederează mai mult ca orice progresul unei națiuni și convingerea ce are națiunea despre viitorul ei“.

Pentru cîrmuitoarii de diferite grade și pentru oamenii politici merită a fi citate și cuvintele rostite la un congres de d. inginer Gh. Nicolau, sub-Director la Școala Politehnică din București. „Desigur nu pot afirma că s'a urmărit cu intenție o politică de devastare. Am lăsat însă la o parte orice intervenție administrativă în vederea reglementării exploatării și a protecției pădurilor fiind tîrșiți de faimoasa formulă a individualismului economic „laisser-faire, laisser-passer“ și îngăduind un abuz de folosire al dreptului de proprietate forestieră individuală.

Exemplul cu pădurea este clasic; proprietarul are interes s'o tae, în timp ce națiunea are interes s'o conserve.

¹ N. Gh. Popovici, Cursul de Istoria pădurilor.

Din cauza despăduririlor caracterul apelor noastre a devenit torențial, debitul lor neregulat. Regimul apelor fiind compromis, soluționarea problemelor de navigație, canalizare, irigație, captare de energie hidrolică va întâmpina grave dificultăți.

Cred că nu mergem prea departe, dacă spunem că împotmolirea gurilor Dunării ca și nenorocirile inundațiilor sint în bună parte răsplata devastării pădurilor noastre.

Am citit că Michel Angelo după ce a lucrat 22 de luni în șir la bolta capelei sextine căpătase infirmitatea de a ține privirea în sus, așa că nu se mai putea uita drept înaintea lui, nici la stînga nici la dreapta. Același lucru ni s'a întâmplat și nouă tot privind cătră individualismul economic fără să băgăm de samă că ne-am abătut pe marginea unei prăpăstii, în care am putea cădea la fie ce moment. Domnilor a sosit de mult momentul ca să nu mai privim domeniul forestier al țării numai din punct de vedere al nevoilor actuale de material lemnos.

Domeniul forestier trebuie privit mai ales din punct de vedere *al funcțiunii sale sociale*, în legătură cu prosperitatea și cu posibilitatea navigației, a irigației și a captării izvoarelor de energie.

Exploatarea masivului forestier nu poate avea un caracter pur comercial și de rentabilitate.

Dreptul de proprietate nu poate sta în calea realizărilor sociale; după cum acest drept nu îngăduie proprietarului să-și dea foc casei fiindcă pune în pericol viața vecinilor, tot astfel el nu poate îngădui devastarea fiindcă duce la dezastru o țară întreagă¹.

Intrucît Romîni culți privesc continuu cătră Franța, imitînd în multe privințe producțiunile și gesturile geniului francez, dorim parlamentarilor romîni să imite pe colegii lor francezi care de curînd s'au constituit într'un grup forestier subt președinția d. Robert Sérot. Grupul numără aproape 140 de aderenți, care s'au împărțit în secțiuni însărcinate cu studiul următoarelor chestiuni:

Lupta în contra despăduririi, împădurirea, comerțul și industria lemnului și personalului forestier 2.

Și Franța nu are un caracter atît de pronunțat agricol ca Romînia și are deja un procent de 19% păduri bine cultivate și îngrijite și rațional exploatate.

Aceasta fiind situația, avem multă speranță că oamenii politici romîni vor primi mai cu simpatie ca în trecut sforțările Serv. silvic în favoarea economiei forestiere, sforțări care nu-și au explicația numai în amorul profesional ci într'un îmbold patriotic bazat pe cunoașterea de aproape a realităților, care ne îndeamnă să dăm alarma.

Îmboldul ni-l dă de multe ori chiar organele de stat cele mai înalte, astfel d. profesor Busuiocescu pe cînd era sub-secretar

1 Rev. Păd., Nr. 7, anul 39.

2 Rev. Păd., Nr. 12, anul 40

de stat la Ministerul de Domenii în 1927 a găsit de datoria sa ca în numele aceluia Minister să adreseze inginerilor silvici și următoarele cuvinte:

„Sintetizi chemați a fi depozitarii uneia din cele mai frumoase și însemnate ramuri ale bogăției noastre naționale. Talantul ce vi s'a încredințat nu trebuiește ascuns în pământ, ci trebuiește înmulțit.

Sintetizi chemați a fi îndrumători pricepuți în domeniul forestier. Este deci necesar ca prin sfaturi, prin conferințe științifice și populare, prin publicațiuni scrise pe înțelesul tuturilor, prin expoziții, acordări de premii, prin înființare de pepeniere silvice numeroase, să deșteptați un interes viu pentru păstrarea și dezvoltarea pădurilor.

Atunci și săteanul nostru, care din nefericire astăzi înțelege prea puțin rostul și însemnătatea pădurilor, vă va asculta și va înceta a mai cere continuu defrișări de păduri; mai mult vor cere ei înșiși sprijinul dv. în plantarea de păduri pe terenurile lor improductive sau puțin productive.

În chipul acesta, opinia publică va fi luminată și vă va înțelege mai bine, iar multele greutăți pe care dv. le întâmpinați în îndeplinirea datoriei dv. nu vor mai exista, în tot cazul vor fi simțitor împuținată. În acest chip veți contribui la întărirea și înălțarea poporului nostru“ 1.

Fiind pe deplin lămurii asupra imperativului ca toate categoriile sociale și în special cele de care am vorbit mai înainte să-și dea obolul moral și material în scopul promovării economiei noastre forestiere, care din punct de vedere practic, constă în sporirea suprafeței păduroase până la 25% cel puțin din suprafața țării, precum și în cultivarea și îngrijirea pădurilor conform cu regulile științei se pune acum întrebarea în ce mod se cere această colaborare și prin ce mijloace ne-am putea îndruma spre atingerea acestui țel.

Vom enumera numai căi de urmat, care pot fi realizabile generației de azi și generației care ne va succede, fără prea mari sacrificii.

1 Revizuirea exproprierilor făcute din păduri pentru islazuri, inclusiv comasarea islazurilor.

Nu cerem să se micșoreze cu nimic suprafața expropriată cu toate formele legale ci numai în schimbul unor suprafețe egale retrocedarea către proprietarii expropriați a islazurilor situate pe terenuri în pantă pronunțată, terenuri care dacă n'au fost deja erozive și surpătoare sau dacă n'au început să se surpe dela expropriere până acum, există toate indiciile că peste un deceniu, cel mult două, vor deveni nu numai improprie pentru islaz, dar chiar dăunătoare interesului general prin faptul că terenuri imense vor rămâne fără nici o producție, ba ceva mai mult vor spori pericolele inundațiilor.

Această revizuire se poate face pe cale administrativă de către Comisiuni compuse din un delegat al ser. silvic, unul al serv. agricol și primarul comunei respective, stabilind islazurile care necesită a fi retrocedate proprietarilor expropriați precum și terenurile păduroase sau poeni cu inclinare mică sau șese de suprafață egală, care să se afecteze pentru islaz.

Măsura luată de Ministerul de Domenii în Decembrie 1928, de a se opri exploatarea pădurii pe islazuri până la întocmirea studiilor sau amenajamentelor silvico-pastorale, nu rezolvă problema în întregime, deoarece pe de o parte pe majoritatea islazurilor din păduri, s'a ridicat deja materialul lemnos, iar pe de alta pe islazurile situate pe coastă repede dacă se opresc arbori prea mulți pentru protecția islazului, folosul islazului e prea neînsemnat. Această revizuire n'ar necesita altă cheltuială decît măsurătoarea definitivă de către eadastru a suprafețelor ce se schimbă. Cu această ocaziune se pot face și comasări de islazuri, foarte folositoare atât pentru comune cât și pentru conservarea pădurilor. Dacă o comună are islaz în 5—10 puncte sau mai multe în aceeași pădure, dacă aceste islazuri au drumuri de legătură între ele, drumuri la sate și drumuri la adăpători și cum aceste drumuri însumînd sute de km. nu se pot nici odată împrejmui, este ușor de înțeles ce viitor mai pot avea pădurile care sînt străbătute de vite în toate părțile mai ales pe timpul marilor călduri ale verei și pe timpul secetei și cu paza prin copii, cum se întîmplă de obicei.

Comasarea islazurilor în puncte mai puține și pela marginea pădurilor nu în interiorul lor, ar aduce foloase incalculabile economiei forestiere și însăși populației care și-ar împuțina conflictele cu organele silvice și ar trage un profit mai mare dela un islaz mai apropiat de comună și unde vitele se pot păzi mai ușor.

2) Să se execute art. 14 din legea de reformă agrară unde se specifică că „bălțile și albia riurilor, pămîntul des inundabil, mocirlos, neproductiv, rîpele pot fi expropriate în întregime, fără considerare de întindere, pentru a fi drenate, secate sau împădurite de comună sau de stat“. După ce s'au făcut atîtea exproprieri din păduri pentru creiere de islazuri în folosul sătenilor, a venit timpul să ne gîndim și la compensația, pe care legiuitorul a prezăcut-o, expropriind acele terenuri din care majoritatea, este indiscutabil, ar avea destinația să fie puse în valoare prin împădurire.

După o statistică oficială din 1925 avem în țară 5.118.456 ha. terenuri necultivabile în sensul de neproductive, de asemenea după evaluările sub realitate ale specialiștilor mai sînt cel puțin 1.500.000 ha. terenuri neproductive între suprafețele trecute în statistică ca finețe, islazuri și arabile, negreșit de cea mai rea calitate, menite ca în scurt timp să nu mai producă nimic.

Din terenurile neproductive însumînd în total 6.618.456 ha. dacă s'ar expropria și destina împăduririi numai circa 22% din acest total, s'ar aduna 1.439.374 ha. cu care s'ar putea completa

cota de 25% din teritoriul țării cu păduri, după cum se va vedea mai departe.

Exproprierea acelor suprafețe n'ar costa prea mult avînd în vedere că valoarea unor asemenea terenuri neproductive este minimă.

3) O intensă campanie de împădurire a parchetelor exploatare în trecut și neregenerate, a poenilor și golurile din păduri precum și a terenurilor neproductive sau puțin productive pentru alte culturi decît cea forestieră.

După datele ce avem la îndemînă, urmează că ar trebui împădurite următoarele suprafețe:

Din poeni și din goluri de munți:	130.000 hectare
„ păduri tăiate și neregenerate minimum	70.000 „
„ goluri mici și rariști socotite 30% din	
întinderea trecută în statistică ca păduroasă, în	
realitate neproductivă.	1.734.188 „
Din suprafața erozivă, rîpoasă surpătoare,	
prundișuri, etc. ce s'ar putea expropria: . . .	1.439.372 „
Total de împădurit.	3.373.560 „

Intrucît în suprafața ce mai avem păduroasă intră și cele 70.000 ha. exploatare și neregenerate, rezultă că astăzi suprafața net păduroasă este de 4.046.440—70.000 ha.=3.976.440 ha.

Adunînd această suprafață net păduroasă, cu cele 3.373.560 ha. propuse pentru împăduriri, obținem tocmai 7.350.000 ha. adică 25% din teritoriul țării cît arată oamenii de știință că i-ar trebui Romîniei să aibă cultivat cu păduri.

Împărțind suprafața de 3.373.560 ha. prin 60 ani, un timp destul de potrivit pentru a nu se obiecta că am ieșit din marginile posibilităților, ar reveni de împădurit anual 56.226 ha. o suprafață respectabilă. Socotind în mijlociu 2.500 lei ha. de împădurire inclusiv lucrări de întreținere, rezultă ca necesară cheltuiala de 140.565.000 lei.

Această sumă nu este prea greu de realizat dacă ne gîndim că pentru obținerea ei vor trebui să colaboreze pe lîngă stat, toți proprietarii de păduri mari și mici precum și o mare parte dintre exploatare.

Statul va contribui prin Ad-ția Casei Pădurilor și prin Camerele Agricole.

O cotă de 15—20% din suprafața de împădurit se poate face cu cheltuială mai mică decît 2.500 lei hectarul, deoarece micii proprietari de terenuri destinate împăduririi, vor munci ei înșiși costîndu-i numai pueții sau semințele, care dacă se procură dela stat, costă foarte puțin sau nimic.

4) Propaganda forestieră.

Deși suprafața de împădurit anual 56.220 ha. nu e prea mare, nici cheltuiala de 140.565.000 lei, însă cu puținul interes pe care opinia publică și chiar autoritățile de stat l-au manifestat pînă acum față de această operă, este sigur că proiectul ar rămîne numai pe hîrtie.

Pentru traducerea lui în practică este nevoie de un avînt al întregii suflări romînești în frunte cu toate instituțiile de stat, cu presa și cu pătura cultă, în care locul de onoare îl dăm corpului didactic de toate gradele.

Dacă s'ar generaliza serbarea sădirii arborilor la toate școalele din țară și dacă am socoti numai la 300.000 numărul anual al participanților, plantînd fiecare numai cîte 50 puieți, s'ar putea numai în acest mod împăduri aproape 4000 hectare anual și cu puțină cheltuială.

Dar folosul cel mare ar fi cel educativ, ar fi acela că majoritatea acestor participanți ar deveni la rîndul lor răspînditorii în popor ai dragostei de pădure și ai necesității imperioase ca să fie extinse împăduririle în folosul țării și în al lor personal. Ar fi folosul că s'ar dezvolta în popor simțul solidarității sociale care și prin pădure leagă într'o țesătură strînsă de interese vitale generațiile între ele.

Iată ce a găsit d. T. Ionescu-Pășcani scris într'o carte franceză intitulată „Autour de l'éducation populaire“ unde se vorbește de asociațiile școlare forestiere. Inițiatorii acestei asociații sînt un învățător din Jura și un inspector școlar primar.

Dela apariția primei asociații de acest fel la Avignon în 1899, se mai înființează peste 200 ale asociații în Jura și alte multe localități. Asociația școală lucrînd pentru reconstituirea pădurilor, procură copilăriei rurale o lecție minunată de intuiție și o binefacere pentru regiunile muntoase.

Avantajele aduse de aceste asociații sînt imense.

Se utilizează o muncă ce ar rămîne sterilă; cu o cheltuială neînsemnată se asigură o rentă, iar pe deasupra tutulor se înrădăcinează firesc și adînc în sufletul săteanului iubirea și respectul de pădure, sentimente ce nu se obțin cu legi drastice.

Până la 1906 se plantase peste 100.000 arbori numai într'o regiune. De mai bine de 15 ani s'a introdus serbarea pomilor după modelul din Italia și Statele-Unite.

Autoritățile școlare și altele încurajează și îndrumază asemenea opere. Societățile de Agricultură și altele încă le încurajează împărțind premii, medalii etc. Influența acestei mărețe opere s'a întins dela școală la particulari astfel că părinții au luat pildă dela copiii lor școlari.

În comunele unde funcționează asemenea asociații, particularii și-au plantat locurile sterpe, iar legătura dintre școală și familie s'a strîns tot mai mult; școlarii lucrînd cu plăcere pentru interesele unei colectivități, primesc cea mai elocventă lecție de solidaritate socială.

Presa ajută și ea publicînd dările de seamă și scoțînd în relief măreția operei de prevedere socială ¹.

Pentru ca pătura conducătoare să nu mai crească în indife-

¹ Economia forestieră, Anul III, Nr. 1—3 din 1921.

rentismul de până acum față de economia forestieră, indiferențismul căruia i se datorește în bună parte starea precară actuală a pădurilor, este de dorit ca în școlile secundare să se introducă în programa ultimelor clase un număr oarecare de lecțiuni pentru inițierea elevilor în cunoștințele generale relative la păduri.

Dacă în anul 1910 când încă nu erau atât de evidente pentru România dezastrele despăduririlor, nici marea însemnătate a pădurilor pentru agricultură și pentru bună starea populației, marele Spiru Haret introdusese în cl. V-a reală la unele licee 16 ore pentru silvicultură, astăzi găsim de cuviință nu numai că acel număr de ore ar trebui sporit dar că ar trebui generalizate în toate școlile secundare.

Până la reglementarea acestor lecțiuni, pentru a se cultiva spiritul public în sensul formării unei conștiințe forestiere în popor, ar fi foarte util să se țină de profesioniștii silvici și de câtră alți cunoscători ai chestiunilor forestiere, conferințe atât pentru școlari cât și pentru public, să se organizeze excursiuni ale școlilor la diverse păduri, să se introducă în toate bibliotecile școlare și publice cărțile de popularizare ale problemelor forestiere etc. Pentru sădirea iubirii de pădure în mod neperitor în sufletul populației, ar ajuta mai mult ca ori ce alt mijloc de propagandă prin cursuri și conferințe o literatură care să-și culeagă subiectele și materialele de tratat din lumea codrilor și din lumea tuturor ce trăiesc legați de pădure.

În această privință deși se zice că codrul este frate cu românul, în afară de baladele și doinele populare, în afară de rare pasagii prin unele nuvele și romane, în afară de unele rare poezii, sau strofe de poezii, în literatura română nu avem nici o lucrare mai întinsă, care descriind viața de pădure să strecoare pe nesimțite în sufletul cetitorului pe lângă fiorul artei și un sentiment de admirație pentru această măreață podoabă a naturii și pentru viața omului, care și-a legat soarta sa de existența pădurii.

N'am auzit că germanul ar avea o zicătoare, la fel cu a noastră, că ar fi frate și el cu pădurea, însă știm că în țările germane literatura, care s'a inspirat dela pădure și care a creat în sufletul populației un cult pentru pădure, numără mii de volume nuvele, romane, poezii, piese de teatru, descrieri de călătorie, povestiri vânătoarești etc.

Literatura franceză e mult mai săracă în această privință, totuși se găsesc și acolo opere minunate, de exemplu volumele scriitorului André Théuriet, care și-a trăit mare parte din viață în cercul silviculturilor și al lumii forestiere franceze. Caracteristice ca fiind inspirate din viața silvică sînt volumele: „Contes forestières“ 2 volume, „Soule bois“, romanul „La Reine des forêts“ etc.

În limba română printre puținele pagini literare inspirate din frumusețile precum și din jalea codrilor se menționează acelea ale lui Eminescu, Carmen Sylva, Vlahuță etc.

Nu este suficient să cheltuim energie și bani, în măsură în-

zecită până acum spre a mări în întindere și în calitate domeniul păduros spre folosul generațiilor viitoare, ci concomitent cu acestea, este nevoie de o activitate care să conducă exploatarea păduroasă în folosul Romînilor, determinînd fructificarea în majoritate a capitalurilor indigene și întrebunînd atît pentru lucrările manuale cît și cele intelectuale, în majoritate munca romînească, nu ca astăzi cînd după socoteala d-lui inspector silvic fost deputat M. P. Florescu, peste 90% din capitalurile investite în exploatarea forestieră sînt străine, munca de conducere se găsește cam în aceeași proporție și numai munca manuală se află mai bine reprezentată prin muncitorii romîni.

Economia forestieră ca orice ramură economică la noi nu se poate dispensa de capitalul străin și în mică măsură și de muncă intelectuală străină, dar de aici până la starea de lucruri actuală este o mare distanță, care trebuie modificată în favoarea noastră.

Un patriot luminat ca profesorul I. Simionescu, membru al Academiei, iată ce reflecții face la adresa uneia din cele mai mari societăți forestiere din țară.

„Administrația societății forestiere?, ce-i pasă ei de monumente istorice, de sufletul locuitorilor de alt neam decît acelor al directorilor străini sau înstrăinați? Rostul ei este să pleșuvească munții, să dea drumul butucilor pe apă canalizată, să adune la gura rîului stive cît casele de înalte, să schimbe butucii în scînduri și... să le trimită peste graniță cu preț cît mai mare.

Incolo nu se interesează de nimic. Varsă la stat partea ce îi se cere pentru împădurirea care nu se face, iar cînd munții vor rămîne numai stînci, arse, ca în Vrancea ori în Dorna, societatea va părăsi instalațiile amortizate poate în primul an de funcționare și se va muta în alt colț neexploatat din țară, lăsînd și acolo pete de pecingine pe munții odată perie deasă de brazi.

Și în societatea omenească se întîlnesc fenomene la fel cu acelea din biologie. Sînt omizi călătoare care-și mută din loc în loc acțiunea lor devastatoare schimbînd frunzișul codrilor în o grămadă de vreascuri uscate“ 1. Insuși Patriarhul țării acum 4 ani a dat alarma în Senat arătînd jafurile și abuzurile societăților de exploatare dela izvoarele Mureșului și ale Oltului.

Geograful și profesorul S. Mehedinți propune pentru cruțarea pădurilor, nu atît înlăturarea topoarelor din pădure, ci mai mult a *cozilor de topor*, aruncînd o șarjă asupra acelor dintre oamenii politici, care pentru interese egoiste, se pun în solda străinilor, slujindu-i contra intereselor neamului nostru.

Fără naționalizarea în majoritate a exploatarea forestieră, lucrare care incumbă generației noastre în special, nu ne putem achita complet de îndatoririle poruncitoare ale solidarității bine înțelese față de generațiile viitoare, care sînt drept să moștenească dela generația actuală nu numai o țară întregită ci și un suflet

românesc sprijinit în năzuințele și idealurile sale pe mijloace economice puternice,—și unul din aceste mijloace este și bogăția forestieră.

Cu drept cuvânt d. Ioan G. Duca, vorbind despre păduri arată că ele nu mai trebuiesc privite numai din punctul de vedere al conservării ci și din punctul de vedere mai larg al intereselor sociale și în special al dezvoltării vieții rurale din regiunile muntoase, căci precum pământul are o funcțiune socială de îndeplinit, tot astfel au și pădurile o mare funcțiune socială de îndeplinit fiind necesar a se armoniza nevoile unei bune gospodării forestiere cu posibilitățile de traiu ale miilor de țărani, care vețuesc în jurul codrilor noștri ¹.

Concluzii. Din expunerea de mai sus cetitorul s'a convins cred, că pădurile în economia naturii și în economia țării noastre au un rol prea important pentru ca problemele silvice să continue și în viitor a interesa numai pe profesioniștii silvici și pe câțiva publiciști și oameni de stat.

Silvicultorii în calitate de cărturari ai codrilor și de misionari ai naturii, cum în mod măgulitor i-a caracterizat un publicist, animator în chestiunile culturale, își vor face datoria să răspîndească cunoștințele despre pădure în opinia publică și să lucreze pentru formarea unei conștiințe forestiere în poporul român, atât cît vor putea cu restrînsele lor puteri; rămîne ca ei să fie înțeleși, încurajați și ajutați de toate păturile sociale, în fruntea cu pătura conducătoare a societății românești.

Ioan P. Diaconescu

¹ Economia forestieră, anul II, Nr. 9—10 din 1920.

Introducerea Naturalismului în Moldova și Gheorghe Asaki¹

La 1829 — adică acum exact o sută de ani — mai mulți medici din Iași, între care d-rii I. Cihac, M. de Zotta, Basile Bürger, I. Ilasciuc, etc., hotărăsc să înființeze o *Casă de Cetire* spre a-și procura în comun un oarecare număr de reviste medicale și de alte periodice, în mare majoritate germane, și la 11 Ianuar 1830 se redactează și înaintează ocîrmuirii spre aprobare actul de constituire a cercului pe care actul îl numește „*Jassyer medizinischer Leserverein*“. Ce lucru poate părea mai modest, mai lipsit de ambiție decît această alcătuire a cîtorva cotizanți care plăteau în comun abonamentele mai multor reviste de specialitate, reviste ce seoseau pe adresa d-rului Cihac și erau împărțite de acest medic membrilor la cerere? ² Și totuși alcătuirea de care este vorba constituie nucleul primei mișcări filosofice ce s'a născut în Principate, a unei mișcări ce însemnă primul strat de cultură filosofică a romînilor dela răsărit și sud de Carpați, ³ a unei mișcări de caracter — în conformitate cu moda de pe atunci — eminentemente naturaliste.

¹ Articolul de față este un rezumat al unei părți dintr'o lucrare, în preparație, ce se va intitula *O sută de ani de naturalism în Romînia*.

² Pentru curiozitate, reproducem din N. A. Bogdan, *Societatea Medico-Naturalistă și Muzeul Istorico-Natural din Iași*, p. 4—5, lista periodicilor la care Casa de Cetire a fost abonată pe 1830: *Hufeland's Journal für praktische Heilkunde, Salzburger mediz. chirurg. Zeitung, Repertorium der gesammten deutschen med. chir. Journalistik von Dr. Kleinert, La Clinique, Magazin für Pharmacie u. die dahin einschlagenden Wissenschaften von Dr. Geiger, Magazin der ausländische Litteratur der gesammten Heilkunde und arbeiten des ärzlichen Vereins zu Hamburg herausgegeben von Dr. Guson Julius, Heidelberger Klinische Annalen, Rust-Magazin der gesammten Heilkunde*, precum și *Mussartion oder Zeitchrift für die elegante Welt, Neues Bildwerk oder Karlsruher Unterhaltungsblatt, Das Ausland, Landwirtschaftliche Zeitung oder der Landwirth u. Hauswirth herausgegeben von G. Schnee*.

³ Nu uităm că în Transilvania, o societate romînească filosofică a luat ființă deja în ultimul sfert al secolului al XIX-lea, lucru ce dovedește că, la acea epocă, romîinii ardeleni nu erau străini de mișcărilor de idei din Europa.

Iată în ce împrejurări curioase ia ființă toată această mișcare. Casa de cetire a d-rului Cihac funcționează în chip regulat timp de aproape trei ani, adică până în miezul anului 1832, când inițiatorii se gîndesc, sub presiunea nevoilor profesionale, să-i lărgească baza de activitate și s'o transforme într'o veritabilă asociație de aparare a intereselor medicilor din Principate. Se știe, în special, că în veacul al XVIII-lea și începutul veacului al XIX-lea empiricii făceau mari ravagii în țările noastre, că practica medicinei era absolut liberă și necontrolată, că orișicine se improviza *doftor* sau *spîter*, bunăvoința și lăcomia de cîștig înlocuind competența, că epidemiile se țineau lanț, și că prestigiul medicinei trebuia să fie veșnic știrbit de practicile vinovate a atîtor nechemați.

Era deci firesc ca medicii diplomați să se grupeze spre a stîrpi empirismul atît de primejdios și de dăunător, și la fundarea a unei atare grupări se gîndesc medicii ieșeni la 1832. Cui însă trebuie să-i atribuim prima idee a asociației? Mărturisim că ezitarea este posibilă. Căci dacă istoria reține modul exact, pe baza tradiției orale și a amintirilor scrise, în care, mai târziu, a luat naștere ideea „Junimii” în mijlocul unei conversații nocturne pe ulițele Iașului între Vasile Pogor și Titu Maiorescu, și merge până a cunoaște controversa umoristică avînd ca obiect finarul în dreptul căruia a țîșnit „geniala” idee, istoria este mută în ce privește prima idee a înființării Societății de Medici și Naturaliști din Iași¹. Ideia asociației de la 1832 se datorește, fără îndoială, tot unei conversații între d-nii Zotta și Cihac; cînd, cum și unde a avut loc această conversație, care dintre cei doi medici a sugerat celuiilalt ideea, iată un fapt care nu ne-a fost păstrat de tradiție sau de memorii, ceiace dovedește încă odată că oamenii de știință au mai puțin cultul amintirilor decît literații. Desigur, d-rul de Zotta este acela care a devenit apoi președintele societății, pe cînd d-rul Cihac a luat în primire funcția de prim-secretar; dar asta nu însemnă numai decît că prin asta i se acorda lui de Zotta o întăetate în ce privește inițiativa grupării, ci poate mai curînd că se lua în considerație situația sa preeminentă în ierarhia medicilor (d-rul de Zotta fiind promedic al Moldovei, adică, cum am zice astăzi cu un termen echivalent, director al serviciului sanitar), cu atît mai mult cu cît după retragerea foarte timpurie a d-rului de Zotta, alte personalități și nu D-rul Cihac iau preșidenția rînd pe rînd, pe cînd acesta, cu toată modestia, ocupă locuri secundare pînă la 1844, cînd se retrage definitiv. Desigur iarăși, D-rul de Zotta se declară singur fondator—fără a cita și pe Cihac—într'o scrisoare de demisie adresată generalului Kisseleff¹ și din care extragem următorul pasagi: „...la diminution sensible des Empiriques, les instructions

¹ Documentul se află în posesia d-lui Sever de Zotta, distins genealogist și arheolog, al cărui bunic a fost fratele d-rului M. de Zotta.

transmises aux Médecins des Districts, l'analyse systématique des eaux minérales du pays, fait (sic) d'après les ordres expres de Votre Excellence, le projet d'une organisation définitive de l'état médicinal (sic), et en particulier de ce qui concerne la vaccine, et finalement (sic) l'établissement d'une société médico-littéraire, sont autant de preuves du zèle constant que j'ai consacré en faveur de l'art en Moldavie"... Pe cînd de Zotta își atribue exclusiv paternitatea la crearea Societății, „medico-literare“ (de Medici și Naturaliști), Cihac, într'o scrisoare de la 1888 în care vorbește de întemeierea societății, nu uită să pomenească numele lui Zotta; el scrie: „Din comunicările dv. văd cum că actualii membri ai Societății de Medici și Naturaliști, fundată de mine și d. dr. de Zotta în anul 1833, ar dori să transforme atît numele cît și statutele acestei societăți, pentru a părăsi uitării pe fondatori“. Deosebirea aceasta de limbaj nu constituie nici ea un element hotărîtor, scrisoarea citată a lui Cihac fiind menită să reamintească membrilor societății dela 1888 modul exact al formării instituției și să pue lucrurile la punct, pe cînd scrisoarea d-rului de Zotta cătră Kisseleff era destinată să servească de bază pentru alcătuirea unui certificat din partea ocîrmuirii în momentul plecării lui Zotta, certificat care trebuia să enumere toate serviciile aduse de protomedicul demisionar, fără citarea altor persoane.

Chestia rămîne deci neelucidată. Orice ar fi, proiectul înființării grupării medicale este fructul sforțării ambilor barbați, iar societatea, astăzi venerabilă centenară aproape, a ținut întotdeauna ca numele celor doi cărturari să fie indisolubil unite, în timp ce primele statute (29 Iunie 1833) poartă mențiunea următoare în capul lor: „§ 1.—Doctorii din Eși îndemnați de doctorii de Zotta și Cihac s'au întrunit cu scopos de a întemei o soșietate...“. Să respectăm această dorință constantă și să nu stăruim mai mult într'o desperechere care ne-ar duce la o discuție a cărei interes este, de altminteri, de ordin cu totul secundar. Iar trecînd peste acest punct, avem să întilnim o altă problemă de primă importanță și să asistăm la o veritabilă lovitură de teatru.

În urma discuțiilor urmate, medicii eșeni, la 27 Decembre 1832, adresează o cerere generalului Mirkowitz 1, iscălită de Zotta, Cihac, Bürger, Ilasciuc, Kristodulos, Certz, Viola și Sakellari, și anexează acestei petiții în vederea înființării unei societăți, un proiect de statute a cărei traducere din limba franceză d. N. A. Bogdan a găsit-o în niște acte vechi din Arhiva Statului din Iași 2, intitulată după cum urmează: *Arătare pentru așezarea unei soșietăți doftoricească Moldo-Romanika, întovărășită de o însemnare ghegeneralnică de temeurile iei, proectarisite de doftorii*

1 Vice-Gubernator al Moldovei.

2 În societatea medico-naturalistă și muzeul Istorico-Natural din Iași, p. 6.

Zotta și Cihac, doftori în medișină și herurgie. Iar la capitolul scopurilor, traducerea arată că țintele societății ar fi următoarele: „A) de a îmbunătăți sistima doftoricească în prințipaturi prin organizarea unui așezământ medico-hirurgicesc și obstetric și prin un regulament de a micșura și a împraștia katahrisurile așa adese în această țară, atit în medișină cit și în spișerie.

„B), de a urma mersul și înaintarea știinților medicale și a contribuarisi cit se poate:

„1) așezînd comunicație între doftorii țării prin cumparare cărților și înscrisurilor periodicești asupra literaturii străine, doftorii și istorii naturalnice;

„2) prin adunarea literală a mădularilor soțietății care se vor comunicarisi împreună în pricine grele de boală, care vor fi chemați a tratarisi și tot ce va fi vrednic de însemnat în istoria naturalnică;

„3) prin publicație în țară străină de broșuri atingătoare de observațiile interesatoare care vor fi făcute asupra doftoriilor și a istoriei naturali a două prințipaturi;

„4) prin relație cu societățile știutoare din străinatate“.

În fine la capitolul organizației interioare găsim următoarea:

„A) dispoșiție gheneralnică:

1) Toți doftorii practicanți primiți de această soțietate sînt mădularele adivarate“.

Ocirmuirea, pusă în acele vremuri subt patronagiul generalului Kisseleff, reprezentant al Impărăției Protectoare, examinează propunerea cu o întregă bunăvoință și o aprobă cu modificări de statute. Ori, aici este tot interesul chestiunii. Modificările poruncite transformă proectata asociație profesională a medicilor într'o veritabilă societate savantă, lărgește, cu alte cuvinte, sfera de acțiune a instituției, făcînd-o pe aceasta să devie vehicolul propășirii științifice și culturale a celor două Principate. Iată, în adevăr, o parte din textul statutelor modificate, așa cum a fost publicat în *Albina Romînească* din 29 Iunie 1833:

„§ 1.

„Doctorii din Eși îndemnați de Doctorii de Zotta și Cihac s'au întrunit cu scopos de a întemee o soțietate care se va în-deletnici *nu numai cu Medișina ci și cu Istoria Naturală*“¹
etc., etc.

„§ 5.

„Scoposul de căpetenie ale acestei societăți este:

a) a urma pas cu pas *înaintările științelor și a literaturii* 1.

b) De a întocmi starea sănătății în țară, de a îndeplini și de a întemee Instituțiile și Așezămînturile Medeșinei și a *Istoriei Naturale*“¹

etc., etc.

¹ Pasagiul este subliniat de noi.

„§. 9

„Fieșcare persoană din Moldova sau din țări străine care se îndeletnicește cu Istoria Naturală, dorind a împreună lucra cătră înaintarea acestei soțietăți, poate fi primită mädular Onorar.

„§ 10

„Fieștecare Doctor sau naturalist ¹ din țări străine poate fi primit ca mädular corespondent“
etc., etc.

„§ 28

„Orice împărtășire literarie seau științifică ¹ și orice dar hărăzit Cabinetului din partea Mädulelor Onorarii sau Corespondente, să vor primi cu acea mai vie mulțumire“.

Poate că noua direcție pe care trebuia s'o ia societatea depășea ambiția unora dintre mädulare, sau poate că ea pierdea din vedere motivul inițial al alcătuirii, acel de aparare al intereselor medicilor practicanți, nu putem ști. Deducem numai din tergiversările ce au urmat că o parte din medici au rămas surprinși de întorsătura lucrurilor și că vii discuții au trebuit să aibă loc între fracția generoasă și unii doftori care urmăreau numai interesele legitime și atât de sacrificate până atunci ale breslei. In tot cazul, în Februar 1834—după 8 luni pierdute în deșert—ocirmuirea recomandă un statut mixt între anteproectul din 1832 și statutul din 1833, menit să pue de acord pe ambele partide, și acest nou statut este definitiv adoptat. Iată părțile ce ne interesează reproduse din *Albina Romînească*, 28 Ghenar 1834:

„§ 1

„Prin mijlocitoarea lucrare a Doftorilor de Zotta și de Cihak, doftorii din Eși s'au întrunit spre a formarisi o Soțietate, a căreia scopos să nu fie numai știința vindecării, ce să se îmbrățeșeze încă și toate științele naturale.

„§ 2

„Drept acea spre a mai spori sfera lucrărilor Soțietății ¹, ea s'au numit Soțietate Medico-Istoriei-Naturale în Prințipatul Moldovii“
etc., etc.

„§ 5

„Scoposul de căpetenie ale Soțietății este:

A) A păși, precit va fi cu puțință, de.o potrivă cu Literatura.

1) Prin aducerea deosebitelor jurnale, și a cărților Medico-Istoriei Naturale.

¹ Pasagiul este subliniat de noi.

2) A folosi știința prin reciprocă împărtășire a întâmplătoarelor însemnătoare simptoame de boale și a curiozitatelor vrednice de luare aminte.

3) Prin publicații neregulate a face Europii cunoscute lucrurile Moldovii vrednice de știință în ale Medico-Istoriei Naturale.

4) Pe cât se va putea, a închea legături cu societățile învațate de prin țările străine și cu priitorii unei asemenea chemări.

B) Sporirea ramului Medetinal în Moldova.

1 Prin mărginirea, încît va fi cu puțință, al abuzurilor dese ori în astă fără urmate, atît în Medetină cît și în Spițerie.

2) A spori toate Așezămînturile Medico-Istoriei Naturale și Colecții în Moldova“

etc., etc.

„§ 7

„Toți doftorii practicanți, Naturaliști și Spițerii lăcuitori în Eși, pot fi mădulari ordinari“.

În definitiv, printr'o inițiativă vrednică de admirație, ocîrmuirea Moldovei se folosește de primul prilej venit pentru a crea o societate științifică. Savanții îndeletniciți cu științe pure fiind rari, la acea epocă în Iași, ea s'a slujit de veleitățile unor medici, dat fiind că medicii, prin forța lucrurilor, cultivă anumite științe, precum botanica, zoologia, antropologia care au o vastă rază de aplicare în arta medicinei și farmaciei. Nici că se putea deci o mai bună chibzuială din partea guvernului moldovenesc, sprijinitor al culturii și al științei.

Dar să adăugăm că termenul de societate savantă aplicat unei societăți ce cultivă numai Istoria Naturală nu este emfatic, dacă considerăm spiritul vremii. D-rul de Zotta nu depășea acel spirit și nici nu socotea că se face vinovat de o exagerare, cînd, în discursul inaugural al societății, a spus despre noua instituție că „acest Institut se identifică cu regenerația Moldovei și prin o statornică lucrare, toată sîrguința societății va gîndi de a recomîndui un așezămînt carele face epocă în istoria patriei“. Astăzi, desigur, o societate, care s'ar consacra exclusiv la cercetări în istoria naturală, s'ar considera limitată la o ramură a științei omenestii și n'ar socoti că lucrările ei se confundă cu întreaga cultură umană, tot atît precum o asociație de bizantinologi, spre exemplu, n'ar pretinde că cunoștințele pe care le perfecționează constituie alfa și omega în știință. Nu tot așa însă se petreceau lucrurile cu privire la istoria naturală în ochii naturaliștilor din veacul trecut: pentru aceștia existau o sumă de științe minore și cîteva științe precumpănitoare, științele naturale. Privilegiul acestor din urmă științe provine—tot pentru naturaliști—din faptul că pătrund măduva realității. În primul rînd, filosofia metafizicienilor ne descoperă o lume suprasensibilă, o lume supra-reală care nu este, în fond, dacă părăsim aberațiile metafizice,

decît pseudo-reala. Pe de altă parte, științele matematice n'au nici un obiect, în sensul plin al cuvîntului, ele nu sînt decît niște discipline auxiliare, menite să introducă măsura în domeniul cunoștinței cantitative a lumii. Științele fizice, de asemeni, sînt auxiliare fiindcă descopăr în detaliu proprietățile materiei. În fine științele psihice și sociale, dacă rămîn pe terenul speculativ, sînt pseudo-cunoașteri bune pentru cercetări ale unei omeniri încă în stare de copilărie, iar dacă sînt științe de observație sînt, prin aceasta, de resortul antropologiei și pot fi socotite, astfel, ca o ramură a științelor naturale. Materia sensibilă, inertă sau organică, așa precum ne o descoperă experiența, așa precum o vedem cînd contemplăm natura din preajma noastră, iată obiectul direct al unei cunoașteri adecuate și în care nu se poate afla rătăcire, iată obiectul direct al unei veritabile științe. Dincolo de lumea dată nu există nimic și, în tot cazul, numai fantezia noastră vorbește cînd aflăm ceva. Să ne mulțumim deci cu lumea dată, cu lumea sensibilă, să o contemplăm cu toată obiectivitatea și să-i cercetăm tainele.

Iată care a fost limbajul aproximativ a unui adevărat naturalist în veacul trecut. În zadar Auguste Comte, creator a pozitivismului, adică a unei ramuri importante a naturalismului antimetafizic, a încercat să pue problema la punct introducînd în filosofie acea celebră clasificare a științelor. ¹ Naturaliștii ortodoxi au refuzat să i se alăture, și Büchner mai confunda încă intenționat științele naturale și științele pozitive; făcînd din științele naturale singure razemul întregii cunoașteri empirice ².

Mai mult: filosofia speculativă fiind vorbărie pură și zădarnică visare în ce privește descoperirea adevărului, științele naturale, coroană a științelor exacte, se substituie metafiziciei. Ele reprezintă întreaga cunoaștere a omului, față de care celelalte străduințe „nu valorează nici hîrtia pe care sînt scrise” ³. Pe aceste baze, pline de o pretenție—să zicem cuvîntul—simplistă s'au alcătuit toate societățile de naturaliști—atît de numeroase în Germania—în primul sfert al veacului trecut, și în jurul acestor principii s'a discutat la congresele de Naturaliști de la Freiburg, Erlangen, Tübingen, Bonn, etc. Și nu poate fi de mirare că aceste proaspete doctrine, transpuse în Principate fără să-și piardă din tînăra lor vitalitate, au făcut [pe un om ca d-rul M. de Zotta

¹ După cum se știe, A. Comte deosebea, ca științe fundamentale, următoarele discipline: a) matematica, b) astronomia, c) fizica, d) chimia, e) biologia, și f) sociologia.

² „Noi nu pretindem—zice Buchner în *Kraft und Stoff*, Prefață—că ideile sînt nouă sau că n'au fost niciodată profesate: doctrine asemuitoare au fost emise în toate epocile, și chiar, în parte, de către vechii filosofi greci și indieni, dar ele lipseau de bază, și numai prin progresele științelor naturale în ultimele secole au găsit această bază empirică de care nu se pot lipsi”.

³ Expresia este a lui L. Büchner.

să decreteze că progresul naturalismului în Iași se identifică cu regenerarea însăși a Moldovei.

Pare însă cu totul curios, și aici vrem să venim, că guvernul moldovenesc a fost acela care a suflat rolurile la diverșii actori principali, cînd este în deoște cunoscut că guvernele în general au privit mișcarea naturalistă ca o mișcare subversivă și revoluționară ca fiind contra religiei de stat, și au suportat-o cu oarecare resemnare impacientă, ba chiar au persecutat-o precum s'a întîmplat în Austro-Ungaria unde predarea în școli a științelor naturale a fost oprită și introdusă, pentru prima dată, la 1839 în gimnaziile romînești din Ardeal¹. În loc de aceasta, ocîrmuirea Moldovei, dă exemplul toleranței subvenționînd o instituție de propagandă naturalistă. Dar asta n'ar fi încă nimic: ea provoacă mișcarea, ea vine cu o inițiativă plină de rîvnă, canalizînd sforțările unor barbați a căror bună voință nu pare a fi fost spontană, și merge pînă acolo că transformă o asociație doftoricească într'o societate de Naturaliști, într'o societate după tipul celor care se formaseră în Germania în ciuda tocmai a ministerelor.

Trebue să recunoaștem deci că, în acele momente de transformări radicale pe care le-a suportat Moldova, în acele momente tulbure ale renașterii, în momentele în care dezorganizarea și dezorientarea atingeau culmea, un om din cei puternici în Iași, ciștigat de ideele naturaliste, a profitat de neutralitatea celor din preajma sa care se lepadaseră de încătușările trecutului fără a adopta o formă stabilă de echilibru sufletesc pentru vremurile viitoare, și că acest personagi a avut mînele libere pentru a da inițiativei unor medici o întorsătură favorabilă propriilor sale năzuinți, înscriind în capul statutelor că societatea care cerea dreptul la viață se va îndeletnici „nu numai cu Medețina ci și cu Istoria Naturală“.

Ar fi să fim prea orbi, odată ce am circonscris cercetările noastre în această zonă, dacă n'am vedea, din capul locului, cine a fost personagiul în chestie, dacă n'am distinge că Gheorghe Asaki, și nimeni altul, aga Asaki, Efor al Școlilor din Moldova, a fost autorul primei impulsii, venită de la ocîrmuire, în vederea constituirii societății de naturaliști. Desigur, ar fi o eroare să credem că Moldova, în acele timpuri, n'a numărat și alți bărbați culți puși în slujbele înalte, care puteau să fie perfect în curent cu ideile ce domneau în Apus. N'ar fi decît să pomenim numele lui N. Suțu, secretar de Stat, membru al Sfatului Administrativ al Moldovei, om extrem de luminat, și care ne-a lasat *Notițele Statistice ale Mineralelor din Moldova*, suficientă dovadă pentru rîvna manifestată pe terenul științelor naturale. Însă N. Suțu a mai lasat și niște ample memorii în care vorbește de toată ac-

¹ Vezi Dr. A. Fătu, *Încercările pentru disvoltarea științelor naturale în România, 1874*, p. 108.

tivitatea ce a desfășurat în domeniul public ca Secretar de stat sub protectoratul rusesc, apoi ca ministru al lui Mihai Sturdza și al lui Grigore Ghica, și nicăeri nu pomeniște de o contribuție a sa la întemeierea *Societății de Medici și Naturaliști* din Iași. De altfel, nu vedem în Suțu pe acel organizator plin de solicitudine și de rîvnă încăpăținată, capabil să utilizeze cel dintău prilej pentru a da țării o viață culturală nouă. Mai cităm pe Veniamin Costachi, mitropolitul Moldovei și înalt demnitar al statului, deosemeni spirit eminent și cărturar de samă, care a dovedit și el simpatia sa întreagă tinerei societăți, înscriindu-se ca membru donator și aducînd în dar fosile de mamifere găsite aproape de mănăstirea Rîșca. Dar asta iarăși nu este concludent: nu a fost aproape boer și om de samă în Moldova care să nu fi fost mușcat de șarpele naturalist în momentul acestei bruște introduceri a curentului la modă. Și Veniamin, și Suțu, și Mihai Sturza (pe atunci încă Mare-Visternic), și Marele Logofăt Constantin Kohnaki, și Hatmanul Anastase Bașotă, și frații Balș au îmbrățișat cu mare căldură noua mișcare. Dar asta este tot ce putem să spunem despre ei.

Să-l vedem însă la lucru pe Gheorghe Asaki, și să-i recunoaștem toată stăruința neobosită. La 1833, adică la epoca în care se discutau statutele în sînul societății, în momentul delicat în care societatea avea să iee o nouă față în raport cu impulsia inițială pe care i-o dăduseră de Zotta și Cihac, prea cinstitul agă se găsește între membrii activi 1, și ia o parte vie la discuțiile care au loc până la acalmia generală în April 1834 într'un local care nu este decît casa însăși a lui Gheorghe Asaki 2. Și sîntem în drept deja să ne întrebăm: se poate crede că Gheorghe Asaki, matematician, inginer, literat, dar ori și ce afară de medic, se pasiona cu atîta foc în preziua nașterii unei grupări pure doftoricești și a fost numai surprins de o întorsătură a evenimentelor pe care, ca propăvăduitor al culturii romînești, ar fi fost indicat s'o provoace el-însuși? Desigur că nu. Și nu se poate admite că Ministerul de Instrucție al Moldovei și-a pus munca în slujba unei bresle străine de preocupările lui, și că aceste bresle i-a pus casa la dispoziție în vederea unor discuții care s'ar fi putut urma foarte bine și în apartamentul unuia din medicii inițiatori, destul de încăpător pentru a întruni numărul mic de aderenți care figurau la început. Prezența vigilentă a lui Asaki în acel mediu în formație dovedește cu prisosință că el socotea, de la început, să pue bazele unei mișcări culturale alături cu Cihac și cu Zotta, iar nu să întemeeze o grupare de profesioniști ce nu aveau profesiunea sa. Dar cu asta nu s'a terminat. De îndată ce societatea este pusă pe picioare, Gheorghe

1 N. A. Bogdan, *Op. cit.*, p. 17.—Gheorghe Asaki, de altfel, figurează deja pe lista membrilor Casei de Cetire fondate în 1829.

2 *Ibid.*, 4. 14.

Asaki o urmărește cu cea mai vie atenție. El intră nu ca membru de onoare alături de ceilalți boeri ai țării, ci ca membru activ alături de medici: însă când este vorba de subscrieri, generozitatea lui îl așează alături de cei mai avuți boeri și nu alături de doftorii care aduc cotizații mai modeste. Și ca și cum nu alături de doftorii care aduc cotizații mai modeste. Și ca și cum nu s'ar fi liberat cu aceasta de obligațiile ce și le recunoaștea întru o contribuție materială, Asaki mai dăruiește muzeului diferite obiecte între care modele pentru cristalografie. Și încă nu este tot: contribuțiile personale, cu orice sacrificii, nu puteau fi decît neînsemnate; pentru o mai temeinică activitate, societatea de Med. și Nat. capătă o subvenție anuală de „șese mii de lei“ alocată din bugetul Casei Școalelor a cărei conducere o are Asaki; și ea dobîndește și un local pentru ședință și păstrarea colecțiilor în Podu-Verde pus la dispoziție tot de Epitropia Școalelor. Și cine face o presă favorabilă instituției dacă nu iarăși Gheorghe Asaki în coloanele organului pe care îl conduce, *Albina Romînească*, care publică detaliate dări de samă, și până și, într'un supliment al periodicului, statutele societății? Înfiine, atotputernicul zilei, generalul conte de Kisseleff, se interesează de tînăra asociație, și asistă la solemnitatea inaugurării pentru a-i da o deosebită strălucire: și cine, alături de președintele societății, îl primește pe guvernator, îl pune în curent cu lucrările și îi prezintă colecțiile adunate în pripă? Nimeni altul iarăși decît vrednicul agă ¹.

Lucrul este deci neîndoios: mîna lui Gheorghe Asaki se vede peste tot locul. „Medicii din Eși“ cer aprobare guvernului Moldovei în vederea întemeierii unei organizații de breaslă; ocîrmuirea aprobă cu următoarele cuvinte: „Sfatul Administrativ cercetînd dorința ce au aratat doctorii prin un înscris, cătră Excelenția Sa Domnul Vice-Prezident, pentru organizația unei societăți Medico-Literare în acest Prințipat, au îmbunătățit-o ca un institut, a căruia țintire, precum din planul alăturat se înțelege, nu este alta, fără numai înflorirea și sporirea acestui ram a științelor, care până acum mai de tot au făcut în întuneric“ ². Și examinînd acel „plan alăturat“ de statute, constatăm că ocîrmuirea a abătut inițiativa primă din mersul ei, făcînd-o să devieze pe un teren cultural, și de un interes obștesc. Iar cercetînd împrejurările, se dovedește că în dosul termenului *de ocîrmuire* afit de favorabil anonimatului se ascunde numele unui om de bine care nu este altul decît Gheorghe Asaki.

Astfel, se adeverește că acest mare barbat care a prezidat,

¹ Dovada interesului pe care-l poartă Gheorghe Asaki științelor naturale s'ar putea, dealtminteri, găsi, mai tîrziu, în celebrele calendare editate de marele cărturar în care articolele de vulgarizare a acestor științe precum și a medicinei populare ocupă un loc important.

² Document reproduș de d. N. A. Bogdan în *op. cit.*, p. 7.

în toate ramurile de activitate, la renașterea neamului său, care a întemeiat școala, care a înființat presa, care a deschis, cu rivna și sirguința sa, primul teatru ce a jucat românește în Moldova, și care a mai fost primul pictor al Romîniei moderne, a pus umărul ori de cite ori a întrezărit cea mai mică posibilitate de redeșteptare culturală și a devenit animatorul providențial al tuturor sforțărilor cît de obscure, al tuturor năzuințelor cît de modeste spre o viață intelectuală. Gheorghe Asaki este adevăratul creator al *societății de Medici și Naturaliști din Iași*, societate care, până pe la 1880, a fost vechicolul principal al naturalismului pe țărmurile Dunării, și care dăinuiește până azi, desfășurînd o vie activitate, deși, de pe la 1880 și până astăzi, s'a stabilit pe terenul numai al artei medicale, uîtînd de mișcarea naturalistă, oprită acum în toată Europa, care i-a făcut strălucirea în prima ei epocă, și care, datorită unui triumf prea complet asigurat de o luminată propagandă, a fost primul tipar în care s'a turnat sufletul romînesc revenit la viața intelectuală.

Dan A. Bădăreu

Cronica literară

✕ Un poet modernist. G. Bacovia.

Deși scrie de mai bine de un sfert de veac, d. G. Bacovia e încă un poet puțin cunoscut. Versurile lui, tipărite în reviste de avant gardă, efemere sau fără un larg acces și prin accentul lor original și straniu inactuale și în complect dezacord cu spiritul vremii, militant și dominat de preocupări naționale și etico sociale n'au avut ecou decît într'un cerc restrîns de fideli care forțînd, putem spune, desăvîrșita desinteresare a poetului au publicat primul său volum „Plumb“ în 1916.

✕ Momentul nu era desigur prielnic și cîțiva ani numai, după războiu, odată cu evoluția sensibilității publicului și a avîntului pe care l'a luat modernismul, nota de lirism autentic pe care o aducea aceste versuri a început a fi prețuită și d. Bacovia, recunoscut ca unul din adevărații precursori ai poezii noi.

✕ Atmosfera afectivă în care se desfășoară versurile acestui poet are un cadru cu totul specific.

✕ D. Bacovia e poetul toamnelor putrede cu parcurile devastate și foile sîngerînde :

E toamnă, e foșnet, e somn,
Copacii, pe stradă, oftează ;
E tusă, e plînset, e gol
Și-i frig și burează.

(Nervi de toamnă)

Acum stă parcul devastat fatal,
Mîncat de cancer și ftizie,
Pătat de roșu carne-vie—
Acum se 'nșiră scene de spital.

Acum cad foi de sînge 'n parcul gol
Pe albe statui feminine —
Pe alb model de forme fine,
Acum se 'nșiră scene de viol.

(In parc)

al peisagelor întunecate și funerare de iarnă :

Plîns de cobe pe la geamuri se opri,
Și pe lume plumb de iarnă s'a lăsat.
„I-auzi corbii“ mi-am zis singur... și-am oftat,
Iar în zarea grea de plumb
Ninge gri.

(Gri)

Amurg de iarnă, sumbru de metal,
Cîmpia albă—un imens rotund—
Vislind, un corb tăcut vine din fund,
Tăind orizontul, diametral.

Copacii rari și niși par de cristal.
Chemări de dispariție mă sorb,
Pe cînd tăcut se 'ntoarce-același corb,
Tăind orizontul, diametral.

(Amurg de iarnă)

al tirgului provincial cu melancolia și groteștile lui distracții :

Prin tîrgu 'nvăluit în sărăcie
Am întîlnit un popă, un soldat ;
De-acum pe cărți voi adormi uitat,
Pierdut într'o provincie pustie.

(Plumb de toamnă)

Plîngea caterinca-fanfară
Lugubru în noapte tîrziu...
Și singur priveam în ochene
Perdut în muzeul pustiu...

(Panorama)

Desigur, versurile d-lui Bacovia sînt ale unui discipol al lui Edgar Poë, Baudelaire, Rollinat, Verlaine pe care-i citează uneori de altfel, dar atmosfera lor apăsătoare întreținută de repetarea monotonă și obsedantă a același teme, care provoacă un fel de coagulare a conștiinței, derivă în primul rînd din unitatea unui temperament de o subiectivitate excesivă, și de o sensibilitate nevrozată și maladivă :

Pe drumuri delirînd
 Pe vreme de toamnă,
 Mă urmărește-un gînd
 Ce mă îndeamnă :
 — Dispari mai curînd !

(Nervi de toamnă)

La toamnă, cînd frunza va îngălbeni,
 Cînd pentru fizici nu se știe ce noi surprize vor veni
 Alcoolizat, bătut de ploii cum n'au mai fost cîndva,
 Tîrziu, în geamul tău, încet, cu o monedă voi suna.

(Nervi de toamnă)

Puterea de insinuare și de rezonanță a acestor versuri în care elementul discursiv sau retoric ca și descripția analitică sînt cu totul eliminate e datorită unei spontaneității și sincerități absolute care se mărginește la notarea sobră și strictă a impresiilor cu ajutorul unui material verbal sărac și din cele mai simple.

Fără a recurge ca atîția din poezii noi la imagini sau metafore bizare care nu izbutesc de cele mai multe ori decît să obosească sau la sonorități de un efect pur exterior, d. Bacovia se servește de cuvinte obișnuite, scoase din vocabularul cotidian dar de o mare valoare afectivă prin asociațiile ce deșteaptă și care ne comunică ritmul interior al emoției, asemeni unui freamăt îndepărtat de unde.

În versul, adesea citat, în ultimul timp :

De-atîtea nopți aud plouînd,
 Aud materia plîngînd.

(Lacustră)

Imaginea se ridică, în minunata ei conciziune, la o valoare de simbol fiindcă departe de a fi produsul unui calcul intelectual, a fișnit din adîncimile insondabile ale inconștientului.

Elementul macabru chiar, de care au abuzat atîția din poezii noi și care la unii, e de ajuns să cităm pe d. Minulescu, lasă o impresie de artificial și de mistificare, e la d. Bacovia în deplin acord cu atmosfera deliquescentă a poeziei sale și versuri ca cele următoare :

Sînt cîțiva morți în oraș, iubito,
 Chiar pentru asta am venit să-ți spun—
 Pe catafalc, de căldură 'n oraș,
 Încet, cadavrele se descompun.

Cei vii se mișcă și ei descompuși,
 Cu lutul de căldură asudat—
 E miros de cadavre, iubito,
 Și azi chiar sînul tău e mai lăsat.

Toamnă pe covoare parfume tari,
 Adu roze pe tine să le pun—
 Sînt cîțiva morți în oraș, iubito,
 Și 'ncet cadavrele se descompun

(Cuptor)

cu tot caracterul penibil și repugnant al senzațiilor sînt de o stranie putere de sugestivitate.

Pastelul care redă de obicei în linii simple, decorativ și plastic un aspect al realității devine la d, Bacovia transfigurarea acestei realități, totdeauna colorate închis, în armonie cu tonalitatea lui intimă :

Amurg de toamnă violet...
 Doi plopi, în fund apar în siluete :
 — Apostoli în odăjdii violete —
 Orașul tot e violet.

Amurg de toamnă violet...
 Pe drum e o lume leneșă, cochetă,
 Mulțimea toată pare violetă...
 Orașul tot e violet.

Amurg de toamnă violet...
 Din turn, pe cîmp, văd vovezi cu plete
 Străbunii trec în pîlcuri violete...
 Orașul tot e violet,

(Amurg violet)

Expresie mai totdeauna aproape directă a unor mișcări elementare ale sufletului, versurile d-lui Bacovia nu au desigur de săvîrșirea formală și conturul clar al poeziei clasice. Aspectul lor e de obicei fragmentar și cum e natural, elipse, absurdități sau incoerenți nu lipsesc în această juxtapunere de senzații, fără suport logic sau tranziții vizibile :

Carbonizate flori, noian de negru...
 Sicrie negre, arse de metal,
 Vestminte funerare de mangal,
 Negru profund, noian de negru...

(Negru)

Totuși, preocuparea artistică nu e totdeauna absentă și uneori nici unitatea organică a ansamblului. O poezie ca „Amurg antic“ :

Havuzul din dosul palatului mort
 Mai aruncă, mai plouă, mai plînge —
 Și stropii căzînd în amurg iau culori :
 De sineală, de aur, de sînge.

Plutește un lanț de lebede albe,
 Iar visul din parc, în lac se resfrînge —
 Amurgul pe lebede pune culori :
 De sineală, de aur, de sînge.

Uitate, statuete albe privesc.
 Albe visînd cu 'n aer ce plînge —
 Și lasă amurgul pe ele culori :
 De sineală, de aur, de sînge.

are ceva' din factura de medalion a versurilor unui Henri de Régnier.

Poet din acei care aduc o viziune sau mai degrabă o întui-
 ție profund personală a lucrurilor, dar într'un cadru restrîns, ta-
 lentul static, uniform și de loc cerebral al d-lui Bacovia nu oferea
 multe posibilități de variație și de reînoire. Nuanțele atît de puțin
 diverse ale sensibilității sale, sînt în întregime conținute în primul
 său volum „Plumb“, față de care „Scînteii galbene“ apărute în
 1926 nu adaogă nimic deosebit sau nou.

Căci o bucată ca „Serenada muncitorului“ care pare a fi scan-
 dalizat pe unii, cu toate veleitățile ei ideologice, nu e decît o pue-
 rilă și inofensivă revoltă verbală împotriva „burghezului tiran“ iar
 versuri de felul acestora :

La geamuri toamna cîntă funerar
 Un vals îndoliat și monoton.

vădesc doar un fel de manierism și mecanizare a procedeeilor.

Merită totuși să fie remarcate versurile fluide și muzicale din
 „Nervi de toamnă“ :

— Adio, pică frunze
 Și-i galbenă ca tine,—
 Rămii și nu mai plînge
 Și uită-mă pe mine.

Și ea porni,
 Și s'a pierdut în zare—
 Iar eu în golul toamnei
 Chemam în aiurare...

— Mai stăi de mă alintă
Cu mîna ta cea mică,
Și spune-mi de ce-i toamnă
Și frunza de ce pică...

cantilenă de un pur accent verlainian.

Puțin accesibilă spiritelor robuste, subjugate azi de temperamentul impulsiv, vulcanic și de altă amploare a d-lui Arghezi, poezia cu suflu scurt, deliquescentă, cu fosforescenți de putregai a d-lui Bacovia nu a rămas totuși fără de orice ecou. Ceva din atmosfera, motivele și procedeele ei se regăsesc la unii și nu la cei mai puțin talentați din poezii tineri.

Și istoricul literar nu va putea ignora acest fior maladiv și straniu, dar inedit și autentic al lirismului nostru din ultimele două decenii.

Octav Boțez

Cronica artistică

O nouă viziune a Balcicului (Leon Viorescu)

Omul sfințește locul—nu locul pre om...

Am cunoscut pentru prima oară Balcicul prin desemele, de o tristețe biblică, ale lui *Iser*.

Apoi, mult mai firziu, prin câteva poșade, exuberante de vervă luminoasă, ale lui *Dărăscu*.

Iser cîntase, sau mai precis exprimat: psalmodiasz *omul* Balcicului,—orientalul cu gesturi fatale și privirea permanent lăuntrică. Resemnat, absent și tainic ca o piatră funerară.

Interpretarea aceasta—de o superioară măiestrie plastică—dar deprimantă ca un geamăt, sfișietoare ca un horcăt al agoniului—n'a avut în publicul românesc succesul pe care îl merita.

Mai firziu, *Parisul* a sesizat, și *subliniat*, poezia grea de mister a lui *Iser* și calitățile înalte, de o sobrietate inedită, a *stilului* pe care acest artist al nostru și-l făurise pe meleagurile, *așa de vesele*, ale Romîniei.

Dărăscu s'a bucurat, cu ale sale „balcicuri“ de un succes mare și spontan.

Pînzele acestui pictor de o incontestabilă valoare, au vrăjit publicul nostru prin zburdălnicia culoarei, prin grația motivelor și prin nu știu ce încă, foarte apropiat de sufletul nostru și care s'ar putea defini printr'un cuvînt puțin uzitat în critică, dar care totuși mi se pare potrivit în cazul de față : năzdrăvănie interpretativă.

Dacă însă *Dărăscu* a cucerit repede și pe amatorii noștri subțiri și publicul nostru mare—(și i-a cucerit pe bună dreptate)—*Iser*, hulit la început și de public și de amatori și de *artiști*, a avut „satisfacția“—(ca și *Dărăscu*, *într'o măsură mai mică*)—să surprindă, în aproape majoritatea producției picturale romînești,

din ultimii cincisprezece ani, *propria lui viziune*—denaturată până la platitudine.

Căci, riguros vorbind, aproape toate interpretările plastice ale Balcicului—cînd au avut pretenția să ne intereseze—au pornit din obsesia operei lui Iser, în primul rînd, apoi din a lui Dărăscu—sau și din una și din alta.

Acest fad epigonism plastic izbutise să plictisească pe toată lumea—și mai ales pe cunoscătorii de artă, serioși, care începură să evite orice expoziție cu tema—deja arhibanalizată—a Balcicului.

*

Falimentul plastic al coastei noastre de argint părea inevitabil—cel puțin pentru generația actuală—cînd, iată, că un artist, până eri aproape necunoscut, trezește subit atenția tuturor asupra unor frumuseți încă nebănuite, pe care nici Iser, nici Dărăscu—nimeni—nu le remarcase și nu le notase în trecerea lor prin cetatea care-și scaldă șoldurile albe în albastrul undelor noastre marine.

Ce ne aduce, în definitiv, așa de nou, acest pictor, dintr'un tîrg, pe care de atîta amar de vreme l-au cercetat—pe toate ulițele, maidanurile, bordeele, cișmelele, cafenelele, hanurile, gropile, rîpile și stîncile—o armată întregă de meșteri ai penelului, dintre care unii cu faimă zdrobitoare, lachei și limuzină?

Aceleași dealuri de cretă albă profilîndu-se pe ceruri invariabil sinilii.

Aceleași case etajate pe pîvîrnișuri întortochiate.

Aceiași oțetari sfrijiți de arșița soarelui nemilos.

Aceleași fîntîni de piatră, cu șipot puțin și mucegaiuri îmbeșugate.

Aceleași siluete, prizărite, de cadîne, ascunse sub vestmîntul lor, de doliu veșnic.

Aceleași matahale cu fesuri uzate, bernevici zoiși, fețe tu-ciurii și umblet de înmormîntare.

Aceiași catîri betegi, purtînd samarul burdufelor cu apă și pascănd sărăcia spinilor dintre pietrele dogorite ale drumului.

Aceiași atmosferă incandescentă.

Aceiași apăsare de oraș sărac unde minaretele se înalță ca ascuțite țipete de foame cătră cerul fără nouri și fără nădejdi de curcubee...

Și totuși *Leon Vioreșcu* a știut să descopere și să ne împărtășească ceiace constituie *miraculoasa feerie intimă* a acestui oraș care, în ciuda sfortărilor oficialității noastre de a-l „moderniza” imprimîndu-i acel „sic” detestabil de stațiune balneară internațională, pe gustul cocotelor și al lăutarilor de jazz—se păstrează cu fisionomia lui aparte, cu grația lui neafectată, cu surîsul lui de

floare de cîmp exotică, cu nobleța lui mahometană, cu voluptatea lui cuminte, cu tainica ardoare a versetului din Coran, cu pudicitatea lui de fecioară bătrînă, ce se vede murind curată sub baldachin de cobalt și zvonuri de ape limpezi...

E la această *nouă*—(fiindcă nu voită)—interpretare a lui **Viorescu** o extraordinară claritate în pătrunderea poeziei *particulare* a Balcicului, o surprinzătoare putere de indentificare cu sufletul, pitit cu discrețiune, al acestui colț de orient, prizonier printre noi,—și care visează, care ținește, care se topește, cu o elegantă, nobilă, sfîșietoare resemnare—covîrșit de orbitoarea vastitate albastră a unui cer încremenit, parcă de veacuri, într'o superbă impasibilitate.

Firește că la această nouă viziune plastică a Balcicului, **Leon Viorescu** a știut să-și adapteze *noui* mijloace de expresiune, adică *singurele* mijloace care-l puteau sluji mai limpede și mai direct în comunicarea sentimentelor lui către noi.

Mijloacele acestea *personale* ca și viziunea lui, au contribuit să-l facă nespus de iubit de toți acei cari urmăresc în arta romînească *desăvîrșirea unui meșteșug propriu*—corespunzător desăvîrșirii unui sentiment propriu—iar nu aplicarea, la colectivitate, a unor formule străine, luate deagata, pe o atitudine sufletească întocmită, pentru masse de artiști, artificial, subt suggestia cîtorva cărturari căzuți la mania „*specificului*”—cu orice risc.

Chiar cu riscul ridicolului.

Artă nu se face în gloată,—ca lucrul pămîntului, în obștii, sau ca o gazetă cotidiană, cu salariați care convin să se scalde, temporar, în aceeași apă politică.

Artă e creație—și ca atare are spaimă și dezgust pentru tot ce tinde s'o siluiască sau numai s'o îngrădească...

N. N. Tonitza

Mangalia, 15 | VII—1929

P. S. După expediția articolului de mai sus, îmi parvine știrea că un confrate din presa ieșană s'a căznit—(ca urmare la cronică noastră din No. penultim), să reabiliteze reputația picturii sociale a d-lui Octav Băncilă.

Pentru reușita acestei întreprinderi intelectuale, confratele nostru crede necesar să divulge că „*Grupul Celor Patru*”—(ce relație, Doamne!... între „grupul” de *azi* și încercările de acum *un sfert de veac* ale d-lui Octav Băncilă ?!)—ar fi în fruntea mișcărilor artistice, (dadaisto-cubisto-futuriste), care tind să nege și să dărîme tot ce a fost de seamă în arta romînească, până azi.

Această afirmație ne luminează din capul locului că avem de a face cu un personagiu hazliu, care este tot atît de exact informat asupra mișcării noastre plastice (trecute și prezente) cît, bunăoară, un oare care Moriș, negustor de tocuri de cauciuc, asupra teoriilor lui Einstein.

Dar zelul neastimpăratului nostru confrate întru restabilirea gloriei artistico-sociale—(vai !... mai ales sociale!) a d-lui *O. B.* nu se oprește numai la această insinuare.

D-sa invocă pentru *voga* clientului d-sale—(între alte multe, cum să le zicem?... cauze intenstine)—și un argument zdrobitor.

Dovadă—(scrie d-sa)—că pictura socială a d-lui *O. B.* a avut și are o valoare artistică excepțională, e faptul că înseși revista „*Pagini Agrare*” i-a reprodus pictorului ieșan, chiar pe copertă, un tablou intitulat: „*Secerișul*”...

În adevăr, care artist român s'a bucurat, în afară de d. *O. B.* de această înaltă, invulnerabilă, fulgerătoare consacrare?...

Dar asupra grosolanelor confuzii, care se repetă aproape zilnic în ziaristica noastră, între pictura de „*genre*” și pictura „*socială*”, nădăjduim să putem vorbi, cât de curînd, mai pe larg—și pe înțelesul tuturor.

N. N. T.

Cronica pedagogică

S. Mehedinți și reforma învățămîntului superior

Pedagogia și problemele anexe de legislație și organizare școlară au cu drept cuvînt un pronunțat caracter popular.

Nu numai că ele au darul de a stimula spiritele pe o înținsă rază la vii discuții, dar în plus le și încurajează. Problemele de instrucție și educație au bizara calitate, care te întîmpină în și mai ample proporții la cele politice, că oferă oamenilor depe toate treptele de cultură fericita iluzie a deplinei capacități de a le discuta, bucuria fecundă de a le da soluții proprii și mai ales credința plină de încîntare în forța magică a formulelor personale. Lipsa de pregătire științifică, ce jenează ardent într'o discuție de fizică, matematică sau chimie, nu se resimte mai de loc în controversele de pedagogie, unde toată lumea se consideră aptă să-și spună cuvîntul autorizat. Azi, pentru fiecare problemă de educație, publicistica noastră școlară mișună de soluții, unele mai poznașe decît altele, oferind originalul spectacol al unei acadabrante anarhii ideologice.

În această învălmășeală de teorii și opinii pedagogice—mai mult de opinii decît de teorii—oamenii de adîncă gîndire personală, adevărații vizionari ai formulelor adecvate, au adesea o soartă ingrată. Concepțiile proprii, care deschid spiritului, orizonturi nouă și luminoase, reclamă oarecare timp până ce izbutesc să se impună pe canavaua furnicarului de idei comune. Chiar cînd o idee reușește să cucerească grabnic convingerea și adieuna mulțimii, alții ajung de regulă să fie profitorii.

Ce redusă impresie a stîrnit de exemplu „Profesorul“, noua carte a d-lui Mehedinți ! O recenzie, două, accidental făcute ;

1 S. Mehedinți, *Profesorul*, temelia tuturor reformelor școlare, București, Socec, 1929.

o semnalare în două, trei reviste, iată aproape tot ce s'a discutat despre un studiu, în care totuși autorul examinează și schițează planul după care să se reorganizeze cea mai înaltă, cea mai aleasă școală romînească, cheia de boltă a culturii noastre naționale : universitatea. Azi pasiunea cărții, necesitatea lecturii sînt fenomene psihice de o intensitate și sferă de manifestare cu mult inferioare impulsului etalării opiniei individuale. Un val de lentă ofilire minează viața revistelor mari din centrele culturale ; în schimb un proces de accentuată eflorescență a revistelor mărunte se manifestă juvenil în orașe și tirguri.

*

Pentru d. Mehedinți, reforma învățămîntului superior trebuie să realizeze o operă de o semnificație cu adevărat istorică : ea e datoare să conducă la scindarea universității în două instituții cu organizare și funcționare cu totul diferite. Să rămînă universitatea cu menirea ei tradițională de a creia știința și să se înființeze paralel o instituție nouă care s'ar putea numi Seminarul Normal Superior, destinat să selecteze și să cultive vocațiile didactice ale studenților în vederea profesoratului.

Reforma propusă de d. Mehedinți are un punct de plecare cu totul original. Spre deosebire de opinia curentă a cercurilor conducătoare care văd în reforma universitară atît o operă de încoronare a tuturor reformelor școlare din ultimul timp, cît și unul din marile comandamente culturale ale noului stat romînesc, d. Mehedinți concepe această reformă numai ca o măsură reparatoare, pentru tămăduirea relelor morale ale societății noastre post belice. „Izvorul cel dintăiu și cel mai mare al relelor de care suferim nu numai în școală, dar și în alte laturi ale vieții publice, este însăși reaua organizare a învățămîntului superior, de unde ies toate îndrumările, adică toți cei ce îndrumează statul...“. Deaceia, dacă „vrei să schimbi învățămîntul, schimbă mai întăiu instituția care pregătește pe profesori, adică pe oamenii răspunzători de calitatea tuturor educatorilor tineretului“.

Prin o astfel de confesiune, d. Mehedinți se înserează în grupa reformiștilor obsedați de credința în forța de innobilare a omului prin cultură.

Dar fundarea seminarului normal superior apare pentru d. Mehedinți ca o formulă exclusivă pentru reabilitarea școlii noastre publice. „Fără creiarea unui seminar normal superior, reformarea învățămîntului este cu neputință. Ar fi întocmai ca și cum ai vrea să alimentezi un oraș cu apă, fără să ții samă de felul izvorului și de întocmirea casei apelor“.

Ca un fir roșu, trei idei străbat toată lucrarea d-lui Mehedinți, dela un capăt la celălalt. Și anume :

Reforma învățămîntului superior trebuie să asigure statului românesc un corp profesoral mai bine pregătît.

Formarea și specializarea atît teoretică, cît și practică a corpului didactic secundar nu se mai poate face de universitate, care trebuie să rămînă numai cu menirea sa tradițională de a crea știința; acest rol va trebui să revină unei instituții noi care s'ar putea numi Seminarul Normal Superior.

Ideia seminarului normal superior e de origină ceva mai veche. Încă din 1918, în timpul ministeriatului său, d. Mehedinți a intenționat să dea viață instituției pomenite. Dar din cauza fluctuațiilor politice ale vremii, realizarea practică a acestei idei nu s'a putut împlini. Ea însă a perseverat să se mențină vie în unele cercuri conducătoare, iar azi se pare că a fost adoptată și de d. dr. C. Angelescu, fost ministru și de instrucție, care, cu ocazia centenarului școalelor primare din Moldova, a ținut să declare că „în curînd va înființa școala normală superioară“.

Ca atare, concepția d-lui Mehedinți s'ar putea să cucerească azeziunea multor spirite cu însemnate roluri politice și să se vadă într'un moment dat realizată. Adopțiunea aproape integrală a altor proiecte ale d-lui Mehedinți este foarte sugestivă din acest punct de vedere.

Dar acceptarea ideii seminarului normal superior poate constitui oare o acțiune binefăcătoare pentru școala și cultura romînească? În deosebi separarea universității de seminarul pregătitor al corpului didactic, ar putea oare însemna o reformă fericită pentru bunul mers al școalei secundare? Sau dimpotrivă e cazul să luăm poziție față de reforma proiectată și să indicăm toate dificultățile precum și elementele viabile și neviabile din concepția personală și interesantă a d-lui profesor Mehedinți?

O concluzie se impune astfel cu necesitate.

* * *

Pentru d. Mehedinți reforma universitară se impune din considerațiuni didactice. Ne trebuie pentru școala secundară un profesor mai bine pregătît sau altfel format decît cel de până acum, întreaga criză a culturii noastre fiind în esență o criză a profesoratului.

În parte, în bună parte, d. Mehedinți are necontestată dreptate. Criza școalei romînești nu e atît o criză de local și nici de legi și programe, cît o criză a profesoratului. De zece ani de zile de cînd necontenit se reformează școala romînească, nimeni nu s'a preocupat de factorul principal, de animatorul cultural al școalei de toate genurile : de profesor.

Examinată în trecutul său apropiat, școala noastră înregistrează două faze foarte interesante din acest punct de vedere.

Mai întâiu, ea a cunoscut o primă epocă; *perioada elanului tehnic* (1919-1923), în care grija forurilor superioare școlare a fost aceea de a înălța clădiri, cât mai multe clădiri. Subt viteza elanului tehnic care cuprinsese atunci țirguri și sate, s'a frământat țărina strămoșească și cu colaborarea harnicilor mistrii, s'au înălțat numeroase ziduri în cele patru colțuri de țară. Odată cu împinzirea țării cu construcții terminate și neterminate, multe spirite erau obsedate de iluzia grabnicei „culturalizări“ și așteptau cu neînțeleptă speranțe binefacerea miraculoasă ale culturii. Dar, spre surpriza generală, fenomenul de romantică înmulțire a localurilor de școală nu a accelerat tempo-ul de viață culturală al acestui popor și nici nu a tămăduit măcar rănila lăsate de războiu. În plus, romantismul constructiv fu silit să constate cu uimire îngrijitoare simptome de decădere a cărții și învățămîntului nostru public.

Perioadei elanului tehnic, i-a succedat apoi *perioada legislației școlare* (1924-1928). Atît subt presiunea rezultatelor rele pe care le dădea școala, cât și subt înriurirea puternică a diferitelor curente pedagogice, conducătorii învățămîntului romînesc au întreprins în curs de patru ani o întinsă activitate de primenire a legilor, programelor și regulamentelor școlare—activitate începută în 1924, cînd s'a întocmit cea dintăiu lege școlară din ultima decadă post-belică, legea învățămîntului normal-primar cu anexele sale, și pe cale de încheiere, cu legea învățămîntului secundar votată în anul precedent.

Mirajul tinereții legilor și programelor, credința în forța educatoare a unor noi obiecte și metode de învățămînt, dar mai ales suprimarea sau reducerea cîtorva materii de studii și introducerea unor anumite examene, iată factorii care întovărășeau noua perioadă a școlii romînești. Dar rezultatele așteptate de reformator nu s'au produs. Sentimentele de neliniște cu care opinia publică urmărește funcționarea învățămîntului nostru secundar e o probă clară că școala trece mai departe printr'o criză acută.

Așa dar, în ambele perioade, școala noastră secundară și odată cu ea și școala primară au decăzut¹. Totodată s'a făcut dovada că valoarea școlii nu e atît în funcție de clădiri și de programe, cât mai ales de profesori. Deaceia, interesul învățămîntului este ca celor două epoci anterioare să le succedă în viața școlii romînești, o epocă nouă, *perioada profesorului*. Statul nostru, care are obligația politică să-și crească o generație tină, într'un spirit idealist ca optică a vieții și unitar ca fond de gîndire și simțire națională, are nevoie în primul rînd de profesori competenți și inspirați. Să nu uităm interesanta mărtu-

¹ Decăderea școlii noastre publice nu e un simplu svon, ci o crudă realitate, un pur adevăr, energic clamat chiar de oficialitate (cf. C. Kirilescu, Criza învățămîntului secundar și reforma liceului, Arhiva p. știința și reforma socială, VII, 3-4, p. 482 sg.).

risire a lui Hirscher : „Luați-ne totul și dați-ne sau lăsați-ne un singur lucru : profesori și conducători luminați, plini de evlavie, de zel și de o continuu neobosită muncă pentru tineretul care li s'a încredințat spre educație, Dați-ne dimpotrivă totul, dar refuzați-ne acest singur lucru și noi nu mai avem nimic“.

Iată de ce sintem în deplin acord cu d. Mehedinți, aplaudindu-i ideea sa centrală din studiul pomenit, că profesorul reprezintă sufletul școlii, că numai el e în situația de a da sens și viață clădirilor, legilor și programelor școlare.

*

Dar d. Mehedinți opinează că noua pregătire teoretică și practică a corpului didactic secundar nu se poate realiza de către universitate. Că această înaltă instituție are menirea tradițională de a crea știința, iar nu de a cultiva vocațiile didactice ale studenților săi. Că un astfel de rol trebuie să revină seminarului normal superior. Așa dar să scindăm universitatea în două instituții paralele și să rămână vechea universitate cu funcția ei istorică, iar noul institut cu specializarea științifică și pedagogică a corpului didactic.

D. Mehedinți se prevalează deci de argumentul că funcția tradițională a universităților a fost aceea de a crea știința și că prin urmare în reforma sa el se întemeiază pe un fapt istoric. Dar istoria universităților nu pare să confirme în totul teza d-lui Mehedinți. Dacă ne raportăm de pildă la istoria universităților noastre din București și Iași, care sint, desigur, de o dată mai recentă, constatăm că ele au împlinit mai mult o funcție socială, aceea de a pregăti pătura noastră conducătoare și inclusiv aparatul nostru școlar, decît o funcție pur științifică. În deosebi în începuturile lor, cele două universități române, nici n'aveau chip să se preocupe și de o menire pur științifică cum de pildă începe să fie cazul de vre-o două decade.

Dacă ne raportăm însă la viața universităților străine și în special la a celor germane, constatăm fapte pe cît de interesante, pe atît de puțin favorabile pentru teza d-lui Mehedinți. În adevăr, o parte din universitățile germane au luat naștere din nevoia pregătirii birocrației cancelariilor și statelor prinților germani. Pentru a răspunde acestor nevoi, Carol IV înființă în anul 1384 universitatea germană din Praga, Rudolf IV de Austria fundă la 1365, universitatea din Viena, iar kronprinz-ul Ruprecht I întemeie la 1385 universitatea din Heidelberg. Așa dar, primele universități germane s'au întemeiat în vederea pregătirii funcționarilor prinților germani, a consilierilor de stat și a clerului, deci pentru a servi alte scopuri decît cele pur științifice. O altă grupă de universități germane, luă ființă tot în această epocă, printre care universitatea din Köln, înființată la 1388 și universitatea din

Erfurt, la 1392. De data aceasta, întemeierea lor a fost determinată de înflorirea comerțului german, de evoluția burgheziei și în special de dezvoltarea orașelor, (ale căror fundațiuni de altfel, au și fost).

Prin urmare, primele universități germane s'au fundat și au servit alte nevoi decât pe cele pur științifice.

În epoca renașterii și reformei, universitățile germane devin teatre de discuții teologice, în care unii apără, alții condamnează scolasticismul, catolicismul sau protestantismul. Așa dar nici în a doua perioadă, aceste înalte instituții de cultură nu se putură consacra exclusiv științei.

Secolele XVI și XVII reprezintă în istoria școlii germane o epocă plină de avânt pentru fundarea de noi universități: e o epocă decisivă, importantă din istoria culturii și a poporului german. Acum iau ființă universitățile din Marburg (1527), Königsberg, (1544), Iena (1558), Graz (1586), Giessen (1607), Strassburg (1621), Salzburg (1623), Linz (1636), Duisburg (1655), Kiel (1665), Innsbruck (1672), Breslau (1702), etc. etc. De această dată noile universități poartă o pecete teologico-confesională. Fiecare prinț vrea să-și asigure acordul științei cu confesiunea țării sale și în acest scop întemeie câte o universitate, care devenea în mâinile prințului „instrumenta dominationis”, asupra funcționarilor laici și bisericești.

Așa dar, nici a doua categorie mare de universități germane nu fură întemeiate pentru a împlini roluri pur științifice. De altfel acest fapt e confirmat pe deplin de intervenția categorică pe care-o face Leibnitz în vederea întemeierii academiilor, care, spre deosebire de universități, ar avea menirea, după acest filosof, să se consacre cultului științei cu excluderea oricăror preocupări străine.

Abia în secolul al XVIII și mai ales la începutul secolului al XIX învățămîntul universitar german capătă în adevăr o amprentă teoretico-științifică. În această epocă, cercetarea adevărului devine în adevăr obiectul principal al preocupărilor universităților germane. Totuși, nici acum ele nu neglijează un însemnat rol politic și social. De pildă, în epoca lui Napoleon I, universitățile germane luptară contra influenței franceze, organizînd rezistența, iar ulterior, au activat pentru unitatea statului lor. În plus, în tot secolul al XIX-lea, ele au pregătit atît pătura conducătoare a poporului german, cît și corpul didactic secundar al țării lor.

Dacă ne raportăm la trecutul universităților franceze, sîntem conduși să facem constatări similare. În primele secole dela înființarea lor, universitățile franceze și în special cea din Paris au fost ocupate multă vreme cu apărarea gallicanismului, cu disputele teologice, ca toate celelalte universități ale Europei occidentale, precum și cu pregătirea clasei conducătoare bisericești și laice.

În secolul al XVIII-lea universitățile franceze se arată favorabile ideilor revoluției, pe care le propagă. După mișcarea dela 14 Iulie 1789, universitatea din Paris felicită pe primarul orașului pentru luarea Bastiliei. În 1793, ele fură desființate și apoi reorganizate în timpul primului imperiu sub numele de facultăți. Așa dar, în cursul mai multor veacuri universitățile franceze nu s'au ocupat numai de menirea tradițională de a crea știința, ci au împlinit interesante funcții sociale. Dar nici chiar în secolul al XIX-lea ele nu avură numai un rol pur științific. E drept însă că în Franța a existat o instituție deosebită de universitate și destinată să pregătească corpul didactic al acestei țări: Școala normală superioară care își are origina în măsurile luate de parlamentul din Paris din 1762 și-i fundată prin decretul din 17 Mart 1808 în vederea pregătirii și recrutării profesorilor secundari.

„Va fi stabilit la Paris—se spune în art. 110—un pensionat normal destinat să primească 300 tineri care vor fi formați pentru arta de a preda literale și știința“. Dar fundarea acestui institut nu însemnează numaidecît că universitățile franceze și în deosebi cea din Paris n'au avut nici un rol în pregătirea corpului didactic secundar, ci dimpotrivă. Studenții școlii normale superioare își luau gradele academice, tot la facultățile de litere și științe unde auziau cursurile și unde-și făceau deci pregătirea teoretică. Așadar nu se poate susține că menirea tradițională a universităților franceze a fost numai aceea de a crea știința.

Dealtfel, o evoluție similară au avut nu numai universitățile germane și franceze, sau engleze și italiene, dar chiar și cele americane. „Universitatea Harward, cea mai veche (din Statele-Unite) fu fundată în 1636, ca să formeze predicatori pentru ministerul congreganist, care în acel moment controla Statul ca și Biserica, fiindcă primele comunități ale „Angliei Noi“ erau teocratice... La fel, universitatea din Yale fu mai întâiu congreganistă, universitatea din Princeton, presbiteriană, aceea din Chicago, baptistă“ (cf. W. A. Neilson, *Les Universités et l'Etat*, Rev. intern. de l'Enseig 1915, 3-4, p. 117, 121).

E drept că azi s'au degajat de toate legăturile confesionale și că însăși teologia actualmente se predă într'un spirit științific, cum se predau dreptul sau medicina, dar cert e că multă vreme, secole de-a-rîndul universitățile nu se îndeletniciră numai cu creierea științei. Dealtminteri, ideologia epocilor anterioare, autoritatea Bisericii și a Teologiei nici nu ar fi îngăduit universităților o prea mare independență de cugetare.

Însă nu numai în trecut, dar nici chiar în prezent universitățile nu și-au limitat menirea numai la creierea științei. Azi chiar mai mult decît în trecut studențimea, care se dedică profesoratului, își primește toată pregătirea teoretico-științifică la cursurile și seminarile universitare. Așa e cel puțin cazul studențimii germane, franceze, elvețiene și romine. Numai practica

pedagogică se face afară de universitate, fie la un seminar pedagogic, cum e cazul în Germania și la noi, fie la un liceu al orașului, sub conducerea unuia sau mai multor profesori secundari, cum e cazul studenților elvețieni și francezi.

Prin urmare, cu greu s'ar putea invoca trecutul universităților pentru a se demonstra că ele au avut numai menirea tradițională de a crea știința. Dar dată fiind această situație, nu se poate conchide de aici că ideea scindării universității și implicit a întemeierii seminarului normal superior, ar fi o formulă dăunătoare învățămîntului. Trecutul trebuie depășit. Principiul diviziunii muncii și al specializării, care-și afirmă pretutindeni autoritatea, se impune cu atît mai mult în viața universitară. Chiar dacă scindarea propusă de d. Mehedinți nu s'a mai experimentat nicăeri, nu urmează de aici că noi n'am avea dreptul să inaugurm o instituție nouă în serviciul culturii naționale.

*

Dar care e valoarea practico-pedagogică a seminarului normal-superior? Care sînt posibilitățile de realizare ale acestei instituții și mai ales perspectivele ei de a asigura noului stat romînesc un corp didactic mult mai select decît cel prezent.

Examinată în partea ei principală, ca idee, concepția d-lui Mehedinți reprezintă o formulă atrăgătoare. Aplicată la învățămîntul superior, ea ar conduce oarecum la dublarea universităților noastre, sau, cel puțin, a aceleia din capitala țării. Prin o astfel de reformă am obține o serie de universități consacrate științei, paralel cu o serie de seminarii sau secții ale seminarului normal superior, care s'ar preocupa de specializarea corpului didactic. Pentru cultura noastră națională și pentru menirea ei viitoare, traducerea în fapt a ideii d-lui Mehedinți ar însemna fără îndoială un însemnat succes. Cu cît vom dispune de mai multe școli și încă superioare, cu atît vor fi mai multe perspective pentru eflorescența culturii romînești.

Așa dar, în principiu, reforma propusă de d. Mehedinți pare interesantă. Raportată însă la realitate, ea prezintă o serie de dificultăți practico-pedagogice, de o apreciabilă importanță. Mai întăiu, dublarea universităților noastre, mai ales în epoca actuală de acută criză economică, ar constitui o măsură pentru care nu există pe primul plan un factor esențial și decisiv: posibilitățile materiale. Ca să înființezi o nouă universitate, destinată să pregătească tot corpul didactic al țării, se cere, nu să improvizezi o școală superioară oarecare, ci să organizezi o instituție model înzestrată cu laboratoare, biblioteci, muzee, fără să mai pomenim și de cealaltă zestre de gospodărie. Ar fi deci vorba de o serie de cheltueli importante a căror acoperire nu e posibilă cel puțin în cadrul realităților prezente. E în deobște cunoscut strigătul de alarmă pe care în repetate rînduri l-au dat

și-l dau încă facultățile universității din Iași și în deosebi facultatea de medicină. E prea recentă interpelarea unui apreciat parlamentar și profesor universitar, care relevînd în plină Cameră multiplele lipsuri ale Universității din Iași, propunea guvernului, ori ajutorarea, ori desființarea acestui înalt așezămînt de cultură. E cert deci că în circumstanțele actuale, cînd universitățile în ființă nu-și pot asigura fondurile necesare pentru o funcționare normală, înființarea unui institut de anvergură seminarului normal superior s'ar lovi de insurmontabile dificultăți financiare.

Dar nu e vorba numai de aceste dificultăți. Căci reforma d-lui Mehedinți ar mai putea crea și altele, de o natură și mai gravă. Se știe că un foarte însemnat număr de studenți frecventează cursurile facultăților de litere și științi cu un scop precis determinat: ca să se pregătească pentru profesorat. Majoritatea absolută a acestei studențimi audiază prin urmare cursurile universitare numai în vederea unei cariere precise. În momentul înșă în care această studențime va afla vestea neplăcută că universitatea încetează de a mai servi acestui scop, ea va înceta în majoritate de a mai frecventa cursurile respective. Ca atare, reforma d-lui Mehedinți, examinată în una din consecințele sale, ar provoca văduvirea de studenți a cel puțin două din facultățile fiecărei universități, deschizînd astfel o nouă problemă a învățămîntului superior. Iată o consecință care ni se pare inevitabilă, a întemeerii seminarului normal superior, consecință pe care universitățile românești odată cu ele și cultura națională ar putea-o suporta cu multă greutate.

Dar să lăsăm deoparte aceste perspective adesea tănuite „în ambiguitatea viitorului” și să cercetăm valoarea educativă a reformei d-lui Mehedinți.

Ideia universitarului român cu divizarea studențimii în două grupe, după cum aceasta s'ar destina științei sau profesoratului, ar provoca mai întăiu o primă și inevitabilă consecință: inerente animozități între profesorii și studenții celor două universități. Tinerețea e lărică. În efuziunile sale lirice, ea e ades vizitată de orgoliu, de aroganță, deci de sentimente cu atît mai dese și mai violente cu cît mediul și condițiile de viață le alimentează mai prompt. În rîndul acestor condiții, ideia scindării studențimii ar fi o nefericită sursă de firești animozități și pretenții de superioritate care ar putea duce la conflicte dăunătoare ambelor instituții universitare.

Dar ideia seminarului normal superior mai prezintă o dificultate pedagogică. Ea ar reprezenta o instituție în care știința se oferă deagata, ca ceva făcut, fix, limitat. Pregătirea didactică deci ar merge pănă la anumite limite, ea implicînd o măsură de mărginire. Cel puțin din punct de vedere didactic astfel se pune chestiunea. Dar, prin o atare procedare se nesocotește psihologia adolescentului. Studentul, care are încă psihicul de adoles-

cent, rivnește după orizonturi întinse, după perspective largi, care să meargă dincolo de barierele ideii certe în sfera incognoscibilului. Căci tinerii cum relevă Lessing, doresc să-și arunce ochii peste granițele cunoscutului, pe potecile care duc spre necunoscut.

Din punct de vedere etic, aceste necesități spirituale trebuiesc aplaudate și fecundate. Pentru viitorul profesor, ele sînt de un preț incalculabil: cu cît acesta va fi înzestrat cu mai multă patimă pentru știință, cu dor de cercetare și cu elan pentru cunoașterea adevărului cu atît mai bine pentru școala și elevii lui. Ce rol imens revine deci din acest punct de vedere universităților: să stimuleze în tineretul său pasiunea pentru știință, care se face, care se află pe cale de devenire.

În fine, munca științifică universitară, fie de laborator, fie de institut sau seminar, mai exercită asupra psihicului adolescentului și alte influențe binefăcătoare de care nimeni mai mult ca profesorul n'are trebuință mai amplă. Prin caracterul său impersonal, cercetarea științifică e o puternică școală de desinteres, căci căutarea adevărului fără preocupări utile, deturneză conștiința dela dispoziții egocentrice și o face obiectivă, imparțială și ca atare aptă pentru o înaltă conduită etică. Apoi, cercetarea adevărului dezvoltă și sentimentul modestiei: omul care caută adevărul e modest pentrucă el are ocazia să constate cît de puțin știe și cît de mult mai are de învățat.

Prin urmare, învățămîntul universitar promovează anumite virtuți, indispensabile oricărui om, dar mai ales unui profesor.

Dar, pe lîngă toate aceste considerente anterior enumerate, fundarea Seminarului Normal Superior nu pare o soluție fericită și din alt punct de vedere: măsura divizării studențimii înseamnă, într'o primă ordine de idei, reducerea masei de candidați din care atît învățămîntul cît și știința își vor recruta elementele. Căci masa de studenți fiind dela început divizată în două grupe distincte, atît universitatea cît și Seminarul Normal ar fi nevoite să-și aleagă numai din categoria respectivă una, pe profesori; alta pe oamenii de știință. În plus specializarea impusă studențimii mai înainte ca aceasta să fi luat un contact viu cu învățămîntul superior e iarăși o chestiune dificilă, știut fiindcă aptitudinile științifice ale studenților încep a se revela în anul II, sau chiar în al III-lea an de studii universitare. Apoi, să nu se uite că în adolescență, conștiința tînarului e preocupată de „planul vieții“, de organizarea unei cariere, că mulți studenți încep studiile universitare cu scopul determinat de a-și dobîndi o pregătire didactică, pentruca tîrziu în urmă să sîrșească prin a se devota științei, grație sugestiilor fericite ale profesorilor sau îndemnului unei tardive voci interioare.

În fine, mai e încă un motiv, un ultim considerent care ne face să găsim inoportună înființarea Seminarului Normal Superior: e vorba de respectul ce-l datorim tradiției.

E un fapt public că școala noastră n'are încă tradiții, că nu e lăsată să-și formeze tradiții. Legile, regulamentele și mai ales programele noastre școlare mereu se modifică, se anulează și „se fac din nou“. Din această cauză, nici profesorii nu-și mai cunosc programa, și implicit n'o mai respectă, nici „reformele“ nu dau rezultate, și nici școala nu merge bine. Ne obsedează prea mult mania de a strica și de a clădi noi „totul din temelie“. În însemnate proporții semănăm gospodarilor nepricepuți, care— în loc să-și sporească sau să-și înfrumuseze locuința,—și-o strică mereu spre a și-o reclădi din temelie tot mai săracă și mai imperfectă. ■■■■■

E tocmai cazul instituției noastre universitare. De bine, de rău funcționează pe lângă universitățile romine Seminarul pedagogic—așa dar tot un *seminar*,—cu menirea de a asigura candidaților la profesorat pregătirea pedagogică necesară. Ca atare se află deja în această țară o instituție asemănătoare cu cea proiectată de d. Mehedinți, instituție, care are deja un trecut, intrînd oarecum în conștiința publică. Intr'o bună gospodărie, de altfel așa cum trebuie să fie a statului, s'ar porni dela instituția existentă aplicîndu-se pe temelia acesteia reformele necesare, dictate de „înorile vremii“. Prin urmare nu revoluție, ci evoluție.

Dar reforma universitară e un superior comandament cultural, o imperioasă necesitate a noului stat românesc. Chiar obiecțiile aduse ideii d-lui S. Mehedinți cu privire la înființarea Seminarului Normal Superior nu poartă nicidecum semnificația unei mulțumiri cu statu quo.

În ordinea de idei, care ne preocupă—e vorba de pregătirea corpului didactic secundar—învățămîntul nostru universitar are nevoie de unele adaptări însemnate la nevoile vremii atît în ce privește pregătirea teoretică, cît și cea pedagogică a studenților.

Mai întăiu e de observat că universitatea nu dă studenților săi ocazia să audieze prelegeri pentru toate materiile cursului secundar; apoi chiar cînd cursurile respective se țin, se mai întimplă cîteodată ca unii profesori să nu-și termine materia obiectului lor, în cursul unui trieniu academic—ceiace înseamnă o apreciazabilă pagubă pentru viitorii profesori, care de regulă în cursul secundar reproduc aidoma sau rezumativ lecțiile ascultate la universitate. În fine, învățămîntului nostru superior i s'ar mai putea reproșa, că n'are totdeauna pe profesori la catedre, că aceștia absentează vremelnic din pricina rolurilor politico-administrative, pe care sînt chemați să le împlinească.

E drept că ultima obiecție s'ar putea tot așa de bine opune și profesorilor unui eventual Seminar Normal Superior și tot așa de just e că nimeni nu ar putea lua o poziție adversară față de participarea binefăcătoare a selectului corp universitar la condu-

cerea statului. Totuși e util de reținut, că atîta vreme cît universitatea poartă pe umerii săi înalta misiune a pregătirii conducătorilor învățămîntului secundar și implicit și primar, îi revine datoria să înlocuiască absentele și să organizeze astfel activitatea științifică, încît lacunele semnalate să fie înlăturate.

Dar, pregătirea teoretică a candidatului la profesoratul secundar trebuie amplificată și în altă direcție: în cea psihologică. Cunoașterea copilului, a interesantelor sale manifestări spirituale nu mai poate fi suplinită, cum adesea din nefericire e cazul, de strămoșescul bun simț. Un viitor profesor trebuie să cunoască aprofundat *psihologia infantilă*, care a făcut în cursul ultimelor două decade enorme progrese; apoi *psihologia adolescenței*, ale cărei bogate date, care nu mai pot fi ignorate, deschid spiritului noi și interesante orizonturi; în fine *psihologia școlară*, care lămurește interesant căile unei pedagogii sociale cu adevărat științificate. De o indispensabilă utilitate pot fi apoi și alte discipline psihologice ca: *psihologia comparată*, *tipologia*, și mai ales *psihotehnica*. Un bun profesor trebuie să utilizeze toate achizițiunile științifice, prin care se poate asigura o mai bună instrucție și educație a tinerei generații. Comparată cu vechea pregătire—cea psihologică era chiar inexistentă cu excepția studenților în filosofie,—noua pregătire trebuie să consistă într'o complectare teoretică atît de specialitate, cît și de psihologie,—ceiace nu înseamnă totuși întreaga reformă.

Centrul întregii reforme, punctul, cătră care trebuie să convergeze toată grija legiuitorului pentru a asigura o nouă și competentă promoție de profesori, e însă reorganizarea Seminarului pedagogic. Importanța acestei instituții e cu atît mai mare, cu cît în conștiința publică pătrunde tot mai adînc ideia că profesoratul e o meserie grea, că la ieșirea din universitate debutanții nu posedă mîna de dascăl, că și pentru profesorat e nevoie de o anumită practică prealabilă ca la oricare meserie.

Reforma Seminarului pedagogic trebuie să realizeze din această instituție: *un atelier și un laborator*. Mai întăiu seminarul pedagogic trebuie să fie un atelier de ucenici pentru studenții, candidații la profesorat. În interiorul acestei școale superioare să se realizeze o fuziune intimă a culturii generale și a pregătirii profesionale. În acest scop conducerea școlii de aplicație trebuie să ofere adevărate lecții de demonstrație, care să promoveze interesul practicanților și să justifice analitic toată desfășurarea lecției, neglijîndu-se faptul tipic că tinerii nu înțeleg și nu apreciază practica pedagogică, fiindcă e vorba de lucruri mărunte, pe care tinerețea nu le vede, fiindcă îi fac o aparentă impresie de ceva știut și banal.

Să facă tineretului o temeinică ucenicie de predare și de aplicare a principiilor învățate, căci e știut, că „oamenii n'au ochi decît pentru aspectele lucrurilor, pe care au învățat să le discearnă“, (W. James, Précis de psych. p. 307).

Să întreprindă o activitate de colectare de „cazuri” și „fapte școlare”, dublată cu o altă similară de interpretare; dar mai ales să pună la dispoziția practicanților un bogat curs de metodică, pentru fiecare obiect, toată tehnica specialității precum și serioase îndrumări pentru cercetări și experiențe viitoare.

În fine, ca seminarul pedagogic să fie un adevărat atelier de ucenicie didactică mai are datoria să însuflească candidații săi, entuziasmul pentru profesie, devotament pentru copii și un frumos avânt de a se dăruia pentru învățătura altora.

Pe lângă acestea, Seminarul pedagogic mai trebuie să fie un adevărat *laborator pedagogic*. În interiorul său ar trebui ca toată pedagogia să se aplice, să se verifice, să se formuleze, iar rezultatele, odată obținute, să se bucure de o largă publicitate. Seminarul pedagogic ar mai avea obligația să experimenteze diferite sisteme, metode și organizațiuni de educație sau instrucție, spre a stabili pentru fiecare curent sau teorie pedagogică valoarea ei practică și raportul ei cu realitatea. Tot acestui institut îi mai revine menirea de a aduna date de psihologie școlară, informațiuni de tipologie și caracterologie, dar mai ales concluziuni cu privire la aptitudinile și evoluția psiho-fizică a școlarului român—aceasta fiind principala cale pentru autohtonizarea școlii românești și pentru realizarea unei pedagogii naționale. În acest scop, anunțata școală universitară ar avea datoria de a-și asigura întinse relații cu corpul didactic secundar, format din foștii săi practicanți, și chiar cu reprezentanții învățămîntului primar, care laolaltă i-ar putea procura prețioase informațiuni. Dealtfel asemenea relații ar mai putea împlini și un important rol educativ: ar menține pe profesori și învățători într-o sferă superioară de preocupări și interese școlare și le-ar da acestora ocazia de a se ține la curent cu toată tehnica pedagogică, cu sistemele mai noi de educație, și cu problemele, care agită atențiunea lumii școlare. Dar rolul cel mai important pentru stat, pe care seminarul pedagogic l-ar putea împlini ar fi mai ales acela de busolă a învățămîntului, de factor, care orientează statul asupra practicei și teoriilor pedagogice, și în deosebi asupra reformelor, necesare școlii românești.

Numai împlinind aceste multiple și utile roluri, seminarul pedagogic poate deveni în adevăr o importantă instituție universitară, un factor de orientare al școlii în genere, dar mai ales un atelier și un laborator al întregului nostru învățămînt.

* * *

Dar toate reformele discutate sau numai semnalate mai sus nu sînt singure în stare să asigure reabilitarea școlii noastre publice. Seminar Normal Superior, Seminar Pedagogic, Univer-

sitate—toate aceste înalte instituțiuni, nu pot numai ele garanta învățămîntului românesc un select corp didactic, chiar dacă ar primi cea mai perfectă organizare. Școala mai are nevoie de suflete vii. Voioșia naturală, buna dispoziție, căldura spirituală, sînt cele mai fecunde surse pentru succesul educației. Sufletul trist și blazat n'are ce căuta în școală. Școala nu se poate nici înviora, nici întreține de profesori cu suflete pietrificate, de oameni acri, fără curaj în gîndire și fără inițiativă în fapte. Deaceia am credința că îmi îndeplinesc o datorie și față de corpul didactic și față de problema în sine, semnalînd alte dificultăți serioase, pe care le mai întîmpină opera de reinălțare a școlii românești,—dificultăți care contribuie în însemnate proporții să nu avem în școală „suflete vii“.

Mai întăiu e vorba de piedicile mari, pe care administrația și în special cea școlară pare să le pună în calea profesorilor. Se știe că în mod general profesorii tineri pornesc la lucru cu e-lanul specific tinereții, cu entuziaste planuri de activitate culturală și mai ales cu o frumoasă zestre de bune sugestii. Nu sînt rari acei tineri care, îmbătîndu-se de idealuri înalte și de vorbe mari, mărturisesc cu candidă naivitate, că vor să-și facă din profesorat un adevărat apostolat. Dar acest idealism, care ar fi cu atît mai prețios, cu cît s'ar prelungi mai mult în viața unui dascăl, se pare că nu găsește nici o apreciere și nici o valorificare din partea administrației școlare. Majoritatea numirilor, detașărilor și transferărilor în învățămînt nu sînt urmări normale, logice, ale examenelor și activității publicistice ale solicitatorilor, ci adesea grave momente de umilire pentru candidați, sau utile ocazii pentru diverși agenți politici ca să-și creeze clientela și atmosferă. E prima ocazie de umilire, prima manevră de ofilire a entuziasmului dascălesc,—moment, care lasă adînci răni în sufletul dascălului.

Rezultate similare provoacă permanent și sistemul recompenselor. Acesta, deși are menirea de a fi pentru corpul didactic o ploaie binefăcătoare, creatoare de noi energii, puse în slujba școlii, reprezintă în frecvente cazuri triste jigniri ale celui mai elementar simț de justiție. În loc să se răsplătească profesorii harnici, recunoscuți prin activitatea lor școlară, publicistică și culturală, se bucură de atențiuni oameni cu însușiri protivnice, codașii seriilor de capacitate, indivizi care vegetează la umbra cluburilor politice, oameni certați și cu școala și cu cultura. E de pomîná cazul unei școale secundare, cu un select corp didactic, unde cu ocazia unor medalieri, spre stupefacția publică, au fost decorați doi maestri—singurii înscriși în partidul politic cărui aparținea ministrul din vremea aceia.

Dar ceiace agravează blazarea și stingerea oricărui idealism didactic, e tragicul raporturilor dintre profesor și autoritățile școlare superioare. Se pare că spre paguba școalei și chiar a moralei publice, între aceste două grupe nu există relații amicale,

de colaborare, de reciprocă întărire spirituală și de corectă stimă și încredere. În deosebi, în ochii unora din organele de control—recrutarea așa cum în mod public se știe—nu prețuește întru nimic—pedagogia înțelegerii, a armoniei, a idealismului didactic. E publică tinguirea că spiritul de privilegii politice, pe deoparte, și lipsa de ținută morală a unora din conducători—pe de alta—au colaborat la timpuria demoralizare a corpului didactic.

Așa dar, o simplă reformă a învățămîntului superior—oricît de perfect ar fi concepută—nu va putea reuși să schimbe aspectul decadent al școalei romînești. Ea va însemna cel mult o mai temeinică pregătire teoretică și practică a profesurii viitoare, dar nu o acțiune de transformare spirituală a învățămîntului. În școala romînească nu va putea sălășlui un duh nou, până ce nu se va asigura deplin respectarea autonomiei morale și materiale a profesurii. Până la realizarea acestui deziderat, toate reformele vor fi din punct de vedere practic bune intențiuni, planuri interesante, dar pure paliative pentru remedierea rănilor de care suferă acut învățămîntul romînesc. Se impune deci o reformă cu o rază mai vastă, care să înglobeze evident și cercurile superioare școlare, în selectarea cărora, criteriul culturii și al moralei să beneficieze de prestigiul suprem.

Evident, că o astfel de reformă e dificilă. Ea implică acțiuni de mare curaj și prestigiu dar mai ales de extraordinare jertfe. Dar acesta e caracterul tuturor marilor reforme. Orice reformă culminează într'o puternică indicare în direcția jertfei, a jertfei intereselor și ambițiilor în vederea afirmării spiritului și culturii.

S. S. Birsănescu

Cronica socială

Israël în România

Cu toate incidentele antisemite adesea violente, la care am asistat în ultimii ani, preocuparea teoretică de a găsi explicațiune acestei stări de lucruri, s'a dovedit foarte slabă. Literatura sociologică a problemei evreești s'a îmbogățit în timpul din urmă cu prea puține contribuții importante: dovadă indirectă nu numai a stării de debilitate în care se găsește azi știința socială romină, dar chiar a crizei de intelectualitate în care ne găsim cufundați până în gît.

Și ceiace e mai curios e că astfel de cercetări n'au venit nici din rîndul evreilor, unde preocupările cerebrale ar trebui să fie mai puternice, ca din partea unui popor, care, după expresia lui Ch. Peguy, „cetește de două mii de ani“.

O îmbucurătoare excepție s'a produs anul acesta. În legătură cu atitudinea pe care trebuie s'o aibă minoritatea evreiască față de diferitele partide politice, d. dr. C. Blumenfeld, cunoscut pentru pătrunzătoarele și judicioasele cronici de politică internă pe care le publică în „Adevărul“, a publicat o broșură plină de sugestii și orizonturi: „Greșeli în politica evreiască“. La această broșură, d. C. Stere a scris o prefață, care e poate unul din cele mai a-dînci și mai magistrale studii de sociologie semită din cîte s'au scris. Numai lucru curios, prefațat și prefațator nu ajung la concluziuni identice. D. C. Blumenfeld, inspirat de un punct de vedere strict realist, de un oportunism practic foarte lucid, plecînd dela fapte prezente și imediate, ajunge la concluzii pur politice. D-sa preconizează pentru minoritatea evreiască „politica săsească“, adică acea atitudine de tîrguială bănuitoare, de libertate deplină față de orice principiu „a priori“, cu singura țintă egoistă de a obține un maximum de avantagii pentru membrii ei.

D. C. Stere, sociolog iremediabil, nu poate localiza problema numai la mediul românesc. Pentru d-sa problema evreiască ia pro-

porții universale și cu acea înălțime și aristocrație de cugetare care-l face totdeauna să privească problemele „subt specie aeternitatis“, o leagă în urmă de mileniiile unei sbuciumate istorii și de spațiile supracontinentale ale dispersiunii evreiești. Pentru el, atitudinea *de azi*, (un infim moment din interminabila poveste a lui Ahasverus) a micii fracțiuni evreiești din România nu se poate decide local, în funcție de contingentele noastre de *aici*. Ea e o rezultată a unui proces îndelungat și complex. Atitudinea evreilor români *nu poate fi* alta decât a întregului neam israelit. Și cu erudiția sa, în același timp pitorească și convingătoare d. C. Stere dovedește că poporul evreu are o misiune de îndeplinit, un meșianism de desăvârșit, anume acela al democrației și al înfrățirii popoarelor.

Populația evreiască din România nu se poate abate dela acest ideal îndărătnic, pe care Israel îl urmărește cu tenacitate neînvinșă de mii de ani. Cu puterile ei mici ori mari, cu mijloacele ei specifice, va urma calea fatală pe care neamul evreesc de pretutindeni trebuie să o urmeze.

Iată deci, două concluzii deosebite. Are dreptate cronicarul politic prevăzător de consecinți inedite, sau sociologul care pleacă dela postulate teoretice, dela axiome generale pentru a demonstra un caz special. Broșura d-lui dr. Blumenfeld, prefațată de d. C. Stere, pune în lumină și o problemă de metodă: conflictul între sociologie și politică.

Să încercăm a lămuri puțin acest proces deschis.

* * *

Chestia evreiască nu e o problemă sentimentală.

Pe cînd eram încă adolescent îmi fixasem un criteriu de apreciere al oamenilor după aceste trei pietre de încercare: atitudinea față de evreu, de femeie și de muncitor. Un om care condamna sau combătea una din aceste trei categorii sociale îmi apărea ca de o speță inferioară sufletește. Lupta pentru desrobirea evreului, a femeii și a muncitorului, cei trei sclavi ai lumii moderne, mi se părea singurul ideal social posibil.

Deși de atunci am introdus multe nuanțe în această etică tripartită, în aprecierea morală a unui om caut adesea și astăzi verificarea acestor principii. Dar problema evreiască nu e numai o problemă morală. Ca să fie înțeleasă ea presupune comprehensiunea unui întreg mecanism social. Rezolvirea ei nu depinde numai de sentimente oricît de nobile ar fi ele, ci de pătrunderea unui anumit determinism social.

Din imensa varietate a grupurilor sociale, cîte locuesc pe globul pămîntesc, grupul evreu prezintă o serie de particularități care tocmai explică anumite trăsături din viața sa. Ca formă de grupare societatea evreiască nu se aseamănă cu nici una alta.

În primul rînd, ea se prezintă ca o societate națională lipsită

de teritoriu. Desigur că încercările artificiale de a coloniza Palestina nu pot fi considerate ca o împlintare a Evreimii pe un anumit pământ. Evreii samănă oarecum cu emigranții și cu [popoarele de negustori ambulante: Greci, Armeni, Siriaci etc., cu singura deosebire că aceștia se pot gândi la o intrare, la o retragere într'o patrie care-i așteaptă măcar la bătrînețe, pe cînd evreul nu-și poate permite nici-o nostalgie și nici-un patriotism. Urmează de aici, firește, o mentalitate instabilă, schimbătoare, doritoare de noutăți, de variație. Psihologie de nomad veșnic în căutare de alte sălașuri. W. Sombart stabilește opoziția între psihologia conservatoare, sentimentală, a tipului arian pe care-l numește „omul de pădure“, agricultor fixat pe ogorul său și aceia veșnic mobilă, progresistă a beduinului, a „omului de pustiu“, pe care-l reprezintă, după el, evreul. Prin lipsa unui pământ de care să se lege, pe care să se nască și să moară, evreul nu poate pricepe continuitatea și tradiția. El e liber-cugetător prin definiție. Lipsa de prejudecăți, îndrăzneala de cugetare, curajul cu care poate înfrunta orice noutate ce nu-l sperie niciodată, e urmarea directă a instabilității israelite.

Lipsit de instincte și obiceiuri înrădăcinate care constituesc datinele, Evreul e mai ales *raționalist*. Și raționalist în sensul strict și strîmt al cuvîntului înșamnă utilitarist. Biblia și Talmudul indică această trăsătură de psihologie colectivă. El nu se lasă tîrît de preferinți oarbe, de uri ori sentimente violente. Judecă și cîntărește, e sobru, reținut, circumspect. Pasiunile nu-l mînă. Aptitudini excelente pentru a deveni negustor. Ca negustor perfecționează meseria sa și inventează în istoria civilizației omenești epoca care se chiamă capitalismul. Kautsky crede că rațiunea a apărut ca un efect al comerțului, iar Sombart că negustoria și capitalismul sînt efectele rațiunii. Pentru unul rațiunea e efect, pentru celalt cauză. Amîndoi sînt de acord însă că Evreul e raționalist, indiferent dacă a fost dela început, ori a devenit apoi astfel.

O altă trăsătură a grupului social evreesc e aceea, că încă dela început Evreii au reușit să fuzioneze diferiții zei tribali, într'un singur zeu național. În timp ce atîtea popoare ale antichității ca și triburile primitive de azi și-au măcinat energia în culturi locale rivale, Evreii s'au contopit, dela începutul istoriei lor într'o singură credință. Aceasta a creat monoteismul, dar și exclusivismul.

Ideia că perfecțiunea divină nu poate fi decît una singură creiază fanatismul și intoleranța. Atîta vreme cît judaismul a trăit printre popoare păgîne, cu idoli multipli, conflictul nu s'a produs în mod prea acut. Dar în ziua cînd, din sînul însuși al israelitismului a răsărit o altă religie, la început ca o simplă sectă disidentă, care pretindea aceleași drepturi la unicitate, antagonismul a devenit ireductibil. Aproape două milenii taberile au stat față în față fără nici o concesie posibilă. Și deoparte și de alta refuz pentru orice înțelegere posibilă.

E adevărat că popoarele creștine numeroase, stăpîne pe mari

împărății, pe forțe armate, pe guverne și poliție, au prigonit judaismul veacuri după veacuri închizându-l în ghetto-uri, arzându-l pe ruguri pentru prezumate crime religioase, confiscându-i averile agonisite în trudă și abținere. Tot evul mediu, chiar până la aurora timpurilor noastre, evreii n'au avut răgaz sau odihnă. Persecuția cea mai crudă i-a urmărit pretutindeni. Orice tiran local și-a ispășit capriciile ori crimele derivând asupra lor destinul „țapului ispășitor“. Ca și Sisif, au trebuit mereu să înceapă din nou o avere muncită în sudoare și lacrimi și care se putea năruți într-o singură zi. Lucrul se repetă, simbolic, astăzi, sub ochii noștri în Palestina înfine cucerită. Ororile închișiței și ale progromurilor au înecat istoria de sânge vărsat.

Dacă evreii nu s'au apropiat încă complet de nici un popor, s'ar părea că vina e numai a popoarelor atotputernice care nu le-a îngăduit măcar o clipă de ospitalitate ori de toleranță. Faptul că Evreii se țin mereu de o parte ca o sectă închisă, s'ar părea datorat numai sălbătăciei antisemitismului creștin.

O asemenea părere nu e complet justă. Exclusivismul evreesc cu izolarea lui cîteodată mefientă, alte dați insolentă, e datorită desigur în mare parte ferocității celorlalte popoare. Dar același exclusivism e datorit pentru o parte și temperamentului, mentalității judaice. Orgoliul israelit, care pleacă dela cele mai vechi texte biblice din ideea „poporului ales“, mesianismul semit care se crede mereu chemat să transforme și să domine lumea, disprețul adesea manifest pentru celelalte popoare considerate inferioare, toate acestea își au desigur și ele partea lor de răspundere.

Oricare ar fi cauza, nu e mai puțin sigur că exclusivismul la care s'a menținut sau la care l-au obligat alții, au dat evreilor un spirit profund conservator, c'un instinct de persistență și de apărare a unei ființe naționale, pe care cu toate transformările și vicisitudinile istorice au păstrat-o intactă.

Așa dar, iată trei caractere fundamentale ale psihologiei colective evreiești: mobilitatea de spirit prin lipsa de teritoriu, „beduinismul“, raționalismul și exclusivismul monoteist, care însă n'au adus toate aceleași consecințe. Primele două caractere, beduinismul și raționalismul, dau evreilor o mentalitate progresistă, democratică, justițiară și democratică.

Situația lor de popor monoteist și persecuțiile milenare pentru conservarea religiei unice, le-a insuflat un naționalism extrem de strict și de tradiționalist. Paradoxul evreesc și în același timp contradicția logice național-israelite sta în această poziție socială: atitudine extrem de umanitară și de mobilă în ideologia generală și politică strict naționalistă și conservatoare în viața politică imediată. Iată deci că sociologia și politica evreiască se găsesc într'un marcat și evident antagonism. Inspirați de largi orizonturi; lacomi de noutate, însetați de dreptate în problemele mari. Oportuniști lucizi și calculați în chestiunile precise și practice privind situația lor într'un moment dat.

În toate țările problema israelită oscilează între acești doi poli contradictorii. În țările civilizate însă, unde intoleranța națională și deoparte și de alta nu e așa de mobilizată, unde persecuțiile nu-i obligă la opoziție și solidaritate de grup, iudaismul se prezintă mai ales sub aspectul său de progresism umanitarist.

La noi însă, unde problema evreiască e așa de acută, unde conflictul e adesea violent, aspectul imediat, adică practic politic, ese la suprafață. Evreimea noastră își poate permite mai puțin luxul de a întreține—cu toate că o face destul de frecvent,—o ideologie vagă și neprecisă de fraternitate și justiție general omească. Ea e presată de împrejurări concrete să se apere în orice moment de atacuri zilnice. Misiunea ei ideală e împiedicată mereu de grija ei de conservare.

Noi nu avem încă acea evreime idealistă și dezinteresată, la care să predomine ideologia largă, visătoare de perfecțiuni umane neatinsă încă. În Evreii de la noi nu predomină încă caracterul „beduinic“ al „omului de pustiu“, veșnic liber, privind fără prejudecată problemele mari ale viitorimii. Evreii noștri sînt forțați la o luptă permanentă de guerilla pentru interese meschine și cotidiene. Și cu toată atitudinea lor adesea umanitaristă, ei sînt obligați încă să-și piardă energia în interese mărunte, dar pentru ei desigur importante, lăsînd în negurile viitorului marea lor misiune.

Inspirat mai ales de aspectul practic, adică politic al chestiunii, de ceiace se întîmplă azi, d. C. Blumenfeld-Scrutator, a putut preconiza o „politică săsească“. D. C. Stere, punînd problema în ansamblul ei mondial, extinzîndu-i proporțiile dincolo de imediat și cotidian pînă la limitele unei etici universaliste, a fost atent mai ales la acele caractere ale poporului evreu,—care îl indică pentru un alt rol, decît acela de a-și apăra un cîștig imediat.

Și, ca concluzie, se pune întrebarea: e mai justificat punctul de vedere sociologic ori cel pur politic? Închinăm, în ce ne privește, pentru cel dintăiu. Și iată de ce.

Chiar în țara noastră, unde șovinismul e puternic și unde relațiile între majorități și umanitate sînt adesea încordate, împrejurările care încurajează exclusivismul sînt, vizibil în descreștere. Motivul cel mare, motivul cardinal care a îndepărtat popoarele de Evrei a fost religia. Dar atît în tabăra creștină cît și în cea evreiască religia joacă astăzi din ce în ce mai puțin rolul preponderant. Indiferența religioasă sau libera cugetare e în deobște conduita normală a omului civilizat cel puțin în ce privește aspectul ei Social, adică în legăturile dintre oameni, religia rămînînd o afacere pur intimă, de conștiință individuală a fiecăruia. Religiozitatea astăzi e o năzuință vagă și sentimentală. Contururile ei precise, întrupate într'un Dumnezeu unic, într'un cult și un rit anumit, se estompează din ce în ce mai mult. Cel puțin în acest domeniu ura se va împrăștia încetul cu încetul.

Cu toate valurile de reacțiune mistică ori altfel care din cînd în cînd reapar ca reminiscențe medievale, progresul în această di-

recție e lent, dar sigur. Astăzi, cel mai fanatic credincios n'ar mai duce pe cine-va la rug fiindcă nu-i împărtășește credința. Alte motive de exclusivism de cît religia? Dar evreii nu au o limbă națională literară și nici o istorie militară sau politică unitară care să-i lege printr'un trecut comun în contra altora. Rămîne un singur motiv de dezbinare: acapararea bunurilor economice. Inzestrarea evreului pentru organizația capitalistă îl face să „handicapeze“, economicește celelalte popoare. Inșă din acest punct de vedere, evreii din această categorie intră laolaltă cu ceilalți exploataatori, de orice neam ar fi, ca un simplu capitol, în marea problemă a revendicărilor sociale. Socialismul desființează antisemitismul, deplasînd lupta națională ori de rasă într'o luptă de clasă, împărțind și pe evrei ca și pe ceilalți, în proletari și capitaliști.

Astfel, din cele trei caractere ale iudaismului, cel care e menit să dispară e exclusivismul evreesc. Cu aceasta și problema politică evreiască își pierde importanța. Evreul rămîne liber să-și realizeze menirea sa de mobilitate, progres și justiție.

Dar punctul de vedere politic ne poate obiecta: toate acestea sînt probleme ale unui viitor mai mult ori mai puțin îndepărtat. Până atunci ce va face poporul lui Israel? Se va lăsa el pradă atacurilor nedrepte care-i pot veni de la o zi la alta? Va privi el cu brațele încruciate limitarea drepturilor sale?

Evident, nimeni nu poate cere unui popor chiar în baza unui viitor promișător și apropiat, abdicarea de la drepturile sale. Lăsînd inșă pe planul al doilea luptele imediate, reducîndu-le la strictul necesar, și militînd cît mai frevent în direcția uriașei misiuni ce o are în lupta pentru justiție și Drept, Israel va grăbi momentul eliberării sale. Din contra, concentrîndu-se într'o politică îngustă de moment, el poate întîrzia încă aurora unui viitor azi abia întrezărit. Și fiindcă pe umerii săi atîrnă menirea fraternizării și Dreptății universale, tocmai Evreilor nu le e permis să dea, o clipă măcar, pilda cea rea.

M. Ralea

Miscellanea

Iarăși ortodoxismul

D. Nichifor Crainic a răspuns prietinește unor rînduri publicate la această rubrică în chestia ortodoxismului și a certeii între atitudinea mistică și raționalistă. Dar cu toată buna sa voință prietinească, d-sa n'a înțeles exact atitudinea noastră. După portretul pe care ni-l schițează, înțelegem că apărarea raționalismului față de o reacțiune nefundată și snobistică, l-a făcut să ne creadă suflete uscate și limitate la cel mai strict pozitivism. Mai mult, ne-a bănuț simplismul și prostul gust al atelilor la modă acum douăzeci, treizeci de ani. În ce privește atitudinea revistei îl rugăm să răsfoidască colecția de prin anii 1909-1910 și să cetească două „Miscellanei“ intitulate „Pentru revista Catolică“ și „Între atei și teologi“ și va vedea nu numai sarcasmul revistei noastre pentru atei în genul răposatului Dr. Tiron, dar profesii de credință precise de religiozitate, adică de recunoaștere a complexității infinite a cosmosului, a posibilității de existență a unei ființe supreme care ne depășește, a modestiei cunoștinței și acțiunii noastre pămîntești. Prea ne presupune d. Nichifor Crainic sufletul unui Mr. Homais ! A susține raționalismul nu înșamnă a nu-i cunoaște limitele : înșamnă numai a-i recunoaște utilitatea. Și nu înșamnă iarăși a elimina celelalte forțe sufletești așa de importante în creațiunea spirituală : intuiția, sentimentul și chiar instinctul. Nu sîntem așa de sterilizați cum s'ar crede ! De atîtea ori ne-am entuziasmat violent pentru atîtea lucruri, pe care publiciștii mistici, veșnic cu D-zeu pe buze, le-au disecat cu atîta răceală critică ! Am avut chiar și slăbiciuni mai grave : cineva ne-a acuzat că sîntem hipnotizați de „mistica democratică !“.

Vezi, d-le Crainic, ce complicate sînt lucrurile ? Dar d. Nichifor Crainic e foarte puțin pretențios în răspunsul său. Ne pare aproape rău că ne cere așa de puțin. Pentru d-sa a fi religios înșamnă a-ți aduce aminte că ai avut o mamă pioasă, a-ți aduce aminte de făclile aprinse în dealul cimitirului în noaptea învierii, a te înduioșa de icoanele copilăriei tulburi și speriate de vise urîte, a avea pietate pentru credința strămoșilor etc., etc. Noi credem că religiozitatea e ceva mai mult și că d. Crainic o prezintă prea eștin.

Dar, în orice caz, dacă atât însemnă a fi religios, sîntem și noi din cei mai fervenți adepți ai d-sale. Și dacă ne-ar ceti paginile citate mai sus, și chiar acelea ale colaboratorilor noștri Galaction, Sadoveanu etc., pe care nu i-au publicat numai pentru forma lor literară, ar vedea că sîntem chiar și mai pretențioși.

Dar toate acestea nu însemnă că credem în eficacitatea neoortodoxismului preconizat de „Gîndirea“. În orice caz nu vedem legătura teoretică, doctrinală între ortodoxism și naționalism. Nu credem că ortodoxismul ne duce la cunoașterea și cultivarea specificului nostru național,—pe care și noi îl cerem în literatură, dar pe căi laice. Identitate între sufletul nostru național și ortodoxism? E clar mi se pare că:

1) Nu toți românii sînt ortodoxi, deci că a identifica românism cu ortodoxism, însemnă a lăsa în afară de patria lor o mulțime de români. Sufletul nostru național e mai larg decît formula ortodoxă.

2) Sînt și alte popoare ortodoxe. Această credință nu e numai a noastră: o au și Grecii, Rușii, etc.,—popoare care se asemănă prea puțin cu noi.

Inconvenientul cel mare însă al neoortodoxismului teoretic și cultural e altul.

Ortodoxism fără bizantinism e greu de conceput după cum recunoaște într'un articol din „Gîndirea“ și d. Radu Dragnea. Dar, credem, că nu e român care să nu recunoască influența nefastă pe care a avut-o bizantinismul asupra caracterului nostru. Să întărîm și să reinviem aceste funeste curente levantine, care ne-au descompus sufletul în pehlivănie, scepticism și ipocrizie?

Voește d. N. Crainic o etică nouă bazată pe descompunerea bizantină și, în mod serios, așteaptă de acolo mîntuirea?

Aceasta am voi să știm.—*M. R.*

Georges Courteline, burghez parizian

Cu Georges Courteline, mort în vara trecută, a dispărut unul din cei mai străluciți reprezentanți ai humorului francez contemporan. Poate cel mai strălucit, pentru că nimeni n'a întrunit mai bine decît el calitățile spiritului francez. Fără îndoială, lipsește încă perspectiva necesară pentru a hotărî locul pe care Courteline îl va ocupa în literatura franceză. Totuși acest loc este de pe acum indicat. Courteline intrase, încă de pe cînd trăia, în posteritate. Multe din piesele lui figurau în repertoriul „Comediei Franceze“. „Boubouroche“ era considerată ca o bucată clasică. Courteline comparat cu Molière, devenise un clișeu obișnuit al criticei. La moartea lui într'un articol din „Nouvelles littéraires“, Roland Dorgelès scria: «Un mare clasic a dispărut: Courteline, pe care mulți dintre noi îl consideram drept primul dintre scriitorii francezi actuali». Asemenea rînduri entuziaste dau tonul și ridică locul pe care Courteline îl

ocupa în aprecierea contemporanilor. Ele nu trebuie însă luate ad litteram. Courteline a fost un mare scriitor, fără îndoială. E puțin probabil că va fi considerat mereu ca „primul dintre scriitorii francezi actuali“. Va fi considerat, însă, fără îndoială ca unul dintre scriitorii francezi cei mai francezi, realizând în opera lui, cu prisosință, spiritul francez în forma lui cea mai desăvârșită. Și astfel, comparația cu Molière este justificată.

Courteline n'a fost numai un scriitor al unei epoci, un actual și atîta tot. Există în opera lui elemente general omenești, valabile pretutindeni și ori unde. A fost, însă, în același timp și un scriitor foarte francez, mai mult: un scriitor parizian. Opera lui trebuie considerată din aceste două puncte de vedere, și definită cu ajutorul lor.

Courteline a fost un umorist. Termenul acesta de umorist dă loc la multe neînțelegeri. În mintea multora el însemnă măscăriciu, scriitor amuzant și ușor. Confuzia aceasta s'a făcut de multe ori cu Courteline. Totuși Courteline e departe de a fi numai un autor de farse ușoare și amuzante. Umoristul ușuratec privește, de obicei, lucrurile numai la suprafață, mintuiește aparențe, se interesează numai de comicul superficial al vieții. Courteline n'a fost un umorist în acest sens. A fost în bună parte un satiric. Caracteristica satirei este demulteorii foarte dureroasă. După vorba adică a lui Beaumarchais satiricul «se grăbește să ridă ca să nu fie obligat să plîngă». Viziunea de viață a satiricului are întotdeauna un substrat tragic și deaceia rîsul lui e nemilos, agresiv și amar.

Acesta e rîsul lui Courteline. Iată, de exemplu, pe *Boubouroche*. Un mic rentier între două vîrste, care întreține o metresă, cu casă și masă. Un fel de țăitoare la mahala, care îl înșeală sistematic cu un tînăr. E primul aspect, cel aparent, cel comic ușor. Acolo unde intervine tragicul e în credulitatea lui Boubouroche, care refuză chiar cele mai evidente probe ale înșelăciunii. Sosit fără de veste acasă (și avertizat de un vecin binevoitor) își găsește rivalul comod instalat într'un dulap enorm, anume amenajat pentru astfel de ocazii. Totuși Boubouroche nu se lasă convins de evidență ci convins de argumentele celei care îl înșeală. Este eterna nevoe de iluzie și preferarea unei comode amăgiri adevărului plicicos și complicat. Piesa, în două acte, e mintuită de Courteline cu o măiestrie rară. Boubouroche este, fără îndoială, șarjat, credulitatea lui e exagerată, situația lui e aproape neverosimilă. Totuși nici o clipă spectatorul nu-și dă sama de acest neverosimil. Boubouroche își pierde identitatea lui de individ izolat și înșelat în dragoste. El apare ca un tip general omenesc. Este tipul stupidității masculine în amor. Tipul de „cocu“ - *cocu*, pentru care limba romînă nu are un echivalent expresiv. Boubouroche este un tip, cum tipuri sînt și Harpagon și Alceste și Tartuffe.

Tendința aceasta de a scoate din viață ceia ce este tipic și esențial se vede mereu la Courteline, chiar în cele mai mici scene, în cele mai fugitive situații. Și această tendință este foarte autentic franceză.

Dar Courteline este în tot așa de mare măsură un humorist specific parizian. Este humoristul micii burghezii pariziene care are caracterele ei specifice și proprii. Piesele lui Courteline se învîrt aproape toate în acest mediu. Afară, poate, de una, „Les gaietés de l'escadron”, care se petrece la un regiment. (Courteline a fost un mare și nemilos satiric al vieții militare. Este un aspect al operei lui, care, fără a fi esențial, merită o mențiune specială. „Le train de 8 heures 47”, mic roman din viața militară, este o capodoperă a genului). Micul burghez francez este într'adevăr un animal foarte important și foarte comic. Micul burghez francez își are cafeneaua lui, cu scaunul, masa și colțul lui obișnuit, în care, la ceasuri fixe și invariabile, vine să-și ia berea sau absintul. Totul e al lui. „Chelner, adu-mi jurnalul meu, cafeaua mea, berea mea cu sau fără guler, țapul meu cu sau fără toartă”. Micul burghez francez, de douăzeci de ani în fiecare seară joacă, la cafe-neaua lui *la manille* sau *la belote*, cu aceiași fideli parteneri. Așa începe și „Boubouroche”. Scena e o mică cafea de cartier în care, la o masă, Boubouroche și fericitul *cocu*, joacă *la manille parlée* cu patru amici, cărora întotdeauna le plătește consumațiile, întotdeauna le cîștigă partida și niciodată nu încasează cîștigul, pentrucă amicii sînt mereu la sfîrșitul lunii. După cum Boubouroche e tipul de *cocu*, de înșelat în dragoste, tot așa el este și tipul micului burghez parizian — însă cu o mică restricție. Courteline, pentru necesitatea piesei, l-a făcut pe Boubouroche darnic, bun și altruist. Ori, burghezul parizian nu are niciuna din aceste calități. În alte piese, în toate celelalte piese ale lui, Courteline l-a descris pe micul burghez parizian așa cum este: sgreit, egoist, neîncrezător, plin de tabieturi, cu cafeneaua lui, cu jurnalul și absintul lui. Aici Courteline este neîntrecut. A stors din acest mic burghez parizian o cantitate nemaipomenită de ridicul. A făcut din el un tip universal. Și-a bătut joc de el așa cum și-a bătut joc Caragiale de mahalaua românească dela sfîrșitul veacului trecut. A scris epopeia comică a micului burghez parizian. Și prin asta și-a asigurat un loc de glorie în istoria humorului universal.

Dar Courteline mai datorește ceva acestui mic burghez parizian. Îi datorește nu numai materialul pieselor lui ci chiar forma de spirit cu care îl ironizează cu propria lui formă de spirit, și anume „la blague”. Pentrucă acest mic burghez parizian este spiritual și demulteorii fin. Este o calitate pe care Courteline a apreciat-o și și-a însușit-o. Burghezul parizian știe să și ridă nu numai să fie ridicul. Și Courteline apare demulteorii, față de personagiile lui ca un „rusé compère”, vulpoi șiret și mucalit care în colțul lui, la cafea, se distrează făcînd glume pe socoteala clienților. Un nimic, un detaliu imperceptibil în gesturile sau în îmbrăcămintea unuia, îi revelează cine știe ce caracteristică ascunsă. Pe toți Courteline îi vede cu ochiu sigur de caricaturist și minte ageră de psiholog. Toate mâinile, toate micile ciudățenii ale micului burghez parizian, Courteline le observă, le clasează, le descrie. Îl ur-

mărește pretutindeni, la cafenea, acasă, la biuro, la tribunal. Biurocrația și codul snt obiecte de ironie și sarcasm continuu pentru Courteline. Formalismul și paperaseria birocratică îl exasperează și pedanteria juridică îl infurie. Sint două forme sociale parcă a-nume făcute pentru micul burghez parizian. Biurocrația satisface spiritul lui ticăit, meticulos și comod, iar chichițele și controversele juridice îi dau prilej să-și desfășoare eloquența și logica, care snt calități ale rasei. Scenele judiciare abundă în opera lui Courteline (care, aici, a moștenit humorul juridic dela tatăl său, Jules Moineaux, autorul, cam uitat astăzi și pe nedrept, al acelor „Tribunaux comiques“, pline de vervă și observație). Biurocratismului, Courteline i-a consacrat o carte întreagă „Messieurs les Ronds-de-cuir“. Cu aceste două aspecte, alături de acel al cafenelei și al vieții domestice, Courteline completează portretul „grandeur nature“ al micului burghez parizian.

Fără îndoială portretul acesta este incarcat de sarcasm și de dispreț. Courteline nu pierde ocazia să-și înțepe modelul oridecitori poate. Îl simți că ride demulteorii cu ciudă și amărăciune. Prostia omenească îl jighește. Micul burghez parizian îl exasperează. Dar îl cunoaște așa de bine, îl *cultivă* cu atita îngrijire, încît îți dai sama că dacă n'ar mai exista acest mic burghez parizian Courteline ar muri de plictiseală. Și aproape s'ar putea spune că Courteline își iubește victima tot atit cît o urăște.

Pentru că Courteline a fost el însuși un burghez parizian, vechiu parizian până în virful unghiilor, cu cafenea lui, și cu micile lui manii și ciudățenii. Dealtfel așa îl descriu toți cei care l-au cunoscut. Cineva scria, amintindu-și de el: „Nu putea să se urce într'un tramvaiu sau să între într'un restaurant fără să aibă un conflict cu controlorul sau cu chelnerul“. Acestea snt maniere autentice de mic burghez parizian, care întotdeauna găsește că e tras pe sfoară și întotdeauna e dispus să protesteze și să ție un mic discurs cu aluzii politice și satirico-sociale.

Dar Courteline a fost înainte de toate un scriitor de rară valoare, creator de tipuri comice eterne, de o putere de observație și de o putere de viață neîntrecute.

Deaceia opera lui este sortită să trăiască mereu — cel puțin tot atit cît va trăi și micul burghez parizian — adică foarte multă vreme. — *Al. A. Philippide.*

Romînul și temperamentul metafizic

În ultimul timp s'au făcut în publicistica noastră sfortări laudabile pentru definirea specificului etnic romnesc. Un spirit înclinat spre humor sănătos ar putea vedea în Caragiale un precursor al acestei mișcări intelectuale. Într'adevăr, ținînd samă de remarca genialului sarcastic că «avem și noi falșii noștri» s'ar putea crede că dragostea și nostalgia de posesiv autohton ne-a determinat să scoțim dacă nu există cumva și o psihologie a noastră.

Dar în afară de orice glumă, trebuie să subliniem în toată tăria cuvântului remarcabilele eforturi făcute cu intenția de a se schița și creiona fizionomia spirituală proprie Romînilui. Atrăgînd atenția asupra acestui fapt, e departe de noi gîndul de a înșira în această măruntă însemnare concluziile și rezultatele care s'au putut obține, să ne mărginim doar să amintim rolul covârșitor pe care l-a avut discuția în jurul generației tinere în îmbogățirea materialului necesar acestei probleme.

Prin urmare, am început și noi Romîni să socratizăm — *mieux vaut tard que jamais*, — am început să simțim și noi fiorii de a ne cunoaște pe noi înșine. Toate bune și extrem de laudabile, cu o singură condiție însă: să convină toți cercetătorii acestei probleme că există un fundament comun pentru toți, că sînt adevăruri eterne care nu pot fi neglijate și menite — mai cu seamă — să fie pivotul de plecare al tuturor. Printre aceste adevăruri veșnice, care nu pot fi în același timp admise de o tabără și refuzate de alta — fiindcă ar cădea în absurdul contradicției, sîntem perfect convinși că se găsește și ideea de „animal metafizic“, ca atribut esențial și *sine qua non* în constituția omului în genere. Pentru a ilustra această convingere voiu lua două exemple chiar din publicistica romînească.

În primul rînd e vorba de afirmația d-lui D. I. Suchianu că „*Romînul nu e animal metafizic*“ (În articolul asupra poeziei d-lui Arghezi, publicat anul în curs în numărul 2 al acestei reviste. Regretăm profund că circumstanțele vitrige în care lucrăm actualmente nu ne permit să folosim expresiile proprii ale autorului. Cititorul să binevoiască a ne îngădui și scuza aceste citate din memorie). Cunoașteți argumentarea d-sale îndestul de ingenioasă și de subtilă. Iată-o. În poezia religioasă a d-lui Arghezi, Dumnezeu e totdeauna sfîșchiiuit. Părintele ceresc îl agasează în cele din urmă pe poet, de-aici „o mică porcărie specific romînească“. Dar lucrurile nu se opresc aici, ci intervine încă o considerație care transformă acest spectacol comic în unul profund tragic. Poetul Arghezi nu este un trubadur oarecare exprimînd simple capricii și curiozități personale, el este încarnația geniului național liric, de unde concluzia că dînsul exprimă adevărata fire a Romînilui: sceptică, șmecheră și antimetafizică. La vestitele definiții care s'au dat Romînilui — născut poet, bursier sau agent de siguranță — ar trebui deci adăugată și aceia că „*Romînul e un animal antimetafizic*“.

De bună seamă că această afirmație contează în publicul intelectual și'n tinerimea studioasă atunci cînd pornește de la d. Suchianu, al cărui cuvînt prezintă totdeauna autoritate. Fără să intrăm în discuția postulatului folosit tacit de d-sa, invederat în aceia că o literatură oglindește la perfecțiune o societate, iar un poet exprimă geniul specific național — să chestionăm mai strîns o altă fațetă a problemei. Anume, se poate susține că în afară de culoarea pielii, de vrîstă, ten, sex, latitudine și longitudine, există în ființa umană întipărit adînc restortul animalului metafizic?

Ținem să insistăm asupra acestei chestiuni, fiindcă — după cum

am pomenit mai înainte—problema specificului psihologic românesc e încă în discuție, așa că o premiză greșită ar fi fatală cercetării ulterioare. Răspunsul nostru ferm și răspicat este că omul—negru, galben sau alb, brun blond sau roșcat, înalt, scurt sau bondoc, locuind în Peru, Chili sau Afganistan—a fost, este și va fi etern un animal metafizic. Cum e absurd și imposibil ca Românul să nu intre în vre-o tagmă din cele înșirate, rezultă că se bucură și el de această cinste de a fi botezat cu numele de animal metafizic.

Imprumutând o expresie tipică a unui personaj din scrierile d-lui D. D. Pătrășcanu, ar rămâne să vedem «cum devine cazul». Iată constelația de idei pe care o socotim capabilă să dirijeze și să soluționeze această problemă.

Înainte de toate ne gândim la faptul indubitabil pentru noi că *orice concepție de viață*—antimetafizică în genere, pozitivistă, burgheză sau sceptică în speță—*reprezintă cronologic o deslegare, o soluționare într'un anumit sens, o descifrare cu o anumită valoare și cheie a aspirațiilor metafizice inițiale*. O concepție despre lume și viață *ab ovo* și *ab initio* antimetafizică e tot așa de absurdă cum e cvadratura cercului, despre care Painlevé—mi se pare—ar fi spus cândva că s'a rezolvat în sensul că... nu se poate rezolva. Aceiași vorbă de adânc spirit cred că trebuie amintită și acelora care mai cred că mentalitatea antimetafizică ar caracteriza ființa umană.

Cum argumentarea unei chestiuni atât de delicate nu poate fi tratată în cadrul unei simple note—locul ei urmând să fie într'un op de pură filosofie, să ne mărginim la câteva cazuri ilustrative.

Mai întâi unul pur abstract de matematică elementară. Se știe din Algebră că există așa numite ecuații de identitate care se pot satisface în aceeași măsură cu o serie indefinită de valori reale pozitive sau negative. Singurele rădăcini care nu rezolvă aceste ecuații sînt cele imaginare.

Figurat vorbind, am impresia că „animalul metafizic” reprezintă o atare ecuație de identitate, întrucît se poate rezolva printr'o sumă de rădăcini variate, *y...* *compris* valoarea „antimetafizic”. Dar ca rădăcina „antimetafizic” să înlocuiască pe X într'un sistem de necunoscute, se impune apodictic existența prealabilă a lui X : *Q. E. D.*

Să înfățișăm însă un caz mai tangibil. Pentru aceasta mă voi referi la al doilea exemplu de care pomenisem la început, anume la eseuul „*Trecut și Viitor*” al d-lui Dan Bădărău (publicat anul trecut—mi se pare—tot în această revistă). D-sa subliniază magistral că toate eforturile omului în această viață se concentrează asupra dorinței de-a avea o casă sănătoasă, o hrană îmbelșugată și să fie lipsit de chinul pînii și neliniștei de mine. Evident că în fața acestei conduite, romanticii și idealistii vor tuna și fulgera învinovățind-o că-i lipsește nervul metafizic, blestemând-o și pecețuind-o de burgheză. Cum e posibil oare—se vor întreba nedumeriți ei—să astmipărăm fiorii și clocotul năzuințelor supreme

metafizice hotărînd definitiv și irevocabil să nesocotim orice ideal și vis?—Cum e posibil oare—vor continua acești superbi și simpatici «cerșetori de azur» — să convenim să satisfacem țelul și datoria vieții noastre, hotărîndu-ne să avem femei frumoasă... să avem butoiu de murături la pivniță și vagon de lemne tăiate la magazie, dar în schimb să renunțăm eroic la armonia sferelor divine?!?—Aceasta e prea banal și prea burghez; nu-i pentru noi, vor încheia dînșii ditirambic și pompos. Mai mult încă. Prin prizma unilaterală și exclusivă a temperamentului lor vulcanic și fugos vor conchide că această mentalitate *nici nu poate fi posibilă*. Se vor înșela firește, căci lumea este în largă măsură așa cum este și nu cum am dori noi să fie. Meditația filosofică—senină, olimpică și imparțială—te învață că ecuația de identitate metafizică de care vorbeam se poate satisface cu aceiași ușurință cu valori idealiste sau burgheze.

Pentru a încheia această însemnare, să atingem tot incidental o întîmpinare foarte serioasă, care se poate aduce, și care ne-a fost chiar adresată personal de amicul Sorin Pavel—ideii noastre că urzeala omenească intimă e metafizică și cu toate acestea pot răsări din ea tocmai concepții potrivnice.

Răspunsul nostru este că acest proces e simbolic pentru tragicul destinului omenească, el desvăluind forțele de creație și libertatea care sălășluiește în adîncul ființei noastre.

Dacă am fi determinați mecanic și matematic de un *primum movens*, de bună samă că istoria cugetării ar înregistra numai sisteme strict și eminentemente metafizice. *Varietatea și coloratura antimetafizică a unor sisteme filosofice este un indiciu prețios al libertății noastre interioare.*

Tragedia ia proporții cu atît mai sublime cu cît noi sezîm această libertate numai prin jertfa comoarei personale, prin jertfa animalului metafizic.—S. G.

Colaborare occidentală

Consecvență atitudinii ei de europenizare a țării noastre și de stabilire a unui contact cît mai strîns cu țările înaintate ale apusului, „Viața Romînească” și-a asigurat colaborarea mai multor spirite eminente din Apus. După articolele inedite, scrise anume pentru noi, ale d-lor P. Painlevé, E. Wanderwelde, Prințul Rohan, Greenwood etc., vom publica și altele care ne sînt promise și pe care cetitorii noștri le vor ceti în decursul anului viitor.

P. Nicanor & Co.

Recenzii

I. Al. Brătescu-Voinesti, *Firimituri*, Ed. Cartea Românească București.

Maestrul iubit și popular al nuvelii române, cu atita însuflețire sărbătorit anul trecut de numeroșii săi admiratori din întreaga țară nu a publicat în vremea din urmă decît bucăți puțin însemnate și răzlețe, de un caracter mai mult fragmentar. Volumul său recent, intitulat „Firimituri” cu delicata și cunoscuta modestie a scriitorului, e alcătuit din acestea.

În ce privește evoluția literară sau tehnică a d-lui Brătescu, volumul nu conține desigur multe pagini, deosebite sau noi.

În pragul bătrîneții, creatorul lui „Pană Trăsnea”, „Neculăiță Minciună”, „Călătorului îi șade bine cu drumul” pare a fi renunțat la efortul estetic, care a dus la aceste realizări perfecte ca adîncime, substanță și concentrare, pentru acel, neasămănat mai redus, al efuziilor sentimentale sau al schiței ușoare, inspirată de actualitate și cu un substrat mai mult anecdotic.

Regăsim totuși în scrisoarea I către M. Sadoveanu și care începe atît de patriarhal „mult iubite și prea cinstite cucoane Mihai”, o pagină minunată de fin umor, unde nimicnicia gloriei literare față de popularitatea și notorietatea barbatului politic e minunat ilustrată de omul de serviciu dela băile Eforiei, Neculai, care deși primește săptămînal bacșiș dela d. Brătescu, îl confundă cu un oarecare d. Segal. „Auzi dumneata : domnul Segal : Ptiu ! ca să nu-i zic mai rău”.

„Maxima virtus” e deasemeni o excelentă schiță, în care figura lui nenea Leon Căliman, partizan al neutralității înaintea războiului, defaitist și aproape germanofil în timpul lui, amic entusiast al Franței după victoria Antantei și exemplar tipic al adaptabilității desăvîrșite la împrejurări a politicianului român, e desecată cu o pătrunzătoare și delicioasă ironie.

Pescar pasionat cu undița (ca și d. Sadoveanu de altfel) în zilele de vacanță, d. Brătescu evoacă cu rară savoare în „Minune“ plăcerile acestei îndeletniciri, practicate în țara noastră, afară de pescarii de meserie, doar de lăutari și bărbieri. „Eu unul nu mă mîndresc, dar nici nu mă rușinez că sînt pătimaș pescar. Pe țăr-murile apelor, ori pe luciul lacurilor am trăit ceasuri de fericire și încîntare, pe care în zadar le-am căutat aiurea. Și mai mărturisesc că tot ce am scris, acolo pe marginea apelor l-am cugetat. Acolo, gîndul aiurea sădit în mintea mea, încolțea, creștea, înflorea. Acolo și numai acolo puteam găsi cuvîntul din urmă ce în zadar mă chinuiam să găsesc aiurea“. Semnificativă și în unele privinți curioasă față de restul operei sale, e bucata finală „O furtună trecătoare“.

Deși unul din cei mai cетиți și iubiți dintre povestitorii noștri, d. Brătescu se bucură de cîtva vreme, de antipatia adesea fățiș exprimată a unora din scriitorii tineri. Reprezentanți ai unei generații inclinate spre un fel de neoromantism în care senzația, imagismul luxuriant, obscuritatea, misterul, ca și tonul agitat și violent, sînt mai ales prețuite, ei nu pot gusta pe acest scriitor clasic sobru, măsurat, de o cristalină limpiditate. Echilibrul sufletesc și seninătatea acestuia le repugnă; iar în lirismul și în delicateța lui de sentiment nu văd decît o fadă dulcegărie.

Atitudinea d-lui Brătescu față de acești stegari ai literaturii noi, apare în felul cum e înfățișat poetul Sixt Pandeliu, personaj lipsit de orice jenă și de o ironie răutăcioasă, autor de versuri bogate în imagini și rime uimitoare și nouă dar brutale, veninoase, iconoclaste, cu un vocabular trivial și obscen. Considerînd arta, nu ca un agrement ci ca un instrument de prefacere și născut în vremea aeroplanului și a telegrafiei fără fir, acest poet e însetat de o notorietate accelerată și răsunătoare. „Admirația nu trebuie capată, spune el, ca o pomană, ci smulsă ca o biruință“.

D. Brătescu, cu alte idei, bine înțeles, asupra artei și admirației, nu are decît cuvinte de revoltă împotriva acestei literaturi, după d-sa diabolice, care nesocotind cu persistență cerințele ideale ale sufletului și nevoia lui de lumină, bunătate și mîngiere, întreține setea de scandal a cetitorului și îl face astfel, mai rău.

Fără a lua, cît de puțin parte, într'un proces, natural de altfel și care va continua să rămînă deschis, între generații, temperamente și origini sociale deosebite sau opuse, (D. Brătescu descendent al micii boerimi e unul din puținii aristocrați care au mai rămas în literatura noastră, pe cînd poeții ca Sixt Pandeliu de plebeiană și umilă extracție sînt în genere declasați și proletari ai condeiului) semnalăm aceste pagini incisive care adaogă unele trăsături fizionomiei de scriitor a d-lui Brătescu, ca un interesant document literar.

Octav Botez

* * *

D. Ciurezu, *Răsărit*, poezii, ed. «Scrisul Românesc», Craiova.

Veritabila poezie devine din ce în ce mai mult o plăcere rară. Rar întâlnită. Ești redus să recitești mereu aceleași vechi admirații și să-ți știi pe de rost cei câțiva poeți pe care i-ai iubit întotdeauna. Le deschizi volumul și n'ai nevoie decât să revezi titlurile pentru ca toate poemele să-ți vie în minte, vers cu vers, și dela început până la sfârșit. Asta îți știrbește plăcerea și ai vrea să le fi uitat pentru a le putea din nou citi și pentru a avea din nou fiorul delicios al surprizei. Deaceia ești cu atât mai bucuros, dacă, deschizând o carte, încerci această impresie, devenită și mai rară când meseria te obligă să citești attea indezirabile mediocrități.

Volumul de poeme «Răsărit» al d-lui D. Ciurezu oferă prilej unor astfel de surprize. Cu atât mai mult cu cât nu este recent și a fost, la apariție, salutat de o tăcere aproape ostilă, a cărei explicație mi scapă și pe care o constat, numai, cu tristă mirare.

O carte de primăvară sufletească. O carte de bucurie caldă în fața vieții :

Am dat cu mâna crengile 'ntr'o parte
Ca să privesc cum soarele răsare,
Cum crîngul tot, neliniștit tresare,
Cînd dimineața apele-și împarte...

.....

Cădea lumina caldă 'n picuri grei
Și-mi înflorea pe umeri și pe mâni,
Șimțeam subț talpi izvoare de fîntni
Cum se trudesc să iasă 'n calea ei...

Un suflet înfrățit cu pămîntul și cu natura sălbatică. O dorință de contopire cu elementele primordiale ale-firii. O dorință sinceră, spontană, fără nici un suport cerebral, fără sprijinul factice al niciunei intelectualități livrești și prăfuite. Poezia lui Ciurezu, o simți țîșnind din izvorul cîntecelor populare. Nimic voit în asta. Nu este o «înțoarcere» ci o izbucnire naturală, un drum pe care sufletul nu și l-a impus, nici nu și l-a creat. Nici-o manieră, nici un manierism. Ciurezu e poet într'un sens uitat astăzi, poet ca cel din versurile lui Goethe :

Ich singe, wie der Vogel singt,
Der in den Zweigen wohnt,
Das Lied, das aus der Kehle dringt,
Ist Lohn, der reichlich lohnet...

Raritatea poeziei lui Ciurezu stă în această spontaneitate a inspirației și în această primitivă puritate a izvoarelor lui de inspirație. Formula poeziei «cerebrale» pare să fie aplicată astăzi aproape

loarea muzicală a cuvintelor. Este conștient de forma pe care o întrebuițează. Nimic din neglijența poeților sămănătoriști de acum un sfert de secol. Inspirația lui, rustică și populară, se combină cu o expresie iscusită și savantă, fără ca acest lucru să ofere un contrast desagregabil sau să dea o impresie de artificial, de căutat. Poate, numai, pe alocurea, câteva vorbe și expresii dialectale neîndestul de dozate. Dar asta nu strică tonalității generale, care rămâne perfectă.

Și, acum, ași fi curios să văd cum acest poet (autentic printre alții nechemați) are să cinte orașul—la care *va trebui* să ajungă, așa cum cer vremurile. Va fi o evoluție, o desrădăcinare sau (mult mai probabil) o complectare?

Al A Philippide

* * *

Cezar Petrescu, *Simfonia fantastică*, Roman, Ed. Națională S. Ciornei, București.

Prozatorii noștri care s'au impus atenției publicului după războiu, adică în ultimii zece ani sînt hotărît superiori celor din generația anterioară, cu excepția doar a lui Sadoveanu, în ceiace privește fecunditatea, îndrăzneala, varietatea producției.

Și d. Cezar Petrescu pare a întrece chiar pe d-nii Rebreanu și Ionel Teodoreanu, în această privință.

După cele două volume compacte din „Intunecare“ opera prin care d-sa s'a afirmat cu deosebire, vastă și animată frescă a războiului și a principalelor aspecte ale societății românești actuale avînd ceva tolstojan prin amploarea concepției deși în ce privește factura și personajele, romanul e mai mult balzacian, D. Petrescu dă la iveală afară de „Simfonia fantastică“, un volum de nuvele cu caracter psihopatologic „Omul care și-a găsit umbra“, unul de foiletoane, „Carnet de vară“, publicînd în același timp în „Adevărul literar“ romanul „La Paradis general“ divertisment din atmosfera bohemă a Iașului înainte războiului.

D-sa mai anunță un roman cu materie din regiunile petrolifere „Aurul negru“ și nu trebuie să uităm că dezvoltă în paginile unui cotidian răspîndit o activitate ziaristică, bogată în articole polemice și adesea remarcabile eseuri.

În contrast desăvîrșit cu „Intunecare“, în care creația obiectivă a personajelor și pictura ambiantei sociale e pe primul plan „Simfonia fantastică“ e un mic roman din aceeași categorie cu „Ciuleandra“ d-lui Rebreanu, adică analiza fidelă și minuțioasă a unui caz patologic și studiul clinic, am putea zice, a unei dețrăcări mentale progresive, urmărită în toate fazele ei.

Profesorul universitar și filologul cu renume Grigore Stolnicu, deși născut din părinți sănătoși, are totuși în linie indirectă o ereditate cam încărcată: un moș alcoolic, o mătușă nebună. Surmenat, el se simte uneori irezistibil solicitat de unele îndemnuri necegetate sau absurde: acel de a distruge o oglindă venețiană de

unanim, pretutindeni. Mai mult ca oricând, astăzi, natura în artă este privită cu ochi de cetățean. Este, fără îndoială, un efect normal al mersului actual al civilizației. Cultura înșamnă prea mult orășenizare. Arta urmează și ea același drum. Poezia orașelor (sau, mai bine, poezia orășenească) este cultivată tot mai mult. Și poate că acest lucru e în dauna poeziei. În orice caz poezia orășenească distruge și înlocuiește o poezie cu care omenirea se obișnuise de mii de ani, poezia naturii. N'am ajuns încă în acele vremi ale viitorului când această poezie a naturii va fi dispărut, se va fi stins, va fi fost uitată. Sintem încă, la epoca noastră, între două ere. Și ne simțim încă sensibili la vechea poezie milenară. Este, în această privință, semnificativă «întoarcerea» la primitivism la sursele populare, la arta neagră și așa mai departe. Dar cât de artificiale sînt aceste «întoarceri»! Ele depășesc întotdeauna măsura, niciodată nu ajung la nivelul trebuitor, și poetul cult de astăzi care încearcă să cînte „simplu” ca pasărea lui Goethe se trezește birliind artificial și ridicul, scoțînd strigăte înformale de eră quaternară.

Toate aceste considerații nu sînt valabile pentru Ciurezu. Din această cauză poezia lui este o realizare surprinzătoare și rară. Nici o sforțare, nici o căutare în cîntecul lui. O poezie a naturii simțită cu suflet adînc și ochi limpezi, o poezie de om al naturii nu de orășean excursionist :

Am infruntat asară riu 'n not
Și m'am pierdut în luncă prin lăstari,
Simțînd mereu un joc de ape mari
Pe trupul meu întăritat de 'not...

.

Am speriat o ciută de pe mal
Care 'n genunchi căzuse să s'adape,
Am ascultat cum murmurul de ape
Se 'ndoae surd pe umerii de mal.

Și mi-a venit atuncea să m'aplec
Să-i miros urma suptă de pămînt,
Să gem prelung cu nările în vînt
Și 'n fundul vieții mele să m'aplec.

Să mă 'mpletesc în șipotul pădurii
Ca fluierul de merlă pe 'nserat.
Să simt zvîcnind în trupu-mi desbrăcat
Sălbătăciuni din sufletul pădurii...

Ceiace este curios în această poezie este că sentimentul primitiv și puternic, simplu și clar, își găsește exprimarea într'o formă care cunoaște toate resursele artei poetice. Ciurezu cunoaște va-

preț, de a vorbi la telefon cuvinte fără de rost unui număr oarecare, de a prinde musca de pe chelia vecinului din față, la un concert.

Alarmat de aceste imboldiri insinuante și neexplicabile, el consultă un coleg psihiatru care-i recomandă repaos, hidroterapie, voiaje. Dar acestea nu-i folosesc la nimic, căci tulburările psihice iau forma unei obsesii mai grave, atunci când în creerul profesorului încolțește subit după vagi indicii, bănuiala că soția îl înșală cu asistentul.

Procedind în consecință, nenorocitul își izolează soția și o chinuște, persecutînd în același timp pe asistent. În zadar, psihiatrul căruia îi mărturisește năcazurile intime îi demonstrează că bănuiala e neîntemeiată, nefiind decît produsul stării lui morbide. Convins o clipă, el pune în curînd la îndoială diagnosticul psihiatrului și oscilînd mereu între ideea fixă care-l tiranizează și senzația obscură că mecanismul său psihic nu funcționează normal, existența lui devine, tot mai mult, un joc chinuitor și spasmodic. Izvorită mai mult dintr'o concepție apriorică decît din experiența vieții și susținută de o conștiințioasă documentare medicală și psihiatrică „Simfonia fantastică“, conține totuși numeroase pagini de observație ascuțită și de analiză lucidă și e incontestabil compusă cu o deosebită abilitate artistică.

Influența literaturii ruse care continuînd calea deschisă de Dostoievsky se complăce în asemenea teme, penibile și chinuitoare, e vizibilă, deși fibra mistică ca și mila pentru mizeria morală, atît de obișnuite în romanul slav sînt cu totul absente din romanul d-lui Petrescu. Căci atitudinea autorului, în această operă cerebrală și de un raționalism uscat și rece, samănă mai degrabă cu cea a unui om de știință, urmărind atent și impasibil desfășurarea unui caz curios, fără a fi înduișat o singură clipă.

Din felul cum sînt schițate, sumar, deși cu o suficientă precizie, mai ales vizuală, personajele secundare: firava și molia Amelia, ridicolul și pedantul asistent Nerone Crețeanu sau zglobia și superficiala studentă Monica Harabagiu se desprinde doar o ironie tăioasă, crudă, disprețuitoare.

Octav Botez

* * *

M. Carp, Studiul Limbii Romîne în școala secundară :

Cetire, Compunere, Gramatică p. cl. I.

Cetire, Compunere, Gramatică p. cl. II.

Cetire, Compunere, Gramatică p. cl. III.

Cetire, Literatură și Stil, Compoziție p. cl. IV.

D. M. Carp, apreciatul profesor dela Liceul Internat din Iași, a întreprins alcătuirea unui curs de Limba Romînă pentru școlile secundare, din care a tipărit acum primele patru clase.

Revista noastră nu a avut în obiceiurile ei pe acela de a recenza manuale didactice.

Se va mira cetitorul dacă ne vom ocupa acum de cărțile acestea ?

Îi vom spune sincer că tocmai manualele d-lui M. Carp au fost acele care ne-au făcut să ne punem problema recenzării cărților de școală.

Manualele acestea s'au tipărit aici, sub ochii noștri, și luînd de curiozitate o coală la întîmplare, ne-am simțit prinși, și am urmărit apoi, coală cu coală, cu interes tot mai mare, aceste lucrări care nu erau alcătuite pentru noi. Și ni s'a părut că ar fi păcat să nu putem vorbi de ele, să nu putem atrage asupra lor atenția profesorilor.

Și ne-am întrebat: ce facem ?

*

În general, manualele didactice privesc Ministerul de Instrucțiune care le dă „aprobarea“ și pe profesori care își aleg pe cele ce le cred mai bune.

Dar cu manualele de Limba Romînă lucru se schimbă. Acestea interesează literatura țării. Cu ajutorul lor, copilul din școală ia contact cu producțiunile literaturii, cu ele își dezvoltă—ori își innăbușă!—gustul pentru cetit și puterea de apreciere. Viitorul cetitor este în parte produsul manualului de Limba Romînă, și al profesorului respectiv. Cît vor fi știut acești doi factori să-l facă fericit la atingerea cu literatura,—atît de pasionat cetitor va fi, odată eșit din școală, fostul elev.

Manualele de Limba Romînă ne interesează dar direct, întră oarecum în atribuțiunile noastre.

Că nu ne-am ocupat până acum de acest fel de lucrări ?
Dacă nu am simțit îndemn !

*

D. M. Carp, care a dat candidaților de bacalaureat acel salvator compendiu de *Limba Romînă* atît de bine primit în cercurile literaților și profesorilor,—a înțeles și acum să ridice manualul de Limba Romînă la rolul de instrument *pentru dezvoltarea gustului literar*. Bucățile date de d-sa pentru lectură sînt, după cum cu drept cuvînt spune unul din membrii comisiunii de cercetare a manualelor didactice, d. C. Alexandrescu : „*alese cu un gust deosebit și constitue aproape o inovație îndrăzneată, față de tipicurile de până acuma*“.

Iată și cheia care desleagă întrebarea : de ce ne ocupăm acum, pentru prima oară, de niște manuale didactice ?

Da, ceia ce ne-a isbit în manualele d-lui Carp este *inovația*, smulgerea din *tipic*.

Inovația în toate :

Inovația de a da bucăți din *adevărați* scriitori, inovația de a preda elevilor „*formele gramaticale în legătură cu fondul sufle-*

tesc al limbii", inovația de a înlocui definițiile abstracte prin „redarea descriptivă și analitică, care pătrunde în structura intimă a limbii“, și mai ales inovația, mare de tot, de a alcătui pentru elevi o alegere de cărți „Biblioteca școlii secundare“ care să-i ducă astfel din clasă în clasă, în cât la absolvirea liceului, aceștia să fi cetit tot ce-i mai de valoare în literatura noastră și trebuie să constituie bagajul literar al unui om cu cultură liceală.

*

Avem impresia că manualele d-lui M. Carp aduc o undă de aer curat în atmosfera îmbîcsită a claselor. Parcă vedem pe elevi înviorați, sorbind cu lăcomie paginile de adevărată literatură romînească și sîntem încredințați că elevii manualelor d-lui Carp vor fi viitori cetitori pasionați ai literaturii noastre.

Până acum, manualele școlare erau parcă făcute anume pentru a îndepărta pe elevi de literatura romînă, pentru a le înăbuși gustul cetitului.

D. Carp face din ora de Romînă o atracție și din lectura în școală o desfătare.

Răspîndite, astfel de manuale vor contribui la lărgirea cercului de cetitori. E tocmai ceiace nu s'a făcut și trebuie făcut, pentru ca să nu mai căutăm „criza cărții romînești“ în concurența cărților străine, în negligența ori nedestoinicia librarilor, în lipsa de colportaj, etc. Căci „criza cărții“ e criza de cetitori.

Iată de ce ne-am simțit datori să vorbim de aceste manuale didactice, în această rubrică.

Avem un singur regret: că d. Carp nu a întreprins mai de mult o astfel de lucrare salutară pentru școală și pentru literatura noastră.

V. R.

* * *

Sommerset Maugham, *Le sortilège maleis*, Libr. Ernest Flammarion, Paris, 1929.

Literatura fantastică, în care a excelat nu Poë, Hoffman, Ewers și mai recent chiar R. Kipling, a găsit azi un nou reprezentant în romancierul englez *Sommerset Maugham*, nu se asemănă însă până la pastîșă cu predecesorii săi. Spre deosebire de ei, el nu cultivă miraculosul în sine ci mai curînd ca o ultimă salvare în lanțul unor incapabile împrejurări de viață. Mai mult chiar: dacă un Hoffman putea să scrie povestiri extraordinare—închis în camera sa—prin simplul joc al fantaziei excitate, nu același lucru se poate spune despre scriitorul ce ne atrage azi atenția.

Maugham a trăit viața pe care o descrie. A simțit vîltoarea arzătoare a deșertului și izolarea adesea chinuitoare în mijlocul unui popor a cărui viață i-a impus uneori renunțarea și abdicarea

dela viața sa, pentru a fi al lui. Fără această supoziție nu ne-am putea explica acea minunată înțelegere a temperamentului, manifestărilor de viață și — într'un singur cuvînt — al sufletului acela exotic, atît de deosebit de cel european. Maugham nu mai e cetățean al lumii occidentale, civilizate și rafinate, ci aparține orientului simplu și blînd, dar neînțeles în interioritatea vieții sale miraculoase, „*La sortilège maleis*“ nu este totuși o colecție de povestiri fantastice.

E mai curînd o admirabilă descriere de viață, în care apar o lungă serie de atitudini complet deosebite de ale noastre. Dacă ași putea exprima precis acest caracter, ași spune că nu miraculosul, ci exoticul — subț toate aspectele sale — constituie distincția acestor povestiri excepționale.

Și totuși, S. Maugham are și o anumită trăsătură fantastică. E etalarea misterului.

În fața inexplicabilului păstrăm în genere o atitudine de respect prin ascendentul, pe care incomprehensibilul îl are asupra înțelegerii simple și exacte. E aci tocmai acea atitudine care inspiră religiozitatea și superstiția. Și tocmai acesta e scopul, care apare din cînd în cînd în paginile scriitorului englez. Nu povestirea unor împrejurări abia imaginabile, ci prezentarea unor situații rar întîlnite, pentru că însăși viața care le oferă este atît de departe de noi.

Dar oricît de deosebită, această viață apare impresionantă și atractivă. Nu lipsește astfel nici tentația, pe care o trezesc călătoriile întinse și primejdioase, nici presimțirea abia întrezărită a liniștii neturburată frequent de obișnuitele perspective și planuri de activitate.

Maugham ne prezintă rînd pe rînd calmul senin al omului care trebuie să moară pentru a împlini blestemul femeii părăsite pe pămîntul malaez (Pand A.). Incordarea, pe care o întreține zilnic evoluția neașteptată a unui ușor accident organic, e obsedată și tot atît de chinuitoare pentru însoțitorii săi ca și pentru cetitorii acestei povestiri.

Și nu odată m'am întrebat dacă femeia care și-a ucis soțul, pe care nu îl putea apăra în contra viciului ce îl cuprindea inevitabil, nu-și datorește vigoarea unui act — brutal pînă la revoltă — climatei excesive ce ascute nervii pînă la tortură și transformă sensibilitatea blîndă și rațională — în pasiune irațională și arzătoare (avant le garden — party).

Dar S. Maugham a știut să introducă variație în această lume excepțională. Unitatea atitudinelor ca și identitatea de forme și manifestări vitale ar fi dus inevitabil la uniformitate și enervantă plictiseală. De aceea el a prezentat alături de viața de muncă, luptă și sfortare și un aspect de liniște, indiferență, rigiditate oficială și ceremonioasă. Cetitorul înțelege perfect că aci ca și în mijlocul oceanului, pe continentul izolat de lumea civilizată și populat de oameni atît de omogeni sufletește, oricine își poate crea aceeași

viață cu condiția de a renunța la complexitatea și proporțiile unei lumi exagerate în amploarea ei („Un poste dans la brnove“).

Și cât de captivantă e acea chinuitoare bănuială, pe care unul în trupul căruia curgea singele european alături de acel malaez—nu poate să o reșie până în clipa în care se desvăluie complet („La grutte jeune“).

*

Sommerset Maugham este un scriitor complex și variat.

Povestitor de talent și om de întinsă cunoștință a vieții, el oferă cititorului aspectele multiple ale unei lumi necunoscute—cu simțul realității și sentimentul tragicului trăit.

Este mai mult decât un rar povestitor; căci în rîndurile sale se strecoară cu abilitate culoarea exotică, întărită de miraculosul lumii misterioase pe care o descrie.

Mircea Mancaș

* * *

Serge Ivanov, *La famine en Russie*, Paris, 1928.

Iată o carte, ce prezintă pe marginea recentei epepei contemporane—revoluția rusă—o tragedie, cum rar se poate întîlni în viața popoarelor și a civilizațiilor.

Autorul ei a fost martor ocular al grozăviilor prezentate; altfel, am avea tot dreptul să nu credem aceia ce ne apare încă de domeniul fanteziei. Și totuși oricît de necesară ar fi această iluzie a vieții, care nu poate accepta indiferentă diminuarea ei prin atîtea împrejurări fatale,—realitatea descrisă în paginile acestei cărți nu poate fi pusă la îndoială.

Serge Ivanov a făcut fără îndoială un bun serviciu umanității,—concepută ca unitate spirituală de aspirații și mijloace de luptă împotriva teribilelor lovituri ale naturii,—dar talentul său realist și intens, analitic și precis, ne infiltrază adînc—cu puterea de convingere a omului de hotărîre și faptă, impresia chinuitoare a epocilor de accentuată mizerie, din nefericire atît de des întîlnită în istoria popoarelor.

Dar mai întăiu de toate—trecînd peste orice considerație de sensibilitate și sentiment—cartea lui S. Ivanov este o lucrare de aleasă informație.

Trebuie să recunoaștem că pentru timpul în care a apărut și conținutul de informație sigură și precisă, pe care îl desvăluie, aceasta e o calitate rară. Cu atît mai mult cu cît orice epocă de provizorat, care oferă aspecte extreme și atinge clipe de primejdie excesivă, rămîne de cele mai multe ori în penumbra uitării voite sau a dezinteresării intenționate.

Dar sufletul uman vibrează mai curînd la sensibilitatea durerii, decât la aceia a plăcerii satisfăcute, căci instinctul de conservare și evitare a dispariției e mai adînc decât acel al comple-

titudinii de viață. De aci, strigătul disperat al omului în fața ororilor pe care le constată cu tensiunea propriilor nervi și le suportă cu ultimele resurse de rezistență ale organismului.

Aceasta cred e explicarea apariției unei cărți atît de profund umană.

S. Ivanov a privit atent, a observat și a zugrăvit realitatea care i-a biciuit simțurile și nervii. Cartea sa conține—alături de povestirea exactă a unor fapte de un tragism sguđuitor—admirabile croqui-uri, ce le ilustrează cu expresivitate.

Dar poate nu aceasta e însușirea ei esențială. Valoarea unică a acestei cărți este valoarea unui document viu, e certitudinea exactității. Cetească oricine clipele înspăimîntătoare de dezagregare a organismului și dezorganizare a spiritului, și va rămîne înmărmurit în fața scenelor de canibalism, și de omor, înfăptuite cu cea mai pură candoare—nu din necesitatea de a distruge, ci din aceia mai constrîngătoare de a trăi.

Mult timp am stat fără să înțeleg nimic din această mizerie îngrozitoare, pe care mintea nu o credea posibilă, acum, în mijlocul unor popoare ieșite din faza primitivității sanguine.

Și totuși acesta e un colț de realitate vie. Povestitorii lor sînt simpli oameni de țară, martori oculari ai grozăviilor săvîrșite, copii ce nu știau să mintă, bătrîni albi de necazuri și suferință oribil trăită.

Ca să străbați atent paginile acestei cărți îți trebuie sensibilitate rezistentă și perseverență răbdare. Dar ca să fi străbătut prin mijlocul lumii îngrozitoare pe care a descris-o, autorul a trebuit desigur să suporte martiriul complet al sensibilității morbide în fața atîtor atrocități viabile.

Diminuată până la indiferență, emotivitatea sa a pierdut clipă cu clipă intensitatea care apare activă numai în cîteva momente caracteristice. După propria-i mărturie, în fața ororilor pe care le-a simțit de aproape, nu mila ci groaza și mai ales desgustul e sentimentul, pe care îl resimțea mai ades. Falimentul sensibilității și al milei în fața suferinții, iată în adevăr tristul bilanț pe care îl atinge groaza, pericolul imens și descompunerea vieții umane—simțite prea de aproape!

*

Dar în cartea lui *Ivanov* există—pe lîngă aceste îngrozitoare tablouri, minunate descrieri de credințe, de obiceiuri, superstiții și erezii—luate din viața unui popor bătrîn și simplu, pe care sărăcia și lupta teribilă a vieții l-a silit la o fază de întîrziată primitivitate.

Și uitarea se așterne peste groaza care adoarme o clipă, pentru a izbucni din nou ca un perpetuum refren pe marginea poemului acestei vieți rudimentare.

S. *Ivanov* descrie atunci natura cu atîta dragoste și redă simplitatea vieții de stepă cu atît talent, încît în locul scriitorului aspru, bolnav și îngrozit, întrezărim un suflet viu, spontan și pasionat iubitor al vieții.

Subt acest nou aspect, cartea lui *Ivanov* nu mai e numai un document istoric, ci și unul de aleasă valoare literară.

Mircea Mancaș

* * *

Lion Feuchtwanger, *Le juif Süß*, Albin Michel Editeur, Paris, 1920.

În galeria figurilor literaturii contimporane *Lion Feuchtwanger* este un exemplar excepțional și unic.

Viață sbuciumată și chinuită de ideia reprezentării unei lumi, pe care a privit-o cu inofensivă atenție și obiectivitate de cercetător onest și răbdător, existența acestui observator desăvîrșit a sfîrșit printr'un desnodămînt fatal.

Realitatea, pe care cei mulți nu au văzut-o cu aceiași ochi și cu egal simț de fină și amănunțită observație, le-a apărut brutală și deformată în tot ceiace avea ea mai caracteristic. Lipsită de iluzia, în care ne închidem adesea printr'o binevoitoare sugestie conștientă, opera lui Feuchtwanger a apărut—nedreaptă și profund răscolitoare de pasiuni ascunse și adormite.

Și Feuchtwanger a rămas un celebru necunoscut, învăluit de o indiferență care sfîrșește întotdeauna prin cea obișnuită dispariție lentă asemenea unei lumi de vise din viața de narcotizare continuă a urui opioman.

*

Feuchtwanger nu a descris viața contemporană sbuciumată și divizată între instinctul brutal al posesiunii cu orice preț și existența clocotitoare de pasiuni nestăpînite. Nu a descris-o și totuși aceleași caractere apar și în fragmentul de viață complicată, dar reală până la naturalismul desăvîrșit, pe care a zugrăvit-o.

Viața marilor seigneuri cu intrigile și rivalitățile princiere din sînul societății germane a sec. XV-lea i-a fixat atenția. Și Feuchtwanger a observat cu un atît de rar simț al realității și cu o fineță atît de pătrunzătoare, încît în paginile acestei cărți se cuprinde o vastă epopee de viață reală, pe care epoca modernă de mai tîrziu a transformat-o radical.

Lion Feuchtwanger nu este un mare stilist. La dificultatea, pe care în mod firesc o trezea subiectul preferat, se adaogă această lacună a personalității sale de scriitor. Nu e un creator de stil; imagini, expresii neîntîlnite, valorificarea cuvintelor neuzitate, acestea sînt calități pe care nu le găsim în opera sa.

Dimpotrivă, un stil masiv, greoiu, lipsit de violențe dar și de

acea caracteristică blîndețe dulceagă a romanelor de pasiuni erotice-exagerate. În acea atmosferă de întunecată gravitate, ce este atît de asemănătoare cu sobra viață feudală, pe care o descrie, este atîta înțelegere, atîta realizare viabilă, încît—uitînd distanțele în timp și însușirile vieții de azi—te simți purtat cu egală satisfacție, în lumea care îți oferă o vastă frescă a umanității de altă dată.

Viața în masă ca și aceia individuală sînt disecate în ochii săi cu egală ușurință și obiectivitate complectă.

E poate această atenție obiectivă, cea mai însemnată dintre toate însușirile sale. Nimic fals, nimic artificial, nimic care să frapeze prin inutilitatea lui. Peste tot acea atmosferă caracteristică și dominantă prin realismul și vigoarea ei.

Feuchtwanger a creat un singur tip caracteristic, pe care îl prezintă cu preocuparea vădită de a-l analiza sub toate aspectele; e Süss evreul. Dar niciodată nu apare singur ori izolat acest incomparabil exemplar de forță excepțională; viața sa în întregime e încadrată în zbuciumul organismului uriaș, pe care îl oprea viața economică a Europei mediocre.

Süss este singurul dominant în mijlocul acestei vieți complicate, primejdioase și dificile. Unul s'a devotat prințului de coroană al unei anumite confederațiuni de state germane el devine instrumentul indispensabil de viață al acestui bun luptător, dar slab om de convingeri; și odată cu fiecare act, ce întărește domnia prințului interesat în ascensiunea-i politică vertiginoasă, Süss își fortifică—până la a deveni inespugnabil situația sa de fin om de afaceri și subtil financiar.

Evreul Süss este un prototip de inteligență practică modernizată. Devotat și servil în fața protectorului său, dela care obține favoruri regale, este în fond un cinic abject și brutal. El nu ucide, dar lovește pe cei mari, umilește pe cei mici, constrînge la mizeră existență pe adversari și desonorează pe rivalii necunoscuți, sfărîmînd fericirea intimă conjugală sau individuală.

Dacă nu ar trezi un sentiment de admirație pentru inventivitatea și ingeniozitatea-i plină de abilități, fără îndoială ar provoca numai dispreț și ură acerbă. Dar în mijlocul vieții, pe care o modelează și îmblînzește în formele ei rigide și brutale, personalitatea evreului Süss apare caracteristică și proeminentă ca un geniu chinuitor și rău, dar organizator și constructiv, ce prezintă reale însușiri ale unei vieți superioare.

Mircea Mancaș.

Revista Revistelor

Magia civilizațiilor și necivilizațiilor

Impotriva teoriei lui Levy-Bruhl și a discipolilor săi, care declară că sălbatecul are o mentalitate cu totul diferită de a noastră, o psihologie unde elementul credință predomină asupra elementului rațiune, se ridică alți sociologi ca de pildă Raoul Allier („Les non civilisés et nous”) care arată cum viața sufletească a celor mai înaintate națiuni este încă plină de credinți magice, vrăjitorie, superstiții diverse. Afară de câteva personalități geniale, dominate de rațiunea științifică — adevărați sfinți laici absolut excepționali, al căror număr îl putem aproape număra pe degete — încolo nu există oameni exclusiv logici, pozitivi. Este o simplă chestiune de grad care ne distinge de sălbateci. Dar identitatea psihologică și morală a naturii omenești este un fapt esențial și indiscutabil.

(Dr. J. H. Probst. *Revue Internationale de Sociologie*).

Nolle tendințe ale Dreptului constituțional

Este de esența dreptului Constituțional de a manifesta tendințe internaționale. Astfel, chiar în constituții

mai vechi putem constata aceasta. Constituția din 1791, titlu VI declară că Franța nu va întreprinde niciodată războiu nedrept în potrivă libertății altor popoare. În Constituția girondină, titlul XIII se ocupă special cu Raporturile dintre Republica Franceză și națiunile străine. Tot astfel și Constituția dela 1793, în art. 118, 119, 121. Altă chestiune internațională: formele constituționale ale ratificării tratatelor internaționale și negocierilor diplomatice. O găsim în constituțiile dela 1791, în cea girondină, în cea dela 1793, în cea a anului IV și a anului VIII. Chestiunea formelor constituționale ale declarațiilor de războiu, o găsim iarăși în toate aceste cinci charte constituționale. Garantarea constituțională a drepturilor străinilor, o găsim în actul dela 1791, 1793, și anul VIII.

În ultimul timp aceste tendințe se accentuează. La chestiunile analizate mai sus, se mai adaugă două, esențiale: este chestiunea protecției minorităților naționale, și cea, foarte importantă, căci le condiționează pe toate, a unei justiții internaționale, a unei Curți de judecată pentru conflictele dintre națiuni.

(Prof. M. Mirkine-Guetzevitch. *Revue de Droit Public et de Science politique*).

Atlantida

Istoria Atlantidei, povestită de discipolul lui Socrate în dialogurile sale, este o schițare, subțilă și poetică, a fenomenelor geologice așa cum ele erau cunoscute de cei vechi, și prezentate în forma obișnuită pe atunci pentru expunerile științifice, și anume în forma filosofică. Și trebuie să recunoaștem că, din punct de vedere al fondului științific, interpretarea pe care o dă Platon nu se deosebește prea mult și nu intră prea tare în conflict cu concepțiile noastre actuale asupra fizicii terestre.

Astfel, marele gânditor grec pare a fi stabilit, în *Critias* și în *Timen*, un fel de sinteză geologică, unde au venit să se juxtapună, cu o inegală importanță de altminteri, noțiuni geografice împrumutate Berberilor și Spaniolilor, noțiuni legate toate de fenomene foarte vechi, a căror amintire era slab fixată în memoria oamenilor. Datînd de prin mileniul al VI-lea, sau mai probabil al III-lea, cataclismele despre care ne vorbește Platon ar fi lăsat o amprentă durabilă în tradițiile uneia din cele mai antice civilizații ale Egiptului-de-Jos, țara celor mai bătrâne legende omenești, precum și a celei mai vechi dintre țările cu Istoria scrisă cunoscută.

(L. Joleaud, *Revue de Paris*).

Studii asupra literaturii medievale rusești

În acest prim articol vor fi studiate așa zisele „byline”, cele mai importante dintre producțiile poetice populare rusești ajunse până în zilele noastre pe cale orală. Bylinele însumă în rusește „ceiace a fost”. Niște epopei, „chansons de gestes”, slave. Personagiile istorice care figurează într-insele sînt Vladimir din Kiev, Țarul Ivan cel Groaznic, sau Boris Gudunov. Dar trăsăturile lor sînt adesea deformate în sensul fantastic. Sau, invers, în sensul familiar. În aceste poeme, înfășurate în caldă culoare a sudului, și desfășurate într'un virtej de culori, sunete, gesturi—, există o gamă complectă de trăsături sufletești și de lumi descrise. Mergem

dela fabulosul cel mai fantastic la realul cel mai terre-à terre, dela Miraculos, până la măruntele întâmplări ale vieții de toate zilele.

Este de remarcat că unul din personagiile acestor epopei populare poartă un nume cu sonoritate foarte contemporană: se numește Popovici! Ceiace-i iarăși remarcabil este că acest Popovici, care intrupează în „Byline” spiritul cel rău; care este mincinosul, înșelătorul, trădătorul, — totuși, acest om nu este laș. Este exact tot atît de curajos ca și celelalte personaje, cași personagiile propriu zis virtuozose.

(N. Brian-Chaninov. *Mercure de France*).

Dante și teoria atenției

După Dante, forma cea mai tipică, fiindcă e și cea mai exagerată, a atenției, este extazul. Această stare se caracterizează mai întîiu prin marea importanță pe care o joacă elementul emoțional. Apoi important e și procesul de inhibiție, de alungare al tuturor stărilor sufletești de natură străină, a oricărei activități de alt ordin. Aceste puncte stabilite de Dante sînt comune concepției psihofiziologice a atenției și vitalismului. Totuși, Dante arată o preferință părții „intelective” a sufletului, pe care o pune înaintea părții sensitive și vegetative. Se apropie de Galian în teoria sa despre raporturile dintre suflet și corp. Ca și acesta, socoate sufletul distribuit, împrăștiat în corp, dar consideră ochii ca organe excepționale, ocupînd sufletește un loc deosebit.

(L. Giuffrè. *Logos*).

Redescoperirea Americii

Mașinismul, presiunea forțelor exterioare economice compun azi, în jurul Americii, o natură externă tot așa de complexă, tot atît de contagioasă și plină de capcane cit și o pădure virgină. Avem în America o adevărată „jungle” de mașini, tufșuri de aparate automate, făcute de om și acum suferite, suportate de om. În America, indivizii sînt prizonieri ai propriei lor opere. Și sînt într'o fază